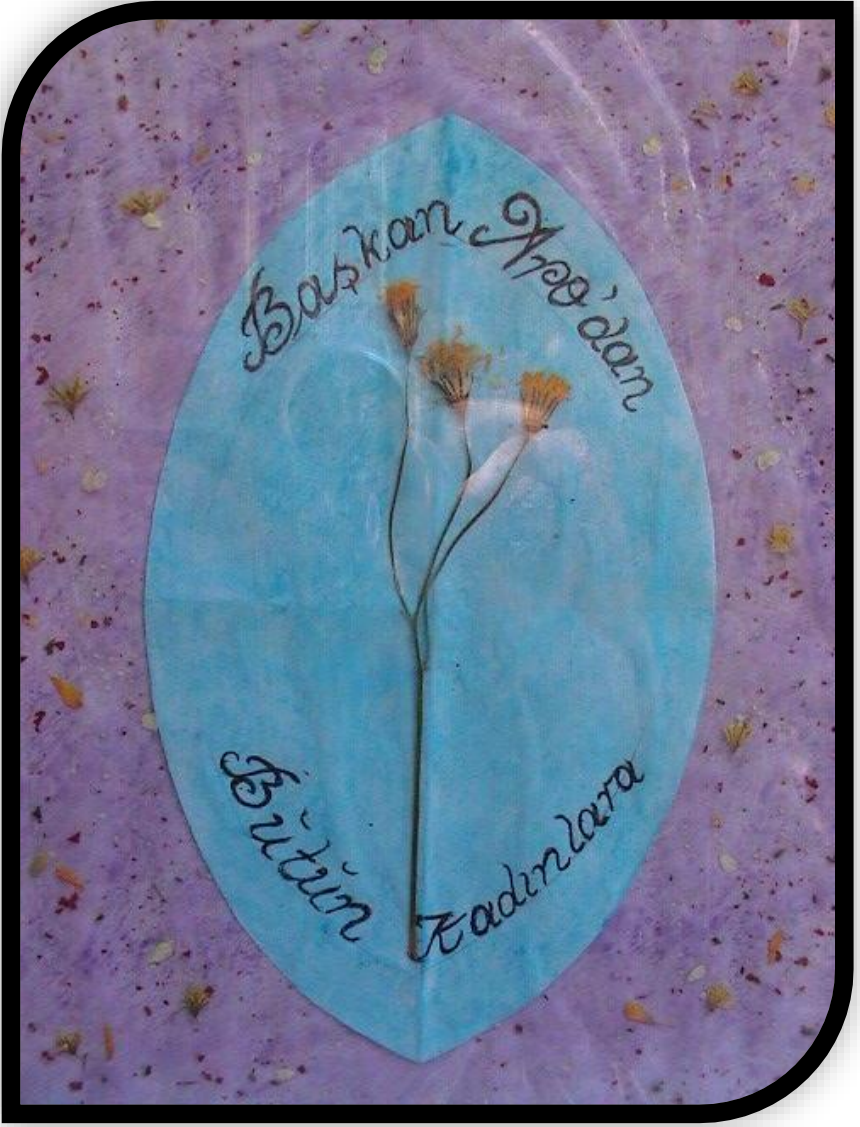

ÖNDERLİĞİMİZİN HÜCRESİNDE BİTEN TEK
CANLIVARLIĞA YÜREĞİNİ KATARAK BİZ KADINLARI
KUCAKLAMAYA GÖNDERDİĞİ DÜNYANIN EN GÜZEL
ÇİÇEĞİ

**21. YÜZYIL GERÇEĞİNDE KADIN DEVRİMİ
VE
ÖNCÜLÜK SORUNU**

BİRİNCİ KİTAP

Ş. ZEYNEP KINACI ÖZGÜR KADIN AKADEMİSİ YAYINLARI
2020

Basım Yeri: Azadi Matbaası

Basım Tarihi: 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	15
1.BÖLÜM:	
KADIN ÖZGÜRLÜK SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE NEDENLERİ	
A-Özgürlüğün Tanımı	23
1-Özgür Toplumsallığın Mayalandığı Kadın Devrimi Olarak Neolitik.....	32
2-Tiamat'ın Marduk'tan Aldığı Darbe, Toplumsal Anlamda Kadının Aldığı Darbedir	41
3-Egemen Erkek Aklından Arınma ve Operasyonlarına Karşı Eyleme Geçmek.....	49
2.BÖLÜM:	
KADIN ÖZGÜRLÜK SORUNUNA YAKLAŞIM BİÇİMLERİ.....	59
A-Erkek Aklının Son Temsili Olarak Liberalizmin Kadın Özgürlük Sorununa Yaklaşımı Ve Sorunu Muğlaklaştırma Çabasının Nedenleri..	60
B-Sistem Karşıtı Hareketlerin Kadın Sorununa Yaklaşımı	83
1-Sosyalizmin Kadın Özgürlüğünü Ele Alışı Ve Reel Sosyalist Deneyimin Eleştirisi.....	90
2-Anarşizmin Kadın Sorununa Yaklaşımı Ve Eleştirisi	114
3-Ekolojist Hareketlerin Kadın Özgürlük Sorununa Bakışı	121
4-Kültürel Hareketlerin Kadın Özgürlük Sorununa Yaklaşımı ve Eleştirisi	130
5-Feminist Perspektif ve Çözüm Yetersizliğinin Eleştirisi	140
C-Oryantalist Yaklaşımın Eleştirisi ve Reddi	151
D-Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi Olarak Yürüttüğümüz Mücadele Ve Yetersizliklerimiz.....	167
3. BÖLÜM:	
21. YÜZYIL GERÇEĞİ VE KADIN DEVRİMİNİN OLANAKLARI	
1-21. Yüzyılın Temel Özellikleri Ve Özgürlük Sorununa Sunduğu Olanaklar	181
2-21. Yüzyıl, Neden Kadın Yüzyılıdır?	192

*Tokluk uğruna
aç toprakları
süren biz değil miyiz?
Güzellik uğruna
çirkin savaşları veren
biz değil miyiz?
Namlular gölgesinde
aşkları,
ölümler denizinde
dostlukları kuran
biz değil miyiz?
Demek ki ölüm
korkutmuyor artık
Demek ki gelecek yakın
Ha bugün ha yarın
Varacak olan
biz değil miyiz?*

Şehit Beritan Hevi (Gülnaz Karataş)

(1992’de Türk ordusu ile Güney Kürdistan’da 1943’te lideri Molla Mustafa Barzani tarafından kurulan KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) peşmergelerinin, Zagros dağlarının devamı olan Güney Kürdistan Xakurke alanına PKK’li gerillalara yönelik yapılan askeri imha operasyon güçlerine karşı PKK saflarında yüzlerce gerillayla birlikte savaşmış ve komuta etmiştir. 25 Ekim’de Xakurke’nin Lelikan dağlık tepesinde kurşunu bitince ‘teslim ol’ çağrılarına karşılık silahını kırıp kendisini uçurumdan atarak bir kez daha ‘teslimiyet ihanete, direniş zafere götürür’ tutumuyla cevap verip şehadete ulaşmıştır. Gülnaz Karataş Güney Kürdistan’da bir efsane olmuş, mücadeleci tüm Kürt kadınları için de devrimci öncü olarak sembolleşmiştir.)

Önsöz

Kadınların özgürlük mücadelesi sadece son yüzyıllara ait bir mücadele değildir. Ataerkil sistem tarafından kadının yaşam dışına itilmesi ve tüm haklarının gaspı toplumun özgürlüklerinin elinden alınmasıyla başabaş yürümüştür. Bu nedenle tarihte kadınların hep mücadele içinde olduklarını biliyoruz. Tüm toplumsal mücadelelerde kadınlar özgürlük için canla başla savaşan konumdadırlar. 19 ve 20. yüzyıl sınıfların çatışması ve kapitalizme karşı ezilenlerin toplu mücadelelerine sahne olmuştur. Ortaçağ tarikatlar, mezhepler ve komünal hareketler ile egemen sisteme karşı direnişlerin dönemidir. İnsanlığın mücadele deneyimleri, oluşan birikim ezilenler adına da bilinç yaratmıştır. Sistemin

temelini tanıma ve anlama, toplumsal sorunların kaynağını tespit etme anlamında ezilenlerde ortaya çıkan bilinç artık bazı gerçekleri daha derin açığa çıkarmıştır. Bunda özelde kadınların mücadelesi ve kimlik arayışı önemlidir. Kadınlar kendi hakları, kimlikleri, özgürlükleri adına savaşıırken önlerinde duran engelleri, sistemin gerçeğini, erkek egemenliğini derinden tahlil etme şansına sahiptirler. Toplumsal sorunların kadın sorunuyla bağlarını görünür kılmışlardır. Bu nedenle tarihte sınıfların savaşımı ile özgürlük yaratılamayacağı, sınıfların oluşmasının toplumun parçalanması ve egemenliğin meşrulaşması anlamına geldiği görülmüştür. Sınıf çatışmasına dayalı olarak özgürlüğün gelişmesinin mümkün olmadığı aslolanın devlet-iktidar ve sınıf karşıtlığı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda uygarlığın gelişimi kadının egemenlik altına alınması tarihidir.

Egemenlik kadınların köleleştirilmesine dayalı olarak gelişmiş, tüm egemenlikler bunun üzerinden yükselmiştir. Günümüzde de hem en ezilen hem de sistemin yürütülmesinde kullanılan en temel güçtür. Bu nedenle kadınların özgürlüğünü kazanması toplumun özgürleşmesi demektir. Kadınlar hem teorik olarak hem de pratik mücadele deneyimleri sonucunda şunu anlamışlardır. Aslolan, kadın-erkek eşitliğine ve özgürlüğüne dayalı devletsiz, iktidarsız ve sınıfsız toplumu yaratmaktır. Bu nedenle kadınların ortaya çıkan bu birikimine dayalı olarak 21. yy cins çelişkisinin dorukta yaşanacağı, özgürlük temelinde kadınların mücadelesinin sonuç yaratacağı, kadınların mücadelesinin sonucu belirleyeceği zaman olacaktır. Özelde son yıllarda kadınların kitlesel eylemleri, özgürlük talepleri yine toplumsal mücadelelerdeki rolleri daha görünür olmaktadır. Yani içinde olduğumuz zaman değişim ve özgürlük zamanıdır.

Bu yüzyıl, kapitalizmin kadını düşürdüğü durum, yarattığı kadın gerçeği ile sistemini sürdürme çabasına karşı kendi kimliğiyle,

insanlık onuruna sahip çıkarak mücadele etmenin gereğine inanmış kadınların çatışmasının yüzyılıdır. Bu atışma **kadın devrimi** ile sonuçlanacaktır. Kadın devrimi tüm devrimlerin temeli olacaktır. Kürdistan ve Ortadoğu’da yaşanan savaşta çözüm gücü olmak kadar dünyada toplumsal özgürlüğün gelişmesinde nc rol oynayacaktır.

PKK ve PAJK gibi bir öncülüğü, direnen gerillası, en önemlisi önderlik çizgisi ve özgürlük gerçeğiyle bu yüzyılın devriminin karakteri ve inşası somutlaşmıştır. Kadın devriminin zeminleri ve imkânları her zamankinden daha fazla gelişmiştir. Önderliğin zgr zihniyetine, iddiasına, mücadele düzeyine ulaşmış Kürt kadınları öncülüğünde ve bunun savaşılığıyla yeni ve zgr toplum yaratılacaktır.

Bu kitap alışması KADIN DEVRİMİ’NİN dayandığı zemini ve ideolojik-teorik-tarihsel çerçeveyi ortaya koymakta, kadın mücadelesinde yaşanan aşamaları, öncülük sorunlarını, kadın devrimine yürüyüşte mücadele yöntemlerini, özgürlük zihniyetinin gelişiminin koşullarını ve ilkelerini incelemektedir.

ř. Zilan Akademisi tarafından yrtlen tartışmaların bir zeti olarak ortaya konan bu çalışmanın tüm yoldaşlarımızın yoğunlaşmalarına katkısı olacağına inanıyoruz. Bu alışmayı Kadın Devrimi sözünü verdiğimiz kahraman şehitlerimize adıyoruz.

PAJK EğİTİM KOMİTESİ

GİRİŞ

Yaşadığımız çağ 21.yüzyıl, bulunduğumuz coğrafya ise lanetin ve kutsalın en derin haliyle yaşandığı coğrafya olan Ortadoğu.

Ortadoğu'nun özgürlüğe ve aşka susamış topraklarından kadının emekle, emeğin yaşama, yaşamın ise özgürlükle, hakikatle ifadesini bulduğu bu çağda, tanrıların lanetinden ve tarihin karanlık sayfalarından sıyrılarak yeni bir gün doğumuna kapı aralanmaktadır. Özgürlük tutkularımızı kucağımıza alıp, özümüzü ifade eden bu topraklarda güneşe doğru yürüyoruz. Aşka ve özgürlüğe susamanın, özgürlüğe dair yürek toplamanın adımlarını atıyoruz. Varlığın oluşa, oluşun ise kendini bilmeye, bilince adadığı, bilgeliğin hakikat ile buluştuğu bir yolda ilerliyoruz.

Özgürlüğe gebe olan kadınlığın, güneşle mayalandığı sonsuz yürüyüşün bilinci ile yürüyoruz. Bu yolda kaybolan benliğimizi, tarihimizi, toplumsallığımızı tutku düzeyinde arıyoruz. Tarihin karanlık sayfalarında kaybedilen, perdelenen, görünmez kılınan, her türlü zor ve şiddet aygıtına kurban edilen özgürlük hazinemizi arıyor ve açığa çıkarıyoruz.

Kadın olarak yaşadığımız bu coğrafyada karartılan yolumuzun, dünyamızın, bilincimizin, duygularımızın, yeniden aydınlatılması ve gün ışığına çıkarılması için bilgeliğin sınırlarında seyreden özgürlük mücadelesinin somut adımlarını atıyoruz. Elimize aldığımız özgürlük meşalesi ve özgürlük ateşi ile kendini yeniden yaratmanın küllerinden kendini var etmenin zamanını yaşıyoruz. Kendini bulma, bilme ve kendini var etmenin, xwebûn olmanın anlamı ile buluşuyoruz. Bu bir özgürlük ve devrim yürüyüşü, eril tarihin kadına ve onun toplumsallığına reva gördüğü her türlü

insanlık dışı muameleye karşı direniş ve başkaldırı yürüyüşüdür. Kadının emek değeri ile buluşan, ahlaki ve politik toplumun devrim yolu ve yürüyüşüdür. Kadının özgürlük bilincine dayalı toplumsal devrimin, bilgeliğin altın çağlarının yaratıldığı devrim çağı ve yürüyüşüdür. Kadın olmanın, kadınca yaşamının, yürümenin, görmenin, dokunmanın, duyumsamanın, hissetmenin, sevmenin ve yola girmenin yürüyüşüdür.

Bu yürüyüşü kutsal tanrıça kültürü ve yaşam değerleriyle buluştuğu Zagros-Toros coğrafyasında tekrardan gerçekleştirmek, yaşamak ve yaşatmak belki de tarihin en anlamlı, en diri, en canlı zamanlarıyla buluşmaktır.

Binlerce yıla dayanan kadın eksenli devrim yürüyüşünü ne tanrıların tanrısı zalim Zeuslar, ne ölüm tanrısı Hadesler ne de fırtına ve tufan tanrısı Marduklar durdurabildi. Ne firavunlar ne da zalim Dehaqlar boyun eğdirebildi. Lanetin ve istismarın her türlüşüyle karşı karşıya kalan bu devrim yürüyüşü, Mezopotamya coğrafyasında yeniden dağlı kadın olmanın erdemi ve gururuyla tarihi ve toplumsallığıyla buluşuyor. Bu anlamda Mezopotamya coğrafyası kırılan yaşam ve özgürlük umutlarının yeniden filizlendiği, yeşerdiği, boy verdiği ve Star kültürüyle buluştuğu bir coğrafya olmaktadır. Bu gelenek, bitip tükenmeyen özgürlük geleneği ve yürüyüşüdür. Bu gelenek, yukarı Mezopotamya'da dağlı kadın olmanın, dağ tanrıçası olup tüm kâinata analık yapmanın, yaşamın ve ölümün sırrını bilmenin, bereket tanrıçası olma unvanına sahip Ninhursak geleneğidir. Bolluğun, bereketin ve bilgeliğin simgesi olan İnanna ile devam eden bir gelenektir. Hem evrenselliği hem de tekilliği temsil eden, yaşamı yaratan, iyi anlamın sahibi, doğru yaşamın temsili, savaşkan ve direngen özellikleriyle güneş tanrıçası ve Zerdüştün baş meleği olan Anahita geleneğidir. Yine evrensel niteliğe sahip, doğanın canlılığını temsil

eden, savaşın ve zaferin tanrıçası olan Kibele ile devam eden bir gelenektir.

Bu devrim ve direniş geleneği ile kültürü, bu gün yaşadığımız 21.yüzyıl gerçeğinde, yine aynı coğrafyada kadın öncülüğünde tüm görkemiyle adeta tarihin lanetli gerçeğine meydan okuyarak kendisini görünür kılmaktadır. Bugün bunun en somut ve yaşanılır kılındığı mekânlar ise Tanrıça İştar'ın taht kurduğu Mezopotamya'nın Zagros dağları olmaktadır. Bu anlamda tarihsel gelenek itibariyle dağ ile kadın gerçeğinin kopmaz bağları ile devam etmektedir.

Dağ ve devrim, dağ ve özgürlük iklimlerinin neden kadın gerçeğliğiyle bu kadar i içe bir bütünselliği taşıdığını önemlidir. Bununla bağlantılı olarak tanrıça kültürünün, zgr düşünceye dayalı devrimsel niteliğinin en somut haliyle yaşanılır olmasının perspektifi, temeli, kaynağı neydi ve nasıl yaşandı? Neden dağ, neden dağ ve kadın? Neden dağ, kadın ve yaşam? Bugün hâlâ aynı coğrafyada tarihi bu gnle, bu günü ise dnle buluşturan dağlı kadın olma erdemleriyle özgürlük arayışı ve mücadelesini veren binlerce kadının dağ başlarında gereleştirdikleri özgürlük yürüyüşleri tesadüf değildir. Böylelikle yaşayan tarihin dn olduğu kadar bugün de olduğu gerçeğini bir kez daha görebiliyoruz. Peki, bizi bu tarihle tekrardan buluşturan neydi, hangi anlam ve arayıştı? Aynı havayı solumamıza, aynı hissiyatla tutku düzeyinde yaşamamıza, dağlara sarılmamıza, bunun heyecanını, coşkusunu, mutluluğunu yaşamamıza neden olan neydi? Biz kadınları bu sırla, bu gizemle buluşturan neydi? Belki de bunlar sıralanacak onlarca, yüzlerce soru yumağından sadece bazılarıdır.

Dağlar, özgürce yaşamayı bilenler açısından bağımsız, zgr düşünmenin ve yaşamanın mekânıdır. Dağlar, en derin özgürlük arayışlarının yaşandığı, somutlaştığı mekânlardır. Dağlar, tanrıça

kültürüyle beslenen, anasoylu erkek ve kadınların yaşam barınaklarıdır. Direnişin ve kahramanlık öykülerinin, cesur savaşçılığın, korkusuzluğun, yiğitliğin, kahramanlığın yaşandığı mekânlardır. Dağlar emeğin, sevginin, saygının erdemli kılındığı, kutsallaştırıldığı, yüceltildiği mekânlardır.

Dağ ve kadının kopmaz tarihselliğini Rêber APO şu cümlelerle anlamlandırmaktadır: *"Bu dağlarda özgür kadın gruplarını hep tanrıça esiniyle selamlayıp öyle anlamlaşmaya çalıştım. Benim için kadın ya tanrıça kutsallığı içinde olacak, ya da hiç olmayacaktı."*

Rêber APO'nun tanrıça esiniyle kucakladığı özgür kadın gruplarını öz iradeye, öz bilince kavuşturmanın en özgür mekânları olarak dağ mekânlarını seçmesi, tanrıça kültürünü dağ gerçekliği ile buluşturup kadın eksenli toplumsal ve tarihsel gerçekliği en özgür haliyle yeniden canlandırması, ifade edilen tarihsel gerçekliğin izdüşümüdür.

Ana tanrıça kültürüyle beslenen ve bu kültüre sırt çevirmeden, kadınlı özgür yaşam ve özgür ilişki felsefesiyle yaşayan tarihsel ve toplumsal birçok çarpıcı örnek bulunmaktadır. Bu örneklerden biri Yunan mitolojisinde Şarap tanrısı olarak adı geçen Diyonosos olmaktadır. Doğu kökenli olan Diyonosos, Anadolu'da en çok sevilen tanrılardan biridir. Diyonosos'un temel özelliği kadınları dağlara çekmesidir. Bakka kadın alayları olarak tarihe adını yazdıran ve ortak hareket eden bu kadın grupları, Anadolu dağlarında sanat ve müzikle uğraşan kadın alaylarıdır. Bu kadın alayları, uygarlaşmanın ve devletleşmenin merkezi yapısı olan şehir yaşamına karşı çıkarak şehirden ve esasta da iktidarın kök salıp yeşerdiği uygarlık merkezlerinden uzak olan dağlarda yaşamayı tercih ederler. Hakeza devletin kök hücresi olan aile düzenine de karşı çıkarlar. Bakka kadın alayları şehir yaşamına

karşı oldukları gibi, şehir erkeklerine karşı da sürekli bir savaş halinde olurlar.

Erkekler bu kadınları, tunç ve demiri elleriyle kıran kadınlar olarak tarif ederler. Bilindiği gibi tunç ve demir ataerkilliği temsil eden sembollerdir. Bu kadınlar, ataerkil kültüre karşı koyan direngen, güçlü ve savaşkan özelliklere sahip kadınlardır. Bakka kadın alaylarının dağlara dayalı özgür yaşam tercihinden yaptığımız çıkarsama şudur; en özgür kadın, uygarlıkla bütünleşmeyen, erkek sistemine dâhil olmayan, sistem karşıtı ve özgür yaşam alanlarını yaratan dağlı olan kadındır.

Rêber APO bu kadınlara "*Sanatkâr kadınlar, dağlı kadınlar*"demektedir.Bakka kadın alayları özgür kadın sembolleri olarak anlam bulmaktadırlar. Diyonosos etrafında kadına dayalı bir toplumsallaşma gelişmiş ve kadınlar Diyonosos'un etrafında toplanmışlardır. Bunun nedeni ise Diyonosos'un dağ perileri içerisinde büyüyüp yaşamasıdır. Diyonosos; "*Kibele benim anamdır*" demektedir. Burada tanrıçalık kültürüne dayalı dağ ve kadın kültürü ile özgür yaşam peşinde olmanın arayışı vardır. Bu anlamda Diyonosos kültürü, Kibele kültürüdür. Bu kültür tanrıça kültürü olduğu kadar, dağlı kadın kültürünü de temsil etmektedir. Diyonosos aynı zamanda estetik ve güzellik ilkesini esas almaktadır. Kadındaki ruhsal, sanatsal ve yaşamsal güzelliği fark etmiştir. Bu nedenle Bakka kadın alayları çekinmeden Diyonosos'un etrafında toplanmaktadırlar.

Diyonosos Yunan tanrılar meclisinde yer almasına rağmen, kadın kültürüyle büyüyüp tanrıçalık kültürüne bağlı kalmayı tercih etmektedir. Giyiminin kadın giyimine benzemesi diğer Yunan tanrıları arasında alay konusu haline getirilse de, toplumcu özellikleriyle halkı tarafından sevilen ve tutulan biridir. Diyonosos'un öne çıkan temel özelliklerden biri donmamış, form ve

biçim kazanmamış akışkan enerjisidir. Bu enerjiyi toplumsal enerjiye dönüştürdüğü kadar özgür yaşam ve özgür ilişki tercihine dayalı bir özelliği açığa çıkarmaktadır.

Bilindiği gibi, Altın Hilal olarak da ele alınan Zagros-Toros dağ silsilesi insanlık tarihinde devrimsel çıkışlara beşiklik yaptığı kadar, toplumsal yaşamın gelişmesi açısından da tüm ilklere kaynaklık eden bir coğrafya olmaktadır.

Bu anlamda özgürlük tanımını koyarken, devrimsel niteliğe sahip kadın özgürlük mücadeleleri Zagros-Toros coğrafyası ve dağ gerçeğinden kopuk ele alınamaz. Özgürlük tanımıyla birlikte özgürlük tarihimizi, neden dağlara çıkışın, dağlarda kalışın anlamıyla ele alıyor ve kadının varoluş kaynağını arıyoruz. Bunun tanımını koymak, tarihsel diyalektiği açıklamak açısından önemlidir.

Aradığımız bilginin, bilimin, yaşam ve özgürlük bilincinin kadın eksenli toplumsallıkla iç içe gelişen süreçleri ana eksenli tanrıça kültürüne dayanmaktadır. Tanrıça kültürünün derin izleri Zagrosların zirvesinde oluşturulan tapınaklarda, mabetlerde, ateşgehlerde görülebilmektedir. Düşüncenin, bilginin, bilimin, zihinsel aydınlanmanın, özgür yaşam felsefesinin belki de en diri, en canlı ve form kazanmadan akışkan haliyle toplumsallıktan bağı koparmadan, toplumla iç içe gelişim sağlayan mekânlar, dağ mekânları olmuştur. Kuşkusuz insanlık daha özgürlük tanımına teorik bir kavramsallaştırma getirmeden, özgürlüğü bir yaşam biçimi olarak bu yerlerde yaşamıştır. Toplumsallığıyla kendini var kılma biçimi, yaşam mücadelesi, doğanın tüm canlı dinamikleriyle uyum içerisinde olması, tahakküm, mülkiyet ve sahiplik duygularına yabancı olması, özgür yaşam niteliğini göstermiştir. Amaca bağlı yaşam ön planda olmuştur.

1. BÖLÜM:

KADIN ÖZGÜRLÜK SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE NEDENLERİ

A- Özgürlüğün Tanımı

Tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde özgürlük problemini tanımlamadan önce özgürlük tanımına açıklık getirmek, özgürlüğün evren ve tüm canlı doğa açısından nasıl bir anlam ifade ettiğini kavramak önemlidir. Doğru bir tanım, doğru bir yaşam ve anlam arayışını geliştireceği gibi özgürlük probleminin nasıl ortaya çıktığı, hangi temellere ve argümanlara dayandığı gerçeğinin ele alınması daha objektif bir bakış oluşturacaktır.

Özgürlük tanımımızı koyarken, elbette neye ve kime göre özgürlük tanımını iyi koymak, güçlü bir kuramsal çerçeveye oturtmak önemlidir. Çünkü günümüz kapitalist modernite çağı, kadın şahsında insanlığı, toplumu kemirdiği, başkalaşıma uğrattığı, kendi öz değerlerinden uzaklaştırdığı bir çağ olmaktadır. Bu nedenle kapitalist uygarlık modernitesinin yaşam adına yaşam dışılığı, özgürlük adına özgürlüksüzlüğü geliştirdiği gerçeğini iyi okumak gerekmektedir. Çünkü modernite yaşamı, bir bütünen iktidar eksenli erkek akılla örülmüştür. Dolayısıyla sistem gerçekliğinin kadına ve topluma dayattığı yaşamı ve özgürlük

gerçeğini tersten okumak gerekmektedir. Kapitalist uygarlığın özü ile karakteri, yaşama ve özgürlüğe yabancıdır. Bu gerçeklik içerisinde özgürlüğü aramak ya da tanımlamak beyhudedir. Kapitalist modernitenin ideolojisi olan liberalizmin toplumsal özgürlüğü bir tarafa bırakarak birey endeksli dayattığı sahte özgürlük algısı ve anlayışı, kendisiyle özgürlük tanımında ciddi bir muğlaklığı, tanımsızlığı getirmiştir. Modernitenin kadına ve kadın şahsında tüm topluma şerbet gibi içirdiği, inandırdığı, uyuşturduğu, algısız bıraktığı sahte özgürlük tercihleri, erkek egemen sistemin tarihsel ve güncel komplosudur. Bu algıyla önce kadını ve kadın şahsında toplumu adeta tuzağa düşüren, zehirleyen, yaşamı öldüren, tüm vicdan ve ahlak sınırlarını aşındıran bir sistem gerçeğini yaratmıştır. Kadını kadına vurmak, yaşamı kadına tüketmek, özgürlük, adalet, eşitlik gibi kavramlarla yaşam ve özgürlük değerlerine saldırmak erkek aklının temel mahareti olmuştur.

Kadına dayatılan yaşam ve özgürlük, esasta kölelik ve anti-yaşam olmuştur. Adı yaşam, özü özgürlük olan kadın gerçekliği en fazla yaşam dışı bırakılan, öze yani özgürlüğe ve yaşama yabancılaştırılan olgu olmuştur. Bu anlamda erkek aklının toplumu ve bireyi manipüle ederek geliştirdiği sahte yaşam ve sahte özgürlük algılarını ortadan kaldırmak, boşa çıkarmak, yeni yaşam ve yeni özgürlük tutkusuyla buluşmak, yaşamın ve özgürlüğün özüne dönmek olacaktır.

Aradığımız ya da tanımlamaya çalıştığımız özgürlük olgusu sıfırdan ele alacağımız, yoktan var edeceğimiz bir olgu olmamakla birlikte, arananın ya da tanımlanmaya çalışılan kadında kaybedilenin, yabancı kılınanın, istismar edilenin, çarpıtılanın tanımı ve arayışıdır. Nerede kaybettiğinin bilincini yaratma, bunun örgütlü mücadele gücü ve iradesini oluşturmaktır. Bilindiği gibi örgütlü güç olmak, iradi güç olmak ve kimlik tanımına ulaşmak

demektir. İradi güce kavuşmak ise özgürlük eylemidir. Nerede kaybettiğinin yol arayışına girmektir.

Rêber APO'nun çarpıcı belirlemelerinden biri olan *"Hazineler kaybedildiği yerde aranır"* sözü tam da kadının tarihsel, toplumsal kayıp zamanlarını ifade etmektedir. Aynı zamanda kadını kaybettiği yerde, yeniden özgürlük arayışına ve mücadelesine yönlendirmektedir.

Bu anlamda tekrardan tarihsel ve toplumsal köklere dönersek; lanetin ve kutsalın iç içe geliştiği coğrafya olan Mezopotamya, kadın özgürlüğünün kaybedildiği, özgürlük kırımını en derinden yaşadığı mekân ve zamanın adıdır. Kadın olarak hem kutsandığımız, yaşamı bilgece yarattığımız hem de lanetlendiğimiz ve yaşam dışı bırakıldığımız coğrafya olmaktadır. Dolayısıyla kaybettiğimiz özgürlük hazinemizi güçlü bir tarihsel ve toplumsal bilinçle bu coğrafyada aramak, kökleriyle devrimsel nitelikte buluşmak, kadınca yaşamı yeniden yaratmak, yaşamla buluşmak, özgürce yaşamakla olacaktır. Bu anlamda özgürlük, kadının yaratım anlarıdır. Her oluş ya da yaratım, özgürlük anı ve devrimidir.

Yaşamın iyiye, doğruya ve güzele dayalı yaratıldığı ve oluşturulduğu tüm zaman ve mekânlarda özgürlük tanımı vardır. Özgürlük yaşamın kendisidir, yeni yaşamın adıdır. Bir yaşam eylemidir, eylemin olduğu her anda devrim, dolayısıyla yaratım anı vardır. Yaşamın eylemsel kılındığı, kapsadığı tüm yeni yaratım ve oluşum anları da mutlak özgürlük anları ve yaratımlarıdır. Anın oluşum gücü ve nitelik düzeyi mutlaka özgürlükle bağlantılıdır. Doğru ve yararlı yaşam adına atılan her adım, özgürlük adımlarıdır. Özgürlük, her koşul ve her şartta varlığın kendisini görünür kılması, anlamlandırmasıdır. Özgür yaşam tercihinine dayalı farklılığını yaratabilmektir. Bunun bilgisine, bilincine, sezgisine, iç-görüsüne

sahip olabilmektir. Toplumsal değerler birikimidir özgürlük. Yaşam-amaç, amaç-anlam ilişkisiyle kendisini var kıldığı oranda özgürlük vardır. Yaşam olgusunu ele alırken, salt insan gerçeğinin bir eylemi olarak ele almak yetersiz bir tanım olacaktır. Çünkü eylemli yaşam, doğa ve evrende var olan, tüm canlı varlıklara mahsus bir olaydır. Her varlık mutlaka kendisini görünür kılma, var etme koşuluyla yaşam hakkına sahip olma amacındadır. Doğada canlılık özelliğini taşıyan, iklim özelliğine sahip tüm varlıklar, özgür yaşam arayışı kapasitesindedir. Özgür yaşama ruhu, sezgisi ve istemi evrenin oluşum amacında olduğu gibi kayada biten bir gülde, uçurumun kenarında kanatlanmış bir kuştaki, özgür yaşam mücadelesini veren bir ceylana da aynı amaçla yaşama arzusu ve eğilimini göstermektedir. Özgürlük evrenin, doğanın, yaşamın dolayısıyla kadının dili ve yaşam eylemi olmuştur. Evrenin tüm oluşum anları, yani özgürlük anlarının kadın olgusunda dile kavuşarak anlam bulması, kadındaki anlam arayışının, dolayısıyla özgürlük arayışının ifadesi olmuştur. Evrenin özgür yaşama tercihi ve bilinci bu anlamda kadın gerçekliğinin dili olmaktadır.

Kadın toplumsallığına dayalı özgürlük olgusunu ele aldığımızda kadındaki yaşam farkındalığı, özgürlüğe toplumsal bir karakter kazandırmıştır. Doğa ve evrenle ilişkisi yaşamla bağını daha da güçlü kıldığı gibi farkındalık özelliğini de geliştirmiştir. Kadında yaşamı keşfetmek, özgürlüğü keşfetmek olmuştur. Kadının yaşamla sıkı bağ içerisinde olması, özgür yaşamla bağını daha güçlü kılmıştır. Kadındaki bilgece yaşam bu karakter özelliğinden ileri gelmektedir.

Hem kavramsal olarak hem de bu kavramlara yüklenilen anlam içeriği birbiriyle sıkı bağ içinde olup birini diğerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Sümerce’de Amargi sözcüğünün özgürlükle ilintili olması, özgürlüğün ise anaya dönüşü ifade etmesi kavram içeriğinin karakterini koymaktadır. Kadının hem

biyolojik hem de kültürel olarak yaşamın merkezini oluşturmaları, kendisinde evrensel bir karaktere sahip olmasını getirmiştir. Analık olgusundaki yaşam kültürü bunu ifade etmektedir. Kadının doğayla özdeşleştirilmesi ve doğadan kopmayan bağı, doğurganlığı, üretkenliği, yaratıcı, besleyici ve koruyucu özelliği yaşamın ana damarını, kök hücresini oluşturmuştur. Dolayısıyla yaşamı anasız, anayı yaşamsız, anayı ve yaşamı ise özgürlük amacından bağımsız ele almak mümkün değildir. Tüm Aryen kökenli dillerde yaşamın kadınıla ifade edilmesi bu nedenledir. Yaşamın kadınıla ifade edilmesi özünde yaşamın dişil karakterini göstermektedir. Özgürlük kavramının bu anlamda dişil bir karaktere sahip olduğunu bu kavramlaştırmalarla da görebilmekteyiz. Kadın, yaşam ve özgürlük birbirini besleyen ve tamamlayan hakikatler olmaktadır. Dolayısıyla özgürlük soyut yada ütöpik bir kavram olmadığı gibi yaşam da kadında ifade kazanmaktadır. Yaşam ve ana gerçeğinde somutlaşan, ütopya olmaktan çıkan yaşamın kendisi olmaktadır. Bu anlamda özgürlüğü yaratmak, korumak ve beslemekle eşdeğer tutmak yerinde bir tespit olacaktır. Bunun yanı sıra anaya dönüş eğer kök hücreye dönüşse, o zaman özgürlük kökle, öze ve anayla buluşmaktır. Evrensel nitelik taşıyan özgürlük kavramı evrensel özü temsil ettiği kadar, kadınlık-analık kültürünün kendisini temsil etmektedir.

Bu anlamda Rêber APO; "Âdeta özgürlük evrenin amacıdır diyelim geliyor. Kendime sıkça evren gerçekten özgürlük peşinde midir diye sormuşumdur. Özgürlüğü sadece insan toplumuna özgü derin bir arayış olarak söylemleştirmek bana hep eksik gelmiş, mutlaka evrenle ilgili bir yönü vardır diye düşünmüşümdür. Evrenin temel taşları olan parçacık-enerji ikilemini düşündüğümde, hiç çekinmeden enerjinin özgürlük demek olduğunu vurgularım. Maddi parçacığın ise, mahkûm haldeki enerji paketçisi olduğuna

inanırım. Işık bir enerji halidir. Işığın ne kadar özgür bir akışkanlığa sahip olduğu inkâr edilebilir mi? Enerjinin en küçük parçacık hali olarak tanımlanan kuantaların, günümüzde neredeyse tüm çeşitliliği izah eden etken olarak anlamlandırılmasına da katılmak durumundayız. Evet, kuantumsal hareket tüm çeşitliliğin yaratıcı gücüdür. Hep aranan Tanrı acaba bu mudur demekten kendimi alamıyorum. Evren-üstünün tıpkı bir kuantum karakterinde olduğu söylenirken de yine heyecanlanır ve 'olabilir' derim. Yine kendi kendime, 'acaba dıştan Tanrı yaratıcılığı buna mı denir, diye soruyorum.

Özgürlük konusunda bencil olmamak, özgürlüğü insanla sınırlandıran bir indirgemeciliğe düşmemek bence önemlidir. Kafesteki hayvanın büyük çarpınışının özgürlük için olduğu yadsınabilir mi? En değme senfoniye geride bırakan kafesteki bülbülün şakımasını, özgürlük gerçeği dışında hangi kavramla izah edebiliriz? Daha da ileri gidersek, evrenin tüm sesleri ve renkleri özgürlüğü düşündürmüyor mu? İnsan toplumunun en derin köleliği yaşayan ilk ve son köleleri olarak kadınların tüm çarpınışları, özgürlük arayışından başka hangi kavramla izah edilebilir? En derin filozofların, örneğin Spinoza'nın özgürlüğü cehaletten çıkış ve anlam gücü olarak yorumlaması da aynı kapıya çıkmıyor mu?" demektedir.

Demek ki evren, kendini anlama çabası içerisinde. Var olmak ya da kendinin farkına varmak özgürlükse, evren de kendi farkına varma eğilimi ve kendini var etme peşindedir. O zaman evrende olduğu gibi doğa, toplum ve insanda da özgür yaşama istemi ile kendini var etme özelliği ve arayışı vardır.

Yine Rêber APO'nun; "Özgürlüğü evrendeki çoğullaşma, çeşitlenme ve farklılaşma olarak" tanımlaması, evrendeki çoğullaşma, çeşitlenme ve farklılaşmanın kendi içinde taşıdığı

seçim yapabilme özelliğini ve evrensel zekânın kendisini farklılaştırarak açığa çıkardığını göstermektir. Doğadaki değişkenlik, hareket ve devinim, yine tercih yapabilme özelliği, akışkan enerjisi, kendisini farklılaştırarak var kılma eğilimi zekâ potansiyelini de göstermektedir. Zekânın yoğunluğu ölçülemeyecek derecede bir enerji akışına sahiptir. Akışkanlık ise kendisini sürekli yeniye açık hale getiren bir süreci ifade etmektedir. Bu anlamda "*enerji özgürlüktür*" belirlemesi doğru ve yerinde bir tespittir. Bundan hareketle özgürlüğün sadece insan toplumuyla ilgili bir durum olmadığını, tümüyle evrenin karakteri olduğu sonucuna gidebilmek mümkündür. Dolayısıyla özgürlük, birinci doğanın karakter özelliği olarak tanımlanabilir. Toplumun, birinci ve ikinci doğanın yaratacağı uyumla kendisini tanımlayabilmesi bir özgürlük duruşu ve yaklaşımı olacaktır.

Özgürlük tanımını yaparken özgürlüğü toplumsal gerçeklikten soyut ele alarak yorumlamak, özgürlüğün tanımını sakat bırakacaktır. Çünkü özgürlük tümüyle insan toplumsallığıyla somutluk kazanan bir olgudur. Toplum olmadan özgürlüğün somut hali düşünülemez. Somutluk toplumsal kurumlaşma ve sistem yaratma durumudur. Bir toplumun kurumsallaşmış, sisteme kavuşmuş hali, toplumsal özgürlüğün somutlaşmış ve eylemsel kılınmış halidir. Toplumsal anlam ya da kurumsallık, toplumun ahlaki-politik duruşunu ifade eder. Ahlaki ve politik duruş, toplumun kendisini karar gücü haline getirmesi, kendisini yaşamın her alanında özgürce ifadeye ve dile kavuşturmasıdır. Bu durum toplumsal bir özgürleşme düzeyi açığa çıkarır. Bu da toplumsal bilinç, farkındalıkla ilgili bir durumdur. Toplumsal bilinç geliştikçe farkındalık gelişir. Farkındalığın geliştiği yerde özgürlük bilinci somutlaşır. Kendi farkına varmak, toplumsallığının farkına varmaktır. Toplumsallığının farkına varmak da kendi farkına varmak anlamına gelir. Farkındalık anlam gücüne kavuşarak,

toplumun anlam gücü ve özgürlük düzeyini belirler. Bir toplum bu niteliklere sahipse, özgür bir toplum özelliğini kazanmış demektir. Rêber APO; *"Özgür toplumlar, kendilerini anlamlandıran, dillendiren, konuşturan ihtiyaçlara göre çok yönlü yapılandıran toplumlardır. Anlamını en iyi dile, söze, yapılanmaya kavuşturan toplumlar en gelişmiş toplumlardır"* belirlemesiyle böylesi toplumların özgürleşmeyle kendilerini anlamlandırdıklarını ortaya koymaktadır. Toplumun özgürlük sorunu ya da kimlik sorununu tespiti, toplumsal bilinç ve farkındalıkla gelişebilir. Bu nedenle de tanımlanmamış bir kimliğin özgürlük arayışından ya da sorunundan bahsetmek mümkün değildir. Rêber APO'nun *"Zekânın yoğun alanları özgürlüğe hassas alanlardır. Herhangi bir toplum zekâ, kültür ve akıl gücü olarak kendini ne kadar yoğunlaştırmışsa, o kadar özgürlüğe yatkın kılmıştır"* tespiti konuya daha da açıklık getirmektedir. Anlamın, bilincin ve özgürlüğün toplumun akıl gücüyle açığa çıktığı görülebilmektedir.

Kadınınbaşat rolüyledevrimsel nitelikte inşa edilen toplumsal gerçekliği ele aldığımızda, toplumsal özgürlüğün hem kurumsal hem de anlamsal olarak somutluk kazandığını görebilmekteyiz. Özellikle toplumun temel yapı taşlarını ifade eden ahlak, politika, kültür ve demokrasi, toplumsal yararlılık temelinde tüm maddi ve manevi değerlerin günlük yaşam eylemleri olarak gelişim göstermiştir. Burada ahlakla özgürlük arasındaki simbiyotik ilişkiyi ele aldığımızda açığa çıkan ortak yan, zihinsel ve eylemsel olmalarıdır. Zihniyete dayalı her türlü eylemsellik devrimsel nitelik taşır. Bu anlamda zihniyet ve vicdan devriminin temelini oluşturan gerçekliğin ahlak olduğunu ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla Rêber APO'nun ahlak konusundaki yorumu gerçeği daha açık bir ifadeye kavuşturmaktadır: *"Eğer ahlaki seçim özgürlük kaynaklıysa, özgürlüğün zekâyla, bilinç ve akılla bağı göz önüne getirildiğinde, ahlaka toplumun kolektif bilinci (vicdanı) diyebiliriz."*

Toplumsal ahlak ancak özgürlükle mümkündür. Daha doğrusu, özgürlük ahlakın kaynağıdır. Ahlaka özgürlüğün katılmış hali, geleneği veya kuralı da diyebiliriz.”

Yine bir toplumun yapısallığını ve kurumlaşmasını oluşturan özgürlükle politika ve özgürlükle demokrasi ilişkisini de bu eksenle ele alabiliriz. Politikayı yaşamı yaratma, güzelleştirme sanatı olarak tanımlamak yerindedir. Yaşamı günlük olarak düzenlemek, toplumsal ihtiyaçları karşılamak, yeniyi yaratmak, alternatifli olmak, ortak yaşam ilkelerinde buluşmak politikanın işidir. Politika toplumsal ve ortak aklın buluştuğu, bir araya geldiği karar gücü ya da alandır. Toplumsal akıl özgürlükle ilgili bir durumdur. O zaman politikayla özgürlük birbiriyle kopmaz bağlara sahiptir. Bir toplumun politik karar gücü ya da kendisini yönetme biçimi, özgürlük düzeyi ile bağlantılıdır. Rêber APO; *“Politikayı toplumun özgürlük alanı, gelişmenin anlam ve iradece üretildiği yaratım alanı”* olarak yorumlamaktadır.

Toplumsal politikanın ve demokratik siyasetin özgür iradeye dayalı yaratıcı, yürütücü, karar ve yaptırım gücü olduğunu bilmek gerekir. Ahlak ve politikanın esas karakteri, yaşamı eylemsel kılan, bunun siyasetini oluşturan en somut haldeki demokratik yaşam ilkeleri olarak belirlenebilir. Yine eşitlikle özgürlük ilişkisini ele aldığımızda hem aradaki nitelik farkı hem de kavramlara yüklenilen anlam itibarıyla doğru okumak ve yerli yerine oturtmak gerekmektedir. Eşitlik kavramının hak ve adaletle ilgili hukuksal bir terim olduğu bilinmektedir. Genelde birey ve toplum arasındaki eşit hak paylaşımını savunan bir kavram olmaktadır. Bilindiği gibi toplumsal gerçeklikler farklılıkların bileşkesi ve toplamından oluşmaktadır. Bu farklılıklara dayalı bir eşitlik anlayışı sağlanmazsa, orada sosyalist bir toplum gerçeğinden bahsedilemez. Sosyalist ve eşitlikçi bir toplum ya da birey olmanın temel ilkesi, tüm toplumsal farklılıkları gözeterek bir yaşam ve

toplum biçimine kavuşabilmektir. Bir toplum veya birey sosyalist yaşam biçimine sahip olmuş, toplumsal tüm çeşitlikleri ve farklılıkları kapsamışsa orada eşitlik ve özgürlükten bahsedilebilir. Çünkü özgürlüğün karakteri çeşitlilik ve farklılıklar üzerinden gelişir. Eşitlik kendisini bu gerçekliğe dayandırır ve hukuksal bir anlayış olmaktan çıkarsa, özgürlükle eşitliğin sosyalist karakteri sağlanmış olur.

Ele alınacak bir diğer husus ise, özgürlüğün biz-öteki ayırımına gitmeden ve herkesçe paylaşılabilen bir karaktere sahip olması gerektiğidir. Özgürlük herkesin ortak paylaşım alanı olmalıdır. Bu anlamda komünal özelliği kazanmadır. Özgürlük sadece bir kesimle sınırlı, lokal bir durum değildir. Özgürlüğün karakteri eğer evrenselse, özgürlük sorununu da ele almak gerekmektedir. Özgürlüğü liberal ideolojinin bir hastalık olarak geliştirdiği gibi bir kesimle sınırlamak, sorunun özüne inmemek anlamına gelmektedir. Liberalizmin hastalık düzeyinde bireyciliğe indirgediği özgürlük sorunu, kişisel sınırları aşmamaktadır. Toplumsal kolektiviteyi esas almayan bir özgürlük, kapitalist ideolojinin değirmenine su taşımaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir. Evrensellikten ve toplumsallıktan koparılmış, birey sınırlarına endekslenmiş bir özgürlük duruşunun, sorunu da çözümü de objektif olamayacaktır. Bireysel haklara indirgenmiş özgürlük, ulus ve cins sorunlarını çözemez. Bu nedenle özgürlük sorunu toplumsal olduğu kadar çözümü de toplumsal olmak zorundadır.

1- Özgür Toplumsallığın Mayalandığı Kadın Devrimi Olarak Neolitik

Özgürlük problemi ya da özgürlüğün problem olarak insanlığın gündemine girmesi, erkek aklıyla gelişen uygarlık süreciyle başlayan bir durumdur. İlk özgürlük engeli kadına karşı, ardından

da kadın toplumsallığına karşı geliştirilmiştir. Bu anlamda ilk sorun kadın sorunu ve toplumsal sorunsal, özgürlüğün niteliği de toplumsal olmak zorundadır. Özgürlük tanımını ve sorununu ele alırken de bu şekilde ele almak gerekmektedir. Özgürlük sorununun nasıl açığa çıktığı, sorun olarak insanlığın gündemine nasıl girdiği konusuna girmeden önce insanlığın gelişimine bakmak, dolayısıyla toplumsallığın temelini oluşturan kadın gerçeğini neolitikte aramak önemlidir.

İnsanlık tarihinin en kapsamlı ve uzun süreli yaşamını ifade eden neolitik dönem, toplumsal dönüşümü en derin sağlayan bir devrim süreci olmuştur. Neolitik devrim, insanlığın esas mayasının, kökleşmesinin, kültürleşmesinin gerçekleştiği ve anlama kavuştuğu bir süreçtir. Bu anlamda neolitik devrim tarım ve köy devrimi olduğu kadar, evrensel niteliğe sahip kültürel bir devrimdir. Daha geniş kapsamda neolitik devrimi, evrensel özellik taşıyan kültürel bir devrim olarak ele almak ve tanımlamak gerçeğin özünü daha iyi yansıtacaktır. Neolitik kültür, insanlığın tüm maddi ve manevi kültür dünyasının ilk mayalandığı, form kazandığı, varlık olarak kendisini oluşturduğu, yapıllaştırdığı kök kültürdür. Tüm toplumsal yapıların kendisini en özgürce ifade ettiği yaşam olanaklarına sahip olduğu, kendisini anlamlandırdığı dile, söze kavuşturduğu bir kültürdür. Bu anlamda neolitik kültür devrimi, evrensel karaktere sahip bir devrimdir. Kültürel tarih bağlamında neolitik toplumu ele aldığımızda, binlerce yıllık kök hücreye sahip bir kültürdür. Bu kültürün yaratıcısı, başat ögesi kadındır. Temel niteliği ise kadının öncülüğünde toplumsal hakikatin ilk olarak örüldüğü, kurumsallaşmaya başladığı, kendisini anlamla ifadeye kavuşturduğu, somutlaştırdığı bir devrimdir. Bu kültürel devrim, uygarlığın gelişimi açısından maddi ve manevi tüm gerekli unsurları yaratmıştır. Bu açıdan neolitik devrim

sürecini yoruma tabi tutarken, kültürel tarih yöntemiyle ele alıp yorumlamak, gerçeği daha da görünür kılacaktır.

Kültürel devrimin başat gücü olan kadın, oluşturduğu toplumsallıkla tüm ilklere damgasını vurmuştur. Somut koşulların gelişmesiyle birlikte ilk evcil düzeni yaratma, hayvanları evcilleştirme, bitkileri keşfetme, alet yapma, barınma, ahlakı, kültürü, politikayı, sanatı, bilimi, dili geliştirme kadın öncülüğünde devrimsel nitelikte olmuştur. Tüm bu yaratımlara damgasını vuran kadındır. Bu anlamda neolitik devrime yaratım devrimi de denilebilir. Kadın bilgisiyle, bilimiyle gelişen bu süreç, kadındaki yaratıcılık ve özgürlük özelliğiyle ilgili bir durumdur. Ana kadın toplumu, birikmiş-yaratılmış tüm maddi ve manevi yaşamı belirleyen, kimliğe kavuşturan, bununla toplumsal hafıza oluşturan bir kültürü geliştirmiştir. Toplumun özgürlük alanı, karar gücü ve iradesi olan politikayı, toplumun kolektif vicdanı olan ahlakı, zihniyet devriminin temelini oluşturan bilgiyi, bilimi, yaşamın gelişkinlik düzeyini en anlamlıca ifadeye kavuşturan dili, yaşamın iyi, güzel ve estetikçe gelişmesini esas alan sanatın gelişimini kadın bilgeliğiyle sağlamıştır. Kadının zihinsel yaratım sürecinin bu anlamda belirginlik kazanmasından ötürü bu süreci, bir zihniyet devrimi olarak ele almak yerinde olacaktır. Zihniyet şekillenmesinin ilk nüveleri bu toplumsal gerçeklikte görülebilir.

Neolitik devrimin zihniyet boyutunu ele aldığımızda, kadın eksenli zihinsel gelişim tüm toplumsallığa damgasını vurmaktadır. İlk düşünce biçimi olan animizmin düşünce ve inanç biçimi, neolitik toplum sisteminin özgürlük paradigması olarak yorumlanabilir. Toplum doğayı kutsamakta, kendisi gibi canlı görmektedir. Cansız bir doğa anlayışı yoktur. Kendi içerisinde eşitlikçi, özgürlükçü, adil paylaşımcı, karşılıklı bağımlılık ilkesiyle bunları anlamlandırarak birbirini tamamlar niteliktedir. Ya hep ya hiç ilkesi, birey-toplum ilkesinin bütünlüğünü ifade etmektedir. Toplumsal hakikat bu

anlamda bütündür. İnsanın doğayı bütünlüklü ele alışı ve kavrama çabası, kendisiyle insan-doğa arasında bütünsel hakikati oluşturmuştur. Doğru bilinen, doğruluğu kabul edilen, değişmez olduğu düşünülen ve varlıkla ilişkilendirilen değerler, inancı oluşturmuştur. Son derece demokratik ve özgürlükçü bir temelde işleyen bir toplumsal yapı söz konusudur. İnançların ortak değerler üzerinden yükseldiği, insan toplumunu düzene koyduğu, toplumu var eden koşulları yarattığı bir sistemdir. Doğal toplumda her varlığın bir ruhu olduğunun düşünüldüğü canlılık inancı hâkimdir. Bu gerçeklik toplumsal zihniyetin şekillenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Doğal toplumun zihniyet şekillenmesi, toplumun doğa ile bütünlük içinde yaşadığı ilişki ve bu ilişkinin kendisiyle yarattığı bilgi, bilinç ve anlam gücünü oluşturmuştur. Bu anlamda toplumun düşünce yapısı olan animist düşünce bilinçle, yeni bilgiye ulaşmayla, bu bilgiyle kendisini ve toplumunu var etme ve anlamlandırmasıyla şekillenmiştir. Yaratılan bu değerlerle ana-kadın etrafında gelişen toplumsallık gelişmektedir. Ana-kadın toplumsal bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal bir güç olduğu için toplum onun etrafında şekillenmekte ve anlam kazanmaktadır. Kadın öncülüğünde gelişen toplumsal bir sistem gelişmektedir. Bu sistem özgürlük sistemidir. İçinde adaletin, özgürlüğün, emeğin, sevginin, erdemin olduğu bir sistemdir. Ahlaki güzelliğe ve büyüklüğe sahip bir özgürlük sistemi açığa çıkmaktadır.

Günümüzde yapılan arkeolojik araştırmalarda neolitik devrim kültürünün M.Ö 10.000'lerde yukarı Mezopotamya'da, özellikle Zagros-Toros iç kavislerinde kalıcılaştığı gözlemlenmektedir. Neolitiğin ana bölgesi olan Orta ve Yukarı Dicle-Fırat havzaları, insan toplulukların yerleşik yaşam kültürüne geçmesinin ana mekânı olmuştur. Bu coğrafyanın önemi iklim koşullarının elverişliliği, her türlü bitki, hayvan ve canlı türünün hayat bulması,

suyun bolluğu, toprağın bereketi, insan toplumsallaşması açısından en uygun koşulları yaratmasıdır. Bu nedenle Rêber APO neolitik kültür devrimini *"Mezopotamya devrimi, Kürdistan devrimi"* olarak yorumlamaktadır.

Kadın gerçekliği hem bu toplumsal birikimin ürünü hem de binlerce yılla dayalı açığa çıkan bu kültürel birikimin sonucu olarak açığa çıkmaktadır. Yaşanan bu kültürün etkileri ve izlerini bugün hâlâ aynı coğrafyada yaşayan kadın şahsında yoğun bir biçimde görmek mümkündür. Mezopotamya coğrafyası, özelde de Kürdistan coğrafyasında bugün hâlâ kadının varlık ve özgürlük arayışı, mücadelesi, direnişi sürüyorsa, bu yaşanmış ve yaşanan tarihsel, kültürel gerçekliğin devamı ve sonucudur. Aynı coğrafyada tarihsel süreç içerisinde farklı kültürler içerisinde eriyen, kaybolan, izlerine bile rastlanmayan binlerce kültür olmasına rağmen, yine bu coğrafyada tanrıça kültürüne dayalı gelişim sağlayan kültürel devrimin izleri hâlâ da devam ediyorsa, bunun nedeni tanrıça kültürünün kök kültür olmasıdır.

Bu anlamda toplumsal ve tarihsel gerçekliği, bugünün mücadelesini de belirlemektedir. Tanrıça kültürünün bu tarihsel mücadelesi ve direnci, tüm soykırım politikalarına rağmen kendisini sürdürmesi ve farklı kültürler içerisinde erimemesi yaşanan tarihsel gerçekliğiyle bağlantılıdır. Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde onlarca farklı kültür ana-kadın kültüründen beslenerek, günümüze kadar varlığını sürdürerek korumuştur. Kadının uygarlık karşısındaki direnişi, yarattığı kültürel yaşamı uygarlık yaşamına tercih etmeyerek yaşaması ancak bu gerçeklikle izah edilebilir. Bu anlamda kadının zihniyet ve kurumsal dünyasını oluşturan bu özün kendi varlığını her şeye rağmen koruması, dayandığı bu tarihsel kültürün gücünden ileri gelmektedir. Bu gerçeklik, neolitik toplumun yaşam formu olarak da gelişim sağlamıştır. Yerleşik yaşamla birlikte bu kültürün ya da

yaşam formunun kendisini köye, kıra, dağa ve tarıma dayandırması bununla bağlantılıdır.

Mezopotamya coğrafyasında Altın Üçgen olarak tarihçilerin de hemfikir olduğu Kürdistan coğrafyasının tarım-köy devriminin ilk olarak geliştiği, yerleşik yaşamın ana mekânı ve merkezi olduğu tarihsel gerçekliği açığa çıkan bulgu ve veriler kanıtlar niteliktedir.

Bu konuda Kürdistan'da açığa çıkan bazı bulgular şu şekildedir: M.Ö 60 bin yıllarına dayandığı söylenen Diyana'ya bağlı Mergesor alanında bulunan Şanedar Şikeftî (mağara)'dır. Kürdistan'ın Doğu Batı ve Güney üçgeninde olan bu şikeftte tarihin en eski eserlerine rastlanmıştır. Burada İhtar kürsüsünün bulunduğu iddia edilmektedir. Yine Şikefta Du Derî Rojava Kürdistan'ında olan Afrin coğrafyasında M.Ö 35 ila 40 bin öncesine kadar tarihlenen bir yer olmaktadır.M.Ö. 40'lere tarihlenen Şikefta Hezar Merd Süleymaniye yakınlarında bulunmuştur. M.Ö. 25 binlere tekabül eden Şikefta ZerzîSüleymaniye'ye bağlı Zerzî Suyu kenarında keşfedilmiştir.Gırkê Heciyan-Amed Farqîn bölgesi (M.Ö. 6000-5000), Newala Çori-Urfa Siverek (M.Ö. 8000-7000), Genci Dara (Ganj dara)- Kirmanşan (M.Ö. 8000), Çayönü-Amed Ergani (M.Ö. 9000) neolitik döneme ait kalıntıların bulunduğu yerlerdir. Çayönü neolitğin ilk yerleşim alanı olarak da ele alınmaktadır. Batman'daki Çemê Xalan hem avcı-toplayıcı yaşam izlerine rastlanmakta hem de ilk neolitik yerleşim alanlarından biri olarak M.Ö 10 binlere denk gelmektedir. Dirbêsiyê ve Amudê arasındaki Tılbêder'de M.Ö. neolitik döneme ait 7000'lere tarihlenen köy bulunmuştur. Yine Amudê'deki Gırê Moza M.Ö. 3500-3700'lere tarihlenirken, Çemçemal'daki Gundê Çermo M.Ö 9000'lere tarihlenmektedir ve burada 20 evin bulunduğu neolitiğe ait köy kalıntılarına rastlanmıştır. Bu tarihsel gerçeklikler ilk toplumsal yaşamın ve neolitik kültür devriminin kadın etrafında şekillendiğinin somut yaşam gerçeklikleridir. Bu anlamda özgür

yaşam, özgür toplum ve neolitik kültür devrimi yeniden güncel haliyle yaşanmak isteniyorsa asıl hakikati bu coğrafyada aramak bizi yaşamın hakikatiyle buluşturacak, hakikat yoluna sokacaktır. Özgürlüğü ve özgür yaşamı, kültürel devrimi modernist yaşamın kapılarında aramak liberal ideolojinin çarkında dönmek olacaktır. Bu tarihsel ve evrensel inanç ve kültür merkezini oluşturan yerlerden biri de bilimin, bilginin, toplumsal maneviyatın, yaşam hakikatinin peşinde olan peygamberler diyarı Urfa-Göbekli Tepe olmaktadır.

Urfa'da Xerapreşk (Göbekli Tepe) kazılarında insanlık tarihine dönük yeni yorumlara yol açabilecek nitelikte açığa çıkan bulgular olmuştur. Xerapreşk neolitik dönem öncesine, yaklaşık M.Ö 12 binlere kadar giden bir tarihe tekabül etmektedir. Burada toprak altına gömülmüş 16 tapınaktan dördü açılıp ortaya çıkarılmış, diğerleri ise halen açılmayı beklemektedir. Tapınakların bulunduğu bu alanın Mekke'den 40 kat daha büyük olduğu söylenmektedir. İlk olarak 1980'lerde tespit edilen bu yer ancak 1994'te Alman arkeolog Klaus Schmidt tarafından tekrardan gündeme alınmış ve burada yürütülen çalışmalar sonucunda dünyanın en eski tapınak kalıntılarına rastlanmıştır. Xerapreşk'in doğal toplumun bugüne kadar rastlanılan en eski inanç merkezi olduğu dile gelmektedir. Xerapreşk'in keşfinden sonra ana-kadın toplumundan önce de ataerkilliğin hâkim olduğunu söyleyen bazı yorumlar gelişmektedir. Çıkan bulgularda daha çok erkek figürlerinin olduğu sadece doğum yapan bir kadın heykeline rastlandığı belirtilmektedir. Yine din ve inanç sisteminin, değiş tokuşun neolitikten önce olduğu tespit edilmiştir. Bilindiği gibi Xerapreşk kazı çalışmaları Türk devlet sistemi tarafından amaçlı bir şekilde durdurularak, esasta tarihi gerçekliklerin su yüzüne çıkmasına izin verilmemiştir. Buradaki kalıntılarda açığa çıkan erkek figürlerinden yola çıkılarak, kadına dayalı gelişen

toplumsallık olarak neolitik devrim yorumları boşa çıkarılmak da istenmiştir. Oysa tüm tarih yorumcuları kadinsız bir yaşamın ya da topluluğun olmayacağını farkındadır. Rêber APO bu konuda *"Göbekli Tepe'de açığa çıkan bulgular neolitik yorumumuzu boşa çıkaramaz"* belirlemesiyle neolitikte yaşanan kadın öncülüklü hakikatin inkâr edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Bir diğer önemli husus ise evrensel tarih açısından Xerapreşk'in bulunduğu coğrafya olarak Urfa insanlığın gelişimi açısından önemli bir merkez, istasyon konumundadır. Yüzlerce kabilenin uğrak yeridir. Adeta ortak inancın kültür alışverişinin merkezidir. Kabile topluluklarının bir araya geldiği, uygarlık birikiminin sağlandığı, ortaklaştığı, paylaşıldığı, birbirini beslediği ana merkezdir. Bu anlamda Urfa, insanlığın kabile yaşamına geçişin ana merkezi olması itibarıyla evrensel bir karaktere sahiptir. Bu coğrafyanın Altın Üçgen olan Kürdistan'da olması, Zagros-Toros'un merkezi bölgesinde olması açısından kadın gerçeğini dışında tutması mümkün değildir. Bu coğrafya dağ tanrıçası Ninhursak, görkemli Zagrosların tanrıçası İştar ve İnannaların hüküm sürdüğü coğrafyadır. Bu anlamda Xerapreşk'i ele alırken bu gerçeklikten bağımsız ele alamayacağımız gibi, erkek aklıyla tarihsel hakikatinin çarpıtılmasına ve manipülasyonlarına gelmemek gerekmektedir. Çünkü binlerce yıla dayalı tarihsel gerçek bu coğrafyada kök salmış, boy vermiş ve yeşermiştir. Özellikle Kürdistan coğrafyasında bin yıllar öncesine ait binlerce höyüğün varlığı ve açılan höyüklerin büyük çoğunluğunun neolitik döneme tekabül etmesi bu gerçekliği net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kadının yazısız tarihinin bu tepeliklerde saklı olduğu gerçeği kısmi olarak yapılan arkeolojik kazılarda açığa çıkmaktadır. Yazılmayı bekleyen kadın özgürlük tarihinin arkeolojisi yapıldıkça, yaşamın tüm gizemi ve sırları bu gerçeklikle açığa çıkacaktır. Gerçekler doğru temelde araştırılır ve hakikatine ulaştırılırsa, kadının özgürlük ve devrim arkeolojisi açığa çıkacaktır.

Bu gerçeklikten yola çıkarak neolitik kültürü ele aldığımızda, binlerce yıla dayalı toplumun ruh ve zihniyet yapısının şekillendiği, günümüze kadar bu kültürün kalıcılışarak kendisini sürdürdüğü gerçeğini görebilmekteyiz. Bu veriler bizlere kadın öncülükli toplumsal yaşama geçişin, ruhsal ve zihinsel şekillenişin hakikatini açıklamaktadır. Kadın gerçekliğinin bu coğrafyada hâlâ da bu kültürde directmesi, büyük bir özgürlük mücadelesiyle direniş geleneğini sürdürmesi bunun kanıtıdır. Altın Hilal gerçekliğinin Altın Üçgen olarak Kürdistan coğrafyasında somutlaşması, neolitik devrimin asıl mekânına işaret etmektedir. Bu anlamda kadın gerçekliği ilk hakikatini bu neolitik kültürle sağlamıştır.

Bu kültürün kurumsallaşarak zirveye ulaşması kendisini TelXeief (bulunduğu yer Serêkaniyê'de) kültüründe daha da somutlaştırmıştır. TelXeief kültürü M.Ö 6000 ile 4000'lerde neolitik tarım-köy devriminin zirvesi ve yayılmasını temsil etmektedir. TelXeief kültür gelişimi, kendinden sonra açığa çıkan uygarlığın temel taşlarını oluşturduğu gibi yeni birçok buluşa da imza atmıştır. Çömlek, teşî (iğ), destar (el değirmeni), saban, dokuma, tekerlek, köy mimarisi bu dönemin ürünüdür. Tarihçilerin ortak tespiti *"M.Ö. 6 ve 4 bin yılları arasındaki buluşlar ancak Milattan sonra 16. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan buluş ve teknolojilerle kıyaslanabilir"* şeklindedir.

Tel Xeief kültürü neolitik kültürle şekillendiği için komünal, ortakçı ve barışçı yönü ön plandadır. Tel Xeief tarım ve köy devrimine dayalı gelişmiştir. Bu kültürdedüşünce ağırlıklı olarak somuttur. Her şey canlı ve kutsaldır. Duygusal zekâdan kopulmamış, analitik ve duygusal zekânın uyumlu birliğiyle insanlık yaşamında sıçrama yapılmıştır. Yönetim biçimi doğal otorite ve özyönetim biçimidir. Sınıflaşmaya yer yoktur. Toplumun zihniyet algısını çarpıtan, dogmalara yol açan tanrı inşası ve ideolojisi gelişmemiştir. Bu anlamda Tel Xeief kültürünü

kadın önderliğinde bilgi biliminin, bilincinin en zirvede olduğu devrimsel bir dönem olarak ele almak gerekmektedir.

Bu sürecin devrimsel gelişmeleri açığa çıkartmasının nedeni, toplumun kendi arasında kurmuş olduğu ilişki ile doğal toplumun sağladığı yaratıcılığın ve düşünce zenginliğinin, üretkenliğin açığa çıkması için en elverişli koşulları sunmasıdır. Toplumsal düzenlemenin, örgütlenişin ana kadın öncülüğünde en özgür ve en yaratıcı halini yaşıyor olmasıdır. Toplumsal enerji ile düşünsel enerji toplumsal yarara dayalı olarak gelişmektedir. Yaşamın hiçbir alanında tekelleşme söz konusu olmadığı gibi, böyle bir düşünceye de yer verilmemektedir. Üretilen araçlar toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde kullanılmaktadır. Sınıflaşma ve hiyerarşiye yol açan bir düşünce yapısı olmadığı için, ürünler ortak bir toplumsal zekânın ürünü olarak açığa çıkmaktadır. Toplumsal zekâ bir bütün olarak toplum yararına işlev görmektedir, toplumsal gelişmeye hizmet etmektedir. Bu anlamda bu süreç, toplumsal aklın en yaratıcı ve yararlı gelişim sağladığı bir süreci ifade etmektedir.

2- Tiamat'ın Marduk'tan Aldığı Darbe, Toplumsal Anlamda Kadının Aldığı Darbedir

Yukarı Mezopotamya'da ana-kadın kültürü olan Tel Xelef kültürü gelişirken, Aşağı Mezopotamya'da ise M.Ö. 4200-3200'lerde ataerkil kültürü temsil eden El Ubeyd kültürü gelişmiştir. El Ubeyd kültürü, Tel Xelef kültür değerleri üzerinden kendisini inşa ederek kurumsallaştırmıştır. El Ubeyd kültürü Semitik kökenli bir kültür olmakla beraber avcılık ve çobanlık kültürüyle beslenmiştir. Aşağı Mezopotamya'da Eridu ve Ur şehirleri etrafında gelişen bir kültürdür. Bu dönem şehirleşmenin, sınıflaşmanın, ticaretin, ideolojik zor ve askeri mahiyetin geliştiği dönemdir. Burada düşünce ağırlıklı olarak somuttan soyuta evrilmiştir. Avcılık kültüründen kaynaklı analitik zekânın duygusal zekâdan kendisini

kopararak bir sapmayı yaşamaya başlaması gelişmiş ve bu düşünüş tarzı hâkim olmuştur. Yönetim biçimi Ziggurlara dayalı tanrılar kurulu olan rahip sistemidir. Aşağı Mezopotamya'nın iklim ve coğrafya koşulları burada avcılık ve çoban kültürünü daha çok derinleştirmiştir. Bu nedenle avcılık kültürüyle savaşçı bir toplum ve hiyerarşiye dayalı ataerkil otoritenin kök salmasına yol açmıştır. Böylelikle tarihin ilk kırılma noktaları, eril bir sistemin temeli atılarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal yarıklarda kendisini hile, komplo ve tuzaklarla örgütleyen, toplumsal sistemin çarkını kendi lehine çeviren ataerkil bir sistem örülmüştür. Bu anlamda kadın eksenli doğal toplum gerçeğini insan varlığının gelişim aşaması açısından bir tez olarak ele alırsak, bu süreçten itibaren erkek ağırlıklı gelişen sistem anti-tez rolündedir.

Bu kültür, M.Ö 4000'lerde Tel Xeief kültürünün gelişkin olduğu alanlara sızarak etkin hale gelmiştir. Bu dönem kendisiyle birlikte şehir devletlerinin başlangıç aşamasını teşkil eden ve şehir yaşamı ile köy devrimi-yşamı arasındaki çelişki ve çatışmaların baş gösterdiği dönemi ifade etmektedir. Esasında ataerkil sistem ile ana-kadın sisteminin çelişki ve çatışmasının başlangıç dönemidir. Tarihin iki ana nehir ya da kola ayrıldığı, tarihsel akışta bir çatallaşmanın başladığı süreci ifade etmektedir. Özünde bu sürecin temel yol ayrımı, demokratik uygarlık kültürü ile merkezi uygarlık kültürünün iki ana nehir şeklinde gelişeceği, direniş ve mücadelenin de buna göre seyr alacağı bir yol ayrımının başlangıç süreci olmaktadır. Yukarı Mezopotamya kültürünü etkilemeye çalışan El Ubeyd kültürüne karşı günümüze kadar süregelen bir çelişki, çatışma ve direniş söz konusudur. Bu çatışma dağ ile ovanın, köy ile şehrin, kadın ile erkeğin, insan ile doğanın çatışması ve çelişkisi olarak insanlığın gündemine girecektir. Bu dönemin Sümer mitolojilerinde anlatılan dağ tanrıçası Nindhursak mitolojisinden bu gerçeklik anlaşılmaktadır. Yine Gilgameş

Destanı'nda, Sümer uygarlaşmasına karşı direnen ve tanrıça kültürünü temsil eden Ninhursak figürü, esasta özgürlük ve varlık mücadelesinin direniş sembolünü ifade etmektedir. Bu mitolojilerden de anlaşılmaktadır ki,gelişen merkezi uygarlığa karşı bir direniş kültürü baş göstermektedir. Tanrıça kültürünü temsil eden tarım köy devrimi olan neolitik kültüre karşı, bir başkaldırı ve karşı bir devrim olarak bu süreç gelişmiştir. Yine Sümer mitolojik anlatımlarının temel konusu olan İnanna-Enki çatışmasında esasta anlatılmak istenen bu kavgadır. Bu kavga ve çatışma M.Ö. 2.000'lere kadar sürmüştür.

Doğal toplum sürecinde üretim ve paylaşım tüm klan üyeleri tarafından kolektif yürütülürken, yeni sistemde ürünler ziggurat denilen tapınaklarda kurumlaşan rahipler grubunun elinde toplanmış ve bu yönetici grup giderek toplum üzerinde kendisini etkin kılmıştır. Zigguratlar yeni ideolojik inşaların ve bilgi istismarının merkezi haline getirilmiştir. Toplumsal bilgi birikimi rahiplerin tekeline girmiştir. Tekelleştirilen bilgi, kadının düşürülme aracı olarak kullanılmıştır. Toplumun temel değeri olan bilgiyi istismar eden rahipler tanrıçalığa karşı soyut bir tanrı inancı ve inşasıyla toplumsal değerleri, toplumun varlığı karşısında kullanmaya başlamışlardır. Bu dönemde gerçekler çarpıtıldığından, doğru ile yanlışın iç içe geçtiği bir dönem olarak da ele alınabilir. Kadın ve erkek arasındaki uyum kaybolmaya başlamıştır. İlişkiler her yönüyle hiyerarşik bir biçim almıştır. Böylelikle insanın doğal yaşam statüsünden koparılmasıyla birlikte toplumun kadına, kadının da topluma, doğaya yabancılaştırıldığı bir süreç başlamıştır. Toplumsal yabancılaşma ile doğaya yabancılaşma paralel bir seyir izlemiştir. Böylelikle özünde özgürlük sorununun olduğu toplumsal sorunlar baş göstermiştir. Toplumsal zihniyet sorunu olarak baş gösteren bu süreç, meşruiyet mekanizmaları oluşturularak sağlanmıştır. Bu meşruiyet

mekanizmaları olmazsa yeni toplumun inşası mümkün değildir. Bilindiği gibi yönetilen toplumlar sadece zorla ve inandırılmadan uzun süre yürütülemezler. Bu anlamda yeni tanrı oluşumları ve buna dayalı inanç sistemi geliştirilen köleci sistemin ideolojik argümanları olmuştur. İnanç aracılığıyla doğal bir gereklilik olarak yansıtılanlar, rahiplerin ortaya koydukları köle ideolojisinin temel dayanakları olmuştur. Bunlar en fazla yaratılış mitoslarında dile gelmekte ve birçok yöntem kullanılarak topluma verilen yeni şekillenme değişik biçimlerle ifadeye kavuşmaktadır. Bu dönemi anlatan mitolojilerin hepsine şiddet ve zor yansımıştır. Özellikle Babil mitoslarındaki bu zor ve şiddet, iki düzenin savaşını somut olarak ortaya koymaktadır. Tiamat'ın Marduk'tan aldığı darbe, toplumsal anlamda kadının aldığı darbedir.

Tiamat ve Marduk'tan önce bu savaşımı en yalın biçimde İnanna-Enki mitolojisinde de görmekteyiz. Bereket ve aşk tanrıçası olan İnanna'nın toplumsal yaşam gücü, yaratım ve değerlerini ifade eden "me"lerini kurnaz tanrı Enki'den alma çabası bu dönemin keskin mücadelesi olmuştur. Bu mitolojide önemli birçok yön vardır. Birincisi, güç erkeğin eline geçmiştir. Erkek kadının yarattıklarını çalarak, bu çağı erkek çağına çevirmektedir. İkincisi ise, burada verilen mücadelenin toplum için oluşudur. Bu mitolojiler kadın tanrıçalığının da sona erdirilmek istendiğinin göstergeleridir. Her şeyin merkezi olan ana-tanrıçanın yerini artık erkek tanrı-krallar almaya başlamıştır. Bu mitolojiler kadının toplumsal statüdeki düşüşünü ifade etmektedir. Bu durum özellikle Tiamat-Marduk savaşımında, Tiamat'ın yenilgisinden sonra belirgin bir şekilde mitolojilere yansımıştır. Giderek erkekleşen ve tekleşen tanrılarla toplum büyük bir ideolojik ve ahlaki dönüşüm yaşamıştır. Erkek egemenliğinin uygarlık süreciyle birlikte yetkinleşmesi, kadının köleleşerek sınıflı toplumun alt ve

üst yapı kurumlarından giderek dışlanması ve tamamen tarihin derinliklerine gömülmesine neden olmuştur.

Tarihsel olarak uygar toplum sosyal, siyasal, ruhsal anlamda toplumda ve kadında yoğun parçalanmalar yaratmıştır. Kadın yalnızca boyun eğen değil, en alçaltıcı hakaretlere maruz kalan duruma getirilmiştir. Yeni sisteme insanları bağlamanın yolu olarak kadının cinselliği kullanılmış ve kutsal ana musakaddimlerde fahişeleştirilerek cinsel obje halini almıştır. Sümerlerin Gılgameş Destanı örneğinde görüldüğü gibi Enkidu'nun doğal toplum değerlerinden uzaklaştırılmasının yolu, musakaddim denilen tapınaklarda fahişeleştirilen kadın yoluyla düşürülmedir. Neolitik dönemde tapınaklar kadın bilgisinin, biliminin, ahlaki ve politik toplumun tüm maddi ve manevi değerlerin biriktiği merkezler olurken; uygarlık aşamasından itibaren kadının, ahlaki ve politik toplumun düşürüldüğü merkezlere dönüştürülmüştür. Bu düşürülme fiziksel olduğu kadar, aynı zamanda ahlaki ve politik olarak da bir düşürülmedir.

Bu düşürülmelerin ve kadınla erkek arasındaki büyük toplumsal kavganın en çarpıcı ifadeleri mitolojilerde ve daha sonra gelişen dinsel anlatımlarda dile gelmektedir. İnanna ve Enki arasındaki savaşımında dile gelen iki sistemin savaşımı, M.Ö. 2000'lerde dile gelen Babil Yaratılış Mitosu olan Enuma Eliş'te Marduk'un Tiamat'ı alt etmesi ve parçalara ayrılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu parçalanma ve yenilgi, kadının baş aşağıya gidişinin başlangıcını oluşturmaktadır ve birinci cinsel kırılmayı ifade etmektedir. Kadının bu ilk kırılması uygarlık tarihi boyunca sürekli olarak derinleştirilip geliştirilerek devam edecektir. M.Ö. 1700-1600'lerde Hz. İbrahim'in çıkışı ve ardından gelişen tek tanrılı dinlerin oluşumu kadın için yeni bir dönemin daha habercisi olmaktadır. M.Ö. 13. yüzyıla gelindiğinde tek tanrılı dinlerin ilki olan Museviliğin gelişimiyle birlikte kadın daha büyük ve derin bir

darbe alarak ikinci cinsel kırılmaya maruz kalacaktır. Hz. Musa ve kızkardeşi Mariam hikâyesinde dile gelen çatışma ve savaşım ve bunun da kadın aleyhinde sonuçlanması, kadının erkeğin yeni bir darbesine ve ihanetine maruz kalmasının ifadesini oluşturmaktadır. Birinci cinsel kırılmayla kadının yaşadığı statü kaybı ve ikinci plana düşüş, ikinci cinsel kırılmayla yaşamın tüm alanlarından kopartılmaya, kovulmaya, her anlamda gasp edilmeye ve tamamıyla nesneleştirilmeye dönüşmüştür.

Bu her iki cinsel kırılmalardan sonra tüm toplumda kadının zayıf cins olduğu inancı, temel bir inanç olarak geliştirilmeye başlanmıştır. Erkekler bu süreçten itibaren, kadınların fiziksel olarak zayıf olduklarına, yaşamlarının erkeğe bağlı olmasına gerektiğine inanmaya başlamışlardır. Toplumda yaşamın her alanı kadınca ve erkekçe olmak üzere ayrıştırılmıştır. Savaş, politika ve siyaset erkeğe ait kılınırken; yemek yapmak, çocuk bakmak, erkeğe hizmet etmek kadına ait görülmüştür. Doğal toplumun temel değerlerinden olan kadınca özellikler dışlanmış, bu özellikler itaate, aşağılanma aracına dönüştürülmüş; erkeğin de fiziki gücü saldırganlığa ve tahakküm aracına dönüştürülmüştür. En kötüsü de kadının kendisine olan bakış açısının giderek erkeğin bakış açısına doğru kaymasıdır. Bu anlamda toplumdaki esas düşüş, erkeğin kadını sömürü ve hükmü altına almasına dayanmıştır. En önemli yönelim de kadının ruhsal dünyasına yapılmıştır. Kadınlara erkeğin dost olduğu, ilişkisinin iş paylaşımına dayandığı toplum, kadın ve erkek ilişkisinin ikinci gün cinsel skandala dönüştüğü bir duruma dönüştürülmüştür.

Dolayısıyla uygarlık sisteminde kadının içinde bulunduğu statü çözümlenmeden ne egemenliğin ne de köleliğin dayanakları izah edilebilir. Tüm kölelikler, kadın köleliğine bağlı olarak gelişmiştir. Bu kölelik doğaya, insana yaklaşımda değişimler yaratmıştır. Doğayla kadın arasındaki benzerlik ve ilişki kadını doğaya hem mekânsal

olarak hem de ruhsal olarak yakınlaştırmıştır. İlk tanrıçaların dağ tanrıçaları olması kadın ve özgürlük, kadın ve doğa arasındaki tarihsel ortaklığın ifadesidir. Bu ilişkinin tarihi arka planı, dağ tanrıçalarıyla şehir krallarının arasındaki savaflara dayanmaktadır. Devletçi toplumla beraber doğa üzerindeki sistemli hâkimiyet insana, en başta da kadına hâkimiyet biçimine dönüşmüştür. Baş eğdirilen doğa, baş eğdirilen kadın olmuştur. Çarpıtılan doğa dengesi, çarpıtılan insan ruhu ve zihniyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çarpıtma ve özden uzaklaştırma eylemi, kadın şahsında daha sistemli ve bilinçli bir biçimde derinleştirilmeye başlanmıştır. Her şeyi canlı olarak algılayan zihniyetten, en küçük olguları bile sınıflandıran ve nesneleştiren bir zihniyete gidilmiştir. Bu anlamıyla esas olarak gücünü doğal toplumdaki alan uygar toplum, doğal toplumla çelişerek büyüyüp gelişmektedir. Fakat büyüyüp gelişmesi, doğal toplumun özelliklerini yok ettiği anlamına gelmemektedir. Sınıflı toplumun ilk başlangıcından bugün kapitalist modernite çağına kadar dahi doğal toplum özellikleri ve değerleri yok edilememiştir. Doğal toplumun etkileri binlerce yıl sonrasına kadar bile tamamen bir kenara bırakılmamıştır. Bu topluma ait değerler dönüşmüş, değiştirilmiş, hatta özünden de uzaklaştırılmış ama egemenlik sistemini tehdit edici bir güç olarak varlığını hep korumuştur. Ezilen toplumların, kadınların halen varlığını koruyan uygarlık karşısındaki özgürlük duruşu buna bir örnektir.

Doğal toplumun birçok değeri uygarlık tarafından çalınmış, aşındırılmış ya da yerini uygarlık değerlerine bırakmıştır, ama öz yitirilmemiştir. Ana kök hücre olan doğal toplum da yok edilememiştir. Toplumsal sistemlerde de bir sistem tümünden bir diğer sistemin inkârı ve reddi üzerinden, diğer bir sistemi yok sayarak var olamamaktadır. Kendinden öncekini zayıflatma, etkisizleştirme, hatta kimi zaman entegre ederek eritme

gerçekleştirebilmektedir. Fakat topluma mal olmuş ve toplumun hafızasında yer edinmiş birikimlerin tümünden yok edilmesi çok zor bir durumdur; özellikle toplumsallığın ilk değerlerini ve kültürü oluşturan doğal toplum değerlerini ortadan kaldırmak bu açıdan mümkün değildir. Çünkü bunların tümünden ortadan kalkması demek, uygar toplumun kendi temellerini de eşmesi, kendini ortadan kaldırması demektir. Bu konuda uygar toplumun yaptığı en temelde bu değerleri kendine mal etmek, gasp etmek ve hırsızlamak olmuştur. Kendisini yaratılan bu değerlerin çarpıtılması ve gasp edilmesi üzerinden oluşturmuş ve günümüze kadar getirmiştir. Bu konuda en büyük çarpıtma ve gasp da kadın konusunda gerçekleşmiştir. Doğal toplumdan uygar topluma geçiş kadın cinsinde ve kültüründe bir kırılma, çözülüş yaratmıştır. Bu nedenle Rêber APO kadının erkek ihanetine uğradığı bu dönemleri, birinci ve ikinci cinsel kırılma olarak adlandırdığı gibi kadına yönelik "kültürel soykırım" olarak da ele almaktadır. Bu soykırım toplumsal soykırıma da dönüşmüştür. Kadın cinsinde yaşanan kırılma, tüm toplumun yaşamında da kültürel bir kırılmaya yol açmıştır. Böylelikle erkek cinsi lehine gerçekleştirilen bu kırılmalar, toplumsal cinsiyetçiliğin de başlangıcını oluşturmuştur. Toplumda yükselen hiyerarşik ve devletçi iktidar, kadın köleliğini derinleştirmiştir. İktidar özgürlüğü kendine dayanak yaparak gelişemediğinden, doğası gereği köleliği dayanak yapmakta ve kölelik üzerinden gelişmektedir. Bu anlamda kadın tüm bedeni, ruhu, düşüncesiyle köleleştirilmiştir. Sınıflı toplum iktidarının kadın cinsi üzerindeki tahribatı, insanlık tarihinde benzeri olmayan bir biçimde yaşanmıştır. Kadının, bu yenilgi üzerine toplumsal statüsünde büyük düşüşler görülmüştür. Kadının cins olarak yaşadığı iradi kırılma, neolitik sistemin kültürel kırılmasına yol açmıştır.

3- Egemen Erkek Aklından Arınma ve Operasyonlarına Karşı Eyleme Geçmek

Kadın, kişiliğini kıran her türlü yönelime maruz kalmıştır. Özgürce yaşadığı doğal toplum öyle kolayca bırakabileceği bir toplum yaşamı değildir. Çünkü doğal toplum, kadının yaşamı ve eseridir. Kadını doğal toplumdan koparmak, yaşam damarlarından koparmak demektir. Yaşam damarları koparılan kadın, beyni, yüreği ve fiziğiyle başkalarına ait kılınmıştır. Kadının yarattığı icatlar kullanılarak, kadın köleleştirilmiştir. Hiçbir dönemde görülmeyecek gelişmeleri yaratan kadın, en cahil ve en çaresiz hale getirilmiştir. Kutsanan kadın yerine lanetlenen varlık getirilmiştir. Kadının kaybedişi çok derinlikli olmuştur. Yaşanan zihinsel, anlamsal ve yaşamsal kaybediş olmuştur. En anlamlı varlık, anlamsız varlık haline gelmiştir. Eşitsizliğin, köleliğin, tahakkümcü zihniyetin ortaya çıkışından sonra, özgür olanın yitirilmesinin ruhta yarattığı boşluklar büyük kırılmalara yol açmıştır. Doğal toplumun çözülüşü ve kadın merkezli sistemin sarsılmaya başlamasıyla birlikte özünde yitirilen, özgürlük bilinci ve bilgisi olmuştur. Doğal toplumun en temel yaşam ilkesi olan özgürlüğün, pratik yaşamda uygulaması da somut olarak görülmüştür. Doğal toplumun çözülüşü bu özgürlük ilkelerini zayıflatmıştır. Bunun yerine erkeklik kültürü inşa edilmiştir. Bu kültürle birlikte ilk ve temel operasyon kadının bilgi ve bilme alanına karşı geliştirilmiştir. Uygulanan kadın bilgeliğine, bilimine karşı bir operasyondur. Kadın biliminin tekelleştirilmesi, gasp edilmesidir. Kadın köleliğinin ilkin zihinsel alanda geliştirilmesi, kadını yaşam bilgisinden uzaklaştırmıştır. Kadın bilgi, bilim alanından uzaklaştırılarak zihinsel kölelik daha da derinleştirilmiştir.

Kadın açısından bu süreç önemlidir. Bilgiye el konulması, esasta kadın bilgeliğine ya da bilimine el konulmasıdır. Çünkü bilgiye, bilime öncülük yapan kadındır. Bu nedenle bilgi iktidarın eline geçerek tekelleştirildiğinde, ilk elden yaptığı kadının zihinsel ve ruhsal dünyasına saldırıdır. Mitolojide 104 Me esasta toplumun hafızası, toplumsal bilgi ve birikimdir. İnanna ile Enki arasında 2000 yıllık savaş ve mücadele, özünde bu süreci ifade etmektedir. Bilgi ve bilimin tekelleştirilerek, kadına karşı bir savaş ve saldırı aracına dönüştürülmektedir. Bilgi erkek aklının ürünüyle gelişen bir olgu değildir. Bu nedenle beşbin yıldır söylenen yalanlar bir kenara bırakılıp doğal toplum gerçekliğine bakıldığında, hakikat en yalın ifadesiyle kendisini görünür kılmaktadır.

Kadının kaybediş nedenlerine dönük erkek aklıyla geliştirilen yorumları ve tespitleri aşmak gerekmektedir. Bu süreçleri kadının pasifliğine ya da duygusal zekâsı ve doğurganlık özeliğine bağlayarak kadının kaybediş nedenlerini açıklamak, esasta erkek aklının algı çarpıtmasına ve oyununa gelmek demektir. Yine analitik zekâyı erkeğe mal edip kadını bu zekâdan kopuk ele almak, ana-kadın toplumunu anlamamak, tanımamak, erkeğin zihinsel alanındaki şiddet ve sömürü rolünü yeteri kadar görememektir. Bunlarla bağlantılı olarak bilgiyle ve bilimle ilişkilerimizi sağlıklı yorumlamak gerekmektedir. Kadına karşı uygulanan operasyonları doğru okumak gerekmektedir. Kadın bilgeliğine el konulması, egemen erkek aklının operasyonlarıdır. Bu süreç bugüne kadar da devam etmektedir. Bunların hepsi kadınla bilgi arasındaki bağı koparma, kadını cehalet sınırlarında tutma operasyonlarıdır. Nitekim toplumsal öncülük bu şekilde el değiştirerek, bilgi iktidarının kurumlaştırılması geliştirilmiştir.

Bilginin amacı, bilgiye ulaşmak ve yaşamı ilerletmektir. O zaman, yaşamı ilerleten bilgi değerlidir. Bilgi yaratıcılığın, arayışın ve sorgulamanın sonucudur. İnsan, arayışı ve yaratıcılığıyla kendisini

bilgiye ulaştırabilir. İnsanın kendisini tanımlama arayışı, doğayı ve evreni anlama çabası bilgiye ulaşmanın arayışlarını göstermektedir. Bilgiye ulaşmada soru sorma ve bilgiye ulaşma arayışı özgürlüktür. Arayış ve soru sormalar kendisini en özgür bir şekilde açığa çıkarabilir.

Bilginin dayanacağı zemin, özgürlük zeminidir, yaşam zeminidir. Bilgi-iktidar ilişkisini, bilgi özgürlük ilişkisini doğru temellere dayandırmak gerekmektedir. Bilimcilik, bilginin iktidar perspektifiyle kullanılmasıdır. Bilginin karakterinde iktidar yoktur, çünkü toplum ve yaşam bilinciyle ilgilidir. Bilginin tersinden kullanım biçimi de kendisiyle birlikte iktidarı doğurmaktadır. İktidar amaçlı kullanılan bilgi yaşamdan, toplumdan ve kadından koparılarak tekel haline getirildiğinde özünden boşalmaktadır. Bu anlamda erkek aklının geliştirdiğı, esasta bilgi tekelliliğidir. Bundan çıkarılacak en temel sonuç; bilgiye el konulması, tekelleştirilmesi kadına karşı açık bir düşmanlığın geliştiriliyor olmasıdır. Demek ki bilgiye el konulması, iktidar karakteri üzerinden geliştirilmiştir. Bu süreç, beşbin yıldır devam eden bir süreçtir. Bu nedenle tarihe bakışımızda bilgi nerede, nasıl gelişti, yaşam değeri geliştiren bilginin kullanım tarzı nasıldı, doğal toplum kendisini bunun üzerinde nasıl oturttu gibi sorularla yönelmek ve bunu açığa çıkarıp bilmek, bununla birlikte kadının tarihsel bilgisini ve bilincini daha doğru bir yoruma tabi tutmak gerekmektedir.

Bu anlamda beşbin yıllık iktidar tarihi bu gelişmelere el koyma, kendine mal etme tarihidir. Toplum hafızasını toplumdaki koparmak, gasp etmektir. Bilginin iktidarlaştırılması ya da iktidarlarda bilginin kullanılması esas sorunu yaratmaktadır. Özgürlük sorununu ele aldığımızda temel olarak ele alacağımız nokta, bilginin tekelden kurtarılması ve özgürleştirilmesidir.

Bu nedenle R ber APO demokratik modernitenin bir boyutu olarak ele aldığı ahlaki ve politik toplumu, aynı zamanda doğal toplumun temel yaşam tarzı ve modeli olarak da ele almaktadır. Doğal toplumun kadın bilimi, bilgisi ve bilincinin yaratıcılık ve özgürlükle ilişkisi çok fazladır. Çok bilinçli bir şekilde kadının bu süreçle ilişkisi ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle kadın fikri gücünü kaybetmiş ya da pasifize edilmiştir. Kadın köleliği bunun sonucu olarak açığa çıkmıştır. O zaman özgürlük diyalektiğinin geliştirilmesi, bilgiyle doğru bir bağın geliştirilmesiyle ve tekrardan yaratılmasıyla ilgilidir. Kadının bilgiyle ilişkisini stratejik bir ilişki olarak geliştirmek ve sağlamak gerekmektedir. Bu anlamda bilgi toplumsallaştırılmalıdır. Bilginin toplumsallaştırılmasındaki öncelik toplumun özgürleştirilmesidir. Bilginin toplumsallaştırılması, yeni sosyal bilimin kendisidir. Bu anlamda sosyal bilime öncülük edecek olan kadın olmalıdır. Bunun sebebi de bilgiyle ilişkisi en fazla ortadan kaldırılanın kadın olmasıdır. Eğer tekrardan ahlaki ve politik topluma dönmek istiyor ve özgürlüğü kurumsallaştırarak kadın eksenli devrimsel çıkışlar yaratmak istiyorsak, kadının yeniden bilgiyle ve bilimle ilişkisinin geliştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle bilgiyi toplumun hizmetine koymak ve toplumsallaştırmak gerekmektedir.

Uygarlığın gelişmesinden sonra bilgiye ulaşmanın yöntemleri olarak mitoloji, din, felsefe ve bilim yöntemleri kullanılarak sonuca varılmak istenmiştir. Bu yöntemler de ihtiyaçlar üzerinden geliştirilmiştir. Fakat bu yöntemler kendisini iktidar tekelinden kurtaramadığından, sonuç itibarıyla hakikate ulaşamamıştır. Bütün yöntemlerin kusurlu yönü, hakikate ulaşmada yanlış yollara başvurularda oluşturulan engellerdir. Bütün yöntemlerde esas kusur, kendini doğru bilgiyle hakikate ulaştıramamadır. Kullanılan yöntemler her ne kadar bilgiye ulaşmada kendisini esas yöntem olarak gösterse de, esasında kullanılan yöntemler hakikatleri

karanlıkta bırakmıştır. Bu nedenle geliştirilen bilim, esasta bilginin çarpıtması ve karanlıkta bırakılması olmuştur.

Böylelikle bilginin toplumsal niteliği ortadan kaldırılmıştır. Bu niteliği ortadan kaldırmak demek, ahlaki ilkenin yitirilmesi demektir. Bilim adına belki birçok şey geliştirilmiştir; fakat bilimde ahlaki ilke geliştirilmemiştir. Ne kadar bilim o kadar güç algısıyla ele alınarak bilgi, iktidar tekeli haline getirilmiştir. Böylelikle bilimin ahlaki ilkeyle ilişkisi ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla bugünkü bilimin insanlığın başına felaketleri açmasının temel nedeni bu gerçekliktir. Bu anlamda bilginin, bilimin yeniden ele alınması ve düzeltilmesi gerekmektedir. Sadece yöntemde değil; bilgiye, bilime bakış açısında da bir düzeltmeye ihtiyaç açığa çıkmaktadır. Bu alanı iktidardan kurtarmak gerekmektedir. Rêber APO sosyal bilimleri yeniden ele alarak, demokratik uygarlığı sosyal bilimlerin bahçesi olarak yorumlamaktadır. Bilimin iktidardan ayıklanarak toplumsallaştırılmasıyla, sosyal bilim esas alanına dönebilecektir.

Kadın yeniden bilgiyle ve bilimle buluşmayı sağlamalıdır. Bu anlamda jineoloji kadın ile bilimin, bilginin ilişkisini geliştirmektir. Kadın ve bilgi ilişkisi, aynı zaman da kadın ve toplum ilişkisidir. Bu ilişkiyi geliştirmek, sosyal bilimlerin öncelikli adımıdır. Özgürlük arayışı, kendisini özgür bir bilinç üzerinden örgütleyebilir. Kadın devrimi de kendisini bu şekilde örgütleyebilir. Bu nedenle özgürlük, bir bilinçlenme sürecini de ifade etmektedir. Özgürlük, bilinç kazanmayla ilgili bir durumdur. Toplum bilimi ele alınırken de kopuş nereden sağlanmışsa oradan tekrardan bağlamak ve oluşturmak, bunu da sosyal bilimin geliştirilmesinin temeli olarak ele almak gerekmektedir. Bu anlamda da bilimin cinsiyetçi yönünü ele almak ve erkek iktidarının elinden kurtarmak gerekmektedir. Bilgi, toplumun ortak akıyla gelişen bir durumdur.

Bu nedenle R ber APO'nun özgürlük için yaptığı şu belirleme önemlidir: *"Aklın yoğunlaştığı alanlar özgürlüğe en hassas alanlardır"*. Demek ki bilgiyle özgürlük ilişkisi, doğrudan bir ilişkidir. Bu ilişkiyi kadın adıyla yeniden düzeltmek ve yaratmak, temel bir ihtiyaç olarak açığa çıkmaktadır. Bunun üzerinden doğru bir özgürlük adımı atılarak kadın devrimi geliştirilebilir. Devrimde  zg r insanı yaratmanın temel kıstası ise bilinçli insanı yaratmaktır. Özgür insanı ve toplumu yaratmak, devrimin temel perspektifi olmalıdır. Özgür toplumu ve kimliğini temel perspektif haline getirmek gerekmektedir. Doğru, güzel ve iyi yaşam ancak  zg r toplum ve insan kimliği ile yaratılabilir. *" zg rl k Sosyolojisi"* nin esas perspektifi bu olmaktadır. Kişi ve toplum diyalektiğini buna oturtarak toplumsal yarılma ve varlık sorununu bu şekilde ortadan kaldırmak gerekecektir.

şimdiye kadar tarihi ele alıştaki ezberleri bozmak gerekmektedir. Tarihe daha objektif bir perspektifle bakmak, tarihi gerçekliklere göre ele almak önemlidir. Gerçek nasıl yaşandı ve kadın nasıl kaybetti? Bu kaybedişi sadece kadının pasif duruşuna bağlamak, bu anlamda bir yoruma gitmek kaybedişi meşru kılmak anlamına gelmektedir. Bu anlamda kadın olarak tarihi ve toplumu ele alışta cinsiyetçiliğin kadına öğrettiği, kanıksattığı bilgi yapılanmalarının genel geçer yaklaşımını aşmak, kadının zihinsel dinamiklerini yaşamsallaştırmak gerekmektedir. Tarih, belli bir zaman içerisinde insanın maddi ve düşünsel oluşturuculuğunun sonucudur. Tarih, insanın bir eylemi ve zamana mal olmuş sonuçtur. Tarihi, insanı, toplumu ve kadını birbirinden koparmak, kökleri birbirinden koparmaktır. Kadın olarak tarih bilinci olmazsa, bu gözle tarihe bakılıp ele alınmazsa ana toplumuyla ilişkilenilemez. Kadının bugünkü durumunu ele almak için köklü bir tarih yorumu ve perspektifine ihtiyaç vardır.

Sosyal bilimler tarihi ve bugünü birbirinden kopuk ele aldığı için kadının kölelik durumunu bugünle izah etmektedir. Bu durum, sorunun esas kaynağını ortadan kaldırmaktadır. Eğer kadının durumu sadece yaşadığımız çağla ele alınırsa, kadının kölelik tarihi köklü bir analize tabi tutulamaz. Dolayısıyla tarihi toplumdan koparmak, tarih-sosyoloji ilişkisini ortadan kaldırmak, bir iktidar yaklaşımıdır ve amaçlıdır. Bu amaç, sorunların kaynağını karanlıkta bıraktığı gibi kendi alternatifinin önünü almaktadır. Bu anlamda tarih sosyolojikleştirilmelidir.

Kadın devrimini geliştirmenin esas halkası bilinç geliştirmektir. Bilincin oluşabilmesi için de doğru bilgiye ihtiyaç vardır. Bilginin özümsemesi için bilinç gerekmektedir. Bu bilinç, yaşam ve özgürleşme yolunun doğrultusunu belirleyecektir. Toplumsal cinsiyetçilik fark edildiği oranda özgürlük eğilimi daha güçlü kendisini yansıtacaktır. Farkındalık özgürlük eğilimiyle ilgilidir. Bunun siyasal, sosyal ve kimlik boyutunu geliştirmek, doğru yöntemle doğru sonuca gitmekle olacaktır. Kadın özgürlük sorununu ele almak için sadece genel doğrular çerçevesinde bir bakış açısına sahip olmak, sorunun köklü ele alınmasına yetmemektedir. Bu açıdan mücadele kapsamının genişlemesi, kurumlaşması ve nitelik kazanması için özgürlük mücadelesinin radikalleşmesi gerekmektedir. Bu durum, özgürleşme iddiasıyla ilişkili bir durumdur. Özgürlükte, özgürlük mücadelesinde devrim iddiasında netlik; kararlılık, radikal bir mücadele duruşu istemektedir. Demokratik uygarlığın öncü gücü olarak kadın, sosyal biliminin geliştirilmesiyle, radikal özgürlükçü bir mücadeleyi geliştirebilecektir. Radikal bir mücadeleye yetecek, toplumsallığı yaratacak ve oluşturacak bir bilinç, özgürlük veya yaratım anına, devrime yetecek bir bilinç ihtiyacını oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, kadının özgürlükle ilişkisini daha da güçlendirecektir. Yine kadının düşüncesine güvenerek tarihi ve toplumu yorumlaması, saptırılan

hakikati açıklaması, deşifre etmesi ile buna göre yeni yaşam perspektifini oluşturması önem taşımaktadır. Bunun için öğrenmek, aktif bir eğilim olarak gelişim göstermek durumundadır. Kadında gelişen güvensizlik, kendi bilincine karşı şüphe ve kuşku duyması, erkek aklının kadında yarattığı zihinsel tutsaklık ve parçalanmayla ilgilidir. Bu da özgürlüğe ve özgürlük mücadelesine karşı iddia zayıflığını yaratmaktadır. Bu durum kanıksatılmış zihinsel kölelikle de bağlantılıdır. Zihinsel kölelik aşıldığı oranda, zihniyet devrimi gerçekleşebilir. Zihniyet devrimiyle kadın öncülüklü toplumsal devrim hayat bulabilir. Bu anlamda kadının yaşadığı an'a zaman oluşturucu bir güçle yaklaşması ve devrimci bir yaşam duruşu sergilemesi geleceğin devrimini yaratabilir. Kadın olarak bu bilinç ve özgürlük ihtiyacıyla farkındalık yaratmak gerekmektedir. Yaşadığımız zamanla doğru bir bağ kurmak, yaratılan uçurumları ortadan kaldırmak, yaşanılan an'a sıradan yaklaşılmadan tarih ve devrim yaratacak gücü oluşturmak temel amaç olmalıdır. Yaşadığımız zamanla bağlarımız doğru gelişmezse, yaratım anlarını, dolayısıyla devrim anlarını kaybedebiliriz. Tersine de doğrudur. Yaşadığımız zamanda özgürlük bilincini geliştirerek, bunu yaşam anlamıyla buluşturarak yaratım, dolayısıyla devrim anlarını yakalayabilir, açığa çıkarabilir ve gerçekleştirebiliriz.

2. BÖLÜM:

KADIN ÖZGÜRLÜK SORUNUNA YAKLAŞIM BİÇİMLERİ

Binlerce yıldır insanlık özgürlük uğruna büyük mücadeleler vermiş, bedeller ödemiş ve insan ufkunun sınırları zorlayan direniş örnekleri sergilemişlerdir. Özgürlük uğruna ölmek, özgürlük uğruna bedel vermek boyunduruk altında bir gün yaşamaktansa binlerce kez yeğlenmiş ve onurlu yaşam uğruna insanlar canlarını feda etmekten çekinmemişlerdir. Onurlu yaşam, özgür yaşamın kendisi olarak ifade bulmuştur. Özgür olmayan yaşam onursuzluk, insanlıktan düşme olarak hafızalarda yer edinmiştir.

Bu uğurda insanlar linç edilmeyi, diri diri yakılmayı, kazıklara oturtulmayı, giyotinlere gitmeyi, ipe asılmayı, derisinin yüzülmesini, kurşuna dizilmeyi, işkencelerle katledilmeyi göze almış, fakat özgürlük aşkından vazgeçmemişlerdir. Aşkın belki de en anlamlı ve yaman örneğini bu şekilde ortaya koymuşlardır. Bu direniş örnekleri tarihte ortaya çıkmış önder kişilikler, düşünürler, filozoflar vs. şahsında ortaya çıktığı gibi, egemenliğe karşı yürütülen kabile, aşiret ve halk direnişlerinde, toplumsal başkaldırılarda da açığa çıkmıştır. Bunların hepsini dillendirirken bile, özgürlüğün ne denli büyük bir tutku olduğunu hissetmemek, duyumsamamak mümkün değildir.

Özgürlüğe müthiş bir susamışlık vardır; bin yıllarca susuz bırakılmışlığın acısıyla bedeli her ne olursa olsun kaynağın başına ulaşip doya doya kaynaktan su içme misali özgürlük kaynağına ulaşip içme istemi vardır. İstemek, ulaşmaya çalışmak direnişin, teslim olmayışın ifadesi olurken; kaynağı yanlış yerde aramak, yönünü doğru saptayamamak çölde serabı bir su kaynağına veya vahaya benzetmeye dönüşmektedir. Bu nedenle özgürlük arayışı ve umutları, adımları hep yarım kalmakta ve esas kaynağın yerini

keşfedemediği için tüm iyi niyet ve isteme rağmen doğru yolu bulamamaktadır.

İnsanlığın binlerce yıllık özgürlük arayışı ve mücadelesi de buna benzemektedir. Özgürlüğün kaynağının ve kökünün kadın özgürlüğünden geçtiği gerçekliği ya görmezden geldiği, ya bilince çıkarılamadığı veya kabul edilmediği için özgürlük arayışları da hep bir çemberin etrafında döngüsünü tekrar eder duruma gelmektedir. Hâlbuki bunca bedel verilirken ve özgürlüğe bunca susamışlık varken, insanlığın akıl ve gönül gözünü biraz daha açması ve ikisini birleştirerek geçmişine, bugününe ve geleceğine bakması hakikati görmesini de getirecektir. Kadın özgürlüğünün olmadığı ve esas alınmadığı bir özgürlük arayışı ve yürüyüşünün, gerçekleştirilen mücadelenin sonucu yine aynı erkek egemenlikli toplumun başka bir versiyonuna, yeni bir form kazanmış haline çıkmaktadır. Dahası çoğu zaman özgürlük diye kana kana içilen köleliğin "şerbetlenmiş", tatlandırılmış hali olmaktadır.

Bu nedenle kadın özgürlük sorununa yaklaşım, esasta özgürlüğe yaklaşımı da ortaya koymaktadır. Gerçek anlamda özgürlüğe aşkla bağlı olmak ve ser verip de aşkından geçmemek, bu hakikatin sırrına ermekle mümkündür. Hem ser vermek hem de aşkından geçmek ise özgürlük arayışçılarının tam anlamıyla trajedisi olmaktadır. Bu trajediyi aşmak ise soruna doğru yaklaşımla mümkündür.

A- Erkek Aklının Son Temsili Olarak Liberalizmin Kadın Özgürlük Sorununa Yaklaşımı Ve Sorunu Muğlaklaştırma Çabasının Nedenleri

"Biyolojik araştırmalar, insan türünde kadının kök konumunu aydınlatmaktadır. Gövdeden asıl kopan kadın değil erkektir. Kadının duygusallığı evrensel oluşum diyalektiğinden aşırı sapmamasından ileri gelmektedir. Özellikle uygarlık döneminde en

alttaki konumunda bırakılması, bu yapısını günümüze kadar taşımasında etkili olmuştur. Kadının duygu yüklü akıllı erkek akıllı tarafından hep 'eksik' olarak görülür, kadının bizzat karakteri olarak yansıtılmak istenir. Erkek akıllı kadın üzerinde birkaç büyük operasyon yürütmüştür, yürütmektedir:

Birincisi, kadını ilk ev kölesi haline getirmesidir. Bu süreç korkunç sindirme, baskı, tecavüz, hakaret ve katliamlarla yüklüdür. Kadına biçilen rol, mülklü düzene gerekli olduğu kadar 'döl' üretmektir. Hanedanlık bu dölle çok bağlıdır. Kadın bu statü içinde mutlak mülktür. Yüzünü bile başkasına gösteremeyecek kadar sahibinin malı, namusudur.

İkincisi, kadını seks aracı kılmasıdır. Cinsellik tüm doğada üremeye ilgilidir. Yaşamın devamını amaçlar. Özellikle kadın tutsaklığıyla birlikte ve ağırlıklı olarak uygarlık sürecinde, insan erkeğinde asıl rol sekse, cinsel arzusunun patlamasına ve çarpıkça gelişimine tanınmıştır. Hayvanlarda çok sınırlı olan çiftleşme dönemleri (çoğunlukla yıllık), insan türünde erkek tarafından neredeyse yirmi dört saate çıkarılmak istenir. Kadın günümüzde seksin, cinsel iştah ve iktidarın üzerinde sürekli denendiği araç haline getirilmiştir. Özel ve genelev ayrımları artık anlamını yitirmiştir. Çünkü her yer ve her kadın artık genel ve özel ev ve kadın sayılır.

Üçüncüsü, ücretsiz, karşılıksız emekçi haline getirilmesidir. Tüm işlerin zoru kendisine yaptırılır. Karşılığı biraz daha 'eksik' olmaya zorlanmadır. O kadar aşağılanmış ki, gerçekten erkeğe göre çok 'eksik' kaldığını kabul etmekte, erkek eline ve hâkimiyetine dört elle sarılabilmektedir.

Dördüncüsü, en ince meta kılınmasıdır. Marks, paranın 'metaların kraliçesi' olduğunu söyler. Aslında kapitalizmde bu rol daha çok kadına yüklenmiştir. Kapitalist sistemde metaların gerçek kraliçesi

kadıdır. Kadının sunulmadığı hiçbir ilişki yoktur, kullanılmadığı hiçbir alan da yoktur. Bir farkla ki, her metanın kabul görmüş bir karşılığı olsa da, kadında bu karşılık da koca bir 'aşk' yüzüzlüğünden "Anaların emeği ödenmez" martavalına kadar koca bir saygısızlıktan ibarettir.

Uygarlığın canavarlaştırdığı aklın (bin bir hilenin, yalanın, savaş canavarlığının, ideolojik çarpıklığın aklı; kısacası toplumu ve çevresini yıkan akıl, teneke sesinden başka ses vermeyen analitik akıl) sahibi erkek, onsuz edemediğini iddia ettiği kadına bu muameleyi reva gördükten sonra, insan toplumuna ve çevresine neler yapmaz ki! Bu aklı durdurmak, ancak yaktığı toplumsal ahlâk ve politikayı öncelikle yerli yerine koymakla mümkündür. Daha doğrusu, başlangıç ancak bu temelde yapılabilir. Yalnız analitik aklın ulaştığı boyutlarda tüm olumsuzluklarda oynadığı rol nedeniyle uygarlık sistemlerine karşı demokratik uygarlık sistemini geliştirmenin önemi bir kez daha tüm yakıcılığıyla önümüzde görev olarak durmaktadır.

Asıl olan, akla büyük değer biçmektir. Toplumsal akıl bir gerçektir. Toplumun kendisi aklın yoğunlaştığı alandır. Umutsuz olmanın hiçbir anlamı yoktur. Tüm kutsallıklardan akan bir ses daha var ki, "Biz size akli verdik, yeter ki şer yolunda değil hayır yolunda kullanın. O zaman size gerekli olan her şeyi edineceksiniz!" der. Bu sesi gerçekten duymalı ve anlamalıyız. Toplumun sağduyusu da denilen vicdanın sesi, vazgeçilmez ahlaki sesi de bunu söyler. Toplumsal politika denen özgürlük sanatının duyulur kılmak ve gereğini yerine getirmek istediği ses de bunu dillendirir. Demokratik toplum çalışmaları bu sesin pratiğidir. Demokratik uygarlık sistemi bu sesin teorisidir." Rêber APO

Toplumsal akıldan sapmanın ulaştığı düzeyin kapitalist modernitedeki uygulama ve kendisini ideolojik formülasyona

kavuşturmasının adı olan liberalizm, hem egemen erkek aklının en son ideolojik oyunu hem de günümüz toplumunda kadını, bir bütünen insanlığı ve doğayı büyük özgürlük yalanı altında en büyük tahribatlara maruz bırakan sapkın bir ideolojiyi temsil etmektedir. Bu ideolojiyle toplumsal değerler, kadın değerleri, kadının öz kimliği ve kişiliğine dair ne varsa daha fazla zedelenmekte, dejenere edilmekte, yok sayılmaktadır. Devletçi uygarlığın hiçbir çağında özgürlük bu denli özünden boşaltılamamış, sapmaya uğramamış, bu denli hile ve yalanla insanlığa sunulmamıştır. Bu konuda kapitalist modernitenin üzerinde en fazla operasyon gerçekleştirdiği kesim de yine kadın olmaktadır. Binlerce yıldır özgürlük ahlakı ve değerlerinden kopan egemen erkek aklının yaşadığı sapmanın kapitalist modernite çağında kadını daha fazla özgürlük ufkundan, umutlarından, kültüründen ve felsefesinden uzaklaştırma durumu mevcuttur. Liberalist ideolojiyle özgür yaşam ahlakı daha fazla bir tehlikeyle yüz yüze kalmaktadır. Özgürlük ahlakı adına ne varsa yok edilmekte, onun yerine özgürlük adına gönüllü kölelik ahlakı yerleştirilerek kadın, birey ve toplum hakikat özünden iyice uzaklaştırılmaktadır. Bu gerçekleştirilirken kadın temel araç olarak kullanılmakta, binlerce yıllık kölelik kültürü ve ahlakı yeniden ısıtılıp yeni malzemeler eklenerek insanlığın sofrasına indirilmektedir. Böylelikle başta kadın olmak üzere tüm toplum özgür yaşam anlayışından uzaklaştırılmaktadır.

Devletçi uygarlığın ilk çağına denk gelen köleciliğin, orta çağına denk gelen feodalizmin zorunlu ve baskıcı kölelik anlayışının tersine, kapitalizmin kölelik sisteminin bu denli gönüllü bulması ve insanların gönüllü olarak kölelik sistemine koşmaları egemen erkek akıl tarihinin en büyük hünerlerinden birini oluşturmaktadır. Egemen erkek aklı bu hünerini kapitalizm gibi "*genelleşmiş ve*

derinleşmiş" kölelik sistemini liberalizmle en özgürlükçü, eşitlikçi, adil ve yaşanılır bir sistem olarak sunmasından almaktadır.

Bu nedenle merkezi uygarlığın en karşıt cephesinde yer alan temel güç olan kadınların, bütünlüklü olarak bu sisteme ve onun en son temsilcisi olan kapitalist moderniteye karşı mücadele yürütürken başarılı olabilmelerinin temel koşulu, karşıtına benzeşmemeleri, anlayış ve yöntemde ondan kopmaları, onun zihni formlarını tümünden ret etmeleriyle mümkün olabilir. Tarih boyunca merkezi uygarlığa karşı mücadele yürüten tüm hakikat arayışçıları ve güçlerin içine düştükleri temel hata; sistemin zihni form, anlayış ve yöntemlerinden tam kopamamaları, tümünden ret etmemeleri olmuştur. Bu da merkezi uygarlığa eklemenecek yeni yapılanmalar, düşünce biçimleri, toplumsal sistemlerin açığa çıkmasını getirmiştir. Rêber APO; *"Mademki kapitalizmden kurtulmak istiyoruz, o halde her şeyden önce onun niyet duasını reddetmeliyiz"* demektedir. Kapitalizmin niyet duasını reddetmek, toplumsal yaşamı anlamsızlaştırma, yozlaştırma, ahlaki ve politik değerlerden düşürme temelinde geliştirdiği maddi ve manevi kültürü reddetmek demektir. Bu da en temelde liberalizmi bütünlüklü olarak tanıma ve ona karşı bilinçli mücadeleyle mümkündür.

"Genelleşmiş ve derinleşmiş kölelik" olarak kapitalist modernitenin maddi ve manevi kültürünün birçok varyasyonu olmakla birlikte en temelde kendisini liberalizm üzerinden şekillendirmektedir. Kapitalist modernitenin resmi ideolojisi olan liberalizm, beşbin yıllık egemen erkek aklının özgürlüğü özünden boşaltma ve saptırma yöneliminin son biçimini oluşturmaktadır. Kavram olarak liberalizm, Latince özgürlük anlamına gelen 'liberty' kelimesinden türemiştir. 1750'lerden sonra yaygın olarak kullanılmakla birlikte, 19. yüzyıldan itibaren de İspanya'da kurulan 'Liberales' adlı partiden sonra siyasal literatürde kullanımı

gerçekleşmiş ve böylelikle daha da güçlü formüllere kavuşturulmuştur. Özellikle kapitalist modernitenin endüstriyalizm aşamasında kapitalizmin daha fazla hâkimiyet kazanmasına paralel olarak, liberalizm de kapitalizmin temel ideolojisi olarak kendisini yaşamın her alanına yerleştirerek kapitalizmin ruhunu genelleştirmiş ve derinleştirmiştir.

Esas olarak 16.yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan 'Liberte' kavramı, aynı zamanda Fransız Devrimi'nin üç sloganı olan Liberte, Egalite, Fraternite yani özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganlarından da başta geleni olmaktadır. Bu da göstermektedir ki kapitalist modernite, insanlığın özgürlük özlem ve talebini, kendi çıkarlarına uyarlayarak has ideolojisine dönüştürmeyi ve böylelikle de özünden boşaltmayı başarmıştır. Rêber APO bu konuda şunları belirtmektedir: *“Liberalizmi ideolojik olarak tanımak büyük önem taşır. Sadece bireycilik, özgürlükçülük demek tanım için yetersizdir. Kavram olarak Fransız devriminde eşitlik ve kardeşlik kavramlarıyla birlikte öne çıktı. Meşhur Liberte, Egalite, Fraternite olarak merkezi bir kavram olarak sağında muhafazakarcılığı solunda ise önce demokratçılığı sonra sosyalistleri buldu. Sistemi (kapitalist tekelliliği) devrimlere gereksinim duymadan, evrimle geliştirmek gibi mutedil bir görünüm takıldı.”* Bu anlamıyla liberalizm, her koşula kendisini uyarlayabilmiş esnek bir ideoloji olarak şekillendirilmiştir. Liberalizm kendisini; bireyciliğe dayanan, rasyonel bireylerin siyasal ve ekonomik alandaki hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, piyasa ekonomisinin doğal işleyişine bırakılarak, devletin ekonomiye müdahalelerinin en az düzeye indirilmesi gerektiğini savunan bir doktrin olarak tanımlar. Esas amaç olarak da bireyi üç temel iktidar alanı olan siyasal, ekonomik ve kültürel iktidarlardan kurtarmak olarak koymaktadır. Bu açıdan liberalizm felsefesinde birey esastır, bireyin her konuda özgür seçim, istediği gibi yaşama hakkına sahip olması gerektiğini

savunarak, birey özgürlüğünü her şeyin üstünde tutmaktadır. Yani esas olarak öne çıkarttığı husus, özgür bireyin açığa çıkartması değil, bireycilik olmaktadır. Bireyciliğin bu denli öne çıkartılması, en toplum karşıtı sistem olma özelliğini ortaya koymaktadır. Toplum karşıtlığı da en temelde kadın karşıtlığıyla özdeşir.

Liberalizm, 19. yüzyıldan itibaren kapitalizmin resmi ideolojisi olarak şekillenmiştir. Kapitalizmin kendisini toplumun her alanında yaygınlaştırıp tam anlamıyla bir sisteme kavuşması da, esas olarak liberalizmin resmi bir ideoloji olarak şekillenmesiyle gerçekleşmiştir. Genel olarak ise liberalizm şu şekilde tanımlanmaktadır: *“Gerek ekonomi felsefesinde gerekse siyaset felsefesinde devlet, toplum ve birey arasındaki tüm ilişkilerde bireyin hak ve özgürlüklerini öne çıkaran, her bireyin vicdan, inanç ve düşünce özgürlüğünün tanınması gerektiğini savunan ekonomik ve siyasal öğreti. Bu bağlamda devletin ekonomiye müdahalesinin en alt düzeye çekilmesi gerektiğini savlayan daha ideal olanın ise devletin bireyler, sınıflar ve uluslararasındaki ekonomik ilişkilere hiçbir şekilde karışmaması olduğunu öne süren ve somut anlatımını ‘Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’ (Laissez faire, laissez passer) savsözünde bulan öğreti, iktisadi liberalizm diye adlandırılırken, devlet yetkesinin her anlamda ve her alanda kısıtlanması, bu yetkeyi elinde tutanların toplumun yapıtaşları bireylerin yaşamlarını nasıl yönlendireceklerine herhangi bir gerekçe ileri sürerek hiçbir şekilde karışmaması gerektiğini savunan, devletin toplumsal ve kültürel yaşamın düzenlenmesinde hiçbir belirleyici rol üstlenmemesi gerektiğinin altını çizen ve somut anlatımını ‘en iyi hükümet en az hükümet edendir’ savsözünde bulan öğretiye ise siyasal liberalizm denmektedir.”* Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi liberalizm, kentsoyluların yani burjuvazinin toplumsal yarıklardan çıkarak iktidar yürüyüşüne geçmesindeki en temel ideolojik temeli

oluşturmuştur. Rêber APO liberalizmin devletin müdahalesini sınırlandırdığı iddiasına yönelik değerlendirmeleri ise aslında ne denli büyük bir yalanın içinde olduğunu çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Esas olarak söz konusu olan devletin müdahalesinin sınırlandırılması değil, devletin de kapitalistleşmesidir. Rêber APO bunu şu şekilde dile getirmektedir: *"Devlete rağmen liberalizm kocaman bir safsatadır. Liberalizmin esas anlamı, devleti tamamıyla ekonomik tekerciliğin hizmetine sokmak, siyasi devleti ekonomik devlet yapmaktır. Devletsiz liberalizm sahipsiz bahçe gibidir. Devlet üzerinde bu dönemde ticaretin ağırlığı, daha doğrusu ticaret tekerciliğiyle ilişkileri başat konumdadır."*

Liberalizmin ilk şekillenmeye başladığı süreçler Avrupa'nın ortaçağdan çıkış yaptığı, Rönesans ve Reform gibi büyük aydınlanma hareketlerinin yaşandığı dönemlere tekabül etmektedir. Feodal dönem Avrupa'sında hâkim güçler olan kilise ve imparatorluk sistemleri uzun bir dönem yaşadıkları kriz halini çeşitli yol ve yöntemlerle aşmaya çalışmışsa da bunda başarılı olamamıştır. Ne kilisenin çağrısıyla Ortadoğu'ya yönelik geliştirdikleri dört Haçlı Seferi, ne topluma yönelik baskılar, ne kurulan engizisyonlar yaşanan krizlerin aşılmasını getirememiş, krizleri daha da derinleştirmiştir. Sistem krizi, toplumun daha fazla krizli bir yapıya bürünmesini getirmiştir. Topluma yönelik baskı, halkın ekonomik olarak yaşadığı çöküntü, salgın hastalıkların çoğalması ve huzursuzluk, esas olarak 13. yüzyıldan sonra daha da yoğunlaşmıştır. Bu dönemden itibaren hem egemenlikli sistemin hem de toplumun bu krizli halden çıkış arayışları derinleşmiştir. Feodal dönem Avrupa'sının ideolojik ve manevi gücü olarak kilise, sistemin meşruiyetini sağlayan bir pozisyonda olması itibarıyla egemen gücü esas olarak elinde bulundururken, aynı zamanda maddi anlamda da büyük zenginliklerin ve üretimin aktığı yer

olmuştur. Tanrı adına kilise ve devlet kutsanırken, kilise maddi ve manevi yaşamın her alanında hâkimiyet ve söz sahibidir. Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte kilise ve Papa mutlak hâkimiyetlerini kaybederken, bu aynı zamanda feodal dönem egemen sistemi içerisinde nefessiz bırakılan birey ve topluma da yeni düşünceler geliştirme, özgür üretebilme olanağı sunarak bilimsel düşüncünün önünü açmıştır.

Diğer taraftan özellikle 14. yüzyılın sonlarından 16. yüzyıla kadar süren coğrafi keşifler, Avrupa'da yeni bir dönemin başlamasına da yol açmıştır. O döneme kadar maddi ve manevi kültür olarak Ortadoğu'nun gerisindeki Avrupa, gerçekleştirdiği coğrafi keşiflerle hem yeni ticaret yollarını hem de sömürge alanlarını bularak kendisini kriz ve sıkışmışlıktan çıkarmanın yolunu bulmuştur. Bir taraftan krallıkların yürüttükleri savaşlarda orta sınıfa ekonomik olarak borçlanmaları, diğer taraftan coğrafi keşiflerle birlikte sömürgeleştirme alanlarına yönelmek için bu sınıfın yine maddi desteğine ihtiyaç duymaları, giderek yarıklarda saklanan ve o güne kadar ne toplumun ne de egemen güçlerin çok fazla itimat etmediği burjuva sınıfının yeni bir aktör olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sınıflı ve devletçi uygarlık tarihi boyunca hiç kimsenin özelliklerinden dolayı güven ve fırsat tanımadığı, bu nedenle hep toplumun en karanlık yarıklarında gizlenen bu tüccar sınıfı, bu kez elinde biriktirdiği maddi güce dayanarak ve egemenlerin ona duydukları ihtiyaçtan yararlanarak ortaya çıkmıştır. Esas olarak varlığını iktidara dayandıran bu sınıf, elindeki kozlar güçlendikçe iktidardan pay alma savaşına girerek önce krallıklarla ittifaklar yapmış, ardından ise kendisinin önündeki en büyük engel olan aristokrasiyi devre dışı bırakarak iktidara yönelmiştir. Krallıklarla yaptığı ittifaklar feodalitenin üç egemen gücü olan imparatorluk, kilise ve yerel aristokrasinin bu sınıf karşısındaki yenilgisini getirmiş ve böylelikle burjuva sınıfı

yavaş yavaş hâkimiyetini kurmaya başlamıştır. Nitekim Reform Hareketiyle birlikte Katolik kilisesi parçalanmış Protestan, Anglikan vb. kiliseler oluşmuştur. Özellikle Protestanlık mezhebinin ortaya çıkışı liberalizme ve kapitalizmin gelişmesine zemin ve imkân sunmuştur. Çünkü Katolik Kilisesi'nin merkezi mutlakîyetçi sistemi böylesi bir sistemin oluşmasına imkân vermemekte, bir taraftan kendi çıkarlarına ters düştüğü için karşı çıkmakta, diğer taraftan ise gelişecek böylesi bir sistemin toplumun manevi ve ahlaki dünyasına büyük zarar getireceğini öngörmektedir. Rönesans ve Reform hareketlerinin geliştirdiği bilinçlenme, bilimsel düşüncenin gelişiminden de faydalanan burjuva sınıfı ise kendi çıkarları için kiliseyle çatışmaya girerken, dillendirdiği özgürlük söylemiyle de baskılardan ve katı dogmatizmden kurtulmak isteyen toplumu da etkilemeyi başaramıştır.

Rönesans'ın doğurduğu yeni düşünsel ve iradesel gelişmeyle kabuğundan kurtulan, renkli ve estetiksel bir bakış açısına kavuşan birey ve toplum, her gün gerçekleştirdiği yeni düşünsel ilerlemeler, bilimsel keşif ve icatlar, sanat eserleri, felsefik düşüncelerle özgürlük kapılarını aralamaya başlarken, esasta gerçekleşen Reform Hareketi'yle de dinin dogmatizmi ve katı baskısından kurtulmayı amaçlamıştır. Reform Hareketi Hristiyanlık inancında reform geliştirerek, kilisenin temel felsefisi olan skolastik düşünceye son vermiştir. Bu, kendisiyle birlikte ortaçağın toplumsal yapısını değiştirmiş, yeni bir dönemi de başlatmıştır. Akılcılık düşüncesinin gelişmesiyle birlikte düşünceler artık kiliseye değil, bilim ve felsefeye dayandırılmaya başlanmıştır. Descartes, F. Bacon, Galileo vb. düşünürler bu dönemde ortaya çıkmış, bir taraftan insanı düşünmeye ve sorgulamaya sevk ederlerken, diğer taraftan yine Descartes, F. Bacon ve R. Bacon gibi düşünürlerin geliştirdikleri düşünce sistemiyle de akıllı her şeyin üstünde tutan düşünce sistemleri ile özne-nesne ayrımını

derinleştirmiş, pozitivist düşünceinin gelişmesini getirmiştir. Bu dönem insan düşüncesinde büyük gelişmelerin ve arayışların geliştiğı bir dönemdir. Felsefe, bilim, sanat, edebiyat, müzik vb. alanlarda çok ciddi ve çığır açan gelişmeler sağlanmıştır. Aynı zamanda astronomi ve coğrafi keşifler o güne kadar kilise ve dinin ortaya koyduğu savları çürütüp insan ufkunu açarken, diğer taraftan kiliseye olan inancı zayıflatarak hâkimiyetini kırmıştır. Bu dönemde kilise ve düşünürlerin çatışmaları yoğunlaşmış, Giordano Bruno, Erasmus, Galileo, Thomas Moore gibi onlarca bilim insanı bu gelişmeler uğruna ağır bedeller ödeyip onurluca direnirken, diğer taraftan gelişmeye başlayan kapitalist sistemin bilimi kendi çıkarları uğruna kullanma çabası da açığa çıkmıştır.

Rönesans'ın geliştirdiğı ruh ve bilinçlenme düzeyi toplumda giderek egemen sisteme karşı ayaklanmaları ve devrim süreçlerini başlatmıştır. Avrupa'da artarda devrimler patlak vermiştir. 1648'de İngiltere, 1688'de Hollanda, 1783'te Amerika, 1789 Fransa ve 1848-1871 tüm Avrupa'yı kapsayan devrimler süreci yaşanmıştır. Rönesans, Reform ve ardından gelişen devrimler süreci ile Aydınlanma Hareketi'ne yönelik Rêber APO şu tespitlerde bulunmaktadır: *“16. yüzyıldan itibaren, giderek çoğalan bilim ve felsefe ordusunun kapitalist tekelin öncü gücü olarak değerdendirmek elbette doğru değildir. Hatta üç tarihi harekette yer alanların (Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma) büyük çoğunluğunun ve nitelikçe de ağır basanların özgür zihniyet, bilge ve ahlakıyatçıları olduğunu, kapitalizm gibi sonuçları doğdukları günde doğru olan bir klikten ve yaşam tarzından nefret ettiklerini biliyoruz. Avrupa'da patlak veren zihniyet devriminin hiç olmadığı kadar tüm dünya insanlığının bir değeri olduğundan da kuşku duyulamaz. Büyük bir kısmı hümanistti. Din ve milliyetçilikten uzak duruyorlardı. Kaldı ki bilim ve felsefe çalışmasının kendisi bir devrimdi. Eğer bir sosyal kesime mal*

edilecekse bunların klasik uygarlık değerleriyle haşır neşir olanlardan yana değil özgürlüğe, eşitliğe, demokrasiye en çok ihtiyacı olanlardan yana olduklarından da kuşku duyulamaz.

Şu satırları yazarken bile onlara minnettarız. Sorun bu değil. Nasıl ki artık ürün sahiplerinden sızdırılıp, yeni bir sosyal sınıfın yönetici güç olarak kendilerini inşa etmelerinde kullanıldıysa, zihniyet artık ürünlerine değerlerine de benzer bir el koymaları ve kendi zihniyet inşalarında kullanmaları söz konusudur. Bu eylemede rahatlıkla zihniyet hırsızlığı diyebiliriz. Yeni moderniteyi her bakımdan kendi sınıf çıkarlarına göre inşa etmeyi bildiler. Zorluklarını ustaca kullanarak yanlarına çekip, tıpkı alttaki ekonomiyi yaratan kesimleri istismar ettikleri gibi onları da istismar etmeyi bildiler. Nice sanatkârı, bilim adamını ve filozofu denetimlerine hatta iktidar aygıtlarına katarak bu istismarı gerçekleştirmesini sağlıyorlardı. Karşılarında direnenleri de aynı ekonomik, sosyal ve siyasal yöntemlerle etkisizleştirmesini biliyorlardı. Erasmus, Galileo, Bruno gibilerinin başına neler getirildiğini biliyoruz.

Nasıl ki devlet tekeli eliyle ekonomiye yeniden hâkimiyet sağlandıysa, ideolojik tekel hareketi de benzer biçimde etkileyici oldu. İsyanlar hem siyasi hem ideolojik hem ekonomik sahada çok kapsamlı eylemlerle bastırıldı. 18. yüzyılın sonunda sadece ekonomik tekel cephesinde (sanayide) değil siyasi (Fransız İhtilali) ve ideolojik cephede de (milliyetçilik ve ulus devlet) kazanıldı. Kaybedenler Hristiyan Katolizmi, eski tarz monarşi, imparatorluklar ve hümanizmdi. Ekonomi nasıl karşıtı olan tekerciler tarafından yutulduysa, demokratik hareketler ve uluslarda ulus devlet ve milliyetçilik tarafından yutulma sürecine alınmıştı. Aristokrasiye ve Katolik kilisesine tüm Hristiyanlığa düşen ise eskisi kadar itibarlı olunmasa da yeni efendilerle çıkar karşılığı ittifak tazelemek mümkün olduğu kadar elverişli koşullarla uzlaşmaktı. Demek ki 19. yüzyıla kadar sadece yeni ekonomik

tekellerin zaferi söz konusu değildir. İdeolojik zaferde en az onun kadar önemliydi ve kazanılmıştı.”

Bu anlamda Rönesans'la başlayan ve 19. yüzyıla kadar süren gelişmeler, toplumsal yaşamda gerçekleşen değişim dönüşümler, düşünsel, bilimsel ve tekniksel gelişmeler, sanat akımları, inanç sistemlerindeki değişimler, gelişen düşünce akımları, halk ayaklanmaları ve devrimler toplumun özgürlük ve hakikat arayışının bir sonucu olarak gelişmiştir. Bu anlamıyla ne egemenlere, ne kapitalizme ne de onun ideolojisi olan liberalizmin çıkışı ve gelişimine mal edilemez, bağlanamaz. Bu gelişmeler, esas olarak Rêber APO'nun *"devlet dışı kalmış toplumsallık"* olarak nitelendirdiği demokratik uygarlık güçlerinin mücadeleleri ve arayışları sonucunda açığa çıkmıştır. Binlerce yıllık özgürlük ve iradesel çıkış arayışlarına insan ve toplum en fazla bu süreçte cevaplar bulmuş, insanlık maddi ve manevi anlamda büyük gelişmelere tanık olmuştur. Kapitalist sistem bu gelişmelerin tümünü kendisine mal ederek gerçekliği çarpıtmış ve bunun üzerinden kendisini hâkim sistem haline getirmeyi başarabilmiştir. Bunun için de yeni oluşan sınıfın, yeni bir ideolojiye ihtiyacı olduğu açığa çıkmış, kendisinden önceki baskıcı ve dogmatik sisteme ve yürütücülerine alternatif, söylemde özgürlükçü, fakat özde aynı iktidarcı ve egemenlikli sistemin daha da tehlikeli bir yüzü olan liberalizm geliştirilmiştir. Bu ideolojiyle de bireyin ve toplumun binlerce yıldır özlemini çektiği özgürlük arayışına cevap bulacağı düşüncesi geliştirilmiştir.

Rêber APO *"Kapitalizm ekonomi değil, ekonominin can düşmanıdır"* demektedir. Kendisini özgürlük-özgürlükçülük olarak lanse eden liberalizm de özgürlük değil, özgürlüğün can düşmanıdır. Özgürlük düşmanlığını da en fazla kadın düşmanlığıyla ortaya koymaktadır. Hiçbir toplumsal sistemde kadın bu denli mal-mülk haline getirilememiş, metalaştırılamamıştır. Devletçi

uygarlığın hiçbir döneminde kadın bu denli cinsel bir obje haline getirilememiş, seks aracı haline dönüştürülememiş, kadın bedeni bu denli pazarlanamamış, özgürlükçülük adı altında kadın kendi bedeninin bu denli sermaye aracı haline getirilmesini kabullenmemiştir. Kadın tüm bedeni, ruhu, düşüncesi bir bütünen varlığıyla metalaştırılmaktadır. Pazara sunulmayan, bir sermaye ve kâr aracı haline dönüştürülmeyen bedeninin tek bir parçası dahi kalmamaktadır. Reklamların, pornografinin, gıda sektöründen tutalım tekstil sektörüne, beyaz eşyadan motorlu araç vb. sektörüne kadar kadın tamamıyla bir meta olarak kullanılmaktadır. Kadın bir bütünen sistemin hizmetine koşturulmaktadır. Üstelik kadına bunlar yaptırılırken ve kadın birçok zaman gönüllüce buna koşarken, bunu özgürlük adına yapmaktadır.

Kapitalizm daha ilk doğuş süreçlerinde daha fazla iş gücüne, emeğini daha fazla sömüreceği niceliğe ihtiyaç duymasından kaynaklı kadının iş sahalarına girişine olanak sağlayarak, feodal dönemde dört duvar arasına kapatılan, bir ev kölesine dönüştürülmüş kadına özgürlük sahaları açtığı izlenimini yaratmış, böylelikle kadını kapitalist ekonomide iş gücü olarak sömürürken bunu özgürlük safsatasıyla süslemeyi başarmıştır. Evdeki ücretsiz köle olarak kadın, kapitalist sistem içerisinde de en ucuz iş gücüne sahip ücretli köle olarak çalıştırılmaya başlanmıştır. Kapitalizmin endüstriyalizm ve finans kapital çağında ise kadına tüm çalışma sahalarında yer vererek daha fazla sömürüyle birlikte daha fazla yanılıklı bir özgürlük anlayışını geliştirmiştir. Emek ve değer olgusuna en çarpık yaklaşım biçimi, kendisini kadın emeğine yaklaşımda açığa vurmaktadır. Toplumsallık, komünal ekonomik yaşam tarzı kadın emeği, yaratıcılığı ve üreticiliğinin bir sonucu olmasına rağmen, kadının öz emeği, toplumsallıktaki her tür etkendeki rolü, aklı göz ardı edilerek emek olgusu da ucuz bir

söyleme, belirli bir ücret karşılığında satılacak bir olguya ve değere dönüştürülmektedir. Kadının düşünsel, fiziksel ve yaratıcı gücünden yararlanırken kısmi olarak araladığı kapıdan kadına az bir nefes aldırarak özgürlük bahşettiğini hissettirmekte, böylelikle kendisine bağımlı kılmaktadır.

Kendisini cinsiyetçilik üzerinden geliştiren egemen erkek aklının uygarlık modeli, ilk kez kapitalist modernite döneminde liberalizm yoluyla kendisini bu denli her alanda içselleştirmiş, meşrulaştırmış, genelleştirip yaygınlaştırmış, bununla da kadına yönelik tam bir algı operasyonu gerçekleştirmiştir. Biçimsel özgürlük anlayışıyla kadının cinsiyetçiliği kanıksaması, gönüllü olarak cinsiyetçi politikaların bir aracı haline gelmesini sağlamıştır. Tamamıyla bir nesne konumuna getirilen kadın, kendisine sunulan verili özgürlük sınırlarıyla kendisini özne olarak görmekte, nesnenin nesnesi konumuna geldiğinin farkına bile varamamaktadır. En derin bir karılık kültürü en alçaltıcı politikalarla kadına özgürlük olarak sunulmakta, ölümü gösterip sıtmaya razı etmektedir.

Aynı zamanda toplumsallık bir kadın yaratımıdır, bir kadın özüdür. Toplumsallığın önemsiz kılınması, bireysel özgürlüğün bu denli şişirilip öne çıkartılması ve temel bir yaşam kültürü olarak sunulması, en temelde toplumsal ahlak ve özgürlüğün reddi anlamına gelmektedir. Bu da başlı başına kadın karşıtlığı demektir. Bireycilik bu anlamda kadının komünal yaşamına karşıtlığı ifade etmektedir. Nitekim kapitalizm ve liberalizmin ilk çıkış yaptıkları ve geliştikleri mekânlar da kadının komünal yaşam anlayışı ve ahlakının en zayıf olduğu yerler olması bu anlamıyla oldukça anlaşılır olmaktadır.

Liberalizmin en erken cevap bulduğu ve hâkim düşünce haline geldiği bölgeler, kapitalizmin ilk doğuş mekânları olan Batı Avrupa'dır. Elbette ki bu düşüncenin burada gelişmesinin temel

etkenleri Avrupa kıtasında neolitik kültürün en son ulaştığı ve en az yaşandığı yer olması, Katolik inancı ve kilise hâkimiyetinin buralarda güçlü olmaması, Protestanlık mezhebinin burada erkenden yayılım sağlaması, ahlaki ve politik toplum kültürünün zayıflığının bunun karşısı yeni düşüncelere açık bir yapısallığın zemini olması, özellikle coğrafi keşiflerden sonra yeni ticaret yollarını bulmaları ve kendilerini yeniden örgütleme imkânına kavuşmaları, burjuvanın burada yoğunlaşması ve örgütlenme imkânı bulması vb. olarak sayılabilir. Kadın toplumsallığının en az yaşandığı mekânlar olmaları ve bu toplumsal kültürün bu coğrafyada çok derin kök salamaması, tarihin en tehlikeli kadın karşısı sisteminin temel sebebi olmaktadır. Diğer etkenlerin eklenmesiyle birlikte liberalizm düşüncesinin bu coğrafyada, böylesi koşullarda daha güçlü ve hızlı bir şekilde kendisini örgütleyip yaygınlaşması elbette ki daha rahat sağlanacaktır.

16. yüzyılda Batı Avrupa'da gelişen yeni sistemin yeni bir düşünce biçimine ihtiyacı bulunmaktadır. Her sistem kendisini inşa edip yaygınlaştırırken kendisine göre bir ideolojik kimlik ve düşünce biçimi geliştirir. Hiçbir ideolojik kimlik ve düşünce tarzı kendi döneminin üretim tarzı ve ilişkilerinden kopuk olarak gelişmemektedir. Kapitalizmin ideolojik kimliği de kapitalizmin egemen sınıfı olarak burjuvazinin düşünce sistemi, üretim tarzı ve üretim ilişkileriyle bağlantılı olarak oluşmuştur. Bunun için de öncelikli olarak toplumun zihniyet yapılanmasına müdahale etmiş, toplumu zihinsel olarak sömürü ve köleliğe hazırlamıştır. Kapitalist modernite döneminde erkek aklı, insanı ve toplumu "kendini bilme"den soyutlayarak, bilgi ve bilimlere pozitivist düşünceyle parçalayıp insan zihnine ve böylelikle de toplumsallığına müdahalede bulunmasıyla hâkimiyetini kurumsallaştırır.

Rönesans ve Reformla, inanmanın düşünme ve sorgulama gerektirmediği dini dogmatik düşüncenin aşarak insanın

düşünmeye ve sorgulamaya sevk edilmesi, insanın aklını daha aktif ve güçlü kullanması gerektiği düşüncesinin gelişmesi, insanın düşünmesinin önündeki engellerin kalkması, düşünsel özgürlüğün gelişmesinde önemli adımlar olmaktadır. Fakat bu kez aklın her şeyin üstünde tutulması akılcılığı geliştirdiği gibi, yeni tarz bir dogmatizmi açığa çıkartmış, pozitif düşüncenin kendisini hâkim kıldığı bir düşünce sistemi açığa çıkartmıştır. Özellikle kilisenin toplum üzerinde kastlaşmış yapısı, yüceltilen tanrı ve temsili kilise anlayışıyla insan olgusunun hiçleştirilmesi, birey-toplum dengesini gözetmeden bireyin topluma feda edilmesi, Rönesans'la birlikte özgür düşünce ve yaratıcılığın önü açıldıkça insanda özgürlük arayışını daha da çoğaltmıştır. Kapitalist sistem tam da böylesi bir süreç ve arayışların geliştiği döneme tekabül ederek çıkış gerçekleştirdiği için, bireyin ve toplumun bu arayışlarını kendi çıkarları doğrultusunda kanalize etmeye başlamış ve bu temelde de liberalizm düşüncesi gelişim göstermiştir. Birey ve toplumun yeniden doğuşu ve silkelenerek ayağa kalkışı görkemli olduğu kadar, kendisiyle büyük sorunları, bu kez toplum ve birey arasında, doğa ve insan arasında daha derin uçurumların açılmasına sebep olacak düşünce biçimlerinin açığa çıkmasını da getirmiştir. Felsefeciler, bilim insanları kilise ve dinin dogmalarını eleştirip Descartes gibi '*düşünüyorum, o halde varım*' diyebilecek kadar her şeyden şüphe edecek düzeyde sorgulayıp akla büyük önem verirken, diğer taraftan da pozitivist düşünceyle kapitalist dinin dogmalarını oluşturacak bir düşünce biçimi geliştirmişlerdir. John Locke ise, insan aklını '*tabula rasa*' yani boş levha olarak tanımlarken, her şeyin daha sonra deneyimlenerek oluştuğunu ve aynı zamanda her şeyin deneye dayalı olarak anlaşılabilirliğini dile getirmektedir. Gerçeğe ulaşmanın tek yolu, akıl yoluyla denemekten geçmektedir.

Bu akıl, binlerce yıl önce komünal yaşam anlayışından kopuşla kadın karşıtı toplumu geliştiren egemen erkek aklının kendisini yeniden örgütleyerek ve formülleştirerek sapmayı derinleştirmesinin akıldır. Liberalizmi doğuran, buna zemin hazırlayan da bu akıldır. Elbette ki o dönemki düşünürlerin ilk baştaki dini dogmaların etkisinden kurtularak eleştirel duruş sergilemeleri ve hiçleştirilen insan aklı ve birey olgusunun yeniden değer kazanması için geliştirdikleri mücadele, dönemin koşulları açısından oldukça önemli gelişmelerdir. Fakat özellikle insan aklının her şeyin üstünde tutulması ve özgürlük anlayışının bütünlüklü ele alınmayışı, pozitivist düşüncenin kapitalist modernitenin yeni dini haline gelmesini sorgulayan ve düşünen aklın bir iktidar aracı olarak akılcılığa, özgür birey arayışının bireyciliğe, kadının daha fazla nesneleştirilerek tam bir metaya dönüşmesine neden olmuştur. Feodal toplumun bireyi hiçleştirerek 'her şey toplum için' anlayışına karşılık, bu kez kapitalizm de gelişimini toplumu önemsiz kılarak 'her şey birey için' anlayışı üzerine oturtarak gerçekleştirmiştir. Topluma feda edilen birey, bu kez zincirlerinden boşalmışçasına toplumu kendisine feda etmeye doğru yol almıştır.

Liberalizm esas olarak böyle bir kök üzerinden gelişim sergilemiştir. Önceleri burjuva sınıfının işgal ve istila etmeye çalıştığı ekonomi alanından başlayarak kendisini örgütlemiş, 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' deyişinde ifade bulan herkesin istediği şekilde üretip kazanç sağlayabileceği, istediği şekilde sermaye biriktirebileceği bir sistemi ortaya çıkarmıştır. İnsan düşüncesinin önünün açılması ile bireyin yaşama etkide bulunması aynı zamanda tüm imkân ve olanakların birey için kullanılmasını açığa çıkararak bireyciliği geliştirmektedir. Artık imkân ve olanakları kendisi için kullanabilecek birey, ekonomik alanı da işgal edebilir, muazzam güç ve maddi kazanç sağlayabilir

aşamaya da gelebilir. Aynı zamanda siyasal liberalizm de böylelikle kendisini bunun üzerinden örgütlemektedir. Nitekim siyasal liberalizm de temelini ticaret özgürlüğü ve serbest teşebbüs anlayışından almaktadır. Liberalizm bir ideoloji olarak kendisini bu şekilde oluşturarak, kapitalizmin tam anlamıyla hâkim bir sistem haline gelmesini sağlamaktadır. Hâlbuki ekonomi gerçek anlamıyla bir kadın işi ve üretimidir. Ekonominin özü komünaldır, komünal ekonomi kadın ekonomisidir. Bireycilik üzerinden gelişen üretim ve kazanç ekonomi değil, iktidar, egemenlik ve ekonominin tekelleşmesidir. Bu anlamıyla da baktığımızda liberalizmin ekonomik anlayışı da tamamıyla kadın aklı, yaratıcılığı ve üretimine karşıt bir anlayışla örülüdür.

Diğer taraftan temelinde dini dogmatizmin düşünmeden ve sorgulamadan kabullenmeyi öngören düşünce sistemine bir tepki olarak ve özgür düşünce ile iradeye dayalı bireyi açığa çıkarma temelinde açığa çıkan gelişmeler, liberalizmin bu çıkışı özünden boşaltarak saptırmasının ardından bu kez bu sistemi sorgulamayan, yargılamayan, her şeyi normalleştiren, yine birey ve toplum dengesini gözetmeyen, bir yapılanmayı açığa çıkarmıştır. Adeta dizginlerini koparan birey, ucubeleşmiş bir insan olarak topluma yöneltilmiş bir silaha dönüşmüştür. Daha fazla üretim, daha fazla kâr, daha fazla emek sömürüsü için evden çıkartılan kadının tepeden tırnağa her açıdan bu kez sömürüye açık hale getirilmesi ve bu sömürünün özgürlük adına kadına bir lütuf olarak sunulması gerçekleşmiştir. Toplumsal sorunların çığ gibi büyümesi, her şeyin kâr hırsına kurban edilmesi, özgürlük adı altında bireyin her şeyi yapma hakkını kendinde görmesi, doğanın sınırsız kullanımı ve tahribatı hep bu ideolojinin ürünü olarak açığa çıkan zihniyetin ürünü olarak gelişmektedir. Bu, özgür birey ve özgür toplum katliamı demektir. Özgürlük uğruna başlatılan düşünsel ve iradesel mücadele, kapitalizmin liberalizm

ideolojisiyle özgürlük düşüncesini tarumar etmiş, muğlaklaştırmış, toplumu da bununla birlikte yeniden biat kültürüne tabi kılmıştır.

Rêber APO kapitalizmin zihniyetini şu değerlendirmelerle dile getirmektedir: *"Kapitalizm zihniyet boyutuyla çeşitli açılardan tanımlanabilir. Başta yapılması gereken şey bu zihniyeti eklektik, her kalıba giren, aldatma riski yüksek, bir yandan en katı dinsel dogmalardan daha dogmatik, diğer yandan en soyut felsefelerden daha saçma, spekülatif, putçuluğun bile asla içine düşmediği kadar sığ putçuluk olan pozitivizm ve liberalizm olarak tanımlamaktır. Kapitalizm bilimi pozitivizmle içdiş edip inanç ve ahlâk dünyasına karşı çıkarırken, liberalizmle de toplumun canına okuyan bireyciliği soykırıma kadar tırmandıran ulus-devletçi tanrıya dönüştürmüştür. Hiçbir dinsel zihniyet kapitalizm zihniyeti kadar savaş, baskı ve işkence doğurmadı. Hiçbir toplum bireyinin zihni kapitalizmin zafer kazandığı toplumdaki bireyin zihni kadar sorumsuz ve çıkar düşkünü olmadı; bu kadar zalim, soykırımcı, asimilasyonist ve diktatör doğurmadı."*

Liberalizm, Rönesans, Reform ve Aydınlanma'nın açığa çıkarttığı özgür insan zihniyetinin ve halk devrimlerinin ortaya çıkardığı sonuçların nasıl bir değişim dönüşüme olanak sağladığını, toplumun ve bireylerin özgürlük ve eşitlik taleplerinin ne denli güçlü olduğunu, bu istemlerin ve gücün kilise, imparatorluklar dâhil her türlü engelleyici gücü yıkabileceklerini görerek kendisini şekillendirmiştir. İnsanlığın bedeller vererek gerçekleştirdiği değişim dönüşümler, ayaklanmalar, talepler, arayışlar aslında komünal yaşama olan özlemdir; ona ulaşma arayışı ve çabasıdır. Kadın özülle yoğrulmuş topluma geri dönüş kalkışmasıdır. Kapitalizm ve ideolojisi olan liberalizmin en büyük başarısı, bu özü saptırmak, arayışı ters yüz etmek olmuştur. Egemen erkek aklının devreye girişi ile bireyin ve toplumun özgürlük talebi ve arayışını saptırarak, kapitalizmin ekonomi üzerinde hâkimiyet kurarak

toplumu tahakkümü altına alması en canavarımsı bir sistemi de açığa çıkarmıştır. Bu temelde özgürlük anlayışının temeline ekonomik (bireyin ekonomik olarak istediği kadar zenginleşebileceği, her türlü girişim ve kazanç hakkına sahip olabileceği, emeğini herhangi bir fiyata satabileceği, zengininin daha zengin fakirinin daha fakir olduğu bir ekonomik özgürlük) ve bireysel özgürlüğü olarak (bireycilik) kendisini oluşturmuştur. Böylelikle esas olarak özgür toplumsallığın önünü aldığı gibi, bireyi sosyo-ekonomik olarak komünaliteden kopararak topluma-komünaliteye karşıt bir konuma getirmiştir. Ayağa kalkan ve yeniden kendisini var etmeye başlayan birey ve topluma karşı tüm egemen kesimlerin birleşeceği, birbirleriyle uzlaşabileceği, üst sınıflar arası denge ve barış ilkelerinin sağlanabileceği, böylelikle de üst toplumun yine alt topluma hâkimiyetini kurabileceği bir sistemin gelişmesi sağlanmıştır. Ulus-devlet sistemi de kapitalizmin kendisine göre yeni bir sistem ve devlet modeli arayışının sonucunda üst sınıfların bu denge ve uzlaşma ilişkilerinin bir sonucu olarak vücut bulmuştur.

Liberalizmin her açıdan birey özgürlüğünü ideolojisinin esas ilkesi olarak temel almasının nedeni, kapitalist sistemi kabul edecek bireyi oluşturma amaçlıdır. Toplum nasıl ki bireylerin toplamından oluşuyor ve gücünü bu örgütlülükten alıyorsa, birey de gücünü toplumsallığın gücünden almaktadır. Yalnızlaştırılmış, kendi toplumsallığından kopartılmış birey, yalnızlaştırılarak en güçsüzleştirilmiş, benliği ve varlığı parçalanmış her türlü müdahale ve yönlendirmeye açık hale getirilmiş bireydir. Rêber APO; *"Kapitalist liberalizmin birey özgürlüğünden ziyade insan toplumunu kemirme sanatı olduğunu, kaynağını ise geleneksel tüccar kültüründen aldığını tespit etmek zor olmasa gerekir. Tüccar kültürünün ise, Ortadoğu'nun üç büyük tek tanrılı dini dâhil, birçok kadim gelenekle bağlantılı olduğu açıklanabilecek bir*

husustur. Ticaretin temelindeki metalaşma ve meta değişimi, bir insan kolektivitesi olan toplumlar ve toplulukların çürümesinde ve çözülmesinde başrolü oynamıştır" demektedir. Sınıflı ve devletli uygarlığın başlangıcından itibaren gerçekleştirilen özne-nesne ilişkisinin bu kez bireycilikle daha farklı bir boyuta taşırılması, binlerce yıl bireyin nesne konumuna getirilmesinin ardından bu kez bireyin öznelleştirilerek toplumun nesneleştirilmesi, özünde toplum ve birey arasındaki uçurumun derinleştirilmesidir.

Kapitalizmin temel kültürü bireyciliktir. Bireycilik kültürü, kapitalizmin ruhunun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak bireyde içselleştirilmesi, yaşam tarzı ve ilkesi haline dönüştürülmesidir. Bu anlamıyla bireycilik, kapitalizmin özel kimliği olmaktadır. Toplumdan koparak bireycileşen insan, çok daha rahat metalaştırılarak bir kâr ve sermaye aracı haline, ahlaki değerlerden kopartılarak kapitalist sistemin temel dayanak noktasına dönüştürülebilmektedir. Kadında bireyciliğin geliştirilmesi ise, toplumun altına dinamit yerleştirmektir. Bireycileşen kadın, yok olmayla yüz yüze olacak toplum demektir. Bireycilik, iktidarcılıktır. Çıkarıcı, salt kendini düşünen, topluma katmaya ve toplumu geliştirip savunmaya değil; kendisinde biriktirmeye, maddi ve manevi birikimleri bir iktidar aracına dönüştürerek toplumun üstünde bir kişiliğin gelişmesidir. Nitekim liberalizm, bireyin toplumdan üstünlüğünü savunmaktadır. Birey toplumdan önce var olmuştur, bu nedenle de birey hakları toplum haklarından öncelikli olmak durumundadır. Bu nedenle bireyin toplumla bağı, hiçbir konuda özgürlüğünü kısıtlamayacak düzeyde olabilir. Bu anlamıyla bireycilik, toplumsal politika ve özgürlüğü yok sayan, tüketen bir özelliktedir. Hâlbuki toplumsal ve bireysel özgürlük birbiriyle bağlantılı, karşılıklı bağımlılık temelinde gelişen olgulardır. Ne salt toplumun esas olduğu ne de bireyin kendisini toplumdan kopararak esas kılacağı bir yaşam kültürü özgür bir

yaşamı doğurabilir. Özgür yaşam, birey ve toplum özgürlüğünün birbirini tamamladığı, optimal bir ilişki gerçekleştirebildiği oranda gerçekleşebilir. Ahlaki ve politik toplumun özgür birey anlayışı komünaliteden gücünü alan, öz bilinç ve öz iradesiyle komünaliteye katılan, komünaliteye güç katan ve güç alan bireydir. Bu da en fazla kadın özü, karakteri ve aklıyla gerçekleşecek olan toplumsal yaşam biçimidir. Ahlaki ve politik toplum, kadın toplumsallığıdır; toplumsal örgüsünü kadın komünalitesiyle örmüştür. Kadının da bu toplumsal örgüye yabancılaştırılıp uzaklaştırılması, çürümenin, çözülüşün, toplumsal bağların zayıflamasının ve iktidar bağlarının güçlenmesinin temelidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için kapitalist sistem kadına bu denli yüklenmektedir. Zaten kapitalizmin başarısı liberal ideolojiyle bireyi ve toplumu birbirinden kopararak, parçalayarak güçten düşürmesinde yatmaktadır. Buna karşı demokratik toplumu oluşturmak ise liberalizmin başta birey anlayışı olmak üzere tüm niyet dualarını reddetmek ve özgür insan ve özgür toplumsallığın gücünü açığa çıkaracak yaşamın özünü buluşmak olacaktır. Bu öz de kadın özüdür.

Bunun için de liberalizme karşı özgürlük ilke ve ölçülerini, özgür kadın ölçü ve ilkelerini yükseltmek en radikal ve sistem karşıtı duruşu açığa çıkartacaktır. Kadının özgür yaşam duruşu ve ahlakı, bunun bilinciyle özgürlük değerlerini oluşturması hem liberalizmin bireycilik kültürünü aşırma da önem taşımaktadır hem de özgürlük ahlakının toplumsallaşmasında temel bir ilke olmak durumundadır. Bunu başarmak, özgürlüğü gerçek özüne kavuşturmak, komünalite içinde özgür irade ve bilince dayalı yaşamı esas almakla özdeştir. Çünkü liberalizm, kadının özgür geleceğinin, özgürlük özleminin muğlaklaştırılması, özgürlük ufkunun daraltılıp sığlaştırılmasıdır. Özgürlük ufkunun genişlemesi, özgürlük bilinci ve ahlakının gelişmesiyle

gerçekleşecektir. Liberalizmin sanal, verili ve sahte özgürlük kıskacından çıkıp gerçek anlamıyla özgürlüğe erişmek, onu tanımak, bilince çıkartmak ve tümünden reddiyle gelişebilecektir. Angela Davis'in de dediği gibi; *"Günümüzde faşizmi, ırkçılığı, politik ve ekonomik baskıları, nükleer tehlikeyi ve kadınlara karşı baskıyı birbirinden ayırşeyler olarak göremeyiz. Bunların tümüne karşı tek ve militan bir tavırla karşı koymadıkça, hiç birinde ayrı ayrı tek tek başarıya ulaşamayız."*

B- Sistem Karşıtı Hareketlerin Kadın Sorununa Yaklaşımı

"Benim için açıktır; kapitalist modernitenin asıl gücü ne parasından ne de silahından kaynaklanmaktadır. Sonuncu ve en güçlüsü olan sosyalist ütopya da dâhil tüm ütopyaları her reнге bürünen en değme sihirbaza taş çıkartan kendi liberalizmde boğması asıl gücünü oluşturmaktadır. Tüm insanlık ütopyalarını kendi liberalizmde boğması çözümlenmedikçe, kapitalizm ile mücadele şurada kalsın, en benim diyen düşünce ekölü bile en iyisinden bir hizmetkarı olmaktan kendini kurtaramaz." Rêber APO

Sistem karşıtı olma nedir? Özellikle kapitalist modernite çağında sistem karşıtı olma iddiasıyla yola çıkmış ve mücadele yürütmüş, özgür, eşit ve adil bir yaşamı geliştirme temelinde hareket eden demokratik uygarlık güçlerinin bir yüzyıl bile geçmeden kapitalizme eklenmelerini getiren sebepler nelerdir? Tüm iddia, inanç, mücadele ve birikimlere rağmen neden kapitalist moderniteyi aşma gücünü gösterememişlerdir? Bu güçlerin kapitalizme eklenmelerini nasıl sonuçlar açığa çıkarmıştır? Sistem karşıtı güç olma iddiası taşıyan herkesin üzerinde yoğunlaşması ve yoğunca tartışması gereken bu konular, özellikle sistemin tam anlamıyla karşıt kutbunda yer alması gereken biz kadınlar açısından daha da fazla önem taşımaktadır.

Sistem karşıtı güçlerin tam anlamıyla başarıya ulaşmayan mücadelelerinin açığa çıkarttıkları sonuçlar elbette ki hem bu güçler üzerinde olumsuzluk ve umutsuzluğa yol açarak daha fazla sisteme eklemlenmelerine yol açmış, hem de sistemin kendisini tarihin sonu olarak ifadelendirmesine, zafer naraları atmasına yol açmıştır. Bizlere bıraktıkları büyük miraslara, çok değerli ve soylu mücadele geleneklerine, bütün iyi niyetlerine rağmen sistem karşıtı güçlerin yürüttükleri mücadelelerin istenilen düzeyde sonuçlar açığa çıkaramaması, öncelikli olarak dayandıkları bilgi yapılanmalarından kaynağını almaktadır. Dayandıkları temel paradigmlar ciddi yanlışlıklar içerdiği gibi, kapitalist modernitenin bilme ve bilim alanında oluşturduğu hegemonik yapı bu sistemler üzerinde de ciddi etkilerde bulunmuştur. Nitekim günümüz düşünürlerince de artık kabul edildiği gibi Avrupa merkezli sosyal bilim oldukça sorunlu bir yapı teşkil etmektedir. Rêber APO da Avrupa merkezli sosyal bilimin özünde bir ideoloji olduğunu ve liberalizmin ağır etkisi altında kaldığını ortaya koymaktadır. Bu da Avrupa merkezli bilgi ve bilim yapılarına dayalı olarak kendilerini yapılandıran sistem karşıtı güçlerin, çok uzun bir zaman geçmeden neden kapitalizme eklemlendiklerini ve liberalizmin ağır etkisinde kaldıklarını çok iyi bir şekilde izah etmektedir. Mücadelelerinde izledikleri yol ve yöntem, tüm sistem karşıtlığı iddialarına rağmen tam anlamıyla çıkış yapmalarını engellemiştir. Rêber APO bu konuda şunları belirtmektedir: *“Eğer günümüzde kapitalist modernite tüm parametrelerinde sürdürölmezlik işaretlerini veriyorsa bunda en büyük pay sahibi dayandığı bilimsel yöntemdir. Dolayısıyla sistem eleştirisini dayandığı yöntemde ve ortaya çıkartılan bilimsel disiplinlerinde geliştirmek yaşamsal öneme sahiptir. Sosyalist eleştiride dâhil tüm sistem eleştirilerinin temel zaafı sistemin dayandığı ve onu var kılan yöntemin aynısını kullanmalarıdır. Çokça bilinir, önceden çizilen yollarda yürüyenler o yolların vardığı köy ve kentlere ulaşmaktan başka bir yere*

varamazlar. Bilimsel sosyalizmde dâhil sistem karşıtlarının başına gelen de budur.”

Sistem krizi demokratik modernitenin inşası için fazlasıyla imkân ve fırsat sunmasına rağmen, bunu engelleyen ve tam anlamıyla bir sistem karşıtlığı açığa çıkaramayan temel husus, zihniyetin dayandığı yapılanma ve bunun getirdiği yaşam tarzı olmaktadır. Bu güçlerin kapitalizme karşı mücadele ederken sistemin modernitesine karşı tavır almadan, onu reddetmeden mücadele yürütmeleri sakatlığın temel sebebi olmaktadır. Hâlbuki sistem karşıtı olmak, sistem modernitesine karşı tavır almayı gerektirir. Bu olmadan alternatif bir sistem kurabilmek, gerçek anlamıyla sistemin dışına çıkabilmek mümkün değildir ve bunu var olan mücadelelerin açığa çıkarttığı sonuçlar da göstermiştir.

Nitekim çağımızın epistemolojik öncüleri, düşünürleri de bu zihniyeti aşamamakta, dahası insanlığın ana kök hücresi olan doğal toplumu doğru değerlendirmemekte veya yaşanmamış saymaktadırlar. Bunun temel sebebi de var olan bilgi yapılanmalarının içerisinde kadının yerinin olmayışdır. Genel olarak sistem kendisini toplumsal cinsiyetçilik üzerinden kurumlaştırmış ve geliştirmiştir. Bin yıllardır süregelen kadının nesneleştirilmesi ve kadın bedeni üzerinden geliştirilen iktidar sistemleri çağımızın bilgi ve bilim yapılarıncı da daha fazla derinleştirilmekte, körüklenmektedir. Bu yönüyle var olan *"bilim cinsiyetçidir"*, erkek merkezlidir; böyle olması itibarıyla da geliştireceği tüm teoriler, yol, yöntemler, kurum ve kuruluşlar hatta teknik buluşlar erkek uygarlığının idame ettirilmesine hizmet edecektir.

Özellikle 19. yüzyıldan sonra bilimle felsefe arasında büyük bir uçurum oluşmuş; bilim kendi işini ve çalışma alanını sadece doğru olanı bulma ve doğruyla uğraşma olarak değerlendirirken

felsefeye ise hakikat alanı bırakılmıştır. Bilimin felsefeden boşanması, hakikatten uzaklaşılması ve ahlaksızlığın derinleşmesi anlamına gelmektedir. Artık bilim neyin ahlaklı, neyin insanlığın yararına olduğunu, neyin hakikati açığa çıkardığını bulmaktan ziyade iktidar güçlerinin hizmetine girmiş, neyin onlar için yararlı olduğu üzerinde çalışma yürütmüştür. Bilim için doğru olan, güç ve iktidar olan olmuştur. Böylesi bir yaklaşım ve bakış açısı da toplum içerisinde “doğruyu güçlü kılamıyorsan güçlü olan doğrudur” anlayışını halk arasındaki deyiimiyle ‘bükülemeyen bileği öpmeyi’ geliştirmiştir. Bu nedenle uygarlık tarihi irdelendiğinde hiçbir çağda olmadığı kadar içinde yaşadığımız çağda çılgınlıkların, savaşların, cinayetlerin ve ahlaksızlığın yaşandığı görülmektedir. Buna rağmen kapitalist modernite kendisini en fazla gizlemeyi başaran sistem olabilmıştır. Bir taraftan toplumu can damarından vururken, diğer taraftan kendini en can alıcı hususlarda gizleyebilmektedir. Sistem karşıtı güçlerin kapitalist moderniteyi tam aşamamalarının altında yatan en temel husus da burada açığa çıkmaktadır.

İçine düşülen en temel yanılgılardan biri, kapitalist modernitenin yarattığı yaşam ve ilişki tarzının sistem karşıtları dâhil herkese çekici kılınmasıdır. Özellikle kapitalizmi reddederken devletçiliği ve endüstriyalizmi kabullenmek ve gelişmişlik olarak nitelendirmek, tam da bu çekiciliğe kendini kaptırmak anlamına gelmektedir. Buna göre düşünmek, buna göre yaşamak, buna göre kendini örgütlemek sistemin sadece çok cüzi bir yönünü reddetmek demektir ve bu da tam anlamıyla bir reddediş olamamaktadır. Oysa sistem karşıtı güçlerin ne söylediklerinden çok nasıl yaşadıkları önem arz etmektedir. Kapitalist modernist sistem yaşamın her ayrıntısında kendini örgütlenirerek tüm hücrelere kadar sızmış, kendini vazgeçilmez kılmıştır. Bunun karşısında yapılması gereken ise, öncelikli olarak yaşam adı verilen ama

yaşama ihanet içerisinde olunan gerçekliğe karşı durmaktır. Bu anlamıyla 'yaşama en büyük ihanet nedir?' sorusunu sormak ve buna göre irdeleyip ele almak önem taşımaktadır.

Toplumsal tarihi incelediğimizde, uygarlık güçlerinin kendilerini kurumlaştırmak için sürekli olarak baskı ve diktatörlük sistemlerini oluşturdukları, uyguladıkları görülmektedir. Bunlar sistemin devamlılığı için olmazsa olmazlardandır. Madalyonun diğer yüzünde ise direniş ve muhalif güçler sürekli olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Fakat bu güçlerin tüm direnişlerine rağmen tam olarak başarıya ulaşamadıkları da bir gerçektir. Tahakkümcü sisteme karşı mücadele eden sistem karşıtı güçlerin başarıya ulaşamamalarının, başarıya ulaşırsalar dahi özgürlükçü ve bağımsız karakterlerini koruyamamalarının nedeni, kadın sorununa ve toplumsal cinsiyetçiliğin özgürleştirilmesi problemine yaklaşımda aranamak durumundadır. Egemen sistemin bilme, bilim, eğitim ve örgütlenme biçimiyle ezilenler adına özgürlük mücadelesi yürütmek, sistem karşıtı hareketlerin egemen sistemin birer mezhebi durumuna düşmelerini de getirmektedir. Egemen erkek zihniyeti, onun kurumlaşma ve örgütlenme modeli, yaşam tarzı ve felsefesiyle, içerilmiş kadın köleliği ve yaygınlaştırılmış egemen erkek karakteriyle sistem karşısında alternatif duruş sergilemek ve alternatif sistem oluşturmak mümkün değildir. Köle kadınlık ve egemen erkeklikle özgür toplumsallık inşa edilemez.

Rêber APO sistem karşıtı güçlerin durumunu şu şekilde dile getirmektedir: *“Sistemle kastettikleri kapitalizmdir. Moderniteyi tümüyle kastettikleri söylenemez. Modernitenin diğer iki boyutu olan endüstriyalizm ve ulus-devlet konusunda daha çok farklılaşmaktadırlar. Uygarlık konusunda bulanıktırlar. Karmaşık görüşleri ile çoğu kez karşıt kutuplarda yer alabiliyorlar. Gelecek ütopyalarının moderniteyi aştığı pek görülmez. Aşmayı değil, düzeltmeyi esas aldıkları belirtilebilir. Kapitalizmsiz bir modernite*

çoğunun programını karşılayabilir. Fakat bunun ancak bir ütopya olduğunu pek fark etmezler.

Sistem konusunda ve sistemin krizde olduğuna ilişkin genellikle ortak kaniya sahipler. Çıkış konusundaki görüşleri söz konusu olduğunda, aralarındaki farklar büyür. Evrimci değişimden devrimci değişime, barışçıl yöntemlerden savaşçıl yöntemlere kadar çok farklı yollar önerilir. Devlet ve iktidar değiştirmeyi devrim sananlar olduğu gibi, devletsiz ve iktidarsız toplumu önerenler de vardır. Hepsinin kökleri esas itibariyle Fransız Devrimi'ne dayanır. Düşünce yapıları milliyetçilikten komünizme, dincilikten pozitivizme, feminizmden ekolojiye kadar geniş bir perspektif sunar. Bunlarla oldukça iç içe oldukları halde, bu gerçeği fark etmezler. Bir genelleme yapılırsa, sosyal konumları itibariyle orta sınıfın iktidar ve sermaye tekelleri dışında kalan ana kesimine dayandıkları söylenebilir. Kapitalizm karşısında durumları gittikçe güçleşen, belli bir modern eğitimden geçmiş aydınların öncülüğünü yaptığı bu hareketler, toplumun ezici çoğunluğunu kapsamaktan uzaktır. Kapitalizmde çıkarı olanlar kabaca yüzde on ise, kapitalizme muhalif olanların oranı da aynı seviyededir. Toplumun yüzde sekseni, her iki kesim açısından kapitalist olmayan toplum olarak, çözümleme ve çözümlerde özne değil nesne konumundadır. Kapitalizm toplum üzerinde kârı hesaplarken, muhalifler toplumu ancak dışarıdan sürüklenebilecek bir yığın gözüyle değerlendirirler. Kapitalist moderniteyi aşamamalarının temelinde bu gerçeklik yatar.

Reel sosyalizmin, sosyal demokrasinin ve ulusal kurtuluş akımlarının yüzyıllık bir ömrü bile aşmadan kapitalizme eklemlenmeleri, sistem karşıtları üzerinde derin olumsuzluklara yol açtı. Hareketler güç kaybına uğradı. Bu durum aslında bünyelerindeki yetersizlikler, yanlış ideoloji ve programatik görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Zihniyet ve yapılanmaları

incelendiğinde, liberalizm ve moderniteyi pek aşamadıkları görülecektir. Liberalizmin en sağ veya sol kanadı olmaları, er ya da geç liberalizmle bütünleşmelerinin önünde engel değildir. Kapitalist tekellere eklemelenmeleri ise, modernite anlayışlarıyla bağlantılıdır. Postmodernist, radikal dinci, feminist ve ekolojist hareketler daha çok bu gelişmelere duyulan tepkinin sonucu olarak ortaya çıkan yeni hareketlerdir. Fakat mevcut ideolojik ve pratik konumları, kendilerinden daha eski olan sistem karşıtları kadar bile etkili olabilecekleri konusunda kuşkular doğurmaktadır. Neoliberalizm ve radikal dincilik bu yüzden biraz olsun etkili olabiliyor. Bu nedenle sistem karşıtlığının entelektüel, ahlaki ve politik olarak radikal bir yenilenmeye ihtiyacı vardır."

Bu temelde ele aldığımız zaman ahlaki ve politik olarak radikal bir yenilenme zihniyet ve yaşam tarzı olarak sistem dışına çıkmakla mümkün olabilecektir. Modernitesini, zihniyet ve yapılanmasını köklü reddetmeden ve alternatif oluşturmadan hayatın doğru yaşanması olamayacağına göre, hayatı doğru yaşamaya nereden başlanacağı sorusu önem taşımaktadır. Theodor W. Adorno "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" derken, çok temel bir hususa dikkat çekmektedir. Yine Immanuel Maurice Wallerstein "Aynı zehirli kaynaktan içtik" diyerek bunu sistemin şerbetlemesine bağlarken de çok doğru bir tespitte bulunmaktadır. Kölelik içerikli ve kaynaklı araç ve yöntemlerle özgürlüğe ulaşmak, köleliği aşmak mümkün değildir. Sistem karşıtı güçlerin içine düştükleri temel hata bu olmaktadır. Sistemin modernitesini oluşturan zihniyet yapılanmasını, dayandığı tarihsel dayanakları, üçlü sacayağını reddetmeden sistem karşıtı olunamaz. Bu nedenle sistem karşıtı güçler sadece anti-kapitalist bir duruş sergileyebilmişlerdir, kapitalist modernite karşıtlığını geliştirememiş, sistemi tümünden aşmayı hedeflememiş, sistemde belirli düzeltmelerle bir gelecek inşasını hedeflemişlerdir.

Yaşamın yanlışlığının başladığı kök hücrenin doğru tespit edilememesi, çıkış koşullarındaki bilgi ve bilim yapıları ile kadın özgürlük sorununun tüm özgürlük sorununun temel kaynağı olduğunu tespit edememeleri veya bunu tali-ikincil planda ele alan zihniyet yapılanmaları, en temel kırılma noktalarını oluşturmaktadır. Tüm büyük hayallere, ütopyalara rağmen başarılı olamamalarının temel sebebi kadın konusundaki körlüklerinden kaynağını almaktadır. Nitekim başta sorduğumuz sistem karşıtı olma nedir sorusuna en temel cevap, kadın özgürlüğünün tüm özgürlüklerin temeli olarak ele alınması ve sisteme en temelde bu konuda karşıtlık geliştirerek mücadele yürütmek olmaktadır.

1- Sosyalizmin Kadın Özgürlüğünü Ele Alışı Ve Reel Sosyalist Deneyimin Eleştirisi

Bilimsel sosyalizm dâhil pozitivizm ideolojisinin derin etkisinde kalan sistem karşıtı hareketlerin kadın konusunu doğru ele alamamalarından kaynaklı uygarlık, modernite, devlet, iktidar, tarih, toplum, sınıf, ekoloji vb. birçok konuda yaptıkları tespitler ciddi eksiklikler ve yanlışlıklar barındırmaktadır. Sınıf, devlet ve uygarlığın kaynağının iktidar olduğunu, iktidarın kaynağının da ataerkil zihniyetin oluşumu ve kadına dayatılan kölelik olduğunu, uygarlık sisteminin gelişiminden sonra ortaya çıkan tüm sorunların bundan kaynaklandığını doğru tespit edememişleri tam anlamıyla sistem karşıtı olmalarının önündeki temel engeldir. Sosyalist ideolojiyi dayandırdıkları bilimsel yapı pozitivizmin en kaba materyalist biçimini aşamamış, sosyolojik yaklaşımları kaba bir Darwinciliğin ötesine geçememiştir. Birinci ve ikinci doğanın aynı kanunlara sahip olduğunu varsayarak, birinci doğaya has kanunları ikinci doğa içinde geçerli saymış, böylelikle toplumsal doğanın niteliğini doğru çözememişlerdir. Böyle olunca da toplumsal

doğayı özü üzerinden çözümlemek ve analiz etmekten çok determinist yaklaşımlara düşmüşlerdir.

Tarihi çözümleme metodlarında başta kadın olmak üzere demokratik uygarlık güçlerinin mücadelelerini, toplumsal tarih içerisindeki rollerini, uzun süre kapsamındaki akışlarını doğru tespit edememiş, esas olarak sistem karşıtı güçlerin ilk niteliklerini bu kaynaktan aldıklarını görememişlerdir. Devlet dışı kalmış toplumsallığı ve uygarlık karşıtı direniş güçlerini barbarlık, gericilik vs. olarak değerlendirmeleri toplumsal çözümlemelerinde ciddi yetersizliklerin açığa çıkmasına neden olmuştur. Marksizmin özgürlük sorunsalının en temel sorunu olan kadın özgürlük sorununu genel devrim sorununun sadece bir parçası olarak görmesi, hatta örgütlenen kadın hareketi ile çevre ve kültürel hareketleri devrim önünde engel ve devrimci mücadeleyi parçalayan, zayıflatan olgular olarak görmesi en temel hatalardan olmaktadır. "Önce devrim, sonra kadın sorunu ve diğer sorunlar demek" aslında hiçbir sorunu çözmemek, soruna köklü yaklaşmamak demektir.

Kadının konumu ve tarihi kadar, yine kadının özgürlük sorunu ve tarihi de mikro değil, makro tarih anlayışıyla ele alınıp çözümlenmedikçe doğru bir sosyalizm anlayışına ulaşmak mümkün değildir. Marksizmin ve reel sosyalizmin içine girdiği temel hataların başında bu gelmektedir. Salt kapitalizmi reddetmek fakat modernitesini tanımak, endüstriyalizm ve ulus-devlete olumlu rol biçmek baştan kaybetmek demektir. Çünkü kapitalizm kadın köleliği üzerinden kendisini oluşturan ataerki sistemin son varış noktasıdır; modernitesi de kadın özgür toplumsallığının gasp edilmesiyle açığa çıkan devletçiliğin ve tekelliliğin yeni biçim almış son halkaları olmaktadır. Bu nedenle toplumsal tarih çözümlemelerinde kadını temel almadan geliştirdikleri çözümlemeler, yanılıklarının kaynağını

oluşturmaktadır. Birinci doğaya dair kanunların topluma uyarlanmasıyla kapitalizmi de zorunlu ilerleme yasasının bir gereği olarak ele alıp ilerlemecilik olarak değerlendirmek, tarihi düz çizgisel ilerleme anlayışıyla ele alıp çözümlemek, tarihsel materyalizmin ciddi hatalarla işlenmesini getirmiştir. Nitekim buna göre devletin doğuşu da toplumsal yaşamda bir ilerleme olabilmektedir. İşçi sınıfı dâhil herhangi bir sınıfa ilerici rol atfetmek, esasta toplumsallığa-toplumculuğa ters düşmek demektir. Nihayetinde toplumsallık sınıf olgusu üzerinden değil, toplulukların ortak birlikteliği ve bir araya gelişleri üzerinden oluşmuştur.

Marksizmin zorunlu ilerleme olarak koyduğu devletin doğuşunu, Hobbes *'herkesin herkesin kurdu olduğu'* doğal toplumun olumsuz yapısının düzeltilmesi olarak ele almaktadır. Birisinin zorunluluk olarak olumladığını, diğeri toplumun devamlılığının sağlanması için merkezi bir egemenlik altında düzenlenmesi olarak koymaktadır. Hâlbuki *'herkesin herkesin kurdu'* olmaya başlaması sınıflı ve devletçi toplumun doğuşuyla başlamaktadır. Sınıflı ve devletçi toplumun doğuşu ise iktidar toplumunun doğuşu, yani kadın toplumsallığının alt edilişi üzerinden oluşmaktadır. Sınıf olgusu, kadının köleleştirilmesiyle başlamaktadır. Bu nedenle tarihin ilk sömüren cinsi, sınıfı ve ulusu kadındır. Herhangi bir sınıfı olumlamak, tarihin devindiricisi rolü biçmek, kölelik sistemini olumlamakla özdeş olmaktadır. Kapitalizmi eleştirirken emek sömürüsü üzerinden kendisini yükselttiği sınıfı yüceltmek, iktidar mekanizmalarını bütünlüklü ele almayarak devleti olumlamak ve sosyalist bir devleti hedeflemek, ahlaki ve politik toplumun niteliğini çözümleyememekten ve dayandığı kadın yapısallığını görememekten kaynağını almaktadır. Hâlbuki devlet ve toplum birbirine zıt, karşıt iki olgudur; devlet toplum karşıtlığıdır, toplumun doğal oluşum ve gelişimini sekteye uğratan bir iktidar

aracıdır. Toplum kadın örgütlülüğünü, devlet ise egemen erkek ile iktidar örgütlülüğünü ifade etmektedir. Bu açıdan bile bakıldığında devlet ve sosyalizm bir araya gelemeyecek iki ideolojidir, iki yaşam tarzıdır.

Her ne kadar Friedrich Engels'in 1884'te yazdığı "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde kadın ve aile sorununa, mülkiyet ve devlet olgularına yönelik önemli bazı tespitler yapılmışsa da, Marksizmin kadın sorununu genel devrim sorununun bir parçası olarak görmesi ve kadın sorununa öncelik tanımaması, hatta kadın özgürlük mücadelesinin örgütlenmesini devrimi parçalayıcı bir etken olarak görmesi mücadelenin ciddi hatalara düşmesine de neden olmuştur. Bu her şeyden önce pozitivistin bakış açısını ve bilme sınırlarını aşamama, sosyolojik çözümlemelerini cinsiyetçi ideolojinin etkisinden sıyrarak gerçekleştirememeye bağlıdır. Hatta büyük kadın devrimcilerden ve kadın haklarının en öncü kişiliklerinden olan Clara Zetkin dahi kadın özgürlük sorununu işçi sınıfının kurtuluşu sorununa bağlayarak ele almaktadır ve şu şekilde değerlendirmektedir: *"Kadının tam kurtuluşu, son ve belirleyici tahlilde, işçi sorunu ile en yakın bağları olan ve ancak ona bağlı bir şekilde nihai çözüme ulaşacak olan ekonomik bir sorundur. Kadının davasıyla işçinin davası ayrılmaz şekilde birbirine bağlıdır ve son çözümlerini ancak sosyalist toplumda, emeğin kapitalistlerden kurtuluşu üzerinde yükselen toplumda bulur."*

Rêber APO'nun sosyalizmin bu konudaki yanlışlıklarına ve reel sosyalizme yönelik değerlendirmeleri oldukça aydınlatıcıdır: *"Önce devlet sorunu, sonra aile sorunu demek doğru bir yaklaşım değildir. Diyalektik bir bağ içindeki bu iki olgu birlikte ele alınıp çözümlenmeyi gerektirir. Reel sosyalizmde önce devleti hal edelim sonra sıra topluma gelir denmesinin yol açtığı sonuçlar ortadadır. Hiçbir ciddi toplumsal sorun bir tanesine öncelik tanınarak*

çözümlemez. Bütünsellik içinde bakmak, her soruna diğeriyle ilişkisi içinde anlam vermek, çözüme giderken de aynı yöntemle yaklaşım göstermek daha doğru bir yöntemdir. Zihniyeti çözmeden devleti, devleti çözmeden aileyi, kadını çözmeden erkeği çözmek ne kadar eksikse, tersini yapmadan çözüm peşinde koşmak da o denli eksik kalacaktır.

Kadın gerçekliğinin büyük oranda toplumsal gerçekliği belirlediği doğru bir önermedir. Ortadoğu toplumundaki aşırı erkeksilik ile kadınsılık diyalektik bir ikilemdir. Bu ilişki tarzından erkeğe dönen karşı özellikler kof egemen erkekliktir. İktidarın erkeğe uyguladığı egemenliği, erkek kadına, kadın da çocuklara yansıtır. Dolayısıyla tepeden tabana doğru egemenliğin geçirgenliği tamamlanır. Kadının kölelik düzeyi bu mekanizmada en olumsuz koşulu sürekli üretmekte, yani toplumun kölelik düzeyini geliştirmektedir. Böylelikle doğan kadınsı toplumu en üstteki iktidar kayışı kolayca yönetebilmektedir. Kadın iradesi dışında en büyük zulmü yaşadığı halde, topluma da daha fazlasını yaşatmanın aracı kılınmaktadır. Ortadoğu'yu dıştan teslimiyete zorlayan ilişkiler kadar, içten kadına dayatılan ilişkilerle zorlandığı açıktır. Kadının özgürlük eylemine dayanmayan hiçbir hareketin özlü ve kalıcı özgür topluma götürme şansı bu nedenlerle sınırlıdır. Önce iktidar, sosyalizm, ulusal kurtuluş vs. gibi yaklaşımların özleneni verememesi de bu gerçeklikle bağlantılıdır. Kadının özgürlük çalışması, cinsiyet eşitliğini çok aşan genel demokratik, insan hakları, çevre, toplumsal eşitliğin özünü teşkil eder."

Nitekim önce devrim, sonra kadın sorunu veya diğer sorunlar yaklaşımı reel sosyalizm örneğinde görüldüğü gibi ciddi sorunlara yol açmış, reel sosyalizmin çöküşü ile birlikte kadının konumu daha da vahim bir durum sergilemiştir. Reel sosyalist deneyim de göstermiştir ki, devlet ve sosyalizmin bir araya getirilerek buna sosyalist devlet demek, hem sosyalizmin özüne terstir hem de

devletin karakterini değiştirmek bir yana yalnızca gizlemekten öteye bir anlam taşımamaktadır. Ne kadın sorunu, ne toplum sorunu, ne mülkiyet sorunu çözümlenememiş, tanımlanma biçimi ve isimlendirmesi ne olursa olsun devletçi yapılanma içerisinde kadın yine cinsiyetçi yaklaşım ve uygulamalara maruz kalmış; toplumsal sorunlar tam anlamıyla çözümlenememiş, özel mülkiyet devlet mülkiyetine dönüştürüldüğünde sorunlar çözülecekmiş yanılgısına düşölmüştür.

Devletçi uygarlığın başlangıcıyla birlikte ortaya çıkan tüm sorunların kadın sorunuyla bağını doğru kuramamak, tüm sorunların birbiriyle bir iç içelik taşıdığını görememek ve en önemlisi de sorunun esas kaynağının kendisinin sınıflı ve devletçi uygarlıktan kaynaklandığını tespit edemeyerek işçi sınıfının iktidarıyla devleti hedeflemek sosyalizmin temel yanılgısı olduğu gibi, reel sosyalist deneyimin de açığa çıkardığı sonuçlar esas olarak gerçekleşen sosyalizmin kadın toplumsallığı olan doğal toplumsallığa ters düştüğünü ortaya çıkarmıştır. Rêber APO tarihin ilk devletçi uygarlık örneği olan Sümer devleti için *'firavun sosyalizmi'* değerlendirmesinde bulunmaktadır. Yani devletçi sosyalizmin ilk örneği belki de tarihin ilk devletçi uygarlığında yaşanmıştır ki bunda hem kadın toplumsallığının daha tam aşılamamış olmasının etkisi hem de yeni oluşan egemen erkek sisteminin kendisini kurumlaştırma arayışı belirgindir. Yine aynı zamanda Sümer örneği kadının ve toplumun ilk kaybediş ve baş aşağıya düşüş tarihinin başlangıcını teşkil etmektedir. Bu nedenle devletçiliği, iktidarcılığı, hiyerarşi, bürokrasi, militarizmi hedefleyen, bunu toplumsal kurtuluşun bir aracı olarak varsayan herhangi bir düşünce ekölü, akım vs. özsel olarak toplumculuğa ters düşmektedir. Toplum ilkesel olarak ortaklaşmaya, dayanışma ve paylaşmaya, ahlaki ve politik öze dayanır. Sosyalizm de bir toplumsal ideoloji olarak bunu içerdii oranda gerçek niteliğini

açığa çıkarabilir ve bir ideoloji olarak gerçek anlamıyla iktidarcı ve devletçi, yani egemen erkek toplumsallığının karşısında yer alabilir.

Bu anlamda herhangi bir şeye karşıt olmak demek karşıt olunan şeyin içerik, nitelik ve biçim olarak var olan durumlarına büsbütün aykırı olmak, zıt olmak, muhalif olmak demektir. Karşıt olmak ilkesel anlamda hiçbir biçimde uzlaşma zemini, ortaklaşacak yan bulmamak demektir. Bir de karşıt olunan durum erkek egemenlikli uygarlık sistemi ise bir bütün bu sistemin yarattığı toplum, yaşam ve ilişki tarzına, yine yarattığı kişiliğe aykırı durmak, aykırı yaşamak gerekmektedir. Tümünden bir karşı koyuş yok ise, sistem içerisinde sistemin belirlediği yaşam ve kişilik kalıplarının dışına çıkılamıyorsa, gerçek anlamda sistem karşıtlığından söz etmek mümkün değildir. Hatta tam aksine karşıt olunduğu söylenen sistemin bir çarklısı olunmaktan kurtulunamayacağı kuvvetle muhtemeldir. Burada içine düşülen en temel yanılgı sistemi yıkmayı, onu tümünden aşmayı değil, revize etmeyi esas almak olarak kendini dışa vuran yaklaşımdır. İçinde yaşanan sistem derinlikli bir analize tabi tutulmadan, köklü bir sorgulaması yapılmadan, irdelenmeden ve sistemin belirlediği bilgi yapılanmalarının dışına çıkılmadan gerçekleştirilen karşı koyuşlar sisteme eklemlenmeye yol açmaktadır. Nitekim sosyalizmin içine düştüğü durum da bu olmaktadır. İster bir ideoloji, ister bir ideolojiye dayalı bir hareket ve örgütlenme, ister sistem karşıtlığını gerçekleştirmeye çalışan bir birey olsun sistemle arasında var olan köprüleri yıkmadan tümünden sistem karşıtı olma gerçekleşmeyecektir. Bu anlamda sosyalizm ve sistem arasındaki köprü de proletarya sınıfı ile sosyalist devleti oluşturmaktır ki, bu daha başından itibaren sisteme eklemlenmek anlamına gelmektedir. Dahası daha başından itibaren özgürlük sorununu

doğru tespit edemeyiş ve kadın özgürlük sorununa sırtını çevirmek demektir.

Bu nedenle öncelikle yapılması gereken sistem karşıtlığını uygarlık karşıtlığına dönüştürebilmektir. Aslında sistem karşıtı olmak demek, anti-uygarlıkçı olmak demektir. Anti uygarlıkçı olmak demek de erkek merkezli gelişen toplum, yaşam, ilişki ve kişilik tarzlarıyla, yine bilgi yapılanmalarıyla anı anına mücadele etmektir. Doğru ve etkili bir sistem karşıtlığı geliştirebilmek için tarih boyunca gelişen sistem karşıtı hareketlerin ve bu hareketler içerisinde yer alan bireylerin içine düştükleri yanılgıları irdelemek, sistem karşıtı düşünmek, oluşmak ve oluşurken yaşamak açısından oldukça önemlidir. Bu konuda uzun yıllar süren araştırmalar gerçekleştiren Immanuel Wallerstein'ın; *“baskıya muhalefet hiyerarşik toplumsal sistemlerin varlığıyla eş zamanlı olmuştur. Muhalefet sürekli ama çoğu kez gizil bir haldedir. Ezilenler kendi muhalefetlerini aralıksız bir biçimde ifadelendirmekte zayıftır. Ne var ki bildiğimiz gibi baskının keskinleştiği, beklentilerin boşa çıktığı, yönetici olanın gücünün sallantıda olduğu zamanlarda hemen hemen kendiliğinden başkaldırmışlardır. İsyan etmişler ve ayaklanmışlardır”* belirlemesinden de anlaşılacağı üzere sistem karşıtı hareketler erkek egemenlikli uygarlık karşısında potansiyel olarak dahi olsa sürekli olarak var olagelmıştır. Ancak toplumsal mücadeleler tarihi incelendiğinde bu isyanlar, ayaklanmalar ya da karşıtlıklar belirli dönemlerde yükselişe geçmiş, varlıkları sürekli olmakla birlikte radikal mücadelede bir süreklilik sergileyememişlerdir. Baskı ve sömürünün derinleştiği zamanlarda isyanlar ve başkaldırıları güçlenmiş, fakat bunun bir yaşam felsefesi ve tarzına dönüşmesinde ciddi sorunlar yaşanmıştır.

Sistem karşıtı hareketlerin oluşum ve gelişim trendine baktığımızda; kapitalizmin endüstriyalizm ve ulus-devlet

aşamasına geçtiği, yani olgunluk aşamasına geçiş yaptığı dönemlere denk gelmektedir. Kapitalizmin olgunluk aşamasına geçtiği dönemler, aynı zamanda sistemin ciddi krizlerle yüz yüze kaldığı dönemleri de beraberinde getirmiştir. Bu toplumsal yapıda da sisteme karşı eğilimleri, duruşları ve tepkileri açığa çıkarmıştır. Sistem karşıtı hareketler de esas olarak böylesi bir dönemde çıkış gerçekleştirmektedir. Bu temelde ilk örgütlü sistem karşıtı hareketler 19. yüzyılın ortalarında 1848’li yıllarda ortaya çıkmış ve esas olarak iki temelde kendilerini örgütlemişlerdir. Bunlar hem sorunu tanımlayışları hem de kendilerini destekleyen toplumsal güçler bakımından farklılaşmaktadırlar. Bunlardan birincisi toplumsal hareketler, ikincisi ise ulusal kurtuluş hareketleridir. Bu hareketlenmeler, sistem güçlerinin zorla itaat ettirme ve teslim alma yaklaşımlarına karşı, toplumun başkaldırı ve direniş temsili olmuş, kendilerine bu misyonu biçmişlerdir. Ancak sistem karşıtı güçler dünyadaki tüm özgürlükçü mücadelelere esin kaynağı olduğu, toplumu önemli oranda etkiledikleri, umut geliştirdikleri halde başarıya ulaşamamaların en temel nedeni çıkış amaçlarıyla çelişen kullandıkları argümanlar olmuştur. Şu bir gerçektir ki; içinde bulunduğu çağın bilme sınırlarını aşamayan bir hareketin başarıya ulaşma şansı yoktur. Çünkü var olan bilgi sistemleri sistemin devamlılığını sağlamak ve her geçen gün daha da derinleştirmek için vardır. Bugün objektivitesine çokça güvenilen bilim bile uygarlık sisteminin idame ettirilmesine bilimsellik adı altında hizmet etmektedir. Erkek egemenlikli iktidarı perdelemek, örtbas etmek ve maskelemek için kullanılan argümanlar, yol ve yöntemler kullanılarak egemenlikli sisteme karşı mücadele edilirse büyük bir ihtimalle uygarlığın bir örümcek ağı gibi ördüğü analitik tuzaklara düşmekten kurtulunamayacaktır. Başta bilimsel sosyalizm olmak üzere sistem karşıtı hareketlerin içine düştükleri temel ağ da bu olmuştur. Kapitalist ağ, bu hareketleri de içine hapsederek etkisizleştirmiş, özünden uzaklaştırmıştır. Hâlbuki tüm

sistem karşıtı hareketlerin aradıkları hakikat, kadın toplumsallığını işaret etmektedir; özgürlük, eşitlik, adalet ilkeleri temelinde yola çıkmaları, bunları hedeflemeleri öz olarak kadın toplumsallığını amaçladıklarını ortaya koymaktadır. Fakat sistemin bilme ve bilim sınırlarını aşamamaları, kullandıkları yol ve yöntemler, uygulama alanları buna ters düşmekte; kapana sıkıştırmakta. Reel sosyalizmin ortaya çıkardığı sonuç tam da bu olmaktadır.

Sistem karşıtı mücadelede başarıya ulaşmak ve özgürlüğü yaşamak için, öncelikle toplumsal aklın gücü iyi irdelenmeli ve neden toplumun yeniden inşa edilmesine ihtiyaç duyulduğuna bakılarak hakikate yakın bir yaklaşım içerisinde olunmak durumundadır. Kapitalist sistemin güdüleri şahlandırılmış bireyciliğı, yarattığı anlam eksikliği, toplumu ahlaktan yoksun bırakmışlığı çözümlenmeden doğru bir sistem karşıtı mücadele yürütülemez. Nitekim gerçekleştirilen toplum çözümlerinde komünal değerlerin ana kök hücre olarak ele alınıp güncelleştirilmesinde sorunlar yaşanmaktadır. Hatta 20. yüzyılın başlangıcından itibaren ilk komünal örgütlenmeler ve uygarlık karşısında direniş odakları olan etnisite ve kabileler, gerçekleştirilen toplum çözümlerinin dışında tutulmuştur. Etnisite ve kabilelerde olan bu uygarlık karşıtı direnişçi öz, Marksizm dâhil görmezden gelinmiş, sadece görmezden gelmekle kalınmamış ilkel ve geri bir form olarak değerlendirilmiştir. Oysaki bir bilginin doğruluğı toplumsallığıyla ölçülür. Bilgi yapılanmaları ve pozitif bilimlerde toplumsallıktan kopulduğu ve toplumun hakikati dikkate alınmadığından bu kadar yanılığa düşmek yaşanmaktadır.

Aynı zamanda toplumun tüm direniş odakları mücadele gücü olarak esas alınmadan sadece bir sınıfın özneleştirilmesinin yaşanması da temel bir sorun olarak çıkmaktadır. Proletarya diktatörlüğü yoluyla sınıf iktidarını hedef alan, bunu diğeri sınıfları

yok etme temeline dayandıran, bunun için politik amaçlarını geliştirmede savaşı ve zoru kutsayarak ilerici rol atfeden ve temel mücadele yöntemi olarak gören, sonuçta da kendi devletini kurarak özgürlüğü yaşayacağını sanan bu hareketler sonuçsuz kaldılarsa, bunun temel nedeni egemen zihniyetin yarattığı eril etkilerin özgürlük mücadelesi yürütenler adına kabulüdür. Sınıf diktatörlüğünün sınıf demokrasisi adı altında sunulması, uygarlığın topluma özgürlük getirdiği hipoteziyle paralellik içermektedir. Nitekim sınıf demokrasisi adı altında gerçekleşen özünde devlet iktidarındır. Gerçekleşen sosyalizm bunun en çarpıcı örneğini teşkil etmektedir. Yine tarihe düz çizgisel ve zorunlu ilerlemeci yaklaşımla toplumsal sistemleri kaçınılmaz sonuçlar olarak değerlendirmek, sınıf demokracılığı adına sınıf diktatörlüğünü hangi sınıf adına olursa olsun esas almak, en temel yanılgılardandır. İşçi sınıfı veya herhangi bir sınıfı yüceltmek, sınıf öncülüğünü kabullenmek, iktidarı, iktidarın kendisini üzerinden kurumlaştırdığı köleliği kabullenmek demektir. Özellikle de özgürlük adına, özgürlük istem ve tutkusuyla buna yönelmek daha da vahim bir durumu açığa çıkartmaktadır. Hâlbuki özgürlükle sınıfsallık birbirine ters, zıt, birinin varlığının diğerini barındıramayacağı iki ayrı olgudur. Özgürlüğün olduğu yerde kölelere, serflere, işçilere yer yoktur. İşçi sınıfını özneleştirme ve temel mücadele dinamiği olarak ele alma, kutsallık atfetme sonuç almanın önüne geçmiştir. Üstelik işçi sınıfında sayı arttıkça burjuvaziyle uzlaşma, yani sisteme daha kalın halkalarla bağlanma açığa çıkmıştır. Hâlbuki özgürlüğün temel ölçütlerinden biri, sınıflaşmanın her türüsüne karşı olmaktır. Sınıflaşmanın kendisi toplumsal doğaya aykırıdır. Sistem karşıtı mücadeleler bu sınıfları övmekten, devrimci rol atfetmekten ziyade toplumsal doğanın özüne uymayan her türden sınıflaşmaya karşı olmak durumundadır.

Buna karşın yine de sistem karşıtı hareketlere yönelik incelemeler, araştırmalar sonucunda açığa çıkan tüm eleştirilere, yaşadıkları eksikliklere ve sorunlara rağmen, sistemin kendini rahatça yaşatması önünde engel oldukları, mücadeleleriyle direniş mirasını sahiplendikleri ve dünyada uygarlık karşıtı mücadele yürüten güçlere moral, güç ve esin kaynağı oldukları inkâr edilemez. Özellikle 1968 devrimci gençlik hareketliliği kendisiyle bir ruh, eylem, uygarlık sisteminin yaşam tarzı karşısında öfke yaratmıştır. Hem Kürdistan Özgürlük Hareketi hem de Kürt Kadın Özgürlük Hareketi olarak bizler de bu ruhun yarattığı örgütlülük ve eylemsellikle mücadeleyi başlatmış, zamanla daha fazla derinleştirmiş ve farkındalığımızı ortaya koymuş bulunmaktayız. Fakat diğer taraftan '68'lerin ortaya çıkardığı ruh ve arayışa rağmen pratikleşen sosyalizmin ortaya çıkarttığı sonuçlar, toplumsal ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin ömürlerinin çok uzun süreli olmayışı ve sisteme eklemlenmeleri, genel olarak dünyada sistem karşısında mücadele yürüten hem hareketlerde hem de bireylerde olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu, özgürlük mücadelelerini zayıflatmış, güven ve inançta savrulmalar yaratmış, kapitalist sisteme eklemlenmeleri getirmiştir. Tüm bunlar da göstermektedir ki; tüm iyi niyet, eşitlik, özgürlük ve demokratik amaçlı olmalarına rağmen bu hareketlerin ve arayışların içine düştükleri bu durumlar, yola çıkışta ve yolda yürüyüşü gerçekleştirmeye başladıktan sonra geliştirdikleri yetersiz tespitler, ideolojik olarak kullandıkları argümanlar ve en can alıcı nokta ise kendilerini liberalizmin ve modernitenin ağlarından kurtaramamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle liberalizmin uyguladığı tarzlar ve kullandığı yöntemler de bunda önemli pay sahibidir. Liberalizm bir yandan sağ liberalizmle muhafazakârları pasifize ederek sistem içileştirirken, diğer yandan sol liberalizmle eşitlik, özgürlük, adaletten bahsederek sol akımları kendi gölgesinde bırakmıştır. Nihayetinde liberalizm ideolojik

hegemonyasını, 19. ve 20. yüzyıldaki sistem karşıtı güçleri kendi yedeğine alarak gerçekleştirmiştir. Yedeğine alarak liberalize etmiş, güçlü bir alternatif ve tehdit olmalarının önünü almıştır. Bu nedenle Rêber APO'nun da belirttiği gibi, bu güçlerin entelektüel, ahlaki ve politik olarak kendilerini yeni bir formülasyona kavuşturmaları, günümüz direniş çizgisi açısından en temel ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. İlk sistem karşıtı hareket olarak öncülük misyonu bulunan ve bu nedenle de liberalizmin ilk olarak ve en fazla yöneldiği sosyalizmin de bu konuda kendisini yeniden ele alması ve gözden geçirmesi önem taşımaktadır.

Sosyalist ideoloji ve hareketlerin özellikle çıkışından itibaren ezilenler için bir umut ve direniş örneği açığa çıkararak kısa sürede kapitalizmi ciddi anlamda tehdit eden bir güce dönüşmesi, yaşanan tüm eksikliklerine rağmen toplumu ciddi anlamda etkilemesi, insanlığın özgürlük arayışı ve özlemlerine cevap verebilme potansiyelini göstermektedir. Özgürlük uğruna büyük direnişler gerçekleşmiş, kahramanlıklar sergilenmiş ve inandıkları doğrular uğruna kavgayı ve ölümü göze alan onlarca insan olmuştur. Özgürlük özlemi ve hayaliyle bu insanlar, gerektiğinde ölüme de koşarak gitmişlerdir. Ortaya çıkışlarından itibaren özgürlük mücadelelerinin temel güç kaynağı olmuşlardır ve halen de devam etmektedirler. Ancak bu kadar direnişe, yaşanan şahadetlere ve kahramanlıklara rağmen talihsizlik moderniteyi çözememelerinden ve bu sistemden tam olarak kopamamalarından kaynaklanmaktadır. Bunun en temelinde de tüm uygarlık sistemini ve onun son halkası olan kapitalist moderniteyi bütünlüklü bir şekilde toplumsallık karşıtı olarak ele alamamaları, toplumsallık karşıtlığının da kadın karşıtlığı olduğunu çözememeleri olmuştur. Kadın sorununu köklü ve derinlikli ele alamamaları, kadın sorununu genel sorunun sadece bir parçası olarak gören bakış açıları, pozitivizmi ve cinsiyetçiliği aşamayan

düşünce tarzları tam anlamıyla kalıcı başarılar elde etmelerini ve aynı zamanda özgürlük sorununa tam anlamıyla bir cevap açığa çıkarmalarını engellemiştir. Rosa Luxemburg'un da dediği gibi *"Özgürlük, her zaman farklı düşünenin özgürlüğüdür."* İşte tam da bu noktada sosyalizmin özgürlük düşüncesindeki farkını kadın özgürlüğü konusunda koyabilmesi, tüm egemenlikli, erkek aklına dayalı oluşmuş düşünce sistemlerinden farkını ortaya koyabilecektir. Marksizmin ve reel sosyalist pratiğin gerçekleştiremediği de bu olmuştur.

Reel sosyalist deneyimin daha devrimin başından itibaren kadın sorununa yaklaşımları kaba materyalist olduğundan, başarıya ulaşmış sınıf mücadelesiyle kadın sorununun da çözüleceğine inanmışlardır. Bu nedenle de devrim sürecinde kadın sorununa özgün bir yaklaşım sergilenmemiş, bu da kaynağını sosyalist önderlerin teorilerinden almıştır. Bu konuda Marks ve Engels ezilenler konusunu ele aldıklarında, kadının konumunun erkeğe göre daha kötü olduğunu kabullenmeleriyle birlikte, sorunun çözümüne yönelik köklü ve derinlikli çözümlemelerde bulunamamaları, kadın sorununu sadece sınıf çelişkisi temelinde ele almaları bunda belirleyici olmuştur. Özel mülkiyetin doğurduğu kadın sorununun, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla çözüleceğine inanmışlardır. Özel mülkiyetin sosyalist devlet mülkiyetine dönüştürülmesiyle sorunlara çözüm arama yöntemleri, özgürlük sorununda içine düştükleri temel hatalardan birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda binlerce yıllık kadın özgürlük sorununun varlığı ve toplumsal sorunun kaynağının esas olarak cins çelişkisi ve sorunundan kaynağını aldığını görememeleri, teori ve analizlerindeki yanlışlıkların temelini oluşturmaktadır. Hâlbuki cins çelişkisi çözümlenmeden, ekonomik çözümleme ve tedbirlerle kadın ve toplumsal özgürlüğün sağlanacağını öngörülmesi, reel sosyalist deneyimde de

görüldüğü gibi ciddi hatalara neden olmuştur. İki cins şekillenmesinin çözülmeden, ekonomik tedbirlerle cinslerin özgürleştirilmesi ve buna bağlı olarak yeni bir toplum yaratılmasının mümkün olmadığı Sovyetler örneğinde görülmüştür.

Sovyet Devrimi'nde kadınlar devrim sürecine en aktif katılanlar, Aleksandra Kollontay gibi çok güçlü öncülük yapanlar olmalarına, yine daha sonra Hitler faşizmine karşı savaşında Tanya Baramzina gibi büyük direnişçi kadınların varlığına rağmen kadın sorunun temel bir sorun olarak ele alınmaması, sorunun ekonomik temellerde ele alınarak devrim sonrası tüm iş sahalarının kadınlara açılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle sorununu çözüleceğinin varsayılması, daha sonra reel sosyalizmin çöküşüyle birlikte yanığının ne denli büyük olduğunu da ortaya koymuştur. Devrim sonrasında kadının yaşam ve çalışma haklarına yönelik belirli kanunlar çıkartılmış, kararlar alınmışsa da bunlar köklü çözüm arayışlarından ziyade reform düzeyindeki düzenlemeler olmuştur.

Lenin, kadında düşünsel gelişmenin ve özgürleşmesinin ön koşulunu üretime katılmasına bağlamış, fakat üretimin devlet tekeline bağlanmasının getireceği sonuçları güçlü çözümleyememesi özgürlük sorununun esas kaynağını doğru tespit etmesini engellemiştir. Özellikle Stalin döneminde kadının durumu iyice kötüleşmiş, Lenin döneminde yoğun eleştiri ve müdahalelerde bulunan aile kurumu (ailenin tam olarak çözümlenmeden ortadan kaldırılması projesi toplumsal yozlaşmayı getirmiş, kadınlar açısından ciddi sorunlar açığa çıkartmış, fuhuş vb. öne çıkmıştır), Stalin döneminde kadının mülkleştirilmesinin temeli olan aile kurumu savunulmuş ve yararlı bulunulmuştur. Bu anlamda kadın üzerinde kurulan mülkiyetin olumlanması yenilenirken, devletçi sosyalizmin özünde erkek

egemenliğinin sosyalist söylemli bir yüzü olduğu açığa çıkmıştır. Ne mevcut ailenin kabulü ne de uzun süreye dayalı kurumlaşmış aile olgusunun tümünden reddi ve ortadan kaldırılmasının çözüm olmadığı yaşanan reel sosyalist deneyimde açığa çıkmış, her iki durumda da bundan en fazla zarar görenler yine kadınlar olmuşlardır.

Nitekim Stalin'in kadın yaklaşımı ve kadına biçtiği rol, egemen erkek bakışıdır. Devrimle birlikte kadının konumunda belirli düzenlemeler ve düzeltmeler olmuşsa da özellikle Stalin döneminde birçok açıdan kadının konumu devrim öncesi duruma geri dönmüş, eşi Nadya Alluliyeva, Stalin'in egemen erkek yaklaşımlarının bir sonucu olarak intihar etmiştir. Stalin'in kadına biçtiği rol, annelik rolünün ötesinde değildir ki bu da ataerkil zihniyetin en çarpıcı yansımasıdır. Bir değerlendirmesinde *"İşçi ve köylü kadınlar, ülkemizin geleceği olan gençliğin anneleri ve eğitimcileridirler. Annenin Sovyet rejimine sempati duymasına yahut da burjuvazinin, papazların, kulakların peşine takılmasına göre, kadınlar çocuk ruhunu ya bozabilir ya da gençliğimizi ileriye götürecek sağlam bir ruh verebilirler"* demektedir. Bu da kadına bakış açısını oldukça net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Reel sosyalist deneyimde kadının durumuna yönelik Rêber APO şu belirlemeleri yapmaktadır: *"Sosyalizmin ustalarından Marks, toplumun özgürlük derecesinin belirlenmesini genelde kadının özgürlük derecesine bağlamıştır. Lenin de kadının katılmadığı bir devrimci faaliyetin başarıya gidemeyeceğinden bahsetmiştir. Kadının yitirilişi tahlili ise Engels'e aittir. Ancak ilke düzeyindeki bu belirlemelere rağmen, kadının eşitliği ve özgürlüğü sorununun bir programa ulaştırılıp, kendi özgünlüğü içinde bir örgütlülük ve mücadeleye kavuşturulmasının tam yapıldığı söylenememektedir. Kadın hareketinde görülen daha çok kendiliğindenciliktir. Bazı kadın hareketleri organize ediyor, bazı kadın önderler de çıkıyor,*

ama bütün bunlar sorunun çok köklü çözümünü hedefleyen stratejik bir yaklaşımın parçaları olarak değil, genel bir stratejinin yedekleri olarak geliştiriliyor. Dolayısıyla sosyalist toplumda günümüz kadını her ne kadar ileri bir mesafe katetmişse de her kendiliğinden hareketle kazanılanlar da olduğu gibi, burada da bunalımın kökünün kazılması tamamıyla gerçekleşmemiştir. Şüphesiz, Sovyetler Birliği başta olmak üzere sosyalist toplumlarda kadın, fiziksel yönden yüzyıllardan beri içine düştüğü durumu aşmaya yüz tutarak, daha gelişmiş bir fiziğe doğru tırmanmaktadır. Üretime, siyasete, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaktadır. Sosyalist toplum ona iş bulmada sonuna kadar özgür olduğu bir çerçeve oluşturmuştur. Ama bir cins olarak kadın o kadar geri ve toplumun erkek tarafından damgalanması o kadar güçlüdür ki, sağlanan hakların kullanımı bile çok az olmakta ve katılımın tam devrimsel sonuca götürüldüğü söylenememektedir.

İddia edilir ki, devrim toplumsal dönüşümü sağalttığı oranda kadının da dönüşümü sağlanacaktır. Bu hep böyle yazılmış, böyle değerlendirilmiştir. Oysa bu bir kendiliğindenlik damgası taşıdığı için istenilen sonucu vermemektedir. Örneğin Sovyetlerde ve diğer sosyalist ülkelerde kaç devlet başkanı, kaç başbakan, kaç bakanın kadın olduğu sorusuna alınan yanıt ne olacaktır? İç ve dış politikanın önemli kilit noktalarındaki kadınların oranı sanırız yüzde beşi geçmeyecektir. Bu bariz bir eşitsizliğin yan etkisinin yaşandığını gösterir. Sosyalizmde görev üstlenmenin gönüllü olduğu, yetenekli olanların, ister kadın isterse erkek olsun, bu görevleri üstlenebilecekleri ve eğer bu görevlerde erkekler daha fazla ise daha yetkin olduklarından ötürü olduğu söylenebilir. Bu doğrudur da. Ancak burada yeteneklerinden ötürü kilit noktaları elde tutan erkeğin, yüzyıllardan beri erkek hâkimiyetinin yetenekli kıldığı erkek olduğu unutulmamalıdır. O halde, 'sosyalizmde çok çalışan çok kazanır, çok düşünen çok iş yapar' deyip işin içinden

çıkma m  m  n değildir. Bu yaygın bir eğitsizliğin kalıntılarının bir sonucudur. Kendiliğinden de olsa kadına verilen rol yine daha çok bazı alanlarda yoğunlaşmıştır. Edebiyat ve sanat faaliyetlerinde biraz daha ilerletilmiştir, ama ciddi siyaset ve planlama işlerinde hen   zayıf olduğu da bir gerçektir. Ve bu kendini aile olayında açığa vurmaktadır. O halde sorunun mevcut sosyalist toplumda k  k  nden halledildiğini s  ylemek veya   z  m   sosyalist toplumun genel gelişim s  recine bağlamak, mevcut toplumlarda var olan k  t  l  ğ  n kaynaklarından birisine g  z yummak olacak, dolayısıyla da toplumsal sorunların genel   z  m  nde tıkanıklıklarla karşı karşıya gelinecektir."

Aynı zamanda R  ber APO'nun genel olarak reel sosyalizmin iki y  z yıllık pratiğine dair gerçekleştirdiği değerlendirmeler, bu pratik s  re  içerisinde yaşanılan yetersizlikler ve içine d  ş  len hatalara y  nelik tespitleri de şu şekilde olmaktadır: "Reel sosyalistler olarak adlandırılmalarına yol açan yaklaşık iki y  z yıllık (Fransız İhtil  li'ni başlangıç alırsak) deneyim, bu hareketleri değerlendirmemize imk  n vermektedir.

1- Daha çok özel tekellilere karşı çıktıkları, devlet kapitalizmini hem iktidar hem de sermaye tekeli olarak eleştiri dışı bıraktıkları anlaşılmaktadır. İktidar ve devlet tahlilleri konusundaki y  zeysellikleri bu ana temay  lleri nedeniyle. Kendileri devlet ve iktidar g  c   olurlarsa sosyalizmi inşa edebileceklerine derinden inanmışlardır. Başka yol d  ş  nmemişlerdir. Demokrasiyi bile her iki sınıf (burjuva-proletarya) açısından bir nevi diktat  rl  k olarak yorumlamışlardır. Dayandıkları İngiliz ekonomipolitiği nedeniyle çok dar bir kapitalizm   z  mlemesi geliştirmişlerdir.

2- Modernitenin sınıf temelinden habersiz g  r  nmektedirler veya moderniteyi   z  mleme konusu yapmayı pek gerekli g  r  memişler, yaptıklarında ise tam bir sağ sapma   rneği sergilemişlerdir.

Modernitenin ilk ayağı olan kapitalizmi bile patron-işçi, kâr-ücret, değer-artı değer temelinin ötesine taşıramamışlar, kapitalizmin daha Sümerlerden beri varlığına rastlanan bir birikim tarzı olduğunu görememişlerdir. Üç yüzyıllık İtalyan şehir kapitalizmini sistemin başlangıcı saymamışlardır. 16. yüzyıl İngiltere-Hollanda kapitalist çıkışını bir nevi tarihin başlangıcı saymışlardır. Modernitenin ikinci önemli ayağı olan endüstriyalizm övülmüştür. Kapitalizmle niteliksel bağı ve sonraki sakıncaları eleştiri konusu yapılmamış, tersine kurtarıcı rol atfedilmiştir. Ulus-devlet ayağını da ileriye doğru atılmış bir adım sayarak, daha sonra ulusal ve sosyal şovenizme kapı aralamışlardır. Konfederalizm yerine merkezî ulus-devleti yeğlemişlerdir. Geleneksel uygarlık tarihçileri gibi modernitenin diğer yüzünü ‘gerilik, uykuda olma, barbarlık, gerici hareketler, tarihin çarkını tersine çevirme’ olarak değerlendirmekten kendilerini alıkoyamamışlardır.

3- İdeolojik olarak pozitivizmin en kaba materyalist biçimini bilimsellik olarak kabul etmekle bu alanda da tarihsel bir yanılsılığa düşmüşlerdir. İnşa ettikleri sosyalizmi, Darwin ve Newton’un biyoloji ve fizik alanında gerçekleştirdiği devrimlerle eşdüzeyde bilimsel görmüşlerdir. Sosyolojik yaklaşımları kaba bir Darwincilikten öteye gidememiştir. Toplumsal doğanın niteliksel farkını belirleme gereği duymayıp, Birinci Doğayla aynı nitelikte kanunlara tabi olduğuna inanarak, katı bir determinizme kapıyı açık bırakmışlardır. Daha sonraki gelişme sürecinde kendilerini izleyen güçler bu açık kapıdan yararlanarak en vulger yorumları bile katı bilimsel gerçeklerle eş saymışlardır.

4- Genelde iktidar, özelde ulus-devlet tahliline girişmemişler, ulus-devleti sadece burjuvazinin işlerini çekip çeviren komisyonlardan ibaret saymışlardır. İktidarın, özellikle ulus-devletin yoğunlaşmış tekelci kapitalizm olduğunu çözememeleri, teorilerinin en eksik yanıdır. Yaptıkları çözümlemeler ise, ulus-

devletin olumlanmasından öte bir şey değildir. Sosyalizmin en iyi ulus-devletle inşa edilebileceğinden emindirler. Hegel'in devlet çözümlemesini aşamadıkları gibi, ele geçirilmesi halinde devleti istedikleri her tür düzenleme ve özgürlük-eşitlik geliştirme aracı olarak kullanabileceklerinden kuşku da yoktur. Sosyalizm-demokrasi ilişkisi, en yüzeysel ve yanlış şekilde değindikleri konuların başında gelmektedir. Çin ve Rus Devrimleri bu yaklaşımlar doğrultusunda gelişmiştir. Diğer ulusal kurtuluşçu ve sosyal demokrat iktidar uygulamaları da pek farklı olmamıştır. Özel kapitalizmden farkları, devlet kapitalizmini yeğlemiş olmalarıdır. İktidar uygulamaları bu gerçeği net olarak ortaya koymuştur.

5- Uygarlık eleştirileri çok daha sığ ve azdır. Kapitalist uygarlık aşamasının tarihsel uygarlıkların bir parçası, ana zincirin son halkası olduğundan pek bahsetmemişlerdir. İktidarın tarihsel kümülâtif birikim niteliğindeki karakterini belirleme gereği duymamışlardır. Rahatlıkla kendi sistemlerinin de benzer bir iktidar ve uygarlık olabileceğini mesele yapmamışlardır. İktidarın birikmiş sermaye, kir, savaş, yalan, çirkinlik ve işkence olduğunu anlamak yerine, tarihte nasıl bir ilerleme aracı olabileceğine dair teori üretmeye çalışmışlardır. Tarih bu görüşlerinde haksız ve yanlış olduklarını kanıtlamıştır.

6- Tarihin ikinci yüzünü oluşturan, bağlı göründükleri tarihsel diyalektiğin ikinci kutbu olan anti-uygarlıkçı güçleri çözümleme gereği duymamışlardır. Bu güçlere ilişkin yaptıkları yorumlar ise çoğunlukla olumsuzdur. Buna karşılık kapitalist sömürgeciliğin Amerika, Asya ve Afrika'daki ilerlemeciliğinden bahsetmekten bile geri kalmamışlardır. Karşıtlarını eski toplumu savunmakla eleştirmişlerdir.

Uygarlığın karşıt kutbunun muazzam bir ağırlığa, demokratik geleneğe, direniş ve özgürlüğe, eşitlik ve adalet arayışlarına, komünalite deneyimlerine sahip olduğunu görememeleri, burjuva ve küçük burjuva sınıf gerçeklikleriyle yakından bağlantılıdır. Göremezler, çünkü bu sınıflardan gelenlerin bu gerçekleri görece gözleri yoktur.

7- Toplumsal doğaya ilişkin pozitivist evrenselci, düz çizgisel-ilerlemeci yöntemsel yaklaşım kendilerini er veya geç mutlaka gerçekleştirecek bir sosyalizm anlayışına götürmüştür. Kutsal Kitaplardaki eskatoloji, bir nevi sosyalizm olarak yansıma bulmuştur. Toplumlar ilkel, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplumlar olarak, düz bir çizgide gelişen modeller biçiminde tasvir edilmiştir. Burada bir nevi kader anlayışı söz konusudur. Derinden etkilendiğimiz bu dogmatik anlayışların kökeninde dinsel kaderciliğin ve ahret inancının yattığını geç fark etmişlerdir. Toplumsal doğanın esas olarak ahlaki ve politik nitelikte olduğu, uygarlık sistemlerinin bu nitelikleri aşındırdığı, yerine kaba hukuk kuralları ve devlet idaresini yerleştirdiği, kapitalist modernitenin bu süreci derinliğine ve genişliğine sınırsız geliştirdiği, bunun ekonomik, toplumsal, iktidarsal ve devletsel kriz olduğu çözümlenememiştir. Doğru, iyi ve güzel olanın toplumun ancak ahlaki ve politik niteliğini tam sağlayan, bunun için demokratik siyasetle yürüyen bir demokratik konfederal sistem olduğu gerçeği öngörülmemiştir. Bu yönlü çözümleme ve çözümler geliştirilmemiştir. Özgür, eşit ve demokratik toplumun iktidar ve devlet aygıtlarıyla oluşturulamayacağını, tersine bu aygıtlarla çeliştiğini görememişler; her ikisinin ancak birbirlerinin varlığını kabul etme temeline dayanan ilkeli bir barışla bir arada yaşayabileceklerinin teori ve pratiğini geliştirememişlerdir. Temel paradigma devrim-iktidar-sosyalizm olarak öngörülünce, sonuçta

devlet kapitalizminden başka bir şeyin oluşmayacağına şaşdırmamak gerekir.

Reel sosyalist hareketin devlet kapitalizmiyle sonuçlanması diğer bir anlamı sınıf temelleriyle ilgilidir. Tekrar belirtmek gerekir ki, özel tekellerden umduğunu bulamayan, sermaye biriktiremeyen, hatta eldekini de eriten burjuva ve küçük burjuvalarla çoğu bu sınıflardan gelme bürokrasinin tek seçeneği, devlet eliyle kolektif sermayedar olmaktır. Milli burjuvazi, milli kapitalizm denilen olgu da bundan başka bir şey değildir. Devlet kapitalizmiyle kolektif bir tekel, diğer bir söylemle ulus-devlet olarak çok güçlü bir konum kazanmış oluyorlar. Reel sosyalizmin ulus-devletçiliği bu nedenle daha güçlüdür. Bu maddi temel moderniteyle kolayca uzlaşma ve bütünleşmelerini de açıklıyor.

8- Feminist, ekolojist ve kültürel hareketler sınıf mücadelesine engel olarak görülmüştür. Kadının sadece emeği ile değil, tüm bedeni ve ruhuyla yaşadığı ağır sömürgecilik kapsamlı çözümlemelere tabi tutulmamıştır. Sorunun çözümünde burjuva hukukunun eşitlik ölçüleri aşılmamıştır. Tarihin en eski ve en yeni, çoğunlukla ücretsiz ve çok az ücretli olan bu emekçisi, erkek egemen tarih gereği nesne olmaktan öteye anlam ifade etmemiştir. Çözümlenen sınıfın erkek olduğu açıktır. Ekolojiye de benzer biçimde yaklaşmıştır. Böylesi sorunlar öngörülemediği gibi, sınıf mücadelesinin bütünselliğine olumsuz yansıyabileceği ileri sürülmüştür. Kültürel hareketler ise eskinin canlandırılması, sınıf mücadelesinin diğer bozucu bir unsuru olarak değerlendirilmekten kurtulamamıştır. Sonuç tüm olası müttefiklerinden kopuk, ekonomizme boğulmuş soyut bir sınıfçılık olarak yansımıştır.

9- Sınıfsallaşma ahlaki ve politik anlamda olumsuz bir gelişme olarak görülmemiştir; iyi, ilerici, özgürlüğün gereği, zorunlu bir

aşama olarak değerlendirilmiştir. Sınıfsal oluşumu meşru görmenin objektif olarak iktidar ve devlet sınıflarına hizmet olduğu kavranamamıştır. Kölelik, serflik ve proleterlik, tarihsel ilerleme ve doğaya karşı özgürlük için ödenmesi gereken bedeller olarak yorumlanmıştır. Tersine, her üç sınıflaşma biçiminin aynı özde olduğu, ilerleme ve özgürlükle alakalı olamayacağı, ahlaki ve politik toplumun bu oluşumlarla birlikte yaşayamayacağı, bu yönlü sınıflaşmaya karşı bir ahlaki, politik ve entelektüel mücadele verilmesi gerektiği karşı bir yorum olarak rahatlıkla belirtilebilir.

Sınırlı da olsa özeleştirisel bir konum almış olmakla birlikte, iki yüzyıllık reel sosyalist hareketin bugünkü mirasçılarının köklü bir dönüşüm yaşadıkları söylenemez. Büyük bir güven bunalımı ve zayıflama döneminden geçmektedirler. Yine de tarihte yeri olan bir harekettir. Kapitalist sistemi aşmamış da olsalar, oldukça uğraştırmışlardır. Bugüne gelmede olumlu ve olumsuz pay sahiplerindendir. Yaşadıkları bunalım sistemin yapısal bunalımının bir parçasıdır. Buna rağmen tüm sistem karşıtlarını en çok etkilemiş bir hareket olan reel sosyalizmi bir aşama kabul edip, mirasından çıkarılacak derslerle demokratik modernite inşasının bir parçası olarak değerlendirerek tavır ve ittifak geliştirmek en doğru yaklaşım olacaktır.”

Tüm bu değerlendirmelerden de anlaşıldığı gibi reel sosyalist deneyim bir kez daha çok açık bir şekilde göstermiştir ki, kadının özgürleşmediği ve kadın özgürlüğünün temel alınmadığı hiçbir devrim ve toplumsal hareket gerçek anlamıyla özgür yaşamı açığa çıkartamayacaktır. Sovyetler tarihindeki en temel söylemlerden olan ‘özgür kadın, çalışan kadındır’ sloganı, sadece kadının üretime katılması ve çalışma koşullarının sağlanmasıyla özgürleşmeyeceğini ortaya çıkan pratikle göstermiştir. Günümüz Çin vb. ülke örnekleri de bunu daha açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Reel sosyalizmin çözülüşünden sonra Rus

kadınlarının içine düştükleri trajik durum, fuhuş sektörünün en fazla bu kadınlar üzerinden geliştirilmesi de salt üretime katılmakla değil, zihinsel özgürlük ve zihinsel devrimle esas olarak özgürlüğün sağlanabileceğini ve gerçek anlamıyla sosyalist bir toplumun yaratılabileceğini ortaya koymuştur. Kadın özgürleşmeden toplumun özgürleşmeyeceği bu deneyimlerden de bir kez daha iyice açığa çıkmıştır.

“Yaşam iddiam çok büyük. Anlamlı bir yaşamın ve büyük bir eylemin sahibi olmak istiyorum. Yaşamı ve insanları çok sevdiğim için bu eylemi gerçekleştirmek istiyorum” diyerekTürk devlet faşizmine karşı 1996 yılında fedai eylem gerçekleştiren Kürdistan Kadın Hareketinin belirleyici öncülerinden Zilan-Zeynep Kınacı reel sosyalizme yönelik eleştirilerini şu şekilde ortaya koymaktadır: *“İnsanlığı her alanda özgürleştiren, sınıflar arasındaki çelişkileri ortadan kaldırarak eşit, özgür yaşam olanaklarının oluşturulması anlamında olan bilimsel sosyalist teori, kadının insanca yaşam olanaklarına kavuşturulması gerektiğini savunmaktadır. Ancak gerçekleşen sosyalizm, her ne kadar kadını bu yönlü biçimlendirmeye çalışmışsa da, sosyalizmin bilimsel esaslarından sapma, kadın özgürlüğünün özgün bir temelde ele alınmayıp bütün insanlık sorunları ile birlikte ele alınması gibi nedenlerle kadını özgürleştirme çabaları sınırlı kalmıştır.”* Sosyalist yaşamda ısrarın ve büyük bağlılığın timsali olan Zilan yoldaş ve ardılarının eleştirileri temelinde sosyalizmi değerlendirip eksikliklerini eleştirerek yeniden yapılandırmak önem taşımaktadır.

Bu nedenle kuramının temeline kadının özgürlüğünü ve buna dayalı toplumsallığı almayan başta sosyalist öğretisi ve yaşam felsefesi olmak üzere tüm sistem karşıtı hareketlerin varacağı yer, yine sömürü, baskı, egemenlik, özgürlük ve eşitliğin olmadığı sınıflı ve devletçi uygarlık sistemi olacaktır. Bu da esas olarak sisteme eklenmek olmaktadır. Sosyalizmin ayakları üzerine oturması

ve bundan çıkış ise demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigma temelinde demokratik sosyalizmi gerçekleştirmek, yani kadın toplumsallığına dayalı düşünce sistemiyle bunun toplumsallığını geliştirmekle mümkün olacaktır.

2- Anarşizmin Kadın Sorununa Yaklaşımı Ve Eleştirisi

Fransız Devrimi'nden sonra açığa çıkan ve aslında teori ve düşüncelerinde özgür yaşama daha yakın duran anarşizm, toplum tarafından en az tanınan veya yanlış tanınan bir düşünce akımı olmaktadır. Anarşizm, anarşist düşüncenin kurucu ve en ünlü temsilcilerinden Proudhon'un tanımıyla *"efendinin, hükümdarın olmamasını"* amaçlayan politik bir kuramdır. Bu anlamıyla anarşizm, bireylerin birbirleriyle eşitler olarak özgürce işbirliği içinde olabileceği bir toplum yaratmayı amaçlayan politik bir kuramdır. Böylece, anarşizm tüm hiyerarşik kontrol biçimlerine karşı çıkarak, gerekli olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Anarşist L. Susan Brown ise anarşizmi şu şekilde tanımlamaktadır: *"Anarşizmin genel algılanışı şiddetli, devlet-karşıtı bir hareket (olduğu) iken; anarşizm hükümetin gücüne (karşı) basit bir başkaldırının ötesinde, çok daha incelikli ve nüanslı (olan) bir gelenektir. Anarşistler iktidar ve hükmetmenin (tahakküm) toplum için gerekli olduğu fikrine karşı çıkarlar ve bunun yerine daha işbirlikçi, hiyerarşi karşıtı toplumsal formları, politik ve ekonomik örgütleri savunurlar."*

Anarşizm temel ilke olarak, devlet, kilise, ataerkillik ve ekonomik üst yapı gibi herhangi bir hiyerarşik otoritenin gereksiz olduğunu, dahası bunların insanın kapasitesini daralttığını, içsel olarak engellediğini savunmaktadır. Bu anlamıyla insanlar kendiışlerini yaratıcılık, birlikte çalışma ve karşılıklı saygı temellerinde idare edebilme gücüne sahiptirler. Güç, içsel olarak zarar vericidir, gücü elinde bulunduranlar güçlerini arttırmayı hedefleyerek kendi

çıkartlarını düşündüklerinden tüm çevrelerine zarar vermektedirler. Aynı zamanda hukuksal ve dini otorite ve kurallar yerine bireyler ve toplumun ahlaki ilkelere dayanarak yaşamlarını sürdürmeleri gerektiği ortaya konur. Bununla birlikte birey, kendi davranışlarından sorumludur.

Ataerkil idare şeklini reddeden anarşizm, ataerkil yönetim şeklinin insanların kendileri için düşünme ve davranmadan yani politik duruştan alıkoyduğunu belirterek, elit bir kesimin tüm insanlar yerine karar vermesi ve ihtiyaçlarını belirlemesini eleştirerek, bunun insanlığını yitirmiş bir yapılanmayı açığa çıkardığını ortaya koymaktadır. Her şeyde karar verme hakkını elinde bulunduran otorite olduğu için insan özgürlüğü hiçbir ilke ve ölçü tanınmadan kısıtlanmaktadır. Emma Goldman *"kuvvetinizi heba etmek yerine, el ele verin ve bu bozuk, hastalıklı sistemin yıkılmasına yardım edin"* derken, oldukça önemli bir noktadan hareket etmektedir. Diğer taraftan Bakunin'in *"en demokratım diyen erkek bir kadın karşısında en değme despota dönüşür"* sözü de anarşizmin kadın yaklaşımını ortaya koyan çarpıcı bir belirleme olmaktadır. Hem ataerkilliğe eleştirileri hem de devleti ve egemenliği reddedışleri de dikkate alındığında anarşistlerin kadın yaklaşımı, sistem karşıtı hareketler içerisinde en radikaldeğerlendirmeye yakın durabilmektedir.

Anarşistler kapitalizme karşı dururken, Marksizmin aksine sınıfsallığa, devletçiliğe, endüstriyalizme de karşı çıkarlar. Yine aynı zamanda ataerkilliğe, milliyetçiliğe, cinsiyetçiliğe, dinciliğe ırkçılığa vs. karşı çıkarken, hepsinin kapitalizmin bir ürünü olduğunu belirtip tüm baskı mekanizmalarının birbiriyle olan bağlantılarının farkında olarak, aralarında sadece birine karşı çıkmakla sonuç alınamayacağını dile getirmeleri güçlü sistem çözümlemelerini ortaya koymaktadır. Devletin çıkış ve oluşumunun kadının ikinci cins statüsüne indirilme ve köleleştirmesiyle bağlantılı olarak

gelişmesi ve anarşistlerin devleti reddeden yaklaşımlarını ele aldığımızda, daha özgürlükçü bir yaklaşım içerisinde oldukları görülmektedir. Bu açıdan yine Bakunin'in devleti *'tüm kötülüklerin kaynağı'* olarak nitelendirmesi oldukça önemli bir tespit olmaktadır. Anarşistler genellikle, merkezi politik yapılar, üretim araçlarının özel mülkiyeti ve ekonomik kurumlar yerine toplumsal ilişkilere dayanan gönüllü etkileşim ve özyönetim savundukları gibi, özgürlük ve özerk yönetimlere dayalı bir toplumu savunurlar.

Baskıyı reddeden anarşizm, buna karşı alternatif olarak özgür iradeyi savunmaktadır. Hiyerarşi, din, aynı zamanda insan kapasitesinin gelişimini engelleyen tüm unsurlara karşı mücadele etmek temel ilkedir. İnsanda yaratıcı bir öz olduğu ve 'insanlar bu öze bir araya gelebilir, kolektif olabilirler' yaklaşımı hâkimdir. Din ve hukukun koyduğu, yani dıştan dayatılan yasalar yerine yeteneğe göre katılımcılığın ve gönüllüğün esas olması gerektiğini belirterek, toplumsal sorumluluğun da esas olarak böylece açığa çıkacağını ortaya koymaları önemli tespitler olmaktadır. Tüm bunlara baktığımız zaman aslında ahlaki ve politik toplumu zedeleyen tüm unsurlara bir karşı duruşun olduğu görülmektedir.

Bu anlamıyla özellikle hem anarşizmin kurucuları hem de toplumcu anarşistlerin temsilcileri olarak değerlendirilen Kropotkin, Proudhon ve Bakunin'in önemli yorum ve değerlendirmeleri bulunmaktadır. Devlet ve kurumları yerine dernekler birliği, federasyon ve konfederasyon, yine sivil toplum örgütlülüklerini savunmaları, toplumun devlet dışı örgütlenmesini hedeflemeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Kropotkin'in *"anarşizm, hükümeteş bir sosyalist sistemdir"* değerlendirmesi, esasında toplumun kendi kendini yönetebileceğı ve iktidardan azat edilmiş özgür toplumsallığa dayalı bir sistemi öngördüklerini ortaya koymaktadır. Kapitalizmin üçlü sacayağından endüstriyalizme karşı çıktıkları gibi, yerine kooperatifleri ve

kooperatif birliklerin üretimine dayalı bir ekonomik sistemi esas almaları, toplumsal ekonomi anlayışlarının güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bozulan ve özünden uzaklaştırılan toplumsal ilişkilerin ise özgür birliktelilere, sevgi ve saygı prensiplerine dayalı olarak geliştirilmesi gerektiğini savunmaları önem taşımaktadır. Yine aynı zamanda anarşist düşünürlerin ekoloji konusundaki duyarlılıkları, birinci ve ikinci doğayı tanımlayarak yeniden toplumsal ekolojinin sağlanması gerektiğine yönelik başta Bookchin olmak üzere birçok anarşistin geliştirdiği önemli tespitler, hem ekoloji hareketinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir hem de ciddi bir öncülük düzeyini de açığa çıkartmıştır. Bu anlamıyla aslında sistem karşıtı hareketler içerisinde en fazla doğal toplumsallığa yakın duran hareket olmaktadır.

Diğer taraftan anarşist hareket içerisinde çıkan anarko feministler, kadın özgürlük hareketini anarşist kuramla birleştirerek gerçek anlamıyla anarşizmin öncülüğünü yapma iddiasıyla örgütlenmişlerdir. Emma Goldman, Maria Valston, Catra Löbne öncülüğünde gelişen bu akım, reel sosyalizmin kadın yaklaşımını eleştirdikleri gibi gerçek anlamıyla komünizmi getirecek olanın da kendileri olacaklarını iddia etmektedirler. En temelde de kadının konumundan din, devlet ve iktidarı sorumlu tutarak oldukça radikal bir cepheden karşıt duruş sergilemektedirler. Emma Goldman'ın sisteme yönelik şu değerlendirmeleri oldukça çarpıcıdır: *“Siz ahlakçılar, siz hayırseverler, bu iki resmin ürkütücü karşıtlığına bir bakın ve bana bunun suçlusunun kim olduğunu söyleyin! Yasal yollarla veya başka şekillerde fahişelik yapmaya itilenler mi, yoksa kurbanlarını böylesi bir ahlaki bozulmaya itenler mi?*

Sebepler fahişelikte değil, toplumun kendisindedir; özel mülkiyetin eşitsizliği[ne dayanan] sistemde, Devlet ve Kilise'dedir. Suçsuz

kadınların ve çaresiz çocukların soyulmasını, katledilmesini ve onlara şiddet uygulanmasını yasallaştıran bu sistemdedir.”

Genel olarak baktığımızda anarşizmin sistem karşısında hiyerarşiyi, devleti ve iktidarı reddeden duruşu doğru olmakla birlikte, kendi toplumsallığını yaratacak dinamikleri oluşturamamışlardır. Özellikle liberalizmin bu akım içerisine sızmasının ardından gelişen bireyci akımlarla toplumsallıktan kopmaları da iyice izole olmalarını getirmiştir. Aynı zamanda toplumsallaşamamaları, yaşam tarzları toplum içinde rahatsızlıklara neden olduğu gibi sistemi besleyen bir pozisyona düşmüşlerdir. Tüm iyi niyet ve düşüncelerine rağmen yeni bir toplumsallığı inşa ve örgütlemeye yetersiz kaldıklarından kaynaklı kendi güçlerini açığa çıkaramamaları en büyük yetersizliklerini oluşturmaktadır. Toplumsallaşamamaları teori ve pratikleri arasında uyumsuzlukları açığa çıkartmakta ve bu aynı zamanda sistemden tam kopamamalarını, sisteme eklemlenmelerini getirmektedir. Diğer taraftan ise kapitalizm ve Marksizm tarafından dışlanmaları ve teşhir edilmeleri de bu duruma düşmelerinde etkili olmuştur. Topluma kural-kaide tanımayan bir güç olarak lanse edilmiş, anarşistler de kendilerini topluma doğru tanıtamamışlardır. Yine de 21. yüzyılda en fazla rol oynayabilecek, demokratik modernite sistemine öncülük yapabilecek kapasiteye sahip olan hareketlerdendir. Kapitalist moderniteye radikal muhalif duruşu umut vaat etmektedir.

Rêber APO anarşizm hakkında şunları belirtmektedir: *"Reel sosyalizmle yaşıt olan ve köklerini Fransız Devrimi'nde bulan anarşist hareketler reel sosyalizmin çözülüşü, daha doğrusu sistemle bütünleşmesi sonrasında yeniden değerlendirilmeyi hak etmektedir. Ünlü temsilcileri Proudhon, Bakunin ve Kropotkin'in sisteme ve reel sosyalizme ilişkin eleştirilerinde tümüyle haksız olmadıkları bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Kapitalizmi yalnız özel*

tekeli ve devlet tekeli olarak değil, modernite olarak da eleştirmekten geri kalmayan bir hareket olarak, sistemin en karşıt ucunda yer almayla dikkat çekerler. İktidara hem moralist hem de politik açıdan yönelttikleri eleştiriler önemli gerçeklik payı taşımaktadır. Geldikleri sosyal yapıların hareket üzerinde etkileri belirgindir. Kapitalizmin iktidardan düşürdüğü aristokratik kesimlerle eskiye göre göreceli olarak durumlarını daha da kötüleştirdiği şehir zanaatkârlarının sınıfsal tepkileri bu gerçeği yansıtır. Bireysel kalmaları, güçlü taban bulamamaları, karşıt sistem geliştirememeleri sosyal yapılarıyla yakından bağlantılıdır. Kapitalizmin ne yaptığını iyi biliyorlar, fakat neyi yapmaları gerektiğini iyi bilmiyorlar. Görüşlerini kısaca toparlarsak:

1- Kapitalist sistemi en soldan eleştirmektedirler. Bu sistemin ahlaki ve politik toplumu dağıttığını daha iyi kavlıyorlar. Marksistler gibi kapitalizme ilerici rol atfetmiyorlar. Kapitalizmin dağıttığı toplumlara yaklaşımları daha olumludur. Bu tür toplumları gerici ve çürümeye mahkûm görmüyorlar. Ayakta kalmalarını daha ahlaki ve politik buluyorlar.

2- İktidar ve devlet yaklaşımları Marksistlere göre daha kapsamlı ve gerçekçidir. İktidarın mutlak kötülük olduğunu söyleyen Bakunin'dir. Fakat her ne pahasına olursa olsun, iktidar ve devletin hemen kaldırılmasını talep etmeleri ütöpik olup, pratikte fazla gerçekleşme şansı olmayan bir yaklaşımdır. Devlet ve iktidara dayalı sosyalizmin inşa edilemeyeceğini, belki de daha tehlikeli bürokratik bir kapitalizmle sonuçlanacağını öngörebilmişlerdir.

3- Merkezi ulus-devlet inşasının tüm işçi sınıfı ve halk hareketleri için felaket olacağını ve umutlarına büyük darbe indireceğini öngörmeleri gerçekçidir. Almanya ve İtalya'nın birliği konusunda Marksistlere yönelttikleri eleştirilerde de haklı çıkmışlardır. Tarihin ulus-devlet lehinde gelişim göstermesinin eşitlik ve özgürlük

ütopyaları için büyük kayıp anlamına geldiğini söylemeleri ve Marksistlerin ulus-devletten yana tavır almalarını şiddetle eleştirip ihanetle suçlamaları, belirtilmesi gereken önemli hususlardır. Konfederalizmi savunmuşlardır.

4- Bürokratizme, endüstriyalizme, kentleşmeye yönelik görüş ve eleştirileri de önemli oranda doğrulanmıştır. Erkenden anti-faşist ve ekolojist tavır geliştirmelerinde bu görüş ve eleştirilerinin önemli payı bulunmaktadır.

5- Reel sosyalizme yönelttikleri eleştiriler de sistemin çözülmesiyle doğrulanmıştır. Kurulanın sosyalizm değil, bürokratik devlet kapitalizmi olduğunu en iyi teşhis eden kesimdir.

Oldukça önemli ve doğrulanmış bu görüş ve eleştirilerine rağmen, anarşist hareketin reel sosyalizme göre kitleselleşip pratik uygulama şansı bulamamaları düşündürücüdür. Bunun teorilerindeki ciddi bir eksiklik ve sakatlıktan kaynaklandığını sanıyorum. Uygarlık çözümlemelerinin eksikliği ve uygulanabilir bir sistem geliştirememeleri bunda önemli rol oynamıştır. Tarihsel-toplum çözümlemeleri ve çözüm önerileri de pek geliştirilmemiştir. Ayrıca kendileri de pozitivist felsefenin etkisini taşımaktadır. Avrupa merkezli sosyal bilimin dışına çıktıkları pek söylenemez. En önemli eksiklikleri, bence demokratik siyaset ve modernite konusunda sistematik düşünce ve yapılanma içine girememeleridir. Görüş ve eleştirilerinin doğruluğuna ilişkin gösterdikleri titiz çabayı, sistemleştirme ve uygulama konusunda sergileyememişlerdir. Belki de sınıfsal konumları buna engel olmuştur. Diğer önemli bir engel, teorik görüşlerinde ve pratik yaşamlarında her türlü otoriteye duydukları tepkidir. İktidar ve devlet otoritesine duydukları haklı tepkiyi tüm otorite ve düzen biçimlenişine yansıtmaları, demokratik moderniteyi teorik ve pratik olarak gündemleştirmemelerinde etkili olmuştur. En önemli

özeleştiri konusunun demokratik otoritenin meşruiyetini ve demokratik modernitenin gerekliliğini görememeleri olduğu kanısındayım. Ayrıca ulus-devlet yerine demokratik ulus seçeneğini geliştirmeyişleri de önemli bir eksiklik ve özeleştiri konusudur.

Reel sosyalizmin çözülüşü, ekolojist ve feminist hareketlerin gelişmesi, sivil toplumculuğun genel bir kabarma sergilemesi şüphesiz anarşistler üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Fakat haklı çıktıklarını tekrarlamaları fazla anlam ifade etmiyor. Yanıtlamaları gereken soru, neden iddialı bir sistem eylemliliğini, inşasını geliştirmedikleridir. Bu da teori ile yaşamları arasındaki derin uçurumu akla getirmektedir. Çokça eleştirdikleri modern yaşamı acaba kendileri aşabilmişler midir? Daha doğrusu, bu konuda ne kadar tutarlıdır? Avrupa merkezli yaşam tarzını bırakıp, gerçek bir küresel demokratik modernliğe adım atabilecekler mi?

Benzer sorular ve eleştirileri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan, tarihte büyük fedakârlıklar göstermiş, önemli düşünürleri bağrında taşıyan, görüş ve eleştirileriyle entelektüel camiada önemli yer tutan bu hareketin ve mirasının tutarlı ve gelişebilir sistem karşıtı bir sistem içinde toparlanabilmesidir. Anarşistlerin reel sosyalistlere göre bir özeleştiri ile güncel pratiğe yönelmeleri daha fazla mümkündür. Ekonomik, sosyal, siyasal, entelektüel ve etik mücadelelerinde hak ettikleri yeri almaları önemini korumaktadır. Ortadoğu zemininde hızlanan uygarlık ve kültür boyutları da öne çıkmış bulunan mücadelelerde anarşistlerin hem kendilerini yenilemeleri hem de güçlü katkılarda bulunmaları mümkündür. Demokratik modernite sisteminin yeniden inşa çalışmalarında ittifak geliştirilmesi gereken önemli güçlerden biridir."

3- Ekolojist Hareketlerin Kadın Özgürlük Sorununa Bakışı

Çağımız ve içinde bulunduğumuz yüzyıl gerçekliği göz önünde bulundurulduğunda giderek daha fazla önem kazanan ekoloji alanının bilimin en önemli dallarından biri haline gelmesi, bu konuda yapılan araştırmaların niteliğini de gittikçe derinleştirmektedir. Ekolojinin doğadaki tüm varlıkların kendi aralarındaki ve çevreleri ile olan ilişkileri inceleyen bilim dalı olması, insan-doğa ilişkilerini de bilimsel analizlere tabi tutmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda doğa ve çevre tahribatlarının insan sağlığı, psikolojisi, ahlakı ve hatta kültürü üzerinde dahi etkilemelerde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Doğal alanların yoğunlukta olduğu ve çevre tahribatlarının belirginlik kazanmadığı toplumlarda insan ekolojisinin de uyumlu bir denge içinde bulunduğu açığa çıkmış bulunmaktadır. İnsan ve doğa fenomenlerini karşılıklı bağımlılıkları ve bütünlük içerisinde ele aldığımızda, toplumsal ilişkilerde yaşanan bozukluklar ile ekolojik dengede yaşanan tahribatların birbirini etkilediği ve birbirleri üzerinde yarattığı hasarları göz ardı etmek olanaksızlaşmaktadır. Birinci ve ikinci doğa arasındaki dengenin bozulması, ikinci doğanın egemen erkek sistemi tarafından tahakküm altına alınmasının bir sonucu olarak birinci doğaya da yönelmesi, sınıflı ve devletçi uygarlık sisteminin başlangıcından bu yana gelişen ekolojik hastalıkların da başlangıcını teşkil etmektedir. Bu nedenle aşırı nüfus artışı, gittikçe büyüyen kentleşme, ozon tabakasının delinmesiyle birlikte iklim, hava ve doğa koşullarında ortaya çıkan dengesizlik ve karmaşa, fosil yakıtların hızla tüketimi ve bununla birlikte gelişen hava kirliliği, hayvan ve bitki türlerinin yok edilişi vb. sayılabilecek onlarca ekolojik sorunun kaynağı doğayı tahrip edip bozduğu kadar, insan yaşamı üzerinde de etkide bulunmakta ve hem düşünsel, fiziksel hem de ruhsal olarak da sağlığı etkilemektedir. Tüm bu sorunların

kaynağı elbette ki egemen erkek aklının toplumsal doğadan yaşadığı sapma ve bu sapmanın doğurduğu uygarlıksal gelişmedir.

Günümüz kapitalist modernitesinde ekolojik sorunların giderek daha fazla gelişmesi ve artık doğanın SOS işareti vermesi, kendi doğasından kopan insanın ulaştığı tahrip düzeyinin tehlikelerini iyice açığa çıkartmaktadır. Ekolojik sistemdeki sorunların kaynağı toplumsal ekolojinin bozulmasında yatmaktadır. Toplumsal ekolojinin bozulmasının kaynağı ise erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurması ve kölelik sistemini geliştirmesiyle başlamaktadır. Ekoloji konusunda ciddi çalışmaları bulunan ve çok önemli görüşler ortaya koyan Murray Bookchin de ekolojik sorunların kökenine yönelik şöyle demektedir: *"Bugünkü ekolojik krizin köklerini bulmak istiyorsak sadece tekniğe, demografiye, büyümeye ve sağlıksız refaha bakmak yetmez; bunların altında yatan ve insan toplumunda -sadece burjuva, feodal ve antik toplumda değil, genel olarak sınıflı toplumlarda değil, bizzat medeniyetin şafağında- hiyerarşi ve tahakkümü üretmiş olan kurumsal, ahlaki ve tinsel değişmelere çevirmeliyiz gözümüzü."*

Uygarlıkla birlikte sürekli olarak daha fazlasına sahip olmak isteyen ve büyük bir aç gözlülükle her şeye göz diken egemen erkek zihniyeti, kapitalist modernite çağında kâr hırsı ile dev boyutlara tırmandırdığı endüstriyalizmle her şeyi adeta kasıp kavurmaktadır. Hâlbuki doğa tahribatının insan sağlığı, kültürü ve ahlaki üzerinde nasıl etkilerde bulunduğunu daha binlerce yıl önce uygarlığın ilk dönemlerinde dahi birçok filozof ve bilgin dile getirmiş ve dikkat çekmiştir. Doğa ve insan ilişkilerini inceleyen araştırmalar sanıldığından aksine son yüzyıllarda gelişen bilimsel araştırmalar olmaktan ziyade, oldukça eski zamanlara dayanan tarihsel boyutları içermektedir. Herhangi bir konuya dikkat çekmek, o konuda bir sorunun veya yetersizliğin olduğunu ortaya koymaktadır. Devletçi uygarlığın doğuşundan sonra doğa ve çevre

konularının dile gelmeye başlaması, insan düşüncesi, ahlakı ve psikolojisi üzerinde etkilerinin olduğunun vurgulanması, bu konuda artık insan ve doğa arasında bir mesafenin açıldığının göstergesidir. Erkeğin kadına ihaneti ile insanın kendi toplumsallığından sapışıyla başlayan doğadan sapma doğa ve çevre sorunlarına yol açmış, bu nedenle de ekolojik sorunlar daha uygarlığın ilk dönemlerinden itibaren düşünürlerin dikkat çektiği bir konu olmaya başlamıştır. Bu tür araştırmaların ilk örneklerine devletçi uygarlığın doğuşundan sonra ilk olarak M.Ö. 2500'lerde Çin'de rastlanmaktadır. Daha sonraları Antik Yunan, Ortadoğu ve yine Rönesans ile birlikte Avrupa'da ekolojik konulara yönelik görüş ve düşüncelerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Esas olarak ekolojistlerin felsefik yaklaşımlarının kökenlerini ta M.Ö. 4. yüzyılda Çin'de yaşayan Mencius adlı bir bilginin ortaya koyduğu görüşlerde bulmak mümkündür. Mencius; *"eğer tarlalardaki düzeni bozmazsan o zaman ihtiyacından daha fazla mahsulün olur, eğer attığın ağın gözleri çok küçük olmazsa o zaman yeterinden daha fazla balık ve kaplumbağan olur, eğer ormana baltayı ancak belirli ve uygun zamanlarda sokarsan o zaman yeterinden daha fazla keresten olur"* demektedir. Bu sözlerle insanın doğadan ihtiyaçlarını karşılayabilmesi kadar zarar vermeden ilişkilenebilmesini de bilmek öğretilmektedir. Doğal toplumun herkesin ihtiyaca göre doğadan yararlandığı dönemlerin geride kalmasının ve ihtiyaçtan fazlasının doğadan alınmasının sonucu olarak organik toplumun yerine inorganik bir toplum ortaya çıkmasının bir sonucu olarak bu tür uyarılar ve felsefik düşünceler gelişmektedir. Günümüz dünyasına baktığımızda ise tüm uygarlık dönemlerini aşacak tarzda ihtiyacın çok ötesinde salt kâr amaçlı vahşice bir doğa katliamı gerçekleşmektedir.

Ekolojistler doğa ve çevre konularına yönelirken, sorunun temel kaynağını en can alıcı noktadan tutarak ele almakta ve sorunun

kökenine inerek, çözümün nereden başlaması gerektiğini de ortaya koymaktadırlar. Bu konuda yine Murray Bookchin'in görüşleri dikkat çekicidir: *"İnsanlığın doğaya hükmetmesi ve onu sömürmesi gerektiği şeklindeki varsayım insanın insana hükmetmesi ve sömürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlayışın kökleri çok daha eskiye, patriarkal aile yapısı içinde erkeğin kadına hükmettiği ve sömürdüğü dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu bakış açısıyla insanlar giderek artan ölçüde kaynak olarak, özne değil birer nesne olarak görüldüler. Toplumsal tahakkümle birlikte ortaya çıkan hiyerarşiler, sınıflar, mülkiyet ve devlet kurumları kavramsal planda insanın doğa ile ilişkisine de aktarıldı. Doğa da giderek bir kaynak, bir nesne, latifundiamdaki köleler gibi acımasızca sömürülecek bir hammadde olarak görülür. Bu 'dünya görüşü' sadece hiyerarşik toplumun resmi kültürüne egemen olmakla kalmadı; köleler, serfler, sanayi işçileri ve tüm toplumsal sınıflardan gelen kadınlar da kendilerini böyle görmeye başladılar. 'İş ahlakı'nda, kendini yadsımaya ve aşağılamaya dayalı bir ahlakta, erotik arzuların sublimasyonu üzerine kurulu davranış tarzında ve (ister Avrupalı, ister Asyalı) diğer dünyevi bakış açılarında olduğu gibi kölelere, serflere, işçilere ve insanlığın kadın yarısına kendilerini denetlemeleri, kendi zincirlerini şekillendirmeleri, kendi hapishane kapılarını kapamaları öğretili."*

Bu görüşlerden de anlaşıldığı gibi doğanın tahakküm altına alınmasının kaynağının kadının, erkek tarafından tahakküm altına alınmasına bağlayan ekoloji felsefesi, sorunu en can alıcı yerinden ele almaktadır. Tüm ekolojik sorunların kaynağı toplumsal ekolojinin bozulmasından kaynaklanmaktadır ve bu konuda Bookchin'in yukarıda belirttiğimiz görüşleri de oldukça açıklayıcı olmaktadır. Kadın özgürlük sorunu konusunda bu anlamda birçok öncü ekolojistin görüşü oldukça ön açıcı ve umut vericidir. Kapitalizmin yükselişiyle ekolojik sorunların yükselişinin at başı

gitmesi, ekolojist yaklaşımların daha fazla önem kazanmasını getirdiği gibi, soruna özlü ve köklü yaklaşımları, sisteme en karşıt duruş sergileyen hareket olmaları toplumsal ekolojinin yeniden oluşturulmasında oldukça önem taşımaktadır.

Rêber APO çevrenin başkaldırısı olarak nitelendirdiği ekoloji hareketi konusunda şunları belirtmektedir: *"Uygarlık sisteminin yol açtığı temel sorunlardan biri, toplum-çevre ilişkisindeki kritik dengenin bozulmasıdır. Toplumsal doğa, varlığı ve gelişiminin uzun evresinde, çevre ile uyum halinde yaşayarak bu kritik dengeye hep bağlı kaldı. Kendiliğinden gelişimde dengeyi köklü olarak değiştirecek sapmaların görülmemesi doğal gelişmenin de bir gereğidir. Sistemler esas olarak birbirini yıkararak değil, besleyerek gelişirler. Sapmalar oluştuğunda, sistem mantıkları tarafından aşılma durumundadır. Uygarlık bu anlamda toplumsal doğa sisteminde bir sapma olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar uygarlık sistemi denilse de, bu deyim ancak propagandif bir değeri vardır. Bu kavram gerçek toplumsal doğa sisteminin yerine ikame etmek için uydurulmuştur. Sistem olana barbarlar, göçerler ve marjinal gruplar denilirken, toplumsal değerlerle asalakça beslenen şebekelere de 'uygarlık sistemi' adı yakıştırılmıştır. Nereden bakılırsa bakılsın savaşlar, talanlar, yıkımlar, kırımlar, tekeller, haraç ve vergiler uygarlıksal gelişmenin ana belirtileri olup, gerçek barbarlık olarak değerlendirilmeyi hak ederler. Köyler ve şehirlerin sürekli yakılıp yıkılması, milyonlarca insanın katledilmesi, toplumun büyük çoğunluğunun sömürü sistemi altına alınması toplumsal doğa sisteminin doğal bir gereği olmayıp, ancak saptırılmış hali olarak değerlendirilebilir.*

Beşbin yıllık uygarlık tarihi aynı zamanda bu sapmanın gelişme ve büyümesinin tarihidir. Ekolojik felaketlerin uygarlığın en çok geliştiği iddia edilen kapitalizm çağında patlaması, bu sapma gerçeğinin reddedilemez kanıtıdır. Toplumsal doğa yaklaşık üç

milyon yıldır devam edegelen yaşam sürecinde bu tip felaketlere yol açmadı. Toplumla çevre sistemleri birbirini besliyordu. Uygarlığın kısa olan tarihinde patlak veren ekolojik krizler, onun kâr amaçlı yıkıcı özünü ilgilidir. Sadece kapitalist kâr değil, tüm uygarlık süreçlerindeki aşırı değer birikimleri de her iki doğanın yıkımıyla el ele yürümüştür. Piramitler de bir birikimdir. Ama ne tür toplumsal yıkımlar pahasına inşa edildikleri az çok tahayyül edilebilir. Buna benzer sayısız birikim çevre üzerine sürekli ilave yükler bindirdi. Toplumsal çöküş çevresel çöküşleri beraberinde getirdi. Kapitalist modernitenin sınırsız tekelci kârâ dayalı yapılanmaları, toplumun ve çevre ile dengesinin kaldıramayacağı ağırlıkları biriktire biriktire, sonunda ekolojik kriz çağına girmiş olduk. Endüstriyalizmin stratejik rolü bunda belirleyici olmuştur. Fosil yakıtlara dayalı endüstrileşme ve modernizm, bu belirleyicilikte esas etkindir. Ayrıca fosil yakıtların otomobildeki kullanımı dolaylı olarak trafik kazalarının yol açtığı felaketlere, o da beraberinde zincirleme yıkımlara götürebilmektedir. Böylece çevre felaketleri toplumsal felaketlere, toplumsal felaketler de tekrar çevre felaketlerine dönüşerek, zincirleme bir reaksiyon oluşmaktadır. Kapitalizm çağına rasyonalizm çağı denilmesi bu nedenle yanlıştır. Birikimin gözü kördür. Tüm birikimin tarih boyunca çevre-toplum rasyonalitesiyle değil, bilakis körlükle hareket ettiği sonuçlarıyla ortadadır. Belki analitik olarak rasyonel olabilir. Ama çevrenin biricik zekâsı olan duygusal zekâ açısından da analitik zekânın tam bir körlük ve yıkım zekâsı olduğu yeterince açığa çıkmış durumdadır.

Daha önceki açılımlarımıza dayanarak diyebiliriz ki, kent ve orta sınıfın iktidar odağı olmasıyla ivme kazanan aşırı nüfus artışı ve kent büyümeleri, çevrenin kaldıracağı olgular değildir. Toplum doğası da bu olgulara dayanamaz. Sermaye biriktirme süreciyle iç içe büyüyen iktidar ve devlet, hiçbir toplum ve çevre dengesinin

kaldırabileceği hacimler, ağırlıklar değildir. Çevre krizi ve toplumsal krizlerin de iç içe geçerek süreklilik kazanması, her iki alandaki tekелci büyümeye ilgilidir. İki kriz sistemi olarak birbirini beslemektedir. Bu konudaki tüm bilimsel tespitlerde, bu sarmalın elli yıl daha devam etmesi halinde çöküşün sürdürülemez boyutlarda seyredeceği konusunda hemfikirlik vardır. Fakat kör ve yıkıma yol açan karakteri yüzünden, sermaye ve iktidar tekelleri bunu görmüyor, duymuyor, özü gereği böyle oluyor.

Çevrebilimi ve hareketinin nispeten yeni olan tarihi gün geçtikçe gelişiyor. Kadın gerçeğinde olduğu gibi çevre olgusuna ilişkin bilim geliştikçe bilinç, bilinç geliştikçe de hareket gelişiyor. Çevre, sivil toplumun en yaygın hareket alanıdır. Reel sosyalistleri ve anarşistleri de gittikçe daha çok çekiyor. Sistem karşıtlığını en çok hissettiren hareket konumundadır. Tüm toplumu ilgilendirdiği için, katılımlar sınıflar ve uluslar-üstü bir nitelik kazanmış durumdadır. Burada da hareket üzerindeki liberal ideolojik hegemonyanın izlerini yoğunca görmek mümkündür. Liberalizm, her toplumsal konuda olduğu gibi ekolojik alanda da sorunun yapısal özünü göz ardı ederek teknolojiyi, fosil yakıtlarını, tüketim toplumunu sorumlu göstermeye çalışıyor. Hâlbuki tüm bu yan olgular kendi modernite sisteminin (sistemsizliğinin) ürünüdür. Dolayısıyla ekolojist hareketin feminist harekette olduğu gibi ideolojik netliğe büyük ihtiyacı vardır. Örgüt ve eylemliliğini dar kent sokaklarından tüm topluma, özellikle kırsal köy-tarım toplumuna kaydırması gerekir. Ekoloji esas olarak kırım, köy-tarım toplumunun, tüm konar-göçerlerin, işsizlerin, kadınların eylem kılavuzudur.

Demokratik modernitenin de temelini oluşturan bu gerçeklikler, yeni inşa çalışmalarında ekolojinin ne denli önemli rol oynayacağını bütün açıklığıyla göstermektedir."

Demokratik modernitenin inşasında önemli bir rol üstlenmesi gereken ekoloji hareketinin, kadın özgürlük mücadelesiyle de bir paralellik içerisinde yürütülmesi de önem taşımaktadır. Nitekim kadına ve doğaya yönelik tahakküm birbiriyle orantılı ve paralel olarak gelişmiştir. 21. yüzyıl çağ gerçekliğinde ekolojik ve çevreci hareketlerin gelişiminde hızlı bir artış gözlemlendiği halde, sunulan çözüm önerileri tam anlamıyla başarıya ulaşmamakta ve hem toplumsal ekolojinin sağlanmasında hem de insan-doğa ilişkilerindeki dengesizlik giderek derinleşmektedir. Hastalıklı bir toplum ve doğa giderek derinleşmektedir. Bu hastalıklı toplum ve onun yarattığı doğa yaşamından çıkış da, ancak hastalıkların teşhisinin doğru yapılması ve yeni bir etik anlayışının oturtulması ile olabilecektir.

Bu konuyu yine Murray Bookchin'in görüşleriyle sonuçlandıracak olursak; *"evet, değişim gerekiyor, ama öylesine temelden ve geniş kapsamlı bir değişim ki, devrim ve özgürlük kavramları bile daha önceki ufuklarını aşabilsin. Artık doğal çevreyi koruyacak ve geliştirecek yeni tekniklerden söz etmek yetmez, doğayla komünal biçimde, bir insan kolektifi olarak, kabile toplumunun çöküşünden bu yana insanlığın doğaya ve hayata bakışını çarpıtmış olan özel mülkiyetin bütün o engelleri olmaksızın uğraşmalıyız. Sadece burjuva hiyerarşisini değil, her türlü hiyerarşiyi, sadece patriarkal aileyi değil, tüm cinsel ve ebeveyn tahakkümünü yıkmamız gerekiyor. İnsanlık kendisini, bireysel ve kolektif olarak, tüm insanlara gündelik hayatlarını kontrol etme imkânı sağlayacak şekilde yönetmek zorundadır. Şehirlerimizin, içinde yer aldıkları ekosistemlerin taşıma kapasitesine yeterli ve yetkin biçimde uyarlanarak merkeziyetçilikten arındırılmış komünitelere ya da eko-komünitelere dönüştürülmesi gerekiyor. Teknolojilerimizin, yerel enerji kaynaklarını ve maddelerini çevreyi kirletmeksizin, ya da asgari kirlenmeyle kullanmaya yeterli ve yetkin biçimde*

uyarlanmış ekoteknolojilere dönüştürülerek geliştirilmesi gerekiyor. İhtiyaçlarımızı yeni bir tarzda kavramalıyız -kitle iletişim araçlarının dayattığı ihtiyaçlar değil, daha sağlıklı bir hayata imkân verecek ve bireysel temayüllerimizi ifade edecek ihtiyaçlar olarak. Toplumun yönetiminde dolayimli ilişkiler yerine kişisel ilişkileri koyarak çevremizde insan ölçeğini yeniden tesis etmemiz gerekiyor. Son olarak da, tüm tahakküm tarzlarının -gerek toplumsal, gerekse kişisel- kendimize, topluluklarımıza ve doğaya ilişkin tüm anlayışlardan uzaklaştırılması gerekmektedir. İnsanların yönetiminin yerini eşyanın yönetimi almalıdır. Bizim savunduğumuz devrim, sadece politik kurumları ve ekonomik ilişkileri değil, bilinçleri, hayat tarzını, erotik arzuları ve hayatın anlamına dair yaklaşımlarımızı kapsamalıdır.

Burada sözkonusu olan, çağlar boyunca süregelenmiş, yalnızca insanı insana değil, insanlığı doğaya da düşman etmiş tahakküm ve baskı sistemleri ve ruhudur. İnsanlık ile doğa arasındaki çatışma, insan ile insan arasındaki çatışmanın bir uzantısıdır. Ekoloji hareketi tahakküm sorununu tüm boyutlarıyla ele almadığı sürece çağımızın ekolojik krizinin temel nedenlerinin ortadan kaldırılmasına hiçbir katkıda bulunamayacaktır. Ekoloji hareketi geniş kapsamlı bir devrim gereği ile radikal bir biçimde ilgilenmeksizin kirlenme ve çevre koruma konusunda reformlarla -dar bir "çevrecilik"le- sınırlı kalırsa mevcut doğal ve insanî sömürü sisteminin güvenlik supabı olmaktan öteye gidemez.

4- Kültürel Hareketlerin Kadın Özgürlük Sorununa Yaklaşımı ve Eleştirisi

Rêber APO "geleneğin ulus devletten intikamı" olarak nitelendirdiği kültürel hareketleri "etnisite ve demokratik ulus hareketleri, dinsel kültür hareketleri, kentsel, yerel ve bölgesel özerklik hareketleri" şeklinde ele almaktadır.

Rêber APO'nun kültürel hareketleri geleneğin başkaldırısı olarak nitelendirmesi önemli bir tespit olmakla birlikte, geniş bir perspektif de sunmaktadır. Neden geleneğin başkaldırısı? Gelenek *"bir toplumda, bir toplulukta çok eskilerden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, kural ve davranışlar"* olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihinde özgürlük ve tahakküm geleneği olarak iki geleneğin hâkimiyeti ve çatışması göz önünde bulundurulduğunda, bu kültürel hareketler hangi geleneği temsilen başkaldırmaktadırlar? Bu başkaldırıda kadına yaklaşım ve bakış açılarının ne olduğu ve kadın yaklaşımında tahakküm geleneğinin etkilerinin neler olduğu vb. gibi çok yönlü değerlendirilebilecek konular ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal kökenlerin bağlı olduğu geleneğin kendini kapitalist modernite karşısında savunma mekanizması olarak açığa çıkan ve bir nevi toplumun öz savunmasını gerçekleştiren kültürel hareketlerin çıkışları ve uygulamaları, elbette ki o toplumsal değerlerin korunması ve sürdürülmesinde önem taşımaktadır. Nitekim uygarlığın başlangıcından bu yana birçok etnisite kültürel ve fiziki soykırımdan geçirilerek ya yok edilmiş veya hâkim güçler ve etnisiteler tarafından eritilerek sisteme entegre edilmiştir. Kapitalist modernite çağında da aynı durum etnisite ve ulus yapılanmaları için geçerliliğini korumuş, ulus-devlet olgusunun gelişiminin ardından –Kürt ulusal gerçekliğinden de çok iyi bildiğimiz gibi- devletleşmemiş halklar ulus olarak kabul edilmedikleri gibi hâkim güçlerin kültürel ve fiziki soykırımlarına maruz kalmışlardır. Çok kültürlü toplumsal yapılanmadan tek kültürlü toplumsal yapıya geçişin esas alındığı ulus-devlet sistemleri içerisinde, ulusu homojenleştirme politikaları sonucunda birçok gelenek ve kültür soykırımıyla yüz yüze kalırken, aynı zamanda inkâr ve imha politikalarıyla da yönelimler

gerçekleştirme, asimilasyon politikalarını her açıdan devreye sokma gerçekleşmiştir. Bu açıdan etnisite ve ulus hareketlerinin tek tipleştirmeye, homojenleştirilmeye, asimilasyona, kültürel ve fiziki soykırıma karşı başkaldırıları bir direniş geleneğinin, direniş kültürünün halen canlılığını koruduğunu ve uygulanan faşizm karşısında özgürlük arayışı ve kalkışını ifade etmektedir. Bu aynı zamanda kadının da kendisini bu kalkışlar içerisinde örgütleyerek özgürlüğe kalkışını sağlayabildiği ve getirebildiği gibi, kadın özgürlük sorunun tartışılmasının da önünü önemli oranda açmıştır.

Özellikle geçmiş dönemler açısından ulusal hareketlerin yaşadıkları temel handikapların başında hem hâkim devletçi anlayışın hem de reel sosyalizmin etkisiyle özgürlük sorununu devletleşme ve sınıf mücadelesi sorununa endeksleyerek çözümlemeye çalışmaları olmaktadır. Kadın özgürlük sorununu da ulusal ve sınıfsal mücadelenin sadece bir parçası olarak gören, bu konuda özgün ve özerk bir yaklaşımın olmasının kabul görmediği yaklaşımlar açığa çıkmıştır. Kadın özgürlük sorununu temel özgürlük sorunu olarak gündemine almayan ve bu konuda mücadelesinin ana perspektifi haline getiremeyen bu tarz hareketlerin nihayetinde tüm görkemli çıkış, mücadele, direniş ve iyi niyetlerine rağmen devletçi uygarlığa eklemlenmekten başka varış noktalarının olmadığını da tarih bizlere onlarca örnekle göstermiştir. Reel sosyalizmin çözülüşü, ulus-devlet sistemlerinin artık giderek önemini yitirmeleri ve daha esnek yapılanmaların açığa çıkması, giderek bu tarz kültürel hareketlerde de demokratik ulus örgütlenmeleri tarzındaki oluşumların ağırlık kazanmasını getirmiştir. Bunlar, tahakküm geleneğine karşı özgürlük geleneğinin kendisini yeniden örgütlemesi açısından da önem taşımaktadır. Nitekim tahakküm geleneği egemen erkek kültürünün bir ürünü olduğu gibi özgürlük geleneği de kadın

toplumsallığının çoklu yapısının ifadesidir. Demokratik uluslaşma tarzındaki örgütlülük, çoklu toplumun kendisini örgütlenme ve yeniden kurumlaştırması, yani kadın eksenli toplumsal yaşamın örgütlenmesini ifade edecektir. Bu hareketlerin demokratik ulus tarzında kendilerini yeniden örgütlenme olasılık ve imkânları, bu anlamıyla kadın özüne dayalı toplumsallığının kendisini örgütlemesini, kadının eşit temsiliyet kazanması ve devlet dışı kalmış toplumsallığın özgürlük ilke ve ölçüleri temelinde kendisini örgütlemesini ortaya çıkaracaktır. Günümüz gerçekliğinde demokratik ulus hareketlerinin kendisini örgütlenme şansları oldukça fazladır. Bununla birlikte, kadın özgürlük sorununun ulus ve sınıf mücadelesinin bir parçası olduğu ve bunların çözülmesiyle aşılacağı tarzındaki anlayış da aşılmakla yüz yüzedir ve bu konuda kadın özgürlüğünün ulusal ve toplumsal özgürlüğün teminatı olduğu yaklaşımı da hâkimiyet kazanmaktadır.

Rêber APO genel olarak kültürel hareketlerin direnişleri için şu belirlemelerde bulunmaktadır: *"Kültürel hareketler tüm uygarlık çağları boyunca hiç eksik olmadı. Postmodernite döneminde bu hareketlerden yaygınca bahsedilmesinin nedeni, ulus-devlet sınırlarının çözülmesiyle ilgilidir. Kültürel hareketleri başka bir söylemle geleneğin başkaldırısı olarak nitelemek yerinde olur. Ulus-devletin hâkim bir etnisite, din, mezhep veya başka bir grupsal olguya dayanarak toplumu, ulusu homojenleştirme sürecinde, çok sayıda gelenek ve kültür ya soykırımla ya da asimilasyon yöntemiyle yok edilmeye çalışıldı. Binlerce dil, lehçe, kültürleriyle birlikte kabile, aşiret ve kavim yok edilmenin eşiğine getirildi. Birçok din, mezhep ve tarikat yasaklandı, folklor ve gelenekleri asimile edildi, asimile edilemeyenler göçe zorlandı, marjinalize edildi, bütünlükleri parçalandı. Tüm tarihsel varlıkların, kültür ve geleneklerin ciddi bir tarihsel-toplum anlamı olmayan, son tahlilde modernitenin ticari, endüstriyel ve finansal tekellerin*

iktidar tekelleriyle ulus-devlet olarak yoğunlaşmasının örtüsü olarak kullanılan ‘tek dil, tek bayrak, tek ulus, tek vatan, tek devlet, tek marş, tek kültür’ milliyetçiliğine kurban edilmesi demek olan bu süreç, yaklaşık iki yüzyıl bütün hızıyla sürdü. Tarihin belki de en uzun süreli, en şiddetli savaş dönemi olan bu süreç, en büyük tahribatını binlerce yıllık kültür ve gelenekler üzerinde gösterdi. Kâr hırsıyla hareket eden azami örgütlenmiş tekelcilik, hiçbir kutsal gelenek ve kültüre acımadı.

Postmodernist denilen sistemsiz bazı hareketler modernitenin ‘ulus-devlet zırhını’ delince veya ‘demirden kafesini’ parçalayınca, bu yok edilmenin eşliğinde çoğunlukla marjinal düzeyde bir yaşama mahkûm edilmiş kültür ve gelenekler, çölde yağan yağmur sonrası açılan çiçekler gibi yeniden açılıp çoğalmaya başladılar. Bunda reel sosyalizmin çözülüşünün de önemli etkisi oldu. 1968 gençlik hareketi ise, bu gelişmeyi ateşleyen fitil oldu. Ayrıca kapitalist sömürgeciliğe karşı direnen tüm ulusal kurtuluş hareketlerinin ulus-devletleşmemiş eğilimler ve aşamalarının da bunda etkisi olmuştur. Zaten gelenek ve kültürün kendisi direniş demektir. Ya yok edilirler ya da yaşarlar, çünkü teslim olmayı bilmezler. Böyle bir özellikleri vardır. Fırsat buldular mı daha yoğun direniş sergilemeleri özleri gereğidir. Ulus-devlet faşizminin hesaplayamadığı gerçeklik budur. Bastırmak, hatta asimile etmek, bittikleri anlamına gelmez. Kültürlerin direnişi kayaları delerek varlıklarını kanıtlayan çiçekleri andırır. Üzerlerine dökülen modernite betonunu parçalayarak tekrar gün ışığına çıkmaları bu gerçekliği kanıtlar."

Rêber APO'dan alıntıladığımız yukarıdaki bölümde "gelenek ve kültürün kendisi direniş demektir. Ya yok edilirler ya da yaşarlar, çünkü teslim olmayı bilmezler" denilmektedir. Kültürel hareketlerin bu anlamda 21. yüzyıl gerçekliğinde yeniden kendilerini örgütlemeleri, geleneğin yeniden canlanması ve gün

yüzüne çıkması bu anlamda tarihin ilk ve en eski gelenekle kültürü olan kadın geleneği ile kültürünün canlanması ve yaşamsal kılınması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Kültürel hareketlerden bir diğeri olan dinsel geleneğin yeniden canlanması ise birçok açıdan yine ele alınıp değerlendirilebilecek bir konudur. Demokratik uygarlık tarihinin akışı içerisinde egemen sisteme karşı geleneksel toplumsal direnişin önemli bir biçimi olarak açığa çıkan dinsel geleneğin, 21. yüzyıl gerçekliği içerisinde yeniden canlanması ve kendisini örgütlemesi gerçekleşmektedir. Bu yeniden örgütlenişin demokratik bir muhtevaya kavuşturulması önem taşımaktadır.

Tüm dünyada dinsel uyanış, dinin yeniden canlanması ya da reforme edilmesi olarak tanımlayabileceğimiz çok çeşitli toplumsal hareketler gelişmektedir. Özellikle 21. yüzyılın başlangıcından itibaren ağırlık kazanan bu hareketlerin bir madalyonun iki yüzü biçiminde radikal veya ılımlı denilerek örgütlenişleri, başta Ortadoğu toplumu olmak üzere tüm dünyada etkide bulunmaktadır. Toplumun manevi ve inanç dünyasının bir ifadesi olan dinsel kültürün bir taraftan modernitenin zihniyet ve yapılanmasından sıyrılamamış olması, diğer taraftan ise devletçi uygarlık ve onun son yapısal hali olan kapitalist modernitenin değirmenine daha fazla su taşıyan hareketlenmeler olarak örgütlenmesi durumu açığa çıkmaktadır. Toplumun bu konuda yaşadığı handicap kadın sorununda daha da ciddi bir hal almaktadır.

Gerek Yahudilik gerek İslamiyet veya Hristiyanlık dini açısından olsun, yeni akımların ortaya çıkma durumları yaşanmaktadır. Tüm bunların birbiriyle çatışma durumları olduğu gibi, özde egemen erkek aklının toplumun inanç dünyasını kendisine kalkan yaparak egemenlik ve tahakküm sınırlarını genişletme politikalarının bir

sonucu olarak gelişmektedir. Nitekim dinsel inançların tarihsel olarak iki yönü bulunmaktadır; birincisi, bir zihniyet ve iradesel çıkış olarak demokratik uygarlığın bir direniş gücü olarak açığa çıkması, ikincisi ise, tümenden devletçi uygarlık sistemi karşıtlığından ziyade reformlarla ve sistemi yumuşatmayı hedefleyen ama aynı zamanda iktidar odakları ve mekanizmalarından pay kapmaya çalışan yönü olmaktadır. Demokratik uygarlık yönü ahlaki ve politik toplum özelliklerini din inancıyla harmanlayarak korumaya çalışması olurken, tam anlamıyla sistem karşıtı olmaması ve egemen erkek zihniyetiyle örülü olmaları da devletçi uygarlıkla olan bağınyı ortaya koymaktadır. Tarih içerisinde de bu iki yönün beraber ilerlediğı ve toplumu her iki yönlü de etkilediğı bilinmektedir. Ahlaki ve politik toplum özelliklerini korumaya çalışması kadın toplumsallığının bir direniş biçimi olurken, iktidarsal yön de egemen erkekliğin kendisini din ideolojisiyle yeni biçimlerde kurumsallaştırmasını ifade etmektedir.

Esas olarak dinler, devletçi uygarlıkla beraber özgürlük sorunun açığa çıkmasıyla birlikte gelişen arayışlara cevap olmak üzerinden doğmuşlardır. Bu anlamda toplumun yarattığı değerleri de bağırılarında taşımaktadırlar. Fakat devletçi uygarlığa tümenden bir karşıtlık yaşamamaları ve kadının ikinci cinsel kırılmayı tek tanrıli dinlerin ortaya çıkışıyla birlikte yaşaması, dinlerin egemen erkek karakterini de ortaya koymaktadır. Dinlerin başlangıçtan itibaren kadını ikinci statüde tutan zihniyet yapılanmaları, uygarlık karşıtı kimi yönlerinin bulunmasına rağmen iktidar aracına dönüşmelerinin ve kısa sürede devletçi yapılanmalara eklemlenmelerinin de temelini oluşturmaktadır. Her üç din açısından da daha sonrasında gelişen mezhep ve akımlarda genel olarak belirli arayışlar olsa da, özellikle kadın konusundaki katı ve dogmatik yaklaşımlar tam anlamıyla alternatif oluşturmalarının önündeki temel engel olmuşlardır.

Bu açıdan günümüzde de dinsel hareketlerin yeniden canlanması toplumun metafizik yönüne hitap edip kapitalizmin buz gibi maddi dünyasında manevi dünyayı güçlendirmek açısından önem taşıdığı kadar, aynı zamanda bu hareketlerin başta kadın yaklaşımlarını gözden geçirmeleri gerçek anlamıyla sistem karşıtı bir içerik kazanabilmelerinin temelini oluşturacaktır. Bu aynı zamanda dinin demokratikleşmesi anlamına da gelmektedir.

Bu konuda özellikle son yıllarda yaşananlar bunun aciliyetini ve gerekliliğini daha fazla ortaya koymaktadır. Din söylemi adı altında gelişen terör yapılanmaları insanın inanç dünyasının nasıl iktidar, kâr ve her tür sömürü malzemesi haline getirilebildiğini gözler önüne sermektedir. DAİŞ, El-Nusra, Boko Haram gibi silahlı vahşi örgütlenmeler buna en açık örneklerdir. Bu tarz örgütlenmeler her ne kadar dini söylem kullansalar da dinsel hareketler değildir; bunlar, terör yöntemleriyle soykırım geliştirmektedirler ve dinle hiçbir alakaları yoktur. Kürdistan toplumsallığında ve coğrafyasında bunların gerçekliğini çok iyi tanıdığımız gibi, AKP-Erdoğan siyasi örgütünün böylesine çete ve vahşet örgütlerine her türlü desteği sağlayarak, işbirlikçilik yaparak Ortadoğu'daki amaçlarında vurucu araç olarak kullandıkları da bilinmektedir. Özellikle bu konuda tam anlamıyla vahşi bir terör örgütlenmesi olan DAİŞ Kürtlere karşı kullanılıp saldırtılmış, Şengal, Kobanê, Efrîn, genel olarak Rojava-Suriye'de halkın, kadınların katledilmesi, kadınlara tecavüz edilmesi, mülk olarak esir pazarlarında satılması sistematik olarak yürütülmüştür. Afrika'da ortaya çıkan Boko Haram örgütü de DAİŞ gibi uygulamalar da bulunmuştur. Dikkat edilirse bu örgütlerin ilk yöneldikleri, savunmasız gördükleri kadınlar olmuştur. Bu örgütlenmeler kadın üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışarak, toplumsal yaşam tarzını kökten ortadan kaldırıp kendi zihniyetlerinde yeni bir yaşam tarzını tesis etmeye çalıştılar. Halkın

ve kadınların kendilerini etkili savunmalarıyla bu vahşet Suriye ve Rojava'da durdurulabildi. Ancak DAİŞ ve El-Nusra gücünü hâlâ kaybetmemiştir, AKP'ye dayanarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Yine Türk ordusunun Rusya ve ABD desteğiyle İdlib, Efrîn, Serêkaniyê, Grêspî gibi Kürt ve Arap yerleşim yerlerini işgal edip yerleşmeleri de, doğrudan DAİŞ ve El-Nusra'yı ayakta tutmuştur. Erdoğan, bu silahlı terör örgütleriyle hem bölge halkını tehdit etmekte hem de Avrupa devletlerini göç ve terörizmle tehdit etmektedir. Unutulmamalıdır ki, ılımlı İslam projesi olarak her türlü destek verilen, propaganda edilen AKP de bir ABD projesidir. Yani tüm bunlar dinin, inancın siyasallaştırılması, yani iktidar aracı haline getirilmesiyle bağlantılıdır.

Tüm bunlar dinin demokratikleştirilmesinin ve siyasal içerikten arındırılmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Dinin demokratikleşmesi dincilik anlayışının aşılması açısından önem taşıdığı kadar, kapitalizm ile ulus-devletin kâr ve egemenlik oyunlarının laiklik safsatasıyla oynanmasının da çözülüşünü getirecektir. Elbette ki dinin demokratikleşmesi her şeyden önce kadın yaklaşımını doğru oluşturmasıyla bağlantılı olmaktadır. Kadın yaklaşımını düzeltmeyen hiçbir inanç ve din sistemi, gerçek anlamıyla demokratikleşemeyeceği gibi her ne kadar ahlak ve vicdan söylemlerini dillendirse dahi ne tam anlamıyla ahlaki ve vicdani olabilecek, ne özgürlüksel öze tam bir buluşmayı sağlayabilecek ne de demokratik modernitenin asli bir unsuru olmayı başarabilecektir. Özgürlük ölçütü ve sistem karşıtı olmanın temelinde kadına yaklaşım konusu bulunmaktadır. Bunu gerçekleştirebildiği oranda Rêber APO'nun belirttiği *"üzerlerine dökülen modernite betonunu parçalayarak tekrar gün ışığına çıkmaları"* gerçek anlamına kavuşabilecektir.

Kültürel hareketlerin üçüncüsü kentsel, yerel ve bölgesel özerklik hareketleri olmaktadır. Özellikle demokratik konfederal sistemin

oluşturulması açısından bu hareketlerin gelişimi önem taşıtmaktadır. Genel olarak devletçi zihniyetin, günümüz hâkim sistemi olarak da ulus-devletçiliğin aşılması ve öz yönetim anlayışının toplumda hâkim kılınması açısından kentsel, yerel ve bölgesel özerklik hareketleri hem çok önemli bir işleve sahip olmaktadırlar hem de devlet dışı kalmış toplumsallığın zgven ve zgce dayalı olarak kendisini örgütlemesi açısından büyük bir önem taşıtmaktadır. Nitekim demokratik ulus ve demokratik konfederalizmin temel yönetim anlayışı olan öz yönetim sistemi, toplumun devlet dışında kendisi örgütlemesi ve yönetmesini içermesi bağlamında da kadın toplumsal örgütlülük sistemini içermektedir.

Bu tür hareketler içerisinde kadının eşit temsiliyetini bulması, komün ve meclis sistemleri başta olmak üzere yaşama dair her alanda kendi örgütlülüğünü oluşturması ve bu hareketlerin de genel olarak bunu desteklemesi önem taşıtmaktadır. Bu hareketlerin eşit, zgr ve demokratik temelde oluşumları, kadın özgürlük sorununa yaklaşımlarıyla bağlantılı olarak açığa çıkacaktır. Ulus-devletin erkek yüzü ve karakterine karşılık, konfederal sistemin kadın yüzünün ne çıkması ve gelişmesi; egemen erkek sisteminin aşılması, toplumun zihniyet ve vicdan devrimini gerekleştirebilmesiyle değişim dönüşümü sağlaması açısından da büyük önem taşıtmaktadır.

Bu anlamda ortaya çıkan Rojava Devrim rneği de önemli veriler sunmaktadır. Kadının her anlamda güçlü katılımı, demokratik toplumsallığı açığa çıkartmakta, kadının rengi, sesi ve aklının yaşama yeniden kendi kimliğiyle katılımını geliştirmektedir.

Kentsel, yerel ve bölgesel hareketler açısından önem taşıyan bir diğer husus ise genelle de bağını koparmadan, yerel kadar evrenseli de gözetten bir anlayışın geliştirilmesi olmaktadır.

Yerelde, kentte, bölgede demokratik toplum ve öz yönetim anlayışını geliştirip kurumsallaştırmak kadar bunun bölgesel, ulusal bağını da güçlü oluşturmak ve aynı zamanda dar sınırlara hapsolmadan genele taşıyarak öz yönetim anlayışını evrenselleştirebilmek de önem taşımaktadır. Bu ulus-devlet ve küresel emperyalizm karşısında güçlü temellere dayalı örgütlülüğü oluşturacağı gibi, demokratik uluslaşmanın da inşasının daha sağlam temellere oturmasını getirecektir. Bu yaklaşım ve anlayış kadın örgütlülüğü açısından da geçerli olmaktadır. Kadının öz güç ve öz güvene dayalı öz yönetim anlayışını yerelden genele, genelden evrensele taşıyarak oluşturma çabası, kendisini böylesi bir anlayışla örgütlemesi, egemen erkek sistemi olan kapitalist modernitenin aşılması ve demokratik modernitenin geliştirilmesinin de teminatı olacaktır.

5- Feminist Perspektif ve Çözüm Yetersizliğinin Eleştirisi

Kadının daha güçlü ve daha donanımlı bir sistem karşıtlığını geliştirebilmesi tam anlamıyla modernite karşıtlığını gerektirir. Bu açıdan kadınlar olarak en fazla üzerinde durulması gereken konuların başında feminizm gelmektedir. Rêber APO'nun "*en eski sömürgecin başkaldırısı*" olarak tanımladığı feminizmin yarattığı değerler, ortaya çıkardığı birikim ve mirası doğru sahiplenmek kadar, yetersizliklerini, yanılğı ve yanlışlıklarını da doğru tespit edip eleştirmek ve aşmak da kadın özgürlük mücadelesinin başarıya ulaşmasında önem taşımaktadır.

Ortaya çıkışı ve gelişimi genel olarak sistem karşıtı hareketleriyle paralellik arz eden feminist hareket yine bu hareketlerin günümüzde yaşadığı sorunlar ve tıkanmalarla benzerlikler yaşamaktadır. Özellikle 21. yüzyılda toplumsal özgürlüğün kadın özgürlüğüne daha fazla bağlandığı, bu yüzyılın bir kadın yüzyılı

olmaya aday olması, yaşanan bu sorunlar ve tıkanmaların aşılmasının aciliyetini çok daha fazla hissettirmektedir. Yine diğer sistem karşıtı hareketlerin yaşadıkları tıkanma ve sorunların, sistem içileşmelerin temelinde kadın özgürlük sorununa yaklaşımlarının belirleyiciliği de kadın hareketinin daha doğru temellerde ele alınması, yaşadığı tıkanmaları aşmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu durum hem 21. yüzyılın sistemsel çelişkileri hem de kadın olgusunun tarihsel gerçekliğiyle alakalıdır. 21. yüzyıl gerçekliğinde kapitalist modernitenin yaşadığı sistemik ve yapısal kriz daha fazla derinleşip, daha kökten sarsılmaları yaşarken, tüm toplumu da kendisiyle birlikte sarsmaktadır. Bu sistem, kendisini egemen erkeklik tarafından yaratılan kadın gerçekliği ve onun etrafında örülen gerçeklikle örmüştür. Kadını kendi hakikatinden uzaklaştırarak, kadın hakikatini muğlaklaştırarak kendisini var etmiştir. Bu nedenle erkek eliyle yaratılmış bu kadın gerçekliğine dayalı olarak kendisini var kılan bu sistemin yaşadığı çıkmaz ve çöküş, bir taraftan kadını toplumsal-tarihsel bir olgu olarak yaşanan kriz ve çıkmazın, diğer taraftan ise toplumun bu kriz ve çıkmazdan çıkışının temel unsuru haline getirmektedir. Bu anlamıyla kadın hareketi en dinamik tarihsel ve toplumsal potansiyele sahip olma özelliğine sahiptir.

“Güçlü ve kurnaz erkeğin” kadın üzerinde kurduğu tahakkümle başlayan özgürlüğün yitimi, günümüzde daha da derinleşerek çoğalmakta, sistemin daha başlangıcından itibaren tahakküm geleneği ve kültürü üzerinden kendisini oluşturmasından kaynaklı var olan yapısal kriz giderek daha fazla derinleşmektedir. Avcı-erkek kültürünün kadınla başlayan toplumu katletme sistemi süreklileşip kaos derinleştikçe, toplumun özgürlükçü dokusu da bunu aşmaya çalışmıştır. Feminizm de kadının bu arayışının sonucunda açığa çıkmış bir harekettir. Kadın sorununa yönelik sosyal bilimlerin yaşadığı yetersizlik ile cinsiyetçi ve liberalist bakış

açısı kadının ve kadın sorunun doğru tanımlanmasını engellemiş, feminist hareket de diğer sistem karşıtı hareketler gibi bu bakış açısından nasibini almıştır. Hâlbuki sosyal bilimlerin toplum ve tarih olgularını doğru tahlil ve tanımlaması, bunun üzerinden oluşturacağı toplumsal perspektif ve bu perspektife dayalı gelişecek olan bakış açısı toplumun özgürlük yürüyüşünü belirleyecektir. Fernand Braudel *"tarih sosyolojileşmeli, sosyoloji tarihselleşmeli"* derken, Rêber APO da bu tespite katılmakta ve toplumsal tarihin doğru analizinin önemini ortaya koymaktadır. Kadının kendisini, toplumsallığını doğru tanıma ve tanımlama düzeyi, mücadele rotasını, perspektifini, yaşanan sorunları aşma düzeyini de belirleyecektir. Bu anlamda egemen erkekliği ve onun yarattığı toplumsallığı, geliştirdiği moderniteyi daha güçlü çözümlmek, erkeğin üzerinde şekillendiği ve tanımını oluşturduğu yalancı, tahakkümcü zemini güçlü bir tarihsel ve sosyolojik çözümlmeye tabi tutarak buna tam anlamıyla örgütlü bir karşıt duruş sergilemek önem taşımaktadır. Maria Mies egemen erkekliğin kökeni olan ve kapitalist modernist sistemin de temel yürütücüsü olan erkek-avcı için *"erkek-avcı üretici değil, bir parazittir"* demektedir. Bu paraziti tamamıyla deşifre etmek, özgür ve eşit yaşamın altını nasıl oyduğunu ortaya koymak, kadın ve erkekte oluşturulmuş verili karakterleri ele alarak özgürlüğe yakın doğalarını tanımlamak sosyal bilimlerin en temel görevlerinden olmaktadır. Fakat aynı zamanda kadın da kendisinin bu denli köleliğin ve iktidarın hammaddesi haline getirilmesini, tüm köleliklerin kaynağı ve sürekli üreticisi kök hücre olmasını ve bu kök üzerinden bu denli kompleks bir egemenlik sisteminin kurulmasını daha güçlü bilince çıkararak, bu hücrenin çözülüşü durumunda sistemin çözüleceğini güçlü bir şekilde ortaya koymak durumundadır.

Toplumsal bin yıllardır bir özgürlük arayışı vardır. Fakat bu arayış yönünü tam bulamamıştır ve bu yönü tam bulamayışının nedeni de özgürlük sorunun kökenini doğru tespit edemeyişinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan genel olarak dünya kadın hareketinin özgürlük arayışının yönünü ve perspektifini belirlemek gibi bir sorumluluğu da bulunmaktadır. Kadın özgürlük perspektifi, özgürlüğün doğrultusunu oluşturmak durumundadır. Bugüne kadar genel olarak dünya kadın hareketlerinin ve feminizmin belki de yaşadığı en temel sorun ve yetersiz kaldığı husus, kadın özgürlük perspektifini toplumsal özgürlük perspektifi haline dönüştürememesidir. Günümüz gerçekliğinde feminist hareketi ele aldığımızda toplumsal bir harekete dönüşmemesinde, elit ve akademik bir düzeyi aşamaması, dar bir çerçevede kalışı ve parçalı duruşu, kadın özgürlük perspektifini doğru temellerde oluşturamayışı, kadın özgürlük sorununun tüm sorunların kaynağı olduğunu topluma taşıramayışı ve kadın sorununu ele alırken derinliği yakalamamasından kaynağını almaktadır. Bu da derinliğine bir sistem karşıtlığını yakalamasını engellemektedir.

Çıkış ve gelişimi Aydınlanma dönemine denk gelen feminist hareket, doğal olarak kendi döneminin bakış açısı, paradigmasal yaklaşımı ve bilimi çerçevesinde bir oluşum ve gelişim diyalektiğiyle kendisini gerçekleştirmiştir. Diğer sistem karşıtı hareketler gibi feminist hareket de bu nedenle pozitivist düşünüşün ve modernist paradigmanın bakış açısıyla örülü olarak çıkış yapmıştır. Bugün, bu modernist paradigma aşılmayla yüz yüzedir. Dolayısıyla feminist hareketin de kendisini yeniden ele alma ve bu paradigmasal bakıştan sıyrılarak kendisini örgütlenme ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle modernist paradigmanın parçalayıcı, determinist ve tekçi mantalitesinin aşılması daha bütünlüklü, kapsayıcı bir düşünce yapısının geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Hareket olarak 18. yüzyılın sonlarında Avrupa'da ortaya çıkan ve gündemleşen feminizm, çıkış dönemleri itibariyle sistemi ve dolayısıyla kapitalizmi çok çözümleyemeyen, tümünden modernite karşıtlığından çok belirli yönleriyle karşıtlık geliştiren, bu temelde de sistem içinde kadına yer açma eksenli bir hareket olarak çıkış yapmıştır. Kapitalizmin kendi ihtiyaçları çerçevesinde sistem içerisinde kadına yer açmasıyla açığa çıkan kadının belirli oranda aktifleşmesine paralel olarak feminizm de kadınlar için seçme, seçilme, yurttaşlık, eğitim veya çalışma gibi eşitlikçi haklar elde etme temelinde gelişmiştir. O günün koşullarında, bilgi ve bilme düzeyinin açığa çıkarttığı bilinç oranında bu tarz talepler ve gelişmeler doğaldır ve kendi koşullarına göre anlamlıdır. Kadının bugün mücadelesini geliştirme ve ilerletmesinde ön açıcı olduğu kadar, genel olarak kadın mücadelesine çok değerli bir miras da yaratmıştır.

Esas olarak insan haklarının gündeme girdiği 17. Yüzyıl, feminizme ilişkin ilk yaklaşımların da açığa çıktığı dönem olmaktadır. Marie Le Jars de Gourney'nin, Christine de Pizan, Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft ve Hedwig Dohm'un da feminizmin düşüncesinin oluşmasındaki ilk öncüler olarak ele alınabilir. Fakat kavram olarak feminizm ilk olarak ütopyik sosyalist ve filozof Charles Fourier (1772–1837) tarafından ortaya atılmıştır. Fourier sosyal gelişmenin kadınlara verilecek daha fazla özgürlükle mümkün olduğunu savunmuştur. Bu açıdan teori olarak feminizm ilk olarak 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarına denk gelen zaman aralığında temel haklar kategorisinde çıkış yapmıştır.

İlk çıkış koşullarında feminizmin genel konjonktürden etkilenecek ve ondan beslenerek çıkış yapması doğaldır. Fakat daha sonra toplumsal niteliğini daha fazla açığa çıkarma, farklılığını daha güçlü ortaya koyma konusunda zayıf kalmıştır. Hâlbuki İngiliz feministlerden Mary Woolstonecraft'ın daha 1792'de *"artık*

kadınların yaşam tarzında bir devrim gerçekleştirmenin zamanı gelmiştir. Kadınlara yitirdikleri onurlarını geri vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için geç bile kalınmıştır" demektedir. Bu da göstermektedir ki aslında ilk feminist öncüler bir kadın devriminin gerekliliğinin farkındadırlar; fakat bu görüşün daha fazla derinleştirilmesi, salt yaşam tarzında değil toplumsal devrimin gerçekleştirilmesinde feminizmin ilerleme kat etmesinde yetersizlikler yaşanmıştır.

Emma Goldman *"kurumlarımız ve koşullarımız, derinlere kök salmış düşünceler üzerinde durur. Bu koşulları değiştirip bunların temelindeki düşünceleri ve değerleri olduğu gibi bırakmak, yapay bir dönüşüm demektir"* derken, zihniyette dönüşüm olmadığı taktirde ciddi bir değişimin yaşanamayacağını çok güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. 1960'larda ikinci dalga feminizmin gelişmesiyle birlikte erkek egemenliğinin sınıf ve devlet bağlamında daha güçlü çözümlenmesi ve daha radikal bir duruşun açığa çıkması söz konusudur. Kadın tarihinin bilince çıkarılması, sosyolojik olarak bu tarihin daha güçlü çözümlenmesi ve ekolojik bir bakış açısının kazanılması gelişmiştir. Özellikle 1968 Devrimci Kuşağıyla birlikte feminist hareket de daha fazla yaygınlaşmış, yetmişli yılların ortalarına kadar toplumsal niteliğini daha fazla açığa çıkarabilmiştir. Hiyerarşik ve devletçi yapılanma daha güçlü çözümlenerek, toplumsal ilişkiler sorgulanarak daha özgürlükçü ilişki arayışları gelişmiştir. Elit siyaset anlayışı belirli oranda aşılmış, doğrudan eylem anlayışı daha hâkim olmuştur. Bu anlamda egemen erkek toplumunun geleneksel ölçüleri, kültür ve ahlaki daha iyi çözümlenmiştir. Fakat Batı merkezli yaklaşım, zihniyet ve bireyciliği aşamaması Avrupa ve Kuzey-Amerika çapında sınırlı kalmasını getirdiği gibi aynı zamanda özelde kapitalizmi genel olarak da iktidar sistemini, özellikle iktidar ve kadın ilişkisini

derinlikli çözümleyememiş, kendi içindeki parçalılığı aşamayarak kadın özgürlüğünde örgütlülüğün önemi yeterince anlaşılamamıştır.

Judith Butler de feminizmin yaşadığı yetmezlikleri ve tüm kadınları kapsayıcı olamamasının eleştirisini şu şekilde yapmaktadır: *“Bana kalırsa feminizmin öznesinin varsayılan evrenselliği ve birliği, içinde işlediği temsili söylemin kısıtlamaları tarafından fiilen babalanmaktadır. Kesintisiz bir kadınlar kategorisi olarak kavranan istikrarlı bir feminizm öznesi üzerinde vaktinden önce diretilmesi yersizdir ve kaçınılmaz olarak kategorinin çeşitli nedenlerle reddedilmesine yol açar. Kurtuluş amacıyla inşa edilse de, dışladığı alanlar bu kategorinin baskıcı ve düzenleyici sonuçlarını açığa çıkarır. Gerçekten de, feminizmin içindeki parçalanma ve feminizmin temsil ettiğini iddia ettiği "kadınlar"ın paradoksal bir biçimde feminizme muhalefet etmeleri, kimlik siyasetinin zorunlu sınırlarına işaret etmektedir. Feminizmin kendi inşa ettiği bir özneyi daha etraflı bir şekilde temsil etmeye çalışabileceği önermesinin olası ironik sonucu, kendi temsil iddialarının kurucu gücünü hesaba katmayı reddettiği için hedeflerine ulaşmayı başaramamasıdır. Kadınlar kategorisine yalnızca "stratejik" amaçlarla başvurarak bu sorun hafifletilemez, çünkü stratejiler her zaman, hizmetine koyuldukları amaçların ötesinde anlamlar taşır. Bu örnekte dışlamanın kendisini tam da bu tür, kastedilmeyen bir sonuç olarak değerlendirebiliriz. Temsili siyasetin gereği olarak istikrarlı bir özneyi dile getirmek zorunda kalan feminizm, hileli temsil suçlamasına karşı savunmasız kalır.”*

Feminist hareketin yaşadığı bu yetersizlikler özellikle 1980'li yıllarda daha da artmış, akademik düzeyi aşamayıp tüm kadınlara ve topluma hitap edememiş, hareket içerisindeki parçalanma derinleşmiştir. Feminist hareket içerisinde farklı farklı fraksiyonların yarattığı dağınıklık bir tarafa, özgürlük arayışında

kapitalist modernitenin özgürlük ufkunu aşamayan, toplum ve kadın gerçekliğiyle uyuşmayan, toplumsallığı zedeleyen yaklaşımlar öne çıkmıştır. Öncesinden bunun tehlikelerini gören Emma Goldman şu tespitlerde bulunmaktadır: *“Kurtuluş, kadının hakiki anlamda insan olmasını mümkün kılmalı. Kadının içinde hasretle ortaya çıkmayı ve harekete geçmeyi bekleyen her şey en zengin ifadesine kavuşmalı; bütün suni engeller yıkılmalı ve özgürlüğe giden yol, yüzlerce yıllık boyun eğişin ve köleliğin izlerinden arındırılmalı.*

Kadın kurtuluş hareketinin de ilk hedefi buydu. Ancak bugüne değin elde edilen sonuçlar kadını tecrit etti ve kadını, ona çok gerekli olan o mutluluk pınarından yoksun bıraktı. Sadece görünüşte gerçekleşen kurtuluş modern kadını suni bir varlık haline getirdi; hani şu Fransız fidanlıklarında yetişen arabesk tarzda, piramit, tekerlek, çelenk şeklindeki ağaçları ve fidanları hatırlatıyor insana, kadının iç dünyasının ifadesiyle ilgisi olmayan biçimlerle karşı karşıyayız. Böyle fidanlıkta yetişmiş kadınlara her yerde rastlamak mümkün, özellikle de entelektüel sayılan çevrelerde.”

Bu değerlendirmelerden de görüldüğü gibi ikinci dalga feminizmin gelişmeye başladığı ve özellikle 68’ler döneminde yakaladığı radikalleşme ve toplumsallaşma düzeyi 80’lerle birlikte bir geriye düşüşü yaşamaya başlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri liberalizmin bu hareket içerisine giderek daha fazla sızması ve sisteme eklemlenme yönelimi olurken, diğer bir sebebi de toplumsallıktan koparak daha çok siyasi alana yönelmiş olmasıdır. Toplumsallıktan kopan siyaset anlayışı, iktidar sisteminin siyaset anlayışıdır ve egemenliğin kendisini en fazla ürettiği, yarattığı, karşıtlarını içine çekip kendisine benzeştirip etkisizleştirdiği alandır. Kadın özgürlük arayışının içine girdiği en büyük hatalardan biri de bu olmuştur. Kadının politika anlayışını doğru bir şekilde bilince çıkarmadan politik alana yöneliş ve

toplumsallıkla bağı tam oluşturmama dar sınırlara hapsolmasını da getirmiştir.

Bu açıdan feminizmin ve genel olarak dünya kadın hareketinin yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Rêber APO bu konuda şunları belirtmektedir: *Şüphesiz kadının statüsünün açıklığa kavuşması meselenin bir boyutudur. Daha önemli boyut, kurtuluş sorunuyla ilgilidir. Diğer deyişle sorunun çözümü daha büyük önem taşımaktadır. Toplumun genel özgürlük düzeyinin kadının özgürlük düzeyiyle orantılı olduğu çokça söylenir. Doğru olan bu belirlemenin içinin nasıl doldurulacağı önemlidir. Kadının özgürlüğü ve eşitliği sadece toplumsal özgürlük ve eşitliği belirlemiyor. Teori, program, örgüt ve eylem düzenekleri de gerektiriyor. Daha da önemlisi, kadınsız demokratik siyasetin olamayacağını, hatta sınıf politikacılığının bile eksik kalacağını, barışın ve çevrenin geliştirilip korunamayacağını da gösteriyor.*

Kadını 'kutsal ana, temel namus, vazgeçilmez, onsuz olunmaz eş' statüsünden çıkarıp, bir özne-nesne toplamı olarak kadın gerçeğini araştırmak gerekir. Tabii bu araştırmaları öncelikle aşk soylarılarından arındırmak gerekir. Hatta araştırmanın en önemli bir boyutu, aşk adı altında örtbas edilen büyük alçaklıkları (başta tecavüz, cinayet, dayak, bini bir para eden küfürler) sergilemek olmalıdır. Herodot'un "Tüm Doğu-Batı savaşları kadın yüzünden olmuştur" sözü ancak bir gerçeği açıklayabilir. O da kadının sömürge olarak değer kazandığı, bu nedenle önemli savaşlara konu edildiğidir. Uygarlık tarihi böyle olduğu gibi, kapitalist modernite kadının bin kat daha ağır ve çok yönlülük kazanmış biçimde sömürgeleştirilmesini temsil ediyor. Sömürgeciliği kadının kimliğine kazımış oluyor. Tüm emeklerin anası, ücretsiz emeğin sahibi, en düşük ücretli işçi, en çok işsiz, erkeğinin sınırsız iştah ve baskı kaynağı, düzenin çocuk doğurma makinesi ve çocuk yetiştiren dadısı, reklam aracı, seks-porno aracı

vb. olarak sömürgeleştirilmesi uzayıp gider. Kapitalizm, hiçbir sömürü düzeneğinde olmadığı kadar kadına ilişkin bir sömürü düzeneği geliştirmiştir. İstemesek de tekrar tekrar kadın statüsüne dönmek acı oluyor. Ama gerçeklerin dili sömürülenler için başka türlü de olmuyor.

Feminist hareket bu gerçeklerin ışığında şüphesiz en radikal sistem karşıtı hareket olmak durumundadır. Çağdaş haliyle kökenlerini yine Fransız Devrimi'ne dayandırabileceğimiz kadın hareketi, birkaç aşamadan sonra günümüze kadar gelebilmiştir. İlk aşamada hukuki eşitlik peşinde koşulmuştur. Fazla anlam ifade etmeyen bu eşitlik günümüzde yaygınca sağlanmış gibidir. Ama içeriğinin boş olduğunu iyi bilmek gerekir. İnsan hakları, ekonomik, sosyal ve siyasal haklar gibi diğer haklarda da biçimsel gelişmeler vardır. Kadın görünüşte özgür ve erkekle eşittir. Hâlbuki en önemli kandırmaca bu eşitlik ve özgürlük tarzında gizlidir. Sadece resmi modernitenin değil, tüm dönemlerin hiyerarşik ve devletçi uygarlık sisteminin tüm toplumsal dokularına nüfuz edip zihnen ve bedenlen tutsak aldığı, en derin köleliğe mahkûm edip çalıştırdığı kadının özgürlüğü, eşitliği ve demokrasisi çok kapsamlı teorik çalışmalar, ideolojik mücadeleler, programatik ve örgütsel faaliyetler, en önemlisi de güçlü eylemler gerektirir. Bunlar olmaksızın feminizm ve kadın çalışmaları sistemi rahatlatmaya çalışan liberal kadın faaliyetlerinden öte bir anlam taşımaz."

Bu değerlendirmelerden de hareketle feminist hareketin hem ideolojik ve felsefik olarak daha derinlikli çözülme ihtiyacı gerekmektedir hem de feminizmi de kapsayan tüm yönleriyle kadını ele alıp inceleyecek ve gün yüzüne çıkaracak olan jineolojinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bunun için de yeni ve güçlü bir toplumsal perspektife ihtiyaç vardır. Kadın Hareketinin 21. yüzyılın sorunlarına ve çelişkilerine çözüm bulması, liberalizmin etkilerinden sıyrılmış ideolojik bir düzeye kavuşması

ve bununla birlikte toplumsal perspektifini güçlü oluşturmasıyla mümkündür. Toplumsal doğayı gözeten, bunun gelişim çizgisini doğru temellerde ele alan, demokratik ve ekolojik ilkelerle örölmüş bir kadın özgürlük perspektifinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Kadının toplumsal tarih içerisindeki yeri ve rolünün daha güçlü tanımlanması, siyaset alanına yönelirken kadın bakış açısına dayalı demokratik siyaset anlayışının geliştirilmesi, ekonomiden kültüre, tüm alanlara kadar kadın değerlerinin geliştirilmesi ve doğru analizi gerekmektedir. Aynı zamanda feminist hareketin oryantalist bakış açısının aşarak her toplumdaki her kadının yaşadığı sorunlara hitap edecek ortak bir kadın dilinin gelişmesi ile her bir toplumdaki kadının sorunları ve özgürlük arayışını özgülünde ele almak, yerel ve evrenselin bağını güçlü kurup farklılıkları tanıyarak kadın birliktenliğini sağlamak önem taşımaktadır. Kadının ortak düşünce, ruh, dil ve duygusunu açığa çıkarabilmek, tarihten bugüne ortak kadın değerlerine ulaşmak ve güncel taşıyarak akışı sağlayabilmek, bunun örgütlü yapısını oluşturabilmek gerekmektedir.

Bu anlamda kadın özgürlük mücadelesi sistem karşısında en derinlikli eleştirileri, en radikal mücadeleyi geliştirecek olan uygarlık karşıtı bir harekete kavuşmak durumundadır. Çözümleme, eleştirme ve radikal mücadeleyle birlikte alternatif yaşamı oluşturma ve bunun için egemen erkek sistemi karşısında kadın özgürlük sistemini geliştirmek ve yaşamsallaştırmak kadın hareketinin en temel görevidir. Rêber APO'nun demokratik modernitenin temel güçlerinden biri olarak ele aldığı kadın ve kadının özgürlük hareketi için şu değerlendirmeleri temel perspektifi sunmaktadır: *"Feminizmi de kapsayan kadın bilimine dayalı kadının demokratik özgürlük ve eşitlik hareketi, açık ki toplumsal sorunların çözümünde başat rol oynayacaktır. Yakın geçmişteki kadın hareketlerinin eleştirisiyle yetinmeden, daha çok*

kadını yitik bir kimliğe dönüştüren uygarlık ve modernite tarihine yüklenmek gerekir. Eğer sosyal bilimlerde kadın konusu, sorunu ve hareketleri neredeyse yok derecesindeyse, bunun esas sorumlusu uygarlık ve modernitenin hegemonik zihniyeti ve maddi kültür yapılarıdır. Dar hukuki ve siyasi eşitlik yaklaşımlarıyla belki liberalizme katkı sunulabilir; fakat bu tür yaklaşımlarla sorunun çözümü şurada kalsın, olgu olarak çözümlenmesi bile sağlanamaz. Mevcut feminist hareketlerin liberalizmden kopuk sistem karşıtı güçler haline geldiklerini iddia etmek kendini yanıltmak olacaktır. Feminizmin baş sorunlarından biri söylendiği gibi radikalizmse, o zaman öncelikle köklü liberal alışkanlıklarla, düşünce ve duyu tarzları ve yaşamlarıyla ilgisini koparıp, arkasındaki kadın düşmanı uygarlığı ve moderniteyi çözümlemesi ve bu temelde anlamlı çözüm yollarına yüklenmesi gerekir.

Demokratik modernite kadın doğasını ve özgürlük hareketini temel güçlerinden birisi olarak bilip hem geliştirilmesini hem de ittifak yapılmasını başta gelen görevlerinden sayarak yeniden inşa çalışmalarında değerlendirmek durumundadır."

Bu temelde kadın hareketinin de toplumun yeniden inşasında kadın özgürlüğünü toplumun yeniden inşasının temel harcı olarak ele alıp buna göre yeniden örgütlenmesini geliştirmesi, bunu yaparken de jineoloji temelinde bilinç aydınlanması yaşayarak erkek aklın bilme ve bilinç düzeyinden sıyrılması, liberalizmden arınması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek 21. yüzyılın bir kadın yüzyılı olmasının koşullarını daha fazla sağlayacaktır.

C- Oryantalist Yaklaşımın Eleştirisi ve Reddi

"Oryantalizm Avrupa modernitesinin Doğu ve Ortadoğu için geliştirdiği ideolojik hegemonyanın bilimsel ifadesidir. Çok etkili bir düşünce hegemonyası olarak işlevini sürdürmektedir. Modernitenin küreselleşmesi ideolojik küreselleşmeyle iç içedir.

Belki de ideolojik hegemonya daha önceliklidir. Zihinlerin fethi kadar etkili başka bir fetih yoktur. Bu satırları yazarken bile oryantalizmi ne kadar aştığımı kendime hep sordum. Çok iyi biliyorum ki, bu zihniyetle düşünmem beni düşünce köleliğinin fasit dairesinden kurtaramayacak, tersine azap verircesine aynı dairenin içinde dönüp dolaştıracaktır. Geleneksel anti-modernistlerden İslâmcı olanları, İslâm'ın bir düşünce tarzının olduğunu ve Garba karşı bağımsız düşündüklerini 19. yüzyıldan beri ısrarla söylemleştirirler. Yanılma payı yüksek olan bir söylemdir İslâmcılık. Anti-modernistliği kesinlikle oryantalist tezler üzerinde yürümektedir...

Anti-oryantalist olmak bana ilginç ve çekici gelir. Bunu bu satırlarda deniyorum. Düşünce özgürlüğü kendi başına anti-oryantalizmi ifade etmez. Oryantalizmi aşmak sanıldığı kadar kolay değildir. Kapitalist modernitenin üç sacayağı üzerinden anlatımını reddetmek belki anti-modernistlik olabilir; ama kendi başına modernizmi, oryantalizmi aşma anlamına gelmez. Daha da önemli olan, reddedilenin yerine neyin konulacağıdır. İslâmiyet veya herhangi bir gelenek de moderniteyi reddedebilir. Fakat sıra seçenek olmaya geldiğinde teslim olmaktan başka çarelerinin olmadığını görürler. Açık veya kapalı teslimiyyetin çıkarları gereği olduğunu bilerek moderniteye tabi olurlar. Reel sosyalizmin çöküşü, moderniteyi aşmak şurada kalsın, üç sacayağı üzerinden tamamen moderniteye aşırı bağımlı (özel kapitalizm yerine devlet kapitalizmini uygulamak ret anlamına gelmez) olmasının bir sonucudur. Çin kadar bu yargıyı çarpıcı biçimde doğrulayan başka bir örnek ender bulunur. Ortadoğu'da gerek Marksizm'in gerek dinciliğin kalıcı bir sistem geliştiremeyişi oryantalizmi aşamamalarından, hatta oryantalizmin daha aşırı uygulayıcıları olmalarından ileri gelmektedir.

...

Modernist ve oryantalist akım sanıldığından çok daha etkindir. Sadece kültürel düzeyde bir eleştiri bu akımların aşılması anlamına gelmez. Sistemin hegemonik güçlerinden birini yenmek, hatta anti-kapitalist devrim yapmak eleştiri ve alternatifinin gerçekleştirildiğini kanıtlamaz...

Modernist ve oryantalist ideolojik hegemonyayı eleştirirken temel parametreleri esas almak şarttır. Üçlü sacayaklarını temel parametreler olarak kabul ettiğimizde konunun önemi daha iyi anlaşılır. En radikal eleştirin bu temellerde geliştirilebileceği, seçeneklerin de ancak bu temeller üzerinde üretilmesi gerektiği tutarlılık açısından önemle belirtilebilir. Eleştirin kendisi bütünselliği ve yapısal süreleri esas almak durumundadır. Sadece kısa süreli olaylar ve siyasi süreçlerle kişisel rollerin eleştirisi hakikatin açığa çıkartılması için yeterli değildir. Bütünsellik burada süre kavramıyla birlikte eleştirin temeline oturtulmadıkça, ortaya çıkacak sonuçlar parçalı, zamansız, dolayısıyla anlamsız olmak, hakikati ifade edememek gibi ağır kusurlar ve yanlışlıklar içerecektir. Neyi eleştirirsek eleştirelim, eleştirdiklerimizin bütünselliklerini ve süreliliklerini mutlaka doğru belirlemeliyiz. Söz konusu modernite olunca, en az üç sacayağı temelinde bir bütünlük teşkil ettiğini ve süre olarak beş yüz yıllık uzun, yapısal, sistematik bir zamanı içerdiğini temel almak gerekecektir. Başta Marksistler olmak üzere sistem karşıtlarının en temel hatası, uzun süreli ve üç ayaklı bir sistemi kısa süreler içinde, hatta bazen süre'yi göz ardı ederek tek boyutu içinde, örneğin yalnızca kapitalizm boyutuyla eleştiriye tabi tutmalarıdır."

Rêber APO

Modernist ve oryantalist algıların yarattığı bakış açıları ve kültürel yapılanmayla kadın özgürlük sorununa yaklaşım, soruna köklü çözümler üretilmesinin önünde set oluşturduğu gibi doğru bir

analize tabi tutulmasını ve bütünlüklü ele alınmasını da engellemektedir. Özellikle 'akılcı, ilerici ve gelişkin' Batı'nın ya da Batılının ortaya koyduğu değerlendirme, çözümleme ve çözüm perspektifleri olmadan 'akıldan yoksun ve geri(!)' biz Ortadoğuluların (veya genel olarak Doğulu) toplumun en temel sorunu olan kadın özgürlük sorununa doğru yaklaşım sergilemesi mümkün olabilir mi?

Bu soruya verilecek cevap elbette ki bir Batılının gözüyle 'hayırdır'; çünkü modernist paradigmaların etkisinde kalan herhangi bir düşünce akımı, ideoloji ve hareket egemenlikli bakış açısından kendisini sıyıramadığı ve elbette ki her tür egemenlikli düşünüşte özgürlüğü, eşitliği, huzuru, refahı her zaman egemenler getirdiği için kadın özgürlük sorunun çözüm akli ve alternatifi de ancak Batı veya Avrupa merkezli gelişebilecektir. Avrupa merkezci bu bakış açısı tüm toplumsal olgularda olduğu gibi kadın sorununda da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Devletçi-iktidarcı paradigmasal düşünüşte devlet ve iktidarın topluma özgürlük, eşitlik, demokrasi getirmesi ve erkeğin kadına her yönlü öncülük etmesi ne denli olağan kabul ediliyorsa, modernist düşünüşün yarattığı zihniyet yapılanması da her konuda Batı merkezli öncülüğü öne çıkartır. Bu Avrupa merkezci bakış açısı her konuda Avrupa eksenliliği doğal, olağan, olması gerekenmiş gibi bir algı oluşturur. Yaratılan bu algıyla başta Ortadoğu toplumları olmak üzere dünyanın tüm bölgelerindeki her türlü soruna çözüm reçeteleri ve perspektifleri akılcıl Batı'dan çıkarılarak oluşturulmaya konulur. Hâlbuki tüm insanlığın ortak kültürel değerleri olmakla birlikte, her bir toplumun, her bir kültürün farklılıkları bulunmaktadır. Avrupa'dan çok daha kadim, çok daha derin ve köklü toplumlar, kültürler vardır. Fakat egemenlik zihniyetinin yarattığı benmerkezcilik bunun görülmesini engellemekte, kendi toplumunda bu algıyı

oluşturduğu kadar egemen olmaya çalıştığı toplumlarda da böylesi bir algı operasyonu gerçekleştirerek hâkimiyetini kurumsallaştırmaktadır.

Bu algı operasyonları sonucunda Avrupa'nın gözüyle kendine bakma ve tanımlama hem Ortadoğu toplumlarında hem de dünyanın diğer bölgelerinde gelişmektedir. Böyle olunca da her şeyin en iyisini, en doğrusunu, en güzelini, en akıllıcasını geliştirecek olan bir üst akıl olarak Avrupa merkezilik öne çıkmaktadır. Oryantalizmin Ortadoğu'yu ele alışında en klişeleşmiş bakış açısı ve tanımlamaların biri de bu nedenle kadın bakış açısında ortaya çıkmaktadır.

Modernist ve oryantalist zihniyette Batı modern bir toplum olduğu için geleneksel olanı aşmış, demokratik, bireysel özgürlüğe ve gelişime imkân sunduğundan ilerici, Ortadoğu toplumları da geleneksel yaşam ve kültürü daha fazla koruduğu ve toplumsal yapılanması farklılık gösterdiği için geriliği temsil eder. Geleneksel toplum, modern toplumun özelliklerine sahip olmayan toplumu ifade eder. Bu açıdan modern olan, geleneksel olana üstün olmak durumundadır. Gelişkinliğin ve öncülüğün ölçütü Avrupa yaşam tarzı ve bakışı olarak yansımaktadır. Bu tarz bir bakış açısı modernliğin ve ilericiliğin ölçütü Batı tarzı yaşam ve düşünüş olarak öne çıkmaktadır.

Doğu bilimi, Şarkiyatçılık anlamına gelen oryantalizm, Batı gözüyle Doğu'ya bakan yaklaşımı ifade eder. Bu yaklaşıma göre Doğu zenginlik ve ihtişamın merkezidir, ama tembel ve yönlendirilmeye açıktır. Bu nedenle de Doğu toplum ve kültürleri, dilleri ve halkları Batı tarafından incelenir, araştırılır ve bunun sonucunda elde edilen sonuçlarla yargılara gidilir, politikalar üretilir. Günümüzün en hâkim bakış açılarından olan oryantalizm, kavram olarak ilk kez 1700'lerin sonlarından itibaren kullanılmaya

başlanmışsa da kökenleri Avrupa'nın Ortadoğu'ya göz diktiği ilk dönemlere kadar gitmektedir. Rêber APO oryantalizmin kökenlerinin Greko-Romen kültür yayılcılığına hatta Troya Savaşı'na kadar götürülebileceğini belirtmektedir. Bu anlamıyla her ne kadar kapitalist modernitenin gelişimiyle birlikte ideolojik hegemonyanın hâkim aracı olarak işlev görüyorsa ve daha işlevsel-kurumsal bir hal almışsa da, kökenleri çok daha eskiye dayanmaktadır.

Günümüz gerçekliğinde ise modernist ve oryantalist bakış açısı en hâkim zihniyet olarak Ortadoğu toplumlarını etkilemekte ve belirlemeye çalışmaktadır. Zaten modernizmin kendisi determinist özelliğe sahiptir. Bu özelliğinden kaynaklı da modernliği ilerlemecilik, hatta her toplum için geri dönüşü olmayan ve olması gereken bir zorunluluk olarak ele alır. Bu nedenle de Avrupa modernitesi kendisini ilerici ve gelişkin gördüğünden tüm toplumları da kendisini ölçüt olarak koyarak değerlendirir ve buna göre belirlemeye çalışır. Oryantalizm de buna göre Doğu'yu kendisine göre belirleme, oluşturma'nın ideolojik aracı olarak işlev görmektedir.

Bu nedenle Ortadoğu'nun hâkimiyet altına alınma ve belirlenme çabasında oryantalizm en etkili ideolojik silah olarak kullanılmaktadır. Oryantalizmle Ortadoğu insanının kendine yabancılaştırılması geliştirildiği gibi, bu kadim toprakların tarihi, felsefesi, kültürü, toplumu kapitalist uygarlığa göre yoruma ve değerlendirmeye tabi tutulmakta, tüm toplumsal değerler ve yaratımlar Avrupa akılcılığının süzgecinden geçirilerek topluma yön verilmektedir. Böylelikle de cahil, bir şey bilmeyen, kültürsüz, şiddet yanlısı, akılsız, hiçbir değer üretemeyen bir toplumsal gerçeklik algısı oluşturulmaktadır. Bu algıyla da genel olarak Doğu toplumlarının ve özelde de Ortadoğu'nun öğreticisi, eğiticisi olarak kendisini konumlandırmaktadır. Oryantalist bakış açısı Avrupa

sosyal bilimlerine de yansımaları bulmuş, birçok düşünür ve filozofu, hatta Mark ve Engels gibi sosyalist önderleri dahi etkilemiş ve düşüncelerine yön verebilmiştir. ‘Doğuyu cehaletten kurtaracak olan Avrupa’dır’ mantığının hâkim çıktığı bu bakış açısına göre, Avrupa’nın Doğu’yu fetih ve işgal girişimleri bile olumlanmaktadır.

Oryantalizm, kapitalist modernitenin Ortadoğu’yu kendisine göre biçimlendirme, belirleme aracıdır. Kendi hâkim modernitesinin gözüyle Ortadoğu’yu (genel olarak da Doğu’yu) yorumlaması, algı oluşturmaları, kültürel ve sosyal yapısını düzenleme yöntemidir. İmmanuel Wallerstein Batı eksenli sosyal bilimi eleştirirken bu temelde oryantalizmi şöyle tanımlamaktadır: *“Batı sosyal bilim anlayışında tarih, iktisat, siyasal bilimler ve sosyolojinin hepsi hemen hemen sadece Batı ile ilgileniyordu. Diğer ülkelerin çoğu, Batı-dışı, antropolojinin ve Şarkiyat araştırmalarının alanıydı. Şarkiyat araştırmaları esas olarak geçmişte bir noktaya kadar büyük bürokratik imparatorlukların kontrolü altındaki bulunan bölgelerde bulunan yerlerle ilgileniyordu: Özellikle Çin, Japonya, Hindistan, Arap dünyası, İran, Türk dünyası ve Bizans. Bu ‘yüksek uygarlıklar’ modern değildi ve onların modern-dışılığı analizin merkezi odak noktasıydı. Niçin modern olmadıkları, daha doğrusu, niçin modern hale gelemedikleri Şarkiyat araştırmalarının çözmeye koyulduğu bulmacaydı.”* Sosyal bilimler sözlüğü ise moderniteyi *“Genel olarak bir uygarlığın kendi gelişim çizgisi içinde görece en son dönemde geliştirildiği özel olarak da Batı uygarlığının Rönesans dönüşümünden sonra kazandığı kültürel değer ve sosyal ilişkilerin özümsemesi ile ortaya çıkan yaşam tarzı”* olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamaya göre modernite Batı’ya has bir yaşam tarzı olarak ele alınmaktadır. Esas olarak da bu tanımlamadan çıkaracağımız kapitalizmin gelişimiyle beraber ortaya çıkan ve Batı’ya has “kazanılan kültürel değer ve sosyal

ilişkiler"den kasıt kapitalist modernite yaşamıdır. Kapitalizmin modernitesinin yaşam anlayışı toplumdan soyutlanmış, kent yaşamının giderek daha fazla teşvik edilmesi ve bununla paralel üretim artışı, merkezi idari yapının ortaya çıkması ve bireyin önem kazanmasının hâkim olduğu yaşam anlayışıdır. Bu temelde de modern kavramı, 16. yüzyıl Avrupa'sında ortaya çıkan değişimler ve bu değişimlerle yeniden yapılan toplum esas alınarak tanımlanmaktadır. Kapitalizmin gelişimine bağlanarak tanımlanan modern toplum, yaşamın çok geniş bir alanında etkide bulunan ve esas olarak kapitalist yaşam tarzının hâkim kılınmasını ifade etmektedir. Modern yaşam tarzı olarak sunulan ise toplumsallığın dağıldığı, bireyciliğin hâkim kılındığı, tekelciliğin temel yaşam tarzı haline dönüştürüldüğü, kültürlerin eritildiği yaşam tarzı olmaktadır. Hâlbuki her dönemin ve her toplumun kendisine göre bir yaşam tarzı, yani modernitesi bulunmaktadır. Modernite esas olarak bir çağa damgasını vuran yaşam tarzıdır. Kapitalist yaşam tarzının son dört yüz-beş yüz yıllık sürecinin hâkim modernitesi haline gelmesi, daha önce hiçbir modernitenin olmadığı ve bu çağda başka modernitelerin olmadığı veya yaşanamayacağı anlamına gelmemektedir.

Özellikle tüm devletçi uygarlık oluşum ve yaratımlarına rağmen kadim toplumsal kültürlerin yaşandığı ve modernitesini her şeye rağmen bu toplumsallığa dayanarak oluşturan Ortadoğu coğrafyasında kapitalizmin modernite anlayışının hâkim kılınmaya çalışılması, başlı başına bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa merkezli bakış açısıyla Ortadoğu toplumunun sorunlarını çözmeye çalışmak, yol göstericiliğe soyunmak küçük yaştaki yeni yetme bir torunun büyük büyük annesine akıl vermesi, tecrübe sunması durumuna benzemektedir. Bu kadın sorunu ve öncülüğü konusuna gelince daha da trajik-komik bir durumu ifade etmektedir.

Öncelikle kadim Ortadoğu topraklarının ilk modernitesi neolitik dönem modernitesidir. Neolitik yaşam tarzı kadına dayalı yaşam tarzıdır. İlklerin oluşumudur, toplumsallığın nitelik kazanması, sıçrama yapmasıdır; insandaki duygusal ve analitik akıl gücünün ortaklaşarak ilk düşünce sistemlerinin, ilk entelektüel gelişimlerin, ilk teknolojik ve bilimsel çıkışların gerçekleştirilerek bunlara dayalı yaşam anlayışının oluşturulmasıdır. İlk uygarlıkların çıkış beşiği de yine bu topraklardır; ilk özgürlükçü ve bunun karşısında yine ilk egemenlikçi yaşam modeli bu topraklarda çıkmıştır. İlk kadın direnişleri ve toplumsal başkaldırıları yine bu topraklarda ortaya çıkmıştır. Erkek egemenliğine karşı ilk kadın savaşmaları burada başlatılmıştır; iktidar mekanizmalarına karşı ilk örgütlü halk ayaklanmalarının öncülüğünün başlangıç yeri burasıdır ve ilham kaynağı da yine tarihin ilk başkaldırıcuları olan kadınlardır. Daha sonra gelişen tüm toplumsal modeller, tüm direnişler, tüm örgütlü duruşlar bunlardan beslenerek, üzerine ekleyerek oluşmuş ve ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle Ortadoğu toplumunu tanımayan ve aslında bu konuda Avrupa merkezli düşünüşün bir sonucu olarak ciddi cehalet ve bilinçsizlik durumunu ifade eden yaklaşımla Ortadoğu kadını küçümseyen, salt gerici ve kurtarılmayı bekleyen, 'şehvetli ve baştan çıkarıcı' olarak gören bir zihniyetle beslenen hiçbir düşünce tarzının, yaklaşımın ve hareketin kadın sorununu çözümleyici olamayacağı açıktır. Fakat Batı kaynaklı bu düşünüş ve bakış tarzı günümüzde sadece Avrupa'yla sınırlı kalmamış, oryantalizmin hâkim kılınmasıyla Ortadoğu toplumlarının kendisinde de hâkim olmuştur. Hâlbuki bu topraklardaki tüm egemen sistem uygulamalarına rağmen kadın, yine de özünü en iyi koruyabilen olmayı başarmıştır.

Fatmagül Bertay kadın ve kültür konusunu ele alırken Ortadoğu'ya yönelik oryantalizmi şu şekilde sorgulamaktadır: *“Bir toplumsal grup olarak kadınların insan hakları, en fazla, kültür*

adına öne sürülen gerekçelerle çiğneniyor. Farklı toplumlarda farklı biçimler olsa da, kültür kavramı, kadınların yaşamlarını hem doğrudan somut olarak, hem de derin bir biçimde simgesel olarak sınırlandırmaya hizmet ediyor. Tarihsel olarak kadınlar, kültürün taşıyıcıları, koruyucuları ve aktarıcıları olarak görüldüler. Kadınlar, topluluğun yeniden üretilmesinin temsilcileridir; kılık kıyafetleri, davranışları vb. yoluyla, topluluk kültürünün simgelerini ve kodlarını cisimleştirirler. Buna ek olarak, problemleri bir "kamusal" / "özel" alan ayrıştırmaları içinde kadının aile ve ev ile ilk elden özdeş kılınması, onun geleceğinin tartışıldığı, hatta belirlendiği alandan - kamusal alandan dışlanmasına ya da orada ikincil sayılmasına yol açar.

Kültürün siyasal kullanımını sorgulamaksızın, kimin kültürü olduğu ve ondan esas olarak kimin yararlandığı sorusunu sormaksızın, yani bizzat kültür kavramını tarihsel bağlamına oturtup onu yorumlayanın statüsünü araştırmaksızın, kadınların, uluslararası arenadaki daha büyük siyasal, ekonomik askeri ve söylemsel mücadelelerde bu kadar kolaylıkla araçsallaştırılabilmelerini anlamamız güçleşir. Bu noktada, kültür argümanını kimin, ne adına öne sürdüğüne bakmak gerekir; korunduğu varsayılan kültürel pratiklerin ve normların oluşturulmasına, bunlardan ilk elden etkilenen toplumsal gruplar –burada kadınlar- ne ölçüde katılmışlardır? Üstelik hatırlamak gerekir ki, kültür, statik, değişmez, kesinlikle tanımlanabilir bir bilgi bütünü değil, sürekli olarak yeniden tanımlanan, uzlaşmalara, müzakerelere açık olan bir dizi toplumsal pratiktir. Kadınların statüsü konusunda kültürel açıklamalara dayanılması, genellikle savunmacı ve karşıtlaşmacı bir mantıktan kaynaklanıyor ve kültür ile insan hakları, kutuplaşmış bir karşıtlık içinde kavranıyor. Bunun nedeni, kültürün katı bir biçimde tanımlanması, buna karşılık evrenselliğin de içi boşaltılmış bir formüle dönüştürülmesidir;

böylelikle, insan hakları ile kültürel farklılık arasında da sahte bir karşıtlık yaratılmış oluyor. Kültürel ve dinsel gerekçelerin uluslararası insan hakları normlarına ve "emperyalist" olduğu öne sürülen özgürlük anlayışlarına karşı kullanılması, belli bir toplumun ya da bölgenin kültürünün değişmez olduğunu öne sürmek ve o toplumun insanlarının kültürü, varolan normları değiştirme ve yeni düşünceleri benimseme haklarını reddetmek anlamına gelir. Böyle bir yaklaşım, örneğin Ortadoğu kültürünü değiştirmeyen, kendi içine kapalı, statik bir normatif model olarak, başka yerlerdeki kültürlerden farklı olarak algılamak demektir. Bu ise, oryantalizmin ta kendisi değil midir?"

Oryantalistlerin yabancı gözlerle baktığı bu topraklara ve bu toprakların kadınlarına onların gözleriyle bakmak ve onların gözleriyle görüp ele almak, modernitenin zihni hegemonyasını kabullenmek ve ona teslim olmak anlamına gelmektedir. Rêber APO oryantalizmi eleştirirken oryantalizmi ne kadar aşabildiğini sorguladığını dile getirmektedir. Bu, modernist ve oryantalist ideolojilerin yarattığı zihniyet hegemonyasının ne denli etkili olduğunu ve her an sorgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu konuda aydın ve düşünürleri de eleştirirken, en anti-oryantalist görünenlerin dahi oryantalizmden payını aldığını da ortaya koymaktadır. Bu konuda oryantalizmi ilk olarak tanımlayan ve geniş olarak değerlendiren Edward Said'i de eleştirirken, aynı zamanda bu topraklardaki sorunların çözümünde yine bu toprakların alternatifinin olması gerektiğini de belirtmektedir. Edward Said; *"Oryantalizm Doğu'nun Batı tarafından, Batı'nın kültürel ve ideolojik kurumları, bu kurumların dil ve doktrinleri kısacası Batı anlatıları yoluyla temsil edilmesidir. Bu temsilde Doğu suskundur"* demektedir.

Suskunluğun bozulması, kendi kökleri üzerinden toplumun yeniden arayışa yönelmesi ve bu arayışın da kadın öncülüklü

gelişmesiyle bağlantılıdır. Ortadoğu toplumu kadın öncülüğünün ve yine kadın düşüşünün başlangıç mekânıdır. Kazanımlar ve kaybedişler bu topraklarda gerçekleşmiştir. Kaybedilen yerden kazanmaya çalışmak, kaybediş noktalarının doğru tespit edilip buna göre örgütlenmek ve harekete geçmekle mümkündür. Bu da ne modernist ne de oryantalist zihniyet ve yaklaşımlarla gelişebilecek bir durum değildir. Ne bireysel özgürlükçü ne de kadın sorununu reformist, sistem içilemiş yaklaşım ve yöntemlerle çözüme kavuşturmaya çalışmak sorunun niteliğine denk düşmemektedir. Kadın sorunu her şeyden önce toplumsal bir sorundur; özgürlük sorunu toplumsal bir sorundur. Kadının bireysel özgürlük arayışına yönelmesi ve üç kuşak hakları temelinde özgürlük talep ve arayışlarında bulunmasıyla kadın sorunu çözülebilecek bir sorun değildir. Reformist yaklaşımlar ancak var olan durumu biraz restore etmeyi, kapitalizmin görece kadına açtığı modernist kapıları biraz daha genişletmeyi getirecektir. Bunun çok ötesinde bir özgür yaşamı geliştiremeyeceği bugüne kadar ortaya çıkan sonuçlardan da görülebilmektedir.

Kadın kaybettiği yerden ancak kazanmaya yönelerek özgürlük sorununa çözüm bulabilir. Pozitivist, determinist yaklaşımlarla özgürlük sorununa yaklaşmak, sorunu parçalamak ve bu parçalılıkla aslında daha fazla derinleştirmek demektir. Kadın sorunu da bütünlüklü bir sorundur; dünyanın neresinde olursa olsun tüm kadınlar ezilen cinstir; hangi sınıftan, hangi ulustan olurlarsa olsunlar, dünyanın hangi coğrafyasında yaşarlarsa yaşasınlar köleliğin, özgürlük sorunun kök hücresidir. Bu anlamda bireysel özgürlük arayışları ile kadın özgürlük sorununa yaklaşamayacağı gibi, sorun salt bir bölgeye has veya sadece dünyanın belirli bölgelerindeki kadınların kendilerinden görece daha iyi koşullardaki kadınlar tarafından kurtarılmaya muhtaç

oldukları yaklaşım ve bakış açısıyla yaklaşamaz. Sorun bütünseldir, Kürt'ü, Türk'ü, Arap'ı, Fars'ı, İngiliz'i, Fransız'ı, Alman'ı, Çek'i, İsrail'i, Bulgar'ı, Amerikalısı, Somalilisi, İtalyan'ı, Yunan'ı vs. tüm kadınların sorunu öz olarak aynıdır. Sorun biçimde ve uygulama alanlarında farklılıklar gösterse dahi, öz olarak kadına egemenlik uygulamaları aynı zihniyetin ürünü olarak açığa çıkmaktadır. Bu nedenle sosyal ve ekonomik olarak Avrupa-Amerika veya başka bir yerdeki bir kadının diğer yerlerdeki kadınlardan belki daha iyi koşullarda yaşıyor olması özgür olduğu anlamına gelmediği gibi, kadın özgürlük sorununa da belirlenimci pozisyon da olamaz. Kadınların ortak ruh, akıl ve duygu birlikteliğiyle mücadele yürütmesi, toplumsal aklı ortaya çıkarmaları ve bireysel özgürlük anlayışını aşarak özgürlük sorununa yönelmeleri önem taşımaktadır.

Ortadoğu'yu tanımlarken 1882-1907 yılları arasında İngiltere'nin Mısır'ı işgali sırasında 25 yıl yöneticilik yapmış olan Lord Cromer *“Şark'lı mantıksızdır, ahlaksızdır, çocuksudur, farklıdır, buna karşılık Avrupalı akli başında, erdemli, olgun ve normaldir”* derken oryantalizmin bakış açısını çok iyi bir şekilde ortaya koymaktadır. ‘Mantıksız, ahlaksız, çocuksu’ olana ‘akıl sahibi olan, normal insan standartlarına uyan, erdem sahibi Avrupalılar’ ancak öncülük yapabilecektir. Egemenlerin bu bakış açısının tüm sistem karşıtı hareketleri de etkilediği bir gerçektir. Kadın sorununa yaklaşıma egemen olan da yine bu zihniyettir. Nitekim talan ve gasp için göz dikilen Ortadoğu ve coğrafyası nasıl ki birçok uydurma hikâye ve anlatılarla topluma anlatılmaya çalışılmışsa, Ortadoğu kadınları da Avrupalı sanatçı, edebiyatçı ve araştırmacıların temel konularından ve temalarından olmuş, hiç tanımadıkları, görmedikleri, bilmedikleri Ortadoğu kadınına allandıra ballandıra anlatırken gerçeklikten kopuk, kendi hayal âlemlerinin ürünü birçok tasvirde bulunmuşlardır. Bu tasvirlerin tümünde ağırlıklı

olarak öne çıkan Ortadoğu kadını cinsel bir obje olarak ele alma varken, aynı zamanda vahşi, sevimli, savunmasız, çekici, cahil, kendini sunuma açık kadın tasvirleri yapılmaktadır. Bu tasvirlerle birlikte kurtarılmayı bekleyen, kurtarılmaya muhtaç kadın imgelemleri belirginlik kazanmaktadır. Modernleşmesi, eğitilmesi, geleneklerin hâkimiyetinden çekip çıkarılması gereken kadın imgelemleri zihinlere iyice yerleştirilerek, üst bir aklın bu kadınları kurtarması gerektiği fikri geliştirilmektedir.

Sorunu gelenek olarak tanımlarken bu geleneği tam anlamıyla tanımlayamamak ve devletçi-iktidarcı geleneği salt Ortadoğulu kadınların değil, tüm kadınların köleleştirilmesinin kaynağı olduğunu ortaya koyamamak modernizm ölçütlerindeki özgürlük anlayışını geliştirmektedir. Bu şekilde de Ortadoğu'daki kadın sorununu inanç ve ekonomik özgürlük kapsamında ele alma gelişince de cehaletten sıyrılma ve geleneğin gücünü kırmayı modernleşme olarak koyma gelişmektedir. Modernleşen, yani kendi toplumsallığından bağını kopararak liberal ve modernist ölçülerde özgürlük anlayışını benimseyen kadın, Ortadoğu kadınına rol model olarak sunulmaktadır. Hâlbuki özgürleşmek kendi toplumsallığına sırt çevirmek ve o toplumsallığı hor görmek değil, o toplumsallıkla birlikte kendisini var edebilmek, kendisini özgür olarak yeniden inşa ettikçe toplumunu da özgür inşa edebilmekten geçmektedir. Bu nedenle Avrupa tarzı özgürlük anlayışı ve bakış açısı bu topraklardaki kadın özgürlük sorununa çözüm bulma bir tarafa, sorunu daha da çetrefilli hale getirmekten öteye gidememektedir. Oryantalist ve modernist zihniyetle geliştirilen projelere dayalı kadın mücadelesi bu topraklarda yer bulamamaktadır.

Oryantalist düşüncede Ortadoğulu kadınlar çarşaf, peçe, harem, çok evlilik, çocuk yaşta evlilik, kamusal alanda görünür olamama üzerinden dile gelmektedir. Kadın özgürlüğü de salt bunların

aşılmasına indirgenerek, modern Avrupa kadını ölçüt konularak projeler üretilmektedir. Böylelikle esasında modernleşme, yani kapitalist yaşam felsefesi ve anlayışının meşrulaştırılması gündemleştirilmektedir. Ortadoğu toplumsal gerçekliğinde elbette ki kadın sorunu en temel sorun olmaktadır. Kadına yönelik uygulamalara atfen dile gelen hususlar da gerçeklik taşımaktadır. Fakat sorun salt çarşaf ve peçenin atılması, çok eşliliğin aşılması, kamusal alana girişle aşılamayacak kadar derin ve köklüdür. Bunlar sadece Kaf Dağı'nın görünen yüzüdür. Sorunu salt bunlara indirgemek, esas sorunu görünmez kılmaktadır. Tüm bunlar genel bir iktidar ve tahakküm zihniyetinin sonucudur. Bunların aşılmasıyla sorunun aşılabacağı düşüncesi ise tam anlamıyla oryantalist ve modernist bakış açısıdır, devrimci değil reformist bir düşüncedir. Bu, bir vücutta kökü ve esas kaynağı oluşturan siğili değil, ondan türeme daha küçük olan siğilleri temizlemeye benzer. Kök olan siğil temizlenip yok edilmedikçe sürekli olarak kendisini yenilemekte ve yeni siğiller üretebilmektedir. Kadın sorununda da özgürlüğü bütünsellik içinde ele almama, esas olarak zihniyet ve sisteme yönelmeden salt görünür uygulamalarla aşmaya çalışmak, esasta soruna hiç dokunmamak demektir. Kapitalist modernitenin toplumda genel olarak yaptığı da zaten budur. Topluma az bir nefes borusu açıp biraz özne olduğu hissini yaratarak özgürleştiği izlenimini verip etkisizleştirmek, sisteme dâhil etmek ve böylelikle köleliği daha da derinleştirmektir. Oryantalizmin kadın sorununu ele alışı da tam olarak budur. Bu özgürlük yaklaşımı siğ, okyanusun yüzeyini sadece gören bakış açısıdır. Fakat okyanusun derinliklerinde neler olduğunu, nasıl bir yaşamın yaşandığını hiç merak etmeden sadece yüzeyiyle sınırlı kalmak da esas cehalet ve geleneğe boğulmayı getirmektedir. Çünkü bu gelenek tam da iktidar geleneğinin başka bir yüzü, versiyonu ve yeni söylemler ve bilimsel izahlara bürünmüş olan biçimidir. Dahası bu kapitalist

modernitenin işgal etmeye çalıştığı Ortadoğu toplumlarına yönelik temel tuzaklardandır.

Bu tuzığa düşme Ortadoğu kadınlarında zaman zaman görülmektedir. Modernleşmiş kadın imgelemlerinde Avrupalı kadına özenmiş kadın tiplerine öne çıkartılmaktadır. Bu durum, kendi toplumsallığının komünal ve özgürlükçü değerlerini, tarihini tanımama, bilmemeyle bağlantılıdır. Batı eksenli düşünce tarzı özgürlükçü değerleri, komünal ve demokratik değerleri kendisinde başlatmaktadır; kadın özgürlük sorununa eğilim ve kadın mücadelesinin başlangıç mekânı da bu aynı şekilde Avrupa'yla, dahası Fransız Devrimi'yle başlatılmaktadır. Bu tıpkı tarihin Sümerlerle başlatılması gibi bir durumdur. Sümer uygarlığından önceki tüm toplumsal tarih inkâr edilmekte, yok sayılmakta veya ilkel, hiçbir düzen ve ilkesi olmayan bir yaşam olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de uygarlığın Sümerlerle doğuşu insanlığın kurtuluşu olmaktadır. Avrupa merkezli lanse edilen tüm gelişmeler de aynı zihniyetle dile gelmektedir. Kadın mücadelesi ve kadın özgürlük sorununa duyarlı yaklaşımın ve başkaldırının ilk olarak Avrupa merkezli başlatılması da aynı zihniyetin bir ürünüdür. Elbette ki kadın hareketinin örgütlenişi, feminist örgütlenmenin gelişmesi ve kadının örgütlü gücünü Batı'da geliştirmesi ve yarattığı imkânlar, bıraktıkları miras asla yadsınamayacak ve küçümsenemeyecek değerlerdir. Fakat tarih boyunca kadın mücadelesi hep olagelmıştır, ilk kadın mücadeleleri de yine Ortadoğu topraklarında başlatılmıştır; Kürdistan toplumsal gerçekliği ve tarihinde bunun izleri de görülebilmektedir. Komünal yaşam değerlerin savunulması sürekli olarak var olagelmıştır. Bu anlamıyla mücadele bireysel hak ve özgürlükler değil, daha anlamlı biçimiyle toplumsal özgürlük temelinde gelişmiştir.

Kadın özgürlük sorununa ne oryantalist ve modernist yaklaşım, ne de Ortadoğu'daki geri egemen erkek ağırlıklı toplumsal

ölçülerin kabulüyle yaklaşım önem taşımaktadır. Avrupa'yı eleştirirken tümünden ret etmek de soruna doğru yaklaşımı açığa çıkartamayacaktır. Gelişen ve tüm kadınlara miras olarak açığa çıkan değerleri doğru sahiplenmek kadar, kendi toplumsallığıyla özgürlük ilke ve ölçülerini geliştirmek, sorunu toplumsal özgürlük sorununun temeli olarak ele alıp çözüm üretebilmek gerekmektedir. Bu temelde de ne oryantalist ne de oksidentalit (Batı'ya yönelik Doğulu önyargısı) bakış açısına girmeden, ortak paydada buluşan özgürlük değerlerini oluşturmak ve mücadele geliştirmek önem taşımaktadır.

D- Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi Olarak Yürüttüğümüz Mücadele Ve Yetersizliklerimiz

"Ben kadın sorunu için beşbin yıllık tecavüz kültürü dedim. Nasıl Marks'ı anlamak için Hegel'i anlamak gerekir deniliyorsa, iyi bir kadın özgürlük savaşçısı olmak için de egemen olan beşbin yıllık tecavüz kültürünü iyi anlamak gerekir. Hegel'deki köle-efendi diyalektiği ben de kadın-zorba egemen erkek diyalektiği şeklinde ifadelendirilmiştir. Bu ilişkiyi iyi görmek gerekir. Hegel köle-efendi diyalektiği temelinde ele alıyor ama biz beşbin yıllık bir kadın-zorba erkek çelişmesini işleyip kendimizi, bu sorunu çözümleyerek bu güne kadar taşıdık. Daha önce de söylemiştim; "sınırsız boşanma sınırsız aşk" demiştim. Ne ile boşanma? Bu beşbin yıllık egemen kültürden boşanmadır. Kadınlar bu beşbin yıllık pislikten kurtulmalıdır. Yine aşka nasıl çağrı yapıyorum? Aşka çağrım şu şekildedir; özgür ve demokratik bir yaşama olan aşktır... Herkes şunu anlamalıdır ki, kadınlar özgürleşmeden hiç kimse, toplum özgürleşemez."

Rêber APO

Binlerce yıllık bir yitiriliş ardından kendini özgürlük yolunda yeniden yaratma arayışında olan kadınlar olarak, kendini tanıma, savunmayı bilme ile yaşamı özgür, iradi ve kimlikli bir şekilde

yeniden inşa etmenin mücadelesini ve direnişini yükseltirken, tarihin bu en büyük ve köklü savaşımını yeniden güncellenmiş ve örgütlenmiş haliyle geliştirmenin güçlü bir bilinç aydınlanmasıyla mümkün olduğunun farkındalığıyla bu uzun ve zorlu yolda ilerliyoruz.

İnsanlığın doğuşuna ve uygarlığın gelişimine beşiklik etmiş bu topraklarda halen neolitik özünü koruyan, o kültürü toplumsal dokusunda halen çok güçlü bir şekilde yaşatan ve her adım başında izlerine rastlanan, merkezi uygarlık tarihi boyunca hep bir karşıt duruş, direniş ve kendi öz kültürünü koruma savaşımı vermiş bir coğrafyanın kadınları olarak, kendimizi yeniden özgürlük savaşımının en ön saflarında örgütleyerek, tarihin şimdi ve şimdinin tarih olduğu bilinciyle geleceği yapılandırmaya çalışıyoruz.

Kürdistan özgürlük mücadelesiyle başlayan ve devrim içinde bir devrim olayı olan kadın özgürlük mücadelesi bu temelde yitirilmiş kadını ortaya çıkarma ve kendisi olması için öncelikle kendisini bilmesi gereken kadını yeniden geliştirme mücadelesidir. Rêber APO; *"Özgürlük ruhun ve aklın gıdasıdır. İnsan özgürlük gıdası ile insan olur"* demektedir. Bu anlamıyla kadın özgürlük mücadelesi, beşbin yıldır yarım bıraktıran insanlığımızı yeniden kazanma, ruhumuzu ve aklımızı yeniden kendimize ait kılmamızın en yaman savaşımıdır. Ruhumuza, beynimize, yüreğimize kazınan kölelik kodlamalarını, insan olmaktan uzaklaştıran verili özellikleri kırma mücadelesini verirken kendimize ait bir dünya yaratma savaşımımız öncelikle zihinsel olarak gelişmekte, kıran kırana bir savaşım ortaya çıkmaktadır.

Bin yıllardır bizi zehirleyen aldığımız kölelik gıdalarını atmak, her birini tek tek kusmak ve benliğimizi bir bütünen bunlardan paklayarak arındırmak zor, zor olduğu kadar özgürlüğe ve xwebûn

olmaya iman edercesine bağılı olmayı, kölelik ve özgürlük ikilemini çok derin bilince çıkartmayı gerektirmektedir. Ataerkil sistemin oluşumundan bu yana alışlagelen kadınlık imgelemlerini kırmak, sığ ve kodlanmış kadınlık ve özgürlük ufuklarını yıkmak belki de bir atomu bile parçalamaktan çok daha zordur. Nitekim neredeyse atomlarına kadar parçalanıp birbirine yabancılaştırılmış kadın hakikatini bulmaya ve yeniden birleştirmeye çalışırken, Rêber APO'nun paradigması, ideolojisi ve felsefesiyle zihnimizi arındırmak, Kadın Özgürlük İdeolojisi'yle yeniden xwebûn olmaya yol almak mücadelemizin temel ilkelerini oluşturmaktadır.

Mücadelemizin temelinde xwebûn olabilmek vardır. Xwebûn olabilmek, erkeğin kadını olmaktan çıkmadır. Bunu gerçekleştirmenin temel koşulu erkekten kopuş, onun verili sistemini ret, ondan sonsuz boşanmadan geçmektedir. Bu temelde mücadele stratejimizi belirlerken Kadın Özgürlük İdeolojisi temelinde erkekten sonsuz boşanma stratejisi özgürleşmenin, beynini ve ruhunu kölelik gıdasından temizlemenin temel yöntemi olmaktadır. Erkekten sonsuz boşanma gerçekleştirilmeden, köleliğin sınırsızlığını aşmak mümkün değildir. Zehirlenmiş beynin ve ruhun, duygunun, bedeninin arınması, parçalanmış benliğin ve belleğin yeniden bütünlük kazanması kadının aklını, düşüncesini, iradesini, duygusunu, hissiyatını, ruhunu, bedenini yeniden kendisine ait kılmasından geçmektedir.

Elbette ki kadına ihanetle doğuşunu gerçekleştiren ataerkil sistemin başlangıcından bu yana kadınların direnişleri hep var olagelmiş, erkeğin ihanetine ilk uğrayan kadınlar olan Mezopotamyalı kadınların öncülüğünde kadın savaşimleri hep olmuştur. Bilinci çarpıtılsa, düşünce ve iradesi erkek tarafından tutsak alınsa ve kendince form kazandırılrsa da, kadın kurnaz ve yalancı erkeğin kendisine karşı bir ihanet içerisinde olduğunu hep

duyumsamış ve bu nedenle de esasta egemen erkek sistemiyle en az bütünleşen insan gerçekliğine sahip olmuştur. Bu anlamıyla esasta kadınlar hiçbir zaman direnmekten vazgeçmemişlerdir. Kadının kendisi olma mücadelesi, kendisini yeniden bulma ve kendisine ulaşma arayışı hep süregelmiştir.

Kürt Kadın Özgürlük Hareketi olarak Mezopotamyalı, Ortadoğulu, Avrupalı, Amerika, Afrikalı, Asyalı, özcesi tüm dünya kadınlarının binlerce yıllık mücadele tarihleri, birikimleri ile onlardan aldığımız mirasla bilincimizi ve cesaretimizi bileyip *"zorba ve yalancı erkeklığe"* karşı kadının ilk kaybedişlerinin yaşandığı ve erkeğin xwemalî (xwemalîbûn-ait, özelleşme) olduğu bu topraklardan yeniden kazanmaya ve xwebûn olmaya yönelirken ideolojik, felsefik ve bilimsel olarak da kendimizi egemen erkek bilmelerinden arıtarak yeniden yapılandırmanın öneminin bilinciyle yol alıyoruz.

Bu yol alışımızda özellikle kapitalist modernitenin toplumu ve bireyi gittikçe çürüten, ahlaki çöküntüye uğratan gerçekliğinin kaynağının kadına yönelik politika ve uygulamaların bir sonucu olduğu ve kadının özgürlüğünün tüm özgürlüklerin temeli olduğu gerçekliği esas mücadele felsefemiz olmaktadır. Kadının özgürleşmeden genel olarak insanlığın özgürleşmeyeceği hakikati tarih içerisinde ortaya çıkan direnişler, elde edilen kazanımlar, gerçekleşen devrimlerle defalarca kez ispatlanmıştır. Toplumun ve bireyin egemen sistemin kul ve hizmetkârı olması, kendisine aidiyetini yitirmesi, kadının erkeğe ait kılınmasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bugün bu, daha da fazla derinleşerek ve katmerleşerek büyümektedir. Tarihin hiçbir döneminde insanlık cinsiyetçiliği, milliyetçiliği, dinciliği, faşizmi, soykırımı bu denli dizginlerini koparmış bir şekilde yaşamamış, bilim bu denli insanlık karşıtı bir şekilde kullanılmamıştır. Tüm bu iktidar mekanizmaları ve uygulamalarından en fazla etkilenenler de yine kadınlar

olmaktadır. Özgür düşünce ve iradenin özgürlük adına hapsedilmesinin ve marjinalleşmesinin adı olan liberalizmle insanlık tam anlamıyla bir çözümlüğe doğru ilerlerken, kadın bu çözümlüğün içinde saptırılmış özgürlük ölçülerine en fazla maruz bırakılan olmaktadır. Kadın ve dolayısıyla insanlık kendisinden tarihin hiçbir döneminde bu denli uzaklaştırılmamış, yabancı kılınmamıştır.

Ekolojik sorunların günlük olarak daha ciddi boyutlara ulaşması, nüfus artışı, bununla birlikte kâr ve sermaye hırsıyla doğal kaynakların tükenişi, çevrenin yıkımı ve bozulması, iklim değişiklikleri, sürekli olarak insanlığı ve dünyayı tehdit eden ve yok edebilecek nükleer silah yığınları ve nükleer atıklar, silah teknolojisinin hızla geliştirilmesi, yeni savaş türlerinin oluşturulması aynı kaynaktan beslenen zihniyetin bir ürünü olarak yaşanmaktadır. Toplumun ahlaki değerlerinin ve bağlarının gittikçe daha fazla çözülmesi, yaşamın anlam gücünden düşürülmesi, iktidarın azamileşerek yaşamın her hücresine sızması ve bir ağ gibi kendisini örgütlemesi, politikanın yerine idareciliğin ve iktidarın ikame edilmesi, ekonomik alanların gaspı, tarımın bitiriliş aşamasına getirilmesi, tecavüz kültürünün her yerde en sınırsız biçimde yaygınlaştırılması, bir rekabet ve savaşım toplumu yaratarak herkesin herkesle savaştırılması, kadının "*metaların kraliçesi*" haline getirilerek her tür sunuma açık tutulup tamamıyla toplumsal güzelliğin yitirilmesinin sağlanması da yine aynı zihniyetten beslenerek ortaya çıkmaktadır. Hepsinin kaynağında kadının erkek tarafından köleleştirilmesi ve toplumsallığının elinden alınmasıyla egemen erkek toplumu olan iktidarcı ve devletçi uygarlığın ikame edilmesi yatmaktadır.

Tüm bunlar, kadın özgürlüğünün sağlanmasıyla özgür ve eşit bir toplumsallığı yaratmayı amaçlayan Kadın Özgürlük Hareketinin mücadele kapsamı, hedeflerini de ortaya koymaktadır.

Demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü bir toplumun yaratılması mücadelenin temel hedefi olmaktadır. Demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü toplum, özgür kadın toplumsallığı anlamına gelmektedir. Aşındırılan ve yıkılan ahlakın yeniden oluşturulması, toplumun yeniden kendi kendisine yetebilecek konuma gelmesi ve öz gücüne dayanması demektir. Bu, demokratik modernitenin geliştirilmesi, yapılandırılması olmaktadır. Kadın öncülüklü ve kadın eksenli bir toplumsallığı yeniden geliştirebilmek, iktidar zihniyeti üretimi tüm sorunların karşısında durmak, mücadele yürütmekle mümkün olabilecektir. Bunun karşısında mücadele yürütebilmek de öncelikli olarak onun zihni formlarını tanıma, tanımakla birlikte ret etme, karşıt durma, güçlü mücadele ve direniş örgütlülüğünü oluşturmaktan geçmektedir. Güzellğini yitiren yaşamın yeniden özüne kavuşması bununla mümkündür. Toplumsal ve bireysel özgürlükler ancak bu şekilde gelişebilecektir. Hem toplumsal hem de bireysel özgürlükler, kadın özgürlüğünün sağlanması durumunda gerçek içeriklerine ve anlamlarına kavuşacaktır.

Bu anlamıyla kadın özgürlüğü, topyekûn özgürlüktür. Topyekûn özgürlüğü sağlayabilmek için egemen erkeğin topyekûn saldırı ve köleleştirme edimlerine karşı, kadın öncülüklü topyekûn mücadele ve direniş gerekmektedir. Kadın köleliği tüm köleliklerin temeli olmasından kaynaklı böylesi bir niteliğe sahiptir. Tüm iktidar ve zor mekanizmaları kadın köleliği üzerinden kurumlaşmış ve genelleşmiştir. Bu açıdan özgürlüğün temel kriteri erkek egemen sistemden kopma, ona karşı sonsuz savaş açmadır. Bu sistemin ilk mağduru olarak kadınlar, bu boşanmayı ve kopmayı ilk gerçekleştirecek olanlar olmak durumundadır.

Egemen erkek sisteminin kadının attığı her adımı anlamsızlaştırma, içini boşaltarak parçalama, kendisine eklemlenme ve karalama çabaları tarihten bu yana kadınların

tanık olduğu ve çok iyi bildiği iktidar aklının bir yöntemidir. İktidarın bu aklına karşı öz bilince ve öz örgütlülüğe dayalı kadın mücadelesini geliştirmek, özellikle 21. yüzyıl gerçekliğinde zamanın ruhunu doğru okuyarak erkekle hesaplaşmayı gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu hesaplaşmada erkeği de egemen erkeklikle yüzleştirmek, zgr kadınla birlikte zgr erkeğin de yeniden doğurucusu kadın olabilmeyi başarabilmek de önem taşıtmaktadır. Erkekle sonsuz boşanmayı gerçekleştirirken, sistem olarak erkeği reddi geliştirip erkeğin de kendi egemenliğinden boşanabilmesi, onu ldrlebilmesini gerçekleştirebilmek gerekmektedir.

Tüm bunlar sistemi bütünlüklü zmlmekten, tüm sacayaklarını doğru tanımlayıp hepsine topyekn karşıt duruş sergilemekle mümkündür. İlk klecil uygarlıktan son genişletilmiş ve derinleştirilmiş kölecilik sistemi olan kapitalist moderniteye, yine kapitalist modernitenin her  sacayağına, iktidarın tüm kurum, kuruluş, mekanizma ve uygulamalarına, tüm sınıflı ve devletçi zihniyet, tutum ve yapılanmalara, erkek egemen yaratımı olan tüm düşünce, felsefe, ahlak, ideoloji ve akımları çözümleyerek karşı duruş sergilemek özgürlüğe doğru atılacak ilk adımları oluşturmaktadır.

Tüm bunları gerçekleştirebilmek her şeyden önce bir bilinç olayıdır; bilincin en fazla gelişeceği zemin de tarihini bilmekten geçmektedir. Bunun için tarihini bilmek öncelikli olarak bilincin aydınlanmasıdır. Kadının bir kr kuyuya atılması, en fazla tarihinin saklı-gizli tutulması ve çarpıtılmasıyla gerçekleşmiştir. Bugüne kadar egemen erkek tarafından dile gelen tarih anlatımları ve genel olarak sosyal bilimlerde kadının kaybedişleri, nasıl kaybettiği, nerede kaybettiği, neleri kaybettiği dile gelmemiştir; kadınların kendi emek ve çabalarıyla açığa çıkarttıkları, dile getirdikleri de tüm yönleriyle bilince ıkartılamamış veya

toplumsal bir bilince dönüştürülemedi. Bu, kendisiyle birlikte kadınların özgürlük yürüyüşlerini, arayışlarını yetersiz, eksik bırakmıştır. Kadınlar olarak tarihimizi gün yüzüne çıkarıp bundan beslenerek günümüzü ve geleceğimizi oluşturmaya çalışmak gerçekleşmedikçe, özgür yaşamı gerçekleştiremeyeceğimiz de bir gerçekliktir. Hakikatimiz ve yaratılmış gerçekliğimiz tarihimizde gizlidir. Toplumsal tarih içerisinde kadın etrafında gelişen yaşam tarzları, ilişki ve çelişki düzenlerini ve bugüne kadar form kazanan biçimlerini ele alarak kendi tarihini yeniden yazmak, esasta tarihi ayakları üzerine oturtmak ve yeni bir özgür kadın tarihini, toplumsallığını yazmaya başlamak anlamına da gelecektir.

Bu kendisiyle birlikte birçok sistem karşıtı hareketin içine düştüğü temel hata olan kapitalist moderniteyi tümünden reddetmeme hatasına düşmemeyi getirecektir. Salt kapitalizmi reddedip onun modernitesini yaşanılır kabul etmek, egemen erkek sistemi olan iktidar sistemini doğru çözümleyememek anlamına gelmektedir. Kapitalist modernitenin zihinsel ve ideolojik formları olan cinsiyetçilik, milliyetçilik, dincilik, bilimcilik (pozitivizm) ve ulus-devletçilikten düşünsel kopuşu gerçekleştirmek, iktidar sistemiyle sonsuz boşanmanın temellerini oluşturacaktır. Nihayetinde kapitalist modernite döneminde bunlar yeni formlar ve içerikler kazanmış olsalar da, tarih boyunca iktidarcı ve devletçi sistem başta cinsiyetçilik olmak üzere bu formlardan yararlanarak ve beslenerek, bunlar üzerinden kendisini oluşturarak günümüze kadar getirebilmiştir. Bunları reddedip bunlara karşı keskin bir savaşı verirken, aynı zamanda alternatif oluşturabilmek de sistemden boşanmanın temel dayanağı olmaktadır. Sadece eleştirmek, reddetmek ve karşı durmak değil, temeline kadın özgürlüğünü alan ve harcını kadın özgürlüğüyle yoğuran alternatif bir toplumsal sistem olan demokratik moderniteyi geliştirmek de sistemden boşanmanın temeli olmaktadır.

Özcesi özgür kadını geliştirmeyi bir tutku, bir aşka dönüştürerek egemen erkek sistemine yönelmek, ondan intikam alırcasına özgür toplumsallığı geliştirmek temel yaşam felsefemizdir. Bu felsefeyle Önderliğin belirttiğı gibi; *"küçülmüş toplum küçülmüş kadındır veya küçülmüş kadın küçülmüş toplumdur, ya da ulustur. Bunun tersi de doğrudur; güçlenen kadın güçlenen toplumdur, güçlenen yaşamın bağlayıcısıdır"* ilkesinden hareketle özgürlüğün ölçütü olarak kadın özgürlüğünü koymak ve bunu toplumsal bir bilince dönüştürmek kadın özgürlük mücadelesinin temel ilkesidir. Bu ilkeyi ideolojik ve stratejik esaslar temelinde yaşamsallaştırmak da Kadın Özgürlük Hareketi'nin temel hedefi olmaktadır.

Elbette ki tüm bunları gerçekleştirebilmek ideolojik, paradigmasal, felsefik ve öz savunma anlayışına dayalı çok büyük bir mücadele ve örgütlülüğü gerektirmektedir. Kürt Kadın Özgürlük Hareketi olarak halen bu konuda yaşanan yetersizlikler bulunmaktadır. Hâlbuki hedefleri büyük olanın, örgütlenme, eylemselleşme ve pratikleşme sahalarının da aynı hedefle orantılı olarak büyük olması gerekmektedir. Gerçek anlamıyla xwebûn olabilmek de esas olarak bu şekilde oluşabilecek, açığa çıkabilecektir. Bu nedenle Kürt Kadın Özgürlük Hareketi olarak kendi yetersizliklerimizi, eksik ve dar kaldığımız yönleri de doğru tespit edip bunları giderme, buna karşı da ciddi bir mücadele içerisinde olma önem taşımaktadır.

Halen tüm kadınlara ulaşamama, tüm kadınlarla ortaklaşamama, dünyadaki kadın hareketleriyle ortak bir mücadele potasında buluşamama yaşadığımız temel yetersizlerden olmaktadır. Diğer kadın hareketleriyle küresel mücadele sürekliliğini örgütleyememe, zaman zaman ortaklaşmalar, diyaloglar, ortak mücadele zeminlerinde buluşmalar gerçekleşse de bunu süreklileştirememe, kesintili sürdürme durumu açığa çıkmaktadır. Dünyanın neresinde olursa olsun tüm kadınların özgürlük

m¼cadelelerinin ortaklaşmasını sağlayabilecek bir ilişkilene, ittifak ve diyalog zeminini oluşturmama Kürt Kadın Özg¼rl¼k Hareketi açısından eleştirisi ve özeleştirisini yapabileceğimiz temel hususlardan biri olmaktadır.

Özelikle dünyadaki diğer kadınlarla ve kadın hareketleriyle ilişki düzeyimizin diplomatik ilişki düzeyini aşamaması, gerçekleşen diplomatik ilişki düzeyinin güçlü kadın ittifakları, ortaklaşma ve mücadele zeminlerine, egemen erkek sistemine karşı güçlü direniş cephelerine dönüşmemesi ciddi yetersizlikler olarak önümüzde durmaktadır. Tüm kadınlar olarak bunu aşamadığımız, ortak bir kadın dili, aklı, duygusu ve örgütl¼l¼ğ¼ geliştiremediğimiz taktirde faşizme karşı etkili küresel bir örgütlenme ağını kuramayacağımız açıktır. Hâlbuki Kürt Kadın Özg¼rl¼k Hareketi olarak küresel bir kadın özg¼rl¼k mücadelesini geliştirme, içinde yer alma ve önc¼lük iddiamız bulunmaktadır. Bu sorunları aşamamak, mücadeleyi küresel bir düzeyi taşırmayı, ortak kadın mücadelesini geliştirmeyi de engelleyecek, geciktirecektir. Bu nedenle dünya kadınlarıyla buluşma, ortak bir ruhla mücadeleyi geliştirme ve yükseltme kadın özg¼rl¼k mücadelesinin başarısının en temel kriterlerinden olmaktadır.

Feminizme yönelik temel eleştirilerimizden biri tam anlamıyla toplumsal bir harekete dönüşememe ve toplumsal değişim-dönüşümü sağlayamama konularında gelişmektedir. Bu konuda yaşadığımız yetersizlikleri de aynı zamanda görmek, değerlendirmek, özeleştiriyeye tabi tutarak aşmak önem taşımaktadır. Hareket olarak toplumsal dönüşümü amaçlamaktayız. Fakat toplumsal dönüşümü amaçladığımız biçimiyle hâlâ gerçekleştiremediğimiz bir gerçekliktir. Kürdistan ve Ortadoğu toplumunda Kürt Kadın Özg¼rl¼k Hareketi önc¼l¼ğ¼nde gelişen kadın özg¼rl¼k mücadelesi elbette ki önemli bir düzey kazanmış, toplumda, halklarda, değişik toplumsal yapılanmalarda

önemli etkilenmeler yaratmış ve belirli oranda değişim dönüşümü de açığa çıkartmıştır. Fakat bu halen tam anlamıyla bir toplumsal dönüşümü açığa çıkaramamış, özgürlük bilinci çok güçlü bir şekilde yer etmemiş ve toplumda bir yaşam tarzı ve felsefesi haline dönüşmemiştir. Yaşam tarzı ve yaşam felsefesine dönüşmeyen bir bilme, tanıma ve mücadele düzeyi güçlü bir bilinçlenmenin gelişmeyişinin, bunun doğru öncülüğünü yapamayışımızın bir göstergesidir. Söze dökülenin eyleme, yaşam tarzı ve anlayışına dökülememesi, düşüncenin-zihnin halen tam anlamıyla bir değişim dönüşüme kendisini yatıramamasını, egemenlikli zihniyetle güçlü bir mücadeleyi geliştiremeyişini ifade etmektedir. Bunlar, egemen erkek sisteminin keskinliğinde bir özgürlük mücadelesi keskinliğini tam olarak ortaya çıkaramamaktan kaynağını almaktadır. Elbette ki bu, Kürt Kadın Özgürlük Hareketi olarak toplumsal özgürlüğü geliştirmekte, bunun değişim-dönüşümünü sağlamada halen tam anlamıyla bir öncülük düzeyini yakalayamamamızla bağlantılı bir durum olmaktadır.

Faşizme ve eril iktidarların soykırımdaki ısrarlarına karşı daha etkili bir öz savunmayı bölgesel olarak örgütleyemememiz de ayrıca yaşanan temel eksikliklerden biri olmaktadır. Özellikle faşizmin yükselişe geçtiği ve soykırım politikalarının hız kazandığı, egemen erkek sistemlerinin bu uygulamalarına en fazla maruz kalanların kadınlar olduğu Ortadoğu ve Kürdistan coğrafyasında bunu daha güçlü oluşturmamak, daha güçlü bir savunma sistemini geliştirememek özeleştirisinin güçlü yapılması gereken konuların başında gelmektedir. Böylesi bir savunma sistemini geliştirip tüm kadınları bu sistemin içerisinde yer alacak bir örgütlülük bilincine kavuşturabilmek büyük önem taşımaktadır. Kadının xwebûn olabilmeyi başarabilmesi, kendi öz savunmasını kendisini yapabilme gücü ve örgütlülüğünü kazanmasıyla bağlantılıdır. Faşizme karşı kadınları ve halkları ortak bir cephede

birleştirerek m¼cadeleyi geliştirebilmek, bunun her açıdan ¼rg¼tl¼l¼ğ¼n¼ sağlayarak mevcut iktidar sistemlerini yıkmayı başarabilmek gerekmektedir. Her t¼r iktidar yapılanmasının kadın ve toplumsal ¼zg¼rl¼ğ¼n karşıt kutbunda yer aldığının bilincini geliştirmek, bu temelde toplumsal m¼cadeleyi y¼kselterek buna karşı ortak m¼cadele duruşunu sergilemek iktidarlardı yıkmamanın ve ¼zg¼r-demokratik toplumsallığı geliştirmenin temelidir. Bu konularda halen yaşadığımız ¼nemli yetersizlikler ve eksiklikler bulunmaktadır.

Her ne kadar y¼r¼tt¼ğ¼m¼z m¼cadele ve bu m¼cadelenin ortaya çıkardığı ¼nemli bir birikim d¼zeyi ve kazanımlar olsa da, alınması gereken yolda daha d¼řenmesi gereken çok taşın olduğu da açıktır. Bu taşları doğru ve sağlam d¼řemek ise t¼m bunları aşmak, daha g¼çl¼, ¼rg¼tl¼ ve geniş bir yelpazede m¼cadeleyi geliştirmekten geçmektedir.

3. BÖLÜM:

21. YÜZYIL GERÇEĞİ VE KADIN DEVRİMİNİNOLANAKLARI

1- 21. Yüzyılın Temel Özellikleri Ve Özgürlük Sorununa Sunduğu Olanaklar

Güçlü ve kurnaz erkeğin ideolojisine niyetle ve düşüncede her ne kadar karşı olsa da kendisini bu ideolojinin ördüğü düşünce sistematüğinden kurtaramayan, kurnaz erkeğin bilgi sınırlarına takılı kalan sistem karşıtı güçlerin sorunlara bakış açısı, ele alış tarzı, çözme yöntemi, her şeyden önemlisi de yaşam tarzı ve kişilikte kapitalist moderniteyi aşamayan gerçeklik, toplumsal sorunların revize edilerek ya da reformist yöntemlerle çözülemeyeceğinin kanıtıdır.

Yapısal kriz yaşayan dünya sistemi kaos aralığındadır. Bu kaos aralığı sistemik bir çatallaşmaya ve niteliğini çelişkilere müdahalelerin belirleyeceği değişime açık olan yeni bir yapı olasılığına açıktır. Sistemin yaşadığı krizlerin yapılaşması bu krizin konjoktürel, devrevi ve günlük olarak çözülemeyeceğinin ve artık sürdümezliğinin göstergesidir. Elbette ki bu kaos aralığından özgürlük olasılığının güçlenerek çıkması sistem karşıtı hareketlerin yürüttükleri mücadeleyle, toplum ve zaman kırımının aşılması, toplumun ve zamanın özsel anlamıyla ilişkilendirmesiyle gerçekleşecektir.

Sorunu tanımlamadaki niteliğimiz bakış açımızı gösterdiğinden, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılı ve bu yüzyılın niteliğini neden kadın yüzyılı olarak tanımlandığını anlamamız önem taşımaktadır. Şimdiye kadar gelişen tüm sınıf, toplum, ulus, cins mücadeleleri yaşamın tüm alanlarına sızan kapitalist modernitenin ideolojisi liberalizmi güçlü bir biçimde tanımlayıp çözümleyemediler. Doğru tanımlanamayan bir gerçeklikle mücadele etmek de sistemin değirmenine su taşımaktan öteye anlam ifade etmemekle birlikte özgürlük yorumunu da zayıflatmaktadır.

Ezilenler adına hareket eden devrimlerin temel zayıflığı ve yetersizliği de toplumsallığı ve devrimi kadından kopartarak ele almalarıdır. Yine temel çelişkiyi tanımlarken toplumu toplum yapan öz dinamiği çiğnediklerinden ve görmezden geldiklerinden dolayı yapısal krizi çözememişlerdir. Şimdi bu genel bir doğru olarak böyleyken, ahlaki ve politik toplumun yaşam alanını daraltan, kendini hâkim hegemon güç haline getiren erkek egemenlikli sistem ve onun devletçi iktidarcı uygarlığı zihniyette, ilişkilerde ve yaşamın kurumsal yapılanmasında da çok ciddi sapmalara, değişimlere neden olmuştur. Toplumsal özden bir sapma olan ataerki sistemin ortaya koyduğu yaşam, ilişki ve kişi gerçekliği de tamamen bir sapmayı ifade etti. Böylelikle yaşamda yalan, kurnazlık, sömürü, zengin-fakir, kadın-erkek çelişkisi, işgaller, sömürü savaşları, bireyi ve toplumu ahlaktan, vicdandan, toplumu tanrıça kültüründen uzaklaştıran, kopartan gerilikler hortlamaya başlamıştır. İlk toplumsal devrim olarak da adlandırabileceğimiz neolitik devrim nasıl kadın devrimiyse, erkek orijinli olan merkezi devletçi uygarlık tam bir karşı devrimdir, anti toplumsal, anti yaşamsal ve anti kadındır.

Ahlaki ve politik toplumun binlerce yıllık kültürünün yarattığı toplumsallığı ve değerleri, kadın eksenli gelişen yaşamı görmezden gelerek devrim yapmak mümkün değildir. Nitekim ezilenler adına

hareket eden sistem karşıtı hareketlerin temel zayıflığı ve yetersizliği de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bunu gerektiğı gibi görmeyen, yeterli düzeyde anlamayan zihniyetler, devrimci mücadelede de temel bir yanın eksik kalmasına yol açmıştır. Bu tarzdaki devrimcilik, ırmağın akışını görüp akışın kaynağını görmemeye benzer. Aslında halklar, ezilenler için ahlaklı, onurlu bir yaşamı, eşit ve özgür bir ilişkiler sistemini, adaletli, güzel ve doğal yaşamı arzulamak, bu temelde insan için en kutsal değer olan yaşamını ortaya koyarak mücadele etmek; ancak ulaşılması amaçlanan tüm değerlerin asıl olarak kadın eksenli yaşamdan doğduğunu görmeyerek ya da unutarak devrim gerçekleştirme toplumu bir yere kadar getirmekte,fakat süreklileşen ve sistemleşen bir toplum sistemini geliştirememektedir.

Tarih boyunca gelişen mücadeleleri irdelediğimizde ve 19. yüzyıldan itibaren sosyalizm adına gelişen devrimlere baktığımızda, bu gerçekliği çok çarpıcı ve yalın bir biçimde görürüz.

Erkek egemenlikli tahakkümcü sistemin körleştiren, karşı devrimci etkileriyle kadını görmeden gerçekleştirilen devrimler, devrim değildir ve devrim olamamaktadır. Her ne kadar çok görkemli ve anlamlı direnişlere yol açsa da, kadının toplumsal yaşamdaki dinamik rolü görülmediğinden devrim süreklileşememekte, toplumsal bir yaşam sistemine ve toplumsal cinsiyetçiliğı aşan ilişki diyalektiğine dönüşmemektedir. Sistem karşıtı güçler kendi karşıtlarına benzemekte, erkeğın kurumlaşmış ifadesi olan uygarlığın tekrarı olmaktan kurtulamamaktadır. Belki sistemde gerçekleştirilen revizyonlarla kölelik ve egemenlik eskisi kadar kaba ve görünür olmaktan çıkarılmakta, ancak ortadan kaldırılmayarak daha sinsice ve incelererek devam etmesine yol açmaktadır.

Bu nedenlerle ilk olarak yapmamız gereken; devrim kavramını kadın özünde bir kavram olarak görmek, ikincisi de; bundan yola çıkarak kadın açısından gelişen büyük yaşam dengesizliğini aşmak için kadın devrimini özgürlük mücadelemizin esas halkası durumuna getirmektir. Devrimi bu biçimde ele alış, toplumun ana damarını yakalama anlamına gelirken, bu damar sürekli büyüyen ve kendini sürekli tazeleyen bir devrim dinamiğine yol açacaktır. Çünkü kadın toplumdur, toplum kadındır. Kadın devrimdir, devrim kadındır. Bu nedenle özgürlüğün gelişim diyalektiğinde kadın-toplum, toplum-kadın, kadın-devrim, devrim-kadın diyalektiği doğru anlaşılacak durumundadır.

Varoluş ikilemleri üzerinden gelişir. Kadın ve erkek ikileminin kadın ve erkek ikilemine dönüştürülmesi varoluşun yokoluşa, yaşamın ölüme ve özgürlüğün köleliğe dönüşmesine yol açmıştır.

Erkek egemenlikli sistemle alt üst edilen, çirkinleştirilen ve efendi-köle ilişkisine dönüştürülen varoluştan çok yok oluşun ikilem halini alan bu ilişkiler özgürce ve eşitçe ele alınmadıkça, yeniden inşa edilmedikçe, sistemin yaşadığı krizden özgürlük lehine çıkış gerçekleştirilemeyecektir.

Toplumsal varlığın iki temel farklı kimliği olan kadın ve erkek kimliğinin düşürülmesi, birbiri ile karşılaştırılması, toplumsal yaşamı çekilmez bir hale getirerek çirkinleştirmiş, ahlaktan yoksun kılmıştır. Bu nedenlerle varlığı oluşturan ikilemlerden ana kaynak rolünde olan ilk sömürge kadında değişim, devrim gerçekleşmeden bir toplumsal devrimin gerçekleşmesi mümkün olamaz. Dikkat edilirse, tarih boyunca gelişen devrimlerde, isyanlarda kadın hep var olagelmıştır. Kahramanlık her ne kadar erkeklerle özdeşleştirilmişse de, merkezi uygarlık karşısında demokratik uygarlık nehrinin akışını süreklileştiren adsızlar, görkemli kadın direnişleri toplumsal hafızadan silinememiştir.

Devrimler her ne kadar toplumsallık adına yola çıkmış ve bunun adına mücadele yürütmüş olsa da, uygarlıktan kopamayan zihniyet, duygular, devletçi, cinsiyetçi zihniyet kodları devrimlerin erkek karakterli gelişmesine ve aynı zamanda yenilgi yollarını döşemesine yol açmıştır. Elbette durum bu olunca yeni dönemde kadın açısından çok da değişen bir durum olmamış, yeni ve özgür toplumsallık inşa edilememiş, devrim hep yarıda ve hep sistemin gölgesinde kalmıştır. Bu biçimiyle ezilenlerin gelişen mücadelelerinde hep bir yarımlik, kesinti, yenilgiler yaşanmış; devrim niyetlerin ve hedeflenenlerinde ötesinde savaşıla amaca ulaşmak, iktidarın ezenlerden ezilenlere geçişi, iktidarın el değiştirme savaşımı gibi yüzeysel bir biçimde ele alınmıştır.

Devrimci halk hareketlerinin tarihlerini irdelediğimizde amacın böyle olmadığını, niyetlerinin oldukça anlamlı ve özgürlükçü olduğunu görürüz. Ancak devrimci halk hareketlerinin geliştirdikleri direnişlerde, kadını temel güç olarak ele alıştaki yetersizlikleri, eksik ve yüzeysel yaklaşımları bu sonuçları doğurmuştur. Erkek aklı ve bakış açısıyla geliştirilmeye çalışılan devrimler, toplumsal yaşamdaki ilişkilerin özgürce geliştirilmesinin önüne geçmiştir ve devrimin de sadece savaş ile kazanılacak bir iktidar alanı gibi algılanmasına yol açmıştır.

Hâlbuki devrim ve devrimcilik kavramlarının kadın özüyle ilişkilendirilerek ele alınması, kadın devrim alanının genişletilmesi, devrim kavramını da kendi ötsel gerçekliğiyle ilişkilendirmektedir.

Böyle ele aldığımızda devrim, hem egemene karşı silahlı mücadele hem de toplumsallığı kadın iradesinin katılımı ile yeniden inşa etme gibi iki temel yöntem üzerinden yeniden anlam kazanmaktadır. Nitekim Rêber APO'nun en temel farkı ve Kürt Özgürlük Hareketi mücadelesinin en temelde ortaya koyduğu anlamlardan ve deneyimlerden biri de bu olmuştur.

Uygarlık sistemi karşısında mücadele yürüten güçler açısından devrim algısında bir yenilenme yaşanmasına ihtiyaç vardır ve günümüzde bir zorunluluk olduğu kadar, devrimci bir sorumluluk olarak da kendisini dayatmaktadır. Devrimi kadın özüyle algılamak, yine yaşamdaki dengesizliği aşmak için kadın farklılığını gözeterek kadın devrimini gündeme almak her sistem karşıtı hareketin temel bir yaklaşımı olabilmelidir. Alternatif olma, değişim yaratabilme ve başarıya giden yol buradan başlamaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılı kadın yüzyılı ve bu yüzyılda geliştirilecek mücadelenin başarıya ulaşmasının ancak kadın devrimiyle mümkün olduğu değerlendirmesini derinleştirmeye çalışalım. ‘Mademki devrimin bir kadın karakteri var, o halde neden ayrıca kadın devrimine ihtiyaç vardır?’ diye sorulabilir. Bu hem çağımızda kadın özgürlük sorununun gelmiş olduğu düzeyle ve hem de toplumun farklı bir kimliği olarak kendi özgünlüğünde örgütlenme hakkı ile bağlantılıdır. Toplum kırımların daha fazla kadın kırım üzerinden geliştirildiği, kadın özgürlük sorunsallığının akıl almaz, yürek kabul edemez bir düzeye geldiği bir çağda, özellikle de kadınların kendi öz iradelerini kazanmaları, bilinçlenmeleri, örgütlenmeleri, mücadele araçlarını oluşturmaları ve öz savunmalarını yapabilmeleri için kendi cins kimliğinde, kendi cins farklılığında derinleşmesi zorunludur.

Daha doğrusu bozulan, yok edilmeye çalışılan, yozlaştırılan kadın kimliğini yeniden kazanma, farkındalığını oluşturma, kendi cinsiyle birlikte yıkılmaz, çözülmez bir örgütlülük gücünü oluşturma ve bununla erkek egemenlikçi sisteme karşı kendi özgürlükçü sistemini geliştirerek mücadele etme zorunluluğu vardır. Bu, olmazsa olmazdır. Çünkü adı üzerinde, bir kırımdır. Her gün tecavüz edilen, öldürülen, iliklerine kadar sömürülen, dövülen, aşağılanan, tüm cins kimliği metalaştırılan bir kadınlık, kadınlıktan ve insanlıktan uzaklaştırmadır, kadınlığı kırma, yok etmedir. Tabii

ki bu aynı zamanda yaşamın ve toplumsallığın da kırılmasıdır, yok edilmesidir. İşte bu, evrensel ve tüm dünyada yaşanan temel bir sorun olurken, Kürdistan’da bu sorunun çözümünün kaçınılmazlığını ilk elden gören ve cesaretle üzerine giden Rêber APO olmuştur. Başka hiçbir önder bu sorunun köklü çözümüne böylesine cesaretli olduğu kadar, sezgili, bilinçli, umutlu ve aşklı bir yaklaşım gösterememiştir. Rêber APO'nun cinslerin özgürleştirilmesi problemine karşı gösterdiği yaklaşım hem genel dünya devrimlerinde hem de kadın özgürlük hareketlerine getirdiği çok önemli bir yenilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu devrim, toplumsal devrimin kendi doğal karakterine kavuşabilmesi için vazgeçilmezdir. Erkek egemen sistem karşısında bu kadar kendine yabancılaşmış, güçsüzleşmiş kadının kendi devrim alanını yaratarak güçlenmesi; bilimini, duygusunu, etik ve estetiğini, aşk anlayışını, erkek anlayışını, ret ve kabul ölçülerini, sahipsiz, sömürsüz, devletsiz, iktidarsız, egemen erkeksiz ilişki ve yaşam anlayışını geliştirmesi, devrimlerin başarıya ulaşması açısından oldukça değerlidir. Yaşam özgürleşen, düşünce ve dil gücü kazanan, soylu duygu sahibi kadınla güzeldir, anlamlıdır, akışkandır, canlıdır ve aşklıdır. Bunun tersi ise korkunçtur, öldürücüdür, statiktir, anlamsızdır. Bu yaşamın öldürülmesi anti yaşam, anti kadındır.

Kadın devrimi, tüm çağlar boyunca ve yine içinde bulunduğumuz çağda yaşamın öldürülmesine, yaşama ihanet edilmesine meydan okuyan bu yaşamı, yaşam olarak kabul etmez. Yine Ortadoğu’nun binlerce yıllık kültür ve gelenek olarak dayattığı egemenliği, geriliği yaşam olarak görmez. Kadın devrimi başta düşünce devrimi olmakla birlikte, özsavunma savaşıyla iç içe yürütülür. Kadın Kurtuluş İdeolojisi'nin beş temel ilkesi olan yurtseverlik, özgür düşünce özgür irade, örgütlenme, mücadele ve estetik ilkelerini güçlü bir biçimde ifade eder. Bu ilkeler kadın devriminin özünü,

ruhunu çok iyi anlatır. Gerisi bunun mücadele ve örgütlenme biçimlerini, taktiklerini, kadın bilinci ve bakış açısıyla ustalıkla geliştirmek ve yürütmektir. İşte tüm bunlar yaşamdaki yalancılığa, sömürüye, ikiyüzlülüğe, tecavüze, tekeli savaşılar asıl son verecek iradeyi açığa çıkarmaktadır. Dikkat edersek, toplumun kendi özüne kavuşması da bunlardan başka bir şey değildir. Aslında yine konumuzun başında değindiğimiz kadın toplumdur, toplum kadındır; kadın devrimdir, devrim kadındır ilişki diyalektiği ortaya çıkmaktadır.

Kadın devrimini gerçekleştirmek, devrimi kesintisiz, sürekli ve zaferli kılar. Çünkü toplumun inşası, önce kadının özgürlükçü ve eşitlikçi paradigmasında yeniden yaratılmasından geçer. Buradan toplumu, kadın ve erkek ilişkilerini inşa etmeye başlanır ve yine bunun güçlü öz savunması yapılır, daha da ötesi yaygınlaşması sağlanır, bunun savaşımı yürütülür. Bu, iktidarcı ve erkekçi yapılarda olduğu gibi hegemonik karakterde değildir, olamaz. Özgürlüğün dalga dalga yayılması ve süreklileşmesi karakterindedir. Tüm coğrafyalara, tüm toplumlara yayılacak bir anlayışla ele alınmaktadır ve çağımızın zafere giden devrim anlayışı budur. Sürekli anda inşa ederek, geliştirerek, kadının ve toplumun iradesini yaşamın her alanına katabilen, yaşam sistemlerinin örülmesiyle bunun amansız savaşımını vererek devrim gerçekleşir. Bu anlamda devrim, oluşturduğun ve geliştirdiğin her andadır. Dünde ve yarında değil, eyleme geçeceğin, oluşturacağın bugündedir, şimdidedir. Özgürlük alanlarını her an geliştirip yaygınlaştırarak egemenlik alanlarını daraltmak, devrimi büyütme, geliştirmektir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın yaşandığı yıllarda, bu yılların yarattığı çelişkilerle devrimlere de ön açılmış, zemin sunulmuştur. İçindeki yanlış ve yetersiz yaklaşımlardan kaynaklı sonuçları istenmeyen biçimde olsa da, dünya savaşları halklara, ezilenlerin

devrim mücadelesinin başarıya gitmesinde önemli bir zemin oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Devrimi gelişirken, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sosyalist devrimler ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, gerilla mücadeleleri dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Şimdi ise üçüncü dünya savaşını yaşadığımız bu zamanda, Kürdistan zemininde gelişen kadın devrimi çok önemli bir dinamiktir. Üçüncü dünya savaşı bu anlamda Kürtlerin, kadınların ve ezilen halkların devrimsel kazanımlarının daha da kökleşeceği, farklılıkların birbiri ile farklılıklarını koruyarak bütünleşeceği ve yaygınlaşacağı bir zemin sunmaktadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın devrimlere fırsat sunan diyalektiği, üçüncü dünya savaşı açısından da geçerlidir. Bu çok tarihi olduğu kadar güncel olan önemli fırsatı, geçmiş benzer süreçleri irdeleyip güçlü analizlere vararak, doğru sonuçlar açığa çıkararak değerlendirmek gerekmektedir. Bu temelde 20. yüzyılın ortasından itibaren gerçekleşen farklı gelişmeleri değerlendirerek, açığa çıkan fırsatların ve pratikleşen uygulamaların 20. yüzyılın sonları itibarıyla insanlığın özgürleşmesini gerçekleştirmekte neden başarısız olduklarını sorgulamalı, yine aydınlanmanın hedeflerinin ya da sosyalistlerin ütopyalarının neden gerçekleşmediğini doğru anlamalıyız. 20. yüzyılın ortalarından, yani 1950'lili yıllardan itibaren kültürel, kuramsal ve felsefi çalışmalarda bir gerileme, etik ve toplumsal ölçüler geriledikçe bir dağılma dönemi yaşanmıştır. 1968'li yıllarla birlikte radikal bakış açısını ve eylemleri sürdürmekte ısrarlı olan pek çok insan, kapsam ve içerik açısından pasif izleyiciliği kabul etmemiştir. Elbette bunların anlaşılması kadar, kapitalizmin kendini kronik krizlerinden nasıl kurtardığını da anlama zorunluluğumuz vardır.

Her bir yeni yüzyılın başlaması, kendisiyle birlikte görüşlerin değişmesini ve yeni anlayışların ön plana çıkmasını getirmektedir. 19. ve 20. yüzyılın taleplerinden, sorunları tanımlama ve ele alış

tarzından daha değişik bir biçimde yeni yüzyıla has bir bakış açısına ve öncülüğe ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü 21. yüzyıl öncesinde yürütölen mücadele ve direnişler, merkezi uygarlık karşısında demokratik uygarlığın direniş ve nehrin akışını ifade etse de, başarısızlıklarını değerlendirmek ve sonuçlar çıkarmak bizlere düşmektedir. Konumuzun başında da kapitalist modernitenin yapısal kriz yaşadığını belirtmiştik. Kriz ve istikrarsızlık üretilerek geliştirilmeye çalışılan politikalar, toplumların yaşadığı sorunların daha da içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmaktadır. Aslında toplumsallık ve kadına karşı bir savaş sistemi olan kapitalist sistemin geliştirdiğı üçüncü dünya savaşı bilgi yapılanmalarından sanata, ekonomik alanlardan siyasal alanlara ve toplumun tüm gözeneklerine yaygınlaşmıştır. Sistemin bu alanlarda oluşturduğu toplumsal problemler, aynı zamanda dünya devrimlerinin de nedenini oluşturmaktadır. Kaos aralığı olarak da adlandırabileceğimiz bu süreç, sistem karşıtı güçlerin örgütlenebilmesi için güçlü bir zemin sunmaktadır. Çünkü sorunların derinleşmesi, cins çelişkisini daha görünür kılmaktadır.

Üçüncü dünya savaşını yaşadığımız bu çağda, bu durumu herkesten önce gören, çözen ve bu gidişatı böyle kabul etmeyerek mücadele yürüten Rêber APO ve Hareketimizdir. Bu mücadelenin başarıya ulaşmasının yolu öngörölü, kendini yenileyerek eskiyi aşan, ideolojik, örgütsel ve özsavunma alanları arasında organik bağı güçlü kurarak, bütönlöklü ve komple bir mücadele gücü haline gelmekle imkân dâhiline girecektir.

Elbette ki bunu geliştirirken, üçüncü dünya savaşının merkez çelişkisinin kadınlar olduğı gerçeğinden hareket edersek, ataerkil devletçi sistemle mücadeleyi her zamankinden daha örgütlü, daha güçlü, daha radikal bir biçimde geliştirmesi gerekenler de kadınlar olacaktır. Aslında ulus devletçi sisteme karşı ciddi bir kadın uyanışı ve kadınların mücadeleyi sahiplenışı bulunmaktadır.

Erkek egemenlikli sistemi bu kadar korkutan ve mücadelemiz karşısında gerici ittifakların kurulmasına neden olan da, özgür yaşam ve özgür kadın gerçeğinden korkmalarıdır. Çünkü şimdiye kadar sistem karşıtı mücadelelerin hiçbirisi sistemin bilme sınırlarını ve çağın gerçeklerini aşamamış, kapitalist modernitenin belirlediği cinsiyet ve yaşam kalıplarının dışına çıkararak alternatifler oluşturmayı başaramamıştır. Bugün sistem karşıtı eğilimler gün geçtikçe daha fazla ilgi çekmekte ve gelişmekte, Latin Amerika'dan, Asya'dan, Hindistan'dan dünyanın her yerinden kadınlar mücadeleye akmakta, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi de özgürlük arayışı olan kadınlar için bir umut olmaktadır.

21. yüzyıl gerçeği temelde özgürlük problemine, toplumun krizlerine ve üçüncü dünya savaşına yol açan temel çelişkilerin dışı vurduğu, görünürlük kazandığı bir yüzyıldır. Bu yüzyılın kadın yüzyılı olacağı tespiti cins çelişkisinin açığa çıkmasına ve çözümüne dair oluşan koşullara ve bunu mutlaka başarma gerekliliğine dayanmaktadır. Bu nedenlerle, Rêber APO'nun geliştirdiği özgür kadın kimliğimizle, üçüncü dünya savaşının bir tarafı durumundayız. Üçüncü dünya savaşına karşı mücadele, Rêber APO felsefesiyle buluşan, örgütlenen, eylemsel kılınan kadın kimliğiyle ve kadın devrimiyle mümkün olacaktır.

Ne yazık ki 21. yüzyılın neden kadın yüzyılı olduğu ve sistem kaosunun bir sonucu olarak gelişen üçüncü dünya savaşının biz kadınların geleceği açısından ne ifade ettiği ve bu savaş içinde kendi cephemizi nasıl örgütleyeceğimiz hususu yeterince anlaşılamamakta ve ele alınmamaktadır. 21. yüzyılın derinleşen kaosla cins çelişkisini görünür hale getirdiğinden bahsetmiştik. Kadın Hareketi olarak varlığımız, görünen bu sorunun köklü çözümüne ve öncülüğüne dayanmaktadır. Erkek egemenlikli sistemin temel dayanaklarının deşifre olması anlamına gelen bu durum çok çaba harcamadan, kendiliğindenci bir tarzla, evrimci bir

gelişimle kadın devrimiyle sonuçlanacak bir nitelik taşımamaktadır.

Bu nedenle erkek egemenlikli zihniyet sorunun görünürlüğüne müdahale etme, ideolojik olarak başka türlü tanımlama ve sapma yollarını gündeme getirme, doğrultuyu muğlaklaştırma, sistem içileşmeyi sağlama, Kadın Özgürlük İdeolojisi'ni liberalize etme tutumu içerisinde. Özel savaş merkezleri bir politika olarak üçüncü cins denilen alanı genişletme, tüm özgürlük taleplerini onun kabulüne yöneltme, cins sorununu böylelikle muğlaklaştırma politikasını geliştirirken, Özgürlük Hareketimize yönelik olarak da revize etme çabası içerisinde. Bu bir özel savaş taktiğidir. Gelineen noktada herkesin bir kadın politikasının olması bu nedenledir. Tüm bu nedenlerden de anlaşıldığı üzere, üçüncü dünya savaşı içerisinde kadın bir taraftır; çünkü yapılaşan sorunların çözümlenebilmesi için en köklü sorunun çözümüne ihtiyaç vardır ve Kadın Özgürlük Hareketimiz buna öncülük etmektedir.

2- 21. Yüzyıl, Neden Kadın Yüzyıldır?

21. yüzyıl kadın devriminin yüzyıldır dediğimizde hemen aklımıza şu sorular gelmektedir: Neden kadın devrimine ihtiyaç duyuluyor? Neden 21. yüzyıl ve neden daha önceki yüzyıllar da kadın devrimi olmadı da 21. yüzyılda kadın devrimi? Bu sorularımızın cevaplarını bulmak için öncelikle tekrardan geriye dönüp tarihe bakmamız gerekecektir. Çünkü bunun nedenini anlamamız için önce sebebini bilmemiz, sebebini bilmek için de önceki yüzyılların koşullarına ve gelişen dünya sisteminin zihniyet yapılanmasına göz atmamız gerekmektedir.

Tarih, insan tarafından oluşturulmuş bir zamandır. Tarihi toplumdan koparmak, tarihi karanlığa gömmektir. Tarih ve sosyolojiyi birbirinden koparmak, amaç ve yöntemi birbirinden

koparmaktır. Rêber APO *"tarih toplumsallaştırılmalıdır"* demektedir; insan ve eylemi yan yana getirmektedir. Yani tarih, insanların eylemleri sonucu gelen bir zaman oluşumdur.

Sosyal bilim toplum bilimidir. Fakat dünya sistemlerini incelerken tarihi bir bütünlük içerisinde ele alma yoktur. Parçalara bölünerek tarihin hakikati saptırılmıştır. Bu yüzden kapitalizmi anlamak ve kapitalizmi öldürmek için tarihi bütünlüklü ele almak gerekmektedir.

Tarihin sürekliliği konusunda ise Nietzsche şunları söylemektedir; *"tarih geçmişten geleceğe giden kesintisiz bir yaratma akışıdır"*. Yani tarih, insanın eylemliliğiyle kendisini ve toplumu var eden, onun değişim ve dönüşüm mekanizmalarını oluşturan öznel ve nesnel olguları içinde barındıran mücadelesinin sürekliliği ve kolektivizmidir. Bu anlamda tarih ne salt kronolojik bir formda açıklanabilir, ne de olaylara kendi damgasını vuran kişilere mal edilebilir.

Bilindiği gibi tarihte daha uygarlıklar, devletler, şehirler oluşmadan ve hak, hukuk, adalet, eşitlik, özgürlük, demokrasi vb. kavramların olmadığı zamanlarda, yani evrenin oluşumundan ilk bitki oluşumuna, ilk insan oluşumundan ilk köy oluşumuna kadar olan uzun tarih süresinde her şey kendi varlık oluşumundaydı. İnsanlık, köylerin oluşumuyla yerleşik hayata geçmiştir. Neolitik sürecin gelişiminde üreten, başaran, yaşamda aktif rol oynayan kadın, eşitlikçi-özgürlükçü yapısıyla gittikçe toplumsal alanda daha güçlü bir statü kazanan, yüklendiği öncülük vasfıyla tanrıça olarak kabullenen ve kutsanan kadındır. Bunu mitolojilerde de görmek mümkündür. Kadının öncülük yaptığı, ana-kadın aklıyla yürütülen neolitik toplumda özgürlük, eşitlik, adalet, mal-mülk, gibi sorunlar da yoktu, çünkü kadın aklında böyle bir parçalama, iktidar, hükmetme, tahakküm altına alma gibi düşünceler olmadığından

böyle sorunlar da çıkmamıştır. Bu sorunların açığa çıkması artı-ürünün gasp edilmesiyle açığa çıkan, iktidar zihniyetinin kendisini hâkim kılmaya başladığı ve kadın toplumsallığına karşı şaman, rahip-kral ve askeri şef üçlüsünün komplocu ittifakının gelişmesiyle başlamaktadır.

Erkek egemenlikçi ataerkil zihniyet kendi hâkimiyetini, iktidarını oturtmak ve tüm topluma hâkim olabilmek için öncelikle kadına dayalı toplumsal zihniyeti ortadan kaldırmaya yönelmiştir. Toplumun oluşum kaynağı olan kadını toplumdan ayırmak ve toplumu köleleştirmek için, öncelikle kadını köleleştirip etkisizleştirmiştir. Onun için tarihe baktığımızda kadını ve rolünü sadece neolitik sürece kadar görebilmekteyiz. Erkek egemenlikçi iktidar zihniyetiyle uygarlıklar sistemleştikten beri, ne kadının varlığı ne de rolünden bahsedilmektedir. Babil mitolojisinde Marduk'un annesi Tiamat'ı parçalayıp yer ve gök olarak ayırmasıyla kadının toplumdan koparılması dile gelirken, aynı zamanda göğün erkek, yerin de kadın olarak biçimlendirmesiyle erkeğin kadın üstündeki hâkimiyetinin başlangıcı dile gelmektedir. Toplumun oluşum gücü ve akli olan kadın toplumdan kopartılarak kölelik zincirlerine vurulmuş ve o zincirlerin anahtarı da duygusal ve analitik zekânın dengesinden kopan ataerkil topluma teslim edilmiştir. Böylece kadın varlık olarak hem tarih sayfalarında hem de yaşamda yok olurken, toplum da köleleşmiştir. Toplum iki cinsten oluşurken, erkek egemenlikçi zihniyette toplumun ana parçası olan kadın tahakküm altına alınmış, varlığı sadece cinsel bir obje olarak görülmüş, toplum toplum olmaktan çıkartılmış ve toplumun sorunları günümüze kadar da taşırılmıştır.

Uygarlık-medeniyet diye tanımlanan sınıflı toplumun ortaya çıkışıyla artı-ürün üzerinden kâr hırsının ticarete yönelmesi gelişmiş, kentlerin gelişimiyle de köyler baş aşağıya doğru sürüklenmiştir. Bununla birlikte kadın toplumdan, bilgiden

koparılıp iktidarla tahakküm altına alındıktan sonra ahlak, özgürlük, eşitlik, yaratıcılık vb. adına her şey çarpıtılmış, toplumun sorunları da giderek çoğalmıştır. Bundan sonrasında toplumsal sorunlara cevap arayışıyla ortaya çıkan tüm önder ve liderler de kadını çözüm arayışlarının dışında tutmuş, bu nedenle de geliştirdikleri hiçbir yöntem ve izledikleri hiçbir yol toplumun sorunlarını tam olarak çözememiştir.

Kadının toplumsal olguda ikinci cins konumuna, hatta daha geri bir konuma itilmesi, kült ve kültürüyle dejenere edilmesi veya gasp edilerek deformasyona uğratılması noktasında Rêber APO şunları belirtmektedir: *“M.Ö 3.000’lerde bu destanların söylendiği tahmin edilebilir. Halen ana-kadının gücünün dengede olduğu bir dönemdir. Bu tarihlerden sonra adım adım gerileyen bu kült ve kültür o kadar acımasızlığa tabi tutulur ki, kadın daha sonra kendisini dönemin uygarlık merkezi (bugünün Newyork’u) Nippur’da ‘musakkadim’ denilen genelevde bulur. Bir yanda Sümer rahibi zigguratı kendisine bir harem kurarken, halk için de genelev oluşturulur. M.Ö 2.000’lerde yazılan Enuma Eliş Destanında tanrıça Tiamat artık korkunç bir cadıdır ve paramparça edilmesi gereken kadını temsil etmektedir. Korkunç bir söylem, gerçekleştirilen mahkûmiyeti yansıtmaktadır. Daha sonrasında tek tanrılı dinler ve burjuva toplum sisteminin bir kafese tıktığı tatlı sesli ve süslü püslü kadın tamamlamaktadır. Tarihsel, toplumsal sistemlerde kadının içine sokulduğu statünün yoğun bir ideolojinin propagandasına tabi tutulması o kadar ilerlemiştir ki, artık bizzat kadın zihni bile buna kader diyebilmekte ve gereklerini yerine getirmeyi kaderin gereği saymaktadır. Tek tanrılı dinler tanrı emri saymaktadır. Yunan felsefesi kadını zayıflık etkeni olarak göstermektedir. Kaba bir madde yığını, erkeğin sürdüğü tarlası gibi her türlü alçaltıcı yaklaşım layık görülmektedir.”*

Toplumun sorunlarına bir çözüm olarak çıkan dinler her ne kadar geçici olarak var olan sorunların bir kısmına çözüm olmuşsa da, toplumun diğer parçası olan kadını yine egemen erkek zihniyetiyle ele almış, bu zihniyeti pekiştirmiş, adeta kadının ruhunu çekmiştir. Hakikat arayışındayken denenen yöntem ve izlenilen yol, yine hakikate ulaşmayı böylece engellemiş, açığa çıkan bu kez kaderci yaklaşım olmuştur. Dinlerin esas soruna eğilmemeleri, beraberinde dini devletçi sistemin iktidarını güçlendirmek için toplumların üzerine hâkimiyet kurduğu bir araç haline getirmiştir. Toplumun diğer yarısı olan kadına, erkeğin işe yaramaz kaburga kemiğinden yaratılmış, erkeğin hizmetine sunulan, erkeğin iktidarını güçlendirme aracı haline getirilmiş, köleden daha beter, tarifi olmayan bir rol biçilmiştir. Lilit'in bilgi sevdası ve erkeğe boyun eğmemesi cennetten kovulmasına neden olurken, Havva'nın bilgiden yoksun bırakılması, ulaşmaya çalışması durumunda cezalandırılması ve erkeğe itaatkâr karakteri kadının cennete alınmasının ölçütü olarak konulurken, aslında bu öyküler kadının dindeki konumunu oldukça iyi bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tarımı, buğdayı, çanak-çömleği, dokumayı vb. icatları bulan neolitiğin ana-tanrıçası kadın unutulmuş, erkek zihniyetiyle çarpıtılarak yazılan kutsal kitaplarda kadının var olma sebebi erkek ve daha da kötüsü erkeğin kaburga kemiği olmuştur. Dinde "*kadın sizin tarlanızdır, istediğiniz gibi sürün*" denilmesi aslında kadın üzerinde yürütülen bütün vahşetin, tecavüzün kapılarını daha fazla açmıştır. Bir zamanlar tarımı bulan ve insanlığı besleyen ana-tanrıça kadın, artık erkeğin zevk ve sefasını sürdüren tarlası olmuştur. Kadınlar din yoluyla sessizleştirilmiş, beyni dumura uğratarak kadınların köleliği kabullenmesini getirmiştir. Erkek egemenlikçi zihniyet iktidarıyla şiddet, baskı, zulüm, talan, vb. ile hem devleti hem de kültürünü güçlendiren konuma ulaşmıştır.

Tek tanrılı dinler sürecinde olduğu gibi felsefe ve bilim dünyasında da kadın yok sayılmış, adından hiç söz edilmemiştir. Tam tersine kadının bilgileri üzerine bir gasp geliştirilip tekelleştirilmiş ve bu alandan kadına yönelik saldırı geliştirilmiştir. Var olan toplum sorunlarına dinin yetmediğı, bilimle bunun aşılabacağı düşünölmüş, aydınlanma çağıyla aklın daha da geliştirilerek yeni bilgilere açık olmayla sorunların aşılabacağı kabul görölmüştür. Ama Rönesans ve Aydınlanma süreci kadınlar için bir aydınlanma olmamış, kadınlar yine cadı olarak öldürölmeye mahkûm edilmiştir. Topluma yararlı olma temelinde gelişen bilim, iktidarın tekeline girerek iktidarlaştırılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde de bilginin iktidarlarca gasp edilmesi sapmanın da başlangıcıdır. Bilimin karakterinde iktidar yoktur. Uygarlığın gelişmesiyle iktidarlarca bilgiye el konulmasıyla bilim iktidarlaştırılmıştır. İktidarlaşan bilim kendi kökünden, toplum, doğa ve en önemlisi de kadından koparılıp özüne yabancılaştırılmıştır. Bilimin toplumsal niteliğini ortadan kaldırmak, ahlaki ilkedden uzaklaştırmaktır. Bunun için Rêber APO; *"bilimin iktidardan ayıklanması bilimin toplumsallaştırılmasıdır"* demektedir. Bilimin toplumsallaştırılması, bilginin özgürleştirilmesidir. Kadın bilgi ilişkisi, bir toplum ilişkisidir. Bilimin cinsiyetçi yapısı sadece kadını dışlamak, ötekileştirmek veya yok saymaktan ibaret değildir. Topluma, doğaya, evrene ve tarihe bakış açısında bile cinsiyetçi bir yaklaşım içinde olduğu günümüzde bile görölmektedir. Bu temelde çıkan tarihçiler ve onca bilim adamının tarihi Sümerlerde başlatmaları, mevcut toplum sorunlarını, özelde de kadın sorunlarını açığa çıkarmamaları sosyal bilimlerin tarih anlayışından kaynaklıdır. Tarihi ve toplumu birbirinden ayırıp parçalara bölmesiyle tarihi verili olanla sınırlı ele alması kadına yönelik yaptığı en büyük vicdansızlık olurken, toplumun sorunlarını da çözmekten çok daha da kısır döngüye girmesine neden olmuştur.

19. yüzyılda ekonomi ve politikanın yanı sıra tarih biliminin de temeline maddeciliği oturtan Marks, toplumun manevi tarihsel örüntüsüne gereken ağırlığı vermemiştir. Toplumun manevi yapılarını oluşturan mitosların, din ve inancın idealist bir örüntüyle şekillendiği belirtilerek reddedilmektedir. Böylece Marks, insanlığın oluşturduğu ve gerçekten de yaşanan, mitolojilerle anlatılan büyük toplumsal olayları, din ve inançları, toplumsal ideolojinin temelinden arındırarak maddeci bir bakış açısına tabi tutmuş, tarihi ve ekonomik sorunları ele alıŖta yeni bir biçim ortaya koymuş ve sorunların çözümünün yalnızca düz çizgisel bir doğru da ilerleyen bir süreç sonrasında kaçınılmaz olarak gelecek olanın bilimsel sosyalizm olacağını formüle etmiştir. Marks’a göre bilimsel sosyalizm, kapitalizmin en son aşaması olan emperyalizmin bunalımı sonucunda kaçınılmaz olarak inşa edilecekti. Bunun teorisini, pratiğini ve mücadele yöntemlerini de ortaya koymuştu. Ama reel sosyalizmin çözülmesi gösterdi ki, mevcut çözümleme ve bu çözümleme ışığında izlenen pratik yöntemler nihayetinde egemen sisteme hizmet etmekten öteye gidememiştir. Çünkü burada da devlet, temel mücadele aracı olarak görülmüştür. Bu konuda Rêber APO; *“Marksizm bu tür tarihsel gelişmelerde belirleyici rolü üretim araçları ile ilişkilerine verir. Zihniyet savaşımına tali bir rol verir. Yine etnisite ve dinsel grupların mücadelesine gerekli ağırlığı vermez. Diyalektik yöntemin dogmatik yorumu olarak, bu yaklaşımlarla tarihin kavranışı bütünlüklü olmaktan uzaktır. Toplumun zihniyet ve siyaset anlamına gelebilecek büyük hareketlenmesini görmedikçe ekonomik yorumla gerçeğin sınırlı kavranışı kaçınılmazdır. Büyük toplulukların hareketlenmesine bir anlam vermeden değişim gücü olarak tekniğe ve üretim yapısına ağırlık vermek, farkında olmadan devlet çerçevesine mahkûm olmaya yol açar”* belirlemesiyle, Marksist bakış açısının son tahlilde sisteme entegre olmaktan kurtulamadığını ortaya koymakta ve bunun eleştirisini

yapmaktadır. Marks'a göre tarih, çeşitli üretim tarzları bağlamında kölelikten feodalizme, feodalizmden kapitalizme ve buradan da komünizme geçişte gerçekleşen bir gelişim öyküsüdür. Marks'a göre bu gelişim zorunlu bir yol izlemektedir; çünkü bu gelişim, bu olaylar dizisindeki bir aşamanın kaçınılmaz olarak bir sonraki aşamayı doğurmasını zorunlu kılan tarihsel bir yasanın cisimleşmesidir.

Burada ele alınması, irdelenmesi ve eleştirilmesi gereken yan, insanın insan olmasını sağlayan ve neolitik devrimi gerçekleştiren ilkçağ insanların devrimle birlikte oluşturmaya başladığı toplumsal maneviyatın tarihsel materyalist bakış açısında fazla dikkate alınmaması, neolitik insanının tarihinin doğru bir temelde irdelenmemesidir. Daha somut olarak ele alacak olursak; Marks, ilkel komünal toplumdan tutalım kapitalizme kadar bütün ekonomik formları analiz etmiş ve toplumsal manevi nedenlerden çok üretimi, üretim ilişkilerini ve bunun getirdiği artı-değer sonucu oluşan sınıfları toplumsal sorunların temeline oturarak ele almış, tarihi ele alma yöntemine ve bakış açısına koymuştur. Marks'ın toplum sorunlarını sadece proletarya sorunu olarak görmesi ve tarihi düz çizgisel akış olarak ele alıp sanki köleciliğin, feodalizmin ve kapitalizmin yaşanması bir zorunlulukmuş gibi ele almasıyla en büyük yanlışlığı yapmıştır. Ayrıca Marks, Engels vb. birçok önder ve bilim insanı her ne kadar hegemon iktidar sistemini çözümlemiş, hatta sosyalist önderler gibi karşıt devrim teziyle çıkmış, iktidarı, kapitalizmi ve ideolojisi olan liberalizmi yer yer tahlil etmişlerse de yine de onun bir parçası olmaktan kurtulamamışlardır. Bu yüzden reel sosyalizm örneğinde olduğu gibi birçok devrimsel çıkış ve hareket, özgürlükçü düşünce arayışı kapitalizmin yedeğine düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır.

Hegel ulus-devleti en son ve en gelişmiş toplum olarak ilan etmiş, K. Marks ve F. Engels de bunu desteklemiş ve ilerici bir gelişme

olarak değerlendirmekten geri kalmamışlardır. Başta Bakunin olmak üzere birçok anarşist buna karşı çıkmıştır. Ulus-devletin en gelişmiş birey özgürlüğünü değil modern köleliği ifade ettiğini, komüniteler halinde yaşamının bireysel özgürlüğe daha çok katkı sağlayacağını söylemişlerdir. Yani komün halinde yaşamak bir grubun, bir topluluğun yaş, cinsiyet, yetenek farkı gözetmeden katılım gösterdiği ve paylaşımın olduğu eşitlikçi toplumsal sistemin bir grubu ya da birimidir. Grup üyelerinin karşılık beklemeden yetenekleriyle yaşama katıldıkları ve ihtiyaçlarını da buradan karşıladıkları, insan ve toplum yapısına en uygun sistemdir. Eşitlikçilik, ortakçılık olarak da bir komünal sistem denilebilir. Komün, hem ekonomik hem de siyasal ve örgütsel bir yapılanmadır. Ortak katılımdan kast edilen sadece üretim faaliyetleri değildir, aynı zamanda siyasal ve yönetim olarak katılımdır. Topluluk ya da grubun geleceği tüm topluluk üyelerinin ortak düşünceleri sonucunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla eşitlik hem ekonomik alanda hem de siyasal ve örgütsel alanda gerçekleşir.

Charles Fourier de kapitalizmin çelişkilerini erkenden fark eden ve eleştirenlerdendir. Fourier, çözümü toplumsal ortaklaşmada bulunduğunu belirtirken, kadının da toplum içindeki yerini çözümler. Bir toplumun genel gelişmişliğinin ve özgürlüğünün, kadının gelişmişliği ve özgürlüğüyle ölçüldüğünü söyler. Yani bir toplumda kadın bilinç, irade ve düşüncede ne kadar gelişmiş ve özgürleşmişse, o toplumda o denli gelişmiş ve özgürleşmiştir.

Rêber APO bu konuya eğilirken; *"toplumun özgürleşmesi kadının özgürleşmesinden geçer"* demektedir. Çünkü kadının kaybedişi, toplumun kaybedişi olmuştur. Tarihe dönüp insanlık nerede kaybetti diye baktığımızda, insanlığın kadın şahsında kaybettiğini görmekteyiz. Özellikle çelişkilerin daha fazla derinleştiği ve krizin yoğunlaştığı 21. yüzyıl gerçekliği, bu büyük kaybedişin yeniden

kazanıma dönüştürülmesinin zeminlerini de oluşturmaktadır. Bunun için Rêber APO, 21. yüzyılın kadın devrimi yüzyılı olacağını dile getirmektedir. Bu yüzyılın kadın yüzyılı olabilmesi ve erkek aklının yenilmesi için, kadın aklının yeniden kendisi örgütleyip potansiyelini ortaya çıkararak, hep var olan fakat zayıflatılan ahlaki ve politik toplumun savaşımlarını vermesi gerekmektedir. Rêber APO bunun için toplumun yeniden ahlaki ve politik özüne dönmesi, üçüncü doğanın anlama kavuşması için birinci ve ikinci doğanın bir uyum içinde tekrardan yaşaması gerektiğini söylemektedir. Bu anlamıyla üçüncü doğa, doğa ve insanların yeniden beraber özgürce yaşadığı bir süreci ifade etmektedir. Uygarlığın gelişiminden önce doğal toplumda ana ve doğa bir tutulmaktadır ve aynı zamanda doğa ve insan arasında ayırım yapılmamaktadır. Herkes işlevli olduğu gibi işsizlik gibi bir durum söz konusu değildir. Kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumsal yapılanmadır. Hiyerarşik ve devletçi sistemin başlamasıyla birlikte, erkeğin kadın üzerinde iktidar kurma arayışı ve yönelimi, aynı zamanda doğanın üzerinde de bir iktidarlaşma durumunu ortaya çıkarmıştır. Doğadan kopan insan derin bir kopuşu yaşayarak, doğanın düşmanı haline gelmiştir. İnsan ve doğayı dengeleyen duygusal zekâyla analitik zekâ arasındaki dengedir, bu iki zekânın birbirinden koparılması insan ve doğayı da birbirinden koparmıştır. Analitik zekâ toplumdan koparıldıkça toplum ahlaktan, insan insandan koparılmıştır. Kadın ve erkeğe dışardan bir kimlik verilmiştir. Kadın duygusal ve edilgen, erkek de akıllı ve etken olduğu, bununla da etkenin edilgen üzerinde bir hâkimiyetinin olduğu ifadelendirilmiştir. Kadının analitik zekâdan mahrum ve salt duygusal zekâyı sahip olduğunu iddia ederek ve kadının duygusal zekânın oluşturduğu doğayla olan ilişkisini kabul etmeyip küçük görerek, kadını ev kölesi haline getirmiştir. Ahlaki ve politik toplumda kadın öncüdür ve kadın düşüncesiyle toplum gelişmiştir, bu nedenle de erkek akıl ilk saldırısını kadın

düşüncesine yönelik geliştirmiştir. Toplumsal düşüncesi tahakküm altına alınmış ve bu şekilde kadın köleleştirilip toplumdan kopartılarak, eve kapatılmıştır. Kadın seks aracı yapılmıştır. Cinsellik, bir tahakküm alanı, zevk ve iktidar aracı olmuştur. Erkekte güdüselliğin hortlatılması, kadında ise duyguların küçültülmesi aracı haline getirilmiştir. Bütün bunlar, kadına karşı yürütülen operasyonun ideolojik bir operasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle cinsel alanın iktidardan arınması ve kadının bedeninin sahibi olması gerekmektedir.

Devletçi uygarlık tarihi boyunca ve özellikle de kapitalist modernite çağının karşılıksız, ücretsiz işçisidir kadın. *"Analık duygusu olmasaydı ahlaki politik toplumda olamazdı"* demektedir Rêber APO. Esas olarak kadın inceltilmiş meta, metaların kraliçesi haline getirilmiştir. Rêber APO aynı zamanda *"kadına bunu yapan erkek akıllı topluma ne yapmaz ki"* demektedir. Elbette ki kadına bunu yapan akıl, tüm toplumu da silip süpürmeye, istediği biçimi vermeye, istediği şekilde toplumu kullanmaya başlayacaktır. Bu akıl, artık topluma hizmet etmemektedir. Kadının iktidara ait bir mal olduğunu kabul ettirirken, insanların ve doğadaki diğer canlıların, varlıkların genleriyle oynamakta, her şeyi herhangi bir biçim ve içerik kazandıracağı bir mala dönüştürmektedir. İnsanların üretim ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayan teknik, insan öldürme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunların hepsi ihtiyaçtan değil, iktidar ve aşırı kâr hırsından kaynaklanmaktadır. Aşırı kâr, ahlakın da aşırı bozulmasını getirmektedir. Böylelikle sermaye ve iktidar tek elde yürütülmektedir. Tekel tarihin bir sorunu olarak kendisini sürekli büyütmüştür.

Tarihe baktığımızda ahlaki ve politik toplum yüzyıllarca erkek egemenlikçi uygarlık sistemine karşı hep bir savaş içinde olmuş, zayıf ve cılız düşürülse de günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir. Bunu Ninhursag ve İnanna'dan başlayarak

yıllarca süren kadın mücadeleleri de göstermektedir. Toplumsal tarih süreci içerisinde baktığımızda, gelişen her devrimde kadınların yer alması, en küçük bir fırsatı dahi değerlendirmeleri, neolitik devrimin devrimci ve mücadele ruhunun kendisini halen canlı tuttuğunu da göstermektedir. Fakat tarih sayfalarında kadının yeri ve rolü olmadığından, görünmez kılındığından, kadın da bu mücadele ruhunun ve özgürlük aşkının nereden geldiğini bilmemektedir. Tarih bilincinden yoksunluk, toplumun asıl akıl gücü ve ana kaynağının kadın olduğu bilinmemektedir. Tarihte ilkel sürecin aslında ilk el, yani ilk yaşamı bulan, ilk tarımı bulan, ilk çanak çömleği bulduğu gerçeği görülmediğinden, ilkel (ilk-el) geri anlamında kullanılmakta ve bununla birlikte kadın geri bir varlık olarak ele alınmaktadır. Dahası yazılı tarih sayfaları bunu böyle yazmaktadır ve tarih yazılı olandan ibaret sayılmaktadır.

Tarih kadını ve kadın mücadelelerini yazmamış, yazmışsa da çarpıtarak yazmıştır. Bundan yola çıkarak da denilebilir ki; kadın mücadelesi için zaman ve mekân önemlidir, çünkü hem mücadeleyi hem de mücadele edenleri etkilemektedir. Kadın sisteminin yıkılışından 17. ve 18. yüzyıllara, hatta feminist hareketlerin ortaya çıkmasına kadar kadın mücadeleleri olmuşsa da, genelde kişiler bazında olduğundan fazla bir sonuç elde edilmemiş ve kısa ömürlü olmuştur. Kadın mücadelesi bu süreçlerde ancak daha çok kendi rengini ve varlığını fark ettirme, kadın kimliğini tanıtma çabası içinde olmuştur. Bu süreçlerde kadınların katıldıkları eylemler ve mitingler, toplumun kadın üzerindeki baskısını ve tuksaklığını bir nebze de olsa kırmayı başarmıştır. Örneğin kadınlar, Amerika'da 1857 yılında kadın-erkek eşitliğini sağlamak için açlık grevine girmişlerdir; ancak Amerika hükümeti bu sorunu çözmek yerine kendi karakterine denk bir biçimde açlık grevine giren 129 kadını fabrikada ateşe vererek katletmiştir ve üstelik 1920 yılına kadar da Amerika'da

kadının seçme ve seçilme hakkı halen yoktur. 18. yüzyıl Avrupa'sında hem krallık sistemine hem de aristokrat sisteme karşı ezilen ve bu sisteme karşı aynı zamanda mücadele eden bir kadın gerçekliği vardır. Bu süreçte kadınlar, örgütlenmelerini geliştirmemeleri için sürekli olarak tehditler alırlar. Bu egemen sistemin kadınları zorlamasına karşı kadınlar, kendilerini daha güçlü örgütlemeye başlamış ve daha sonra feminizm akımları olarak kendilerini örgütlemişlerdir.

Yaşanılan birçok devrimde kadınların yer almasına rağmen, kadın sorunu hep devrimden sonraya bırakılmış ya da halkın sorunları çözülmüşse kadının da sorunlarının çözüleceği vurgulanmıştır. Bu da kaynağını kadın sorununu toplumun esas sorunu olarak görmemelerinden, tali ve basit bir sorun olarak görmelerinden almaktadır. Rêber APO *"hiçbir şey devrimden önce ya da sonrası olmaz, her şeyin an'da olması gerekir"* demektedir. Onun için bütün devrimlerin kaybettiği nokta, kadın sorununu toplum sorunu olarak ele almamalarıdır.

Tarihe baktığımızda mücadele eden birçok kadın ve kadın örgütlülüğü çıkmıştır; ama iktidarı ve kapitalizmi çözememelerinden, özgürlük anlayışı ve istemlerinde kapitalizmin düşünce anlayışının dışına çıkamamalarından kaynaklı mücadeleleri ya bireysel kalmış ya da bütün kadınları kapsayacak düzeyde olamamış, kendi alanlarında, kadının hak-hukuk, seçme ve seçilme hakları vb. taleplerle sınırlı kalmıştır. Bireysel mücadele eden kadınlar da toplumun dışına atılmaktan, ölümle cezalandırılmaktan kurtulamamışlardır. Fabrikalarda yakılan kadınlar, giyotinle öldürülen kadınlar ve daha birçok insanlık dışı yöntemlerle başkaldıran kadınları engellemek için yapılan uygulamalar buna örnektir.

Sonuç olarak; kadınların bunca yıllık mücadele ve büyük bedeller vermelerinin sonucunda, kadın bir bütün olarak özgürlüğü değil, fakat insan olarak varlıklarını ancak ispatlayabilmiştir. Bunun yanında gerçekleştirilen kadın mücadelelerinin genel kadınları kapsayacak temelde olmaması, aynı zamanda örgütlenme ve ideolojik yoksunluktan kaynaklı yürütülen mücadeleler sınıfsallığı aşamamıştır.

Tüm bunlardan yola çıkarak kadın devrimini anlamamız için kadın tarihini bilmemiz, kadını tanımamız ve kadının rengiyle toplumun her alanında devrim yapılması için kapitalizmin liberter anlayışını iyi tahlil edilip çözümlememiz gerekmektedir.

Bu temelde Rêber APO toplum sorunlarını; iktidar ve devlet sorunu, ahlak ve politika sorunu, zihniyet sorunları, ekonomi sorunları, endüstriyalizm sorunu, ekoloji sorunu, cinsiyetçilik ve kadın sorununu çözmek ve cevap olmak için kapitalist moderniteye karşı demokratik modernite boyutları olan ahlaki-politik toplum boyutu, eko-endüstriyel toplum boyutu ve demokratik konfederalist toplum boyutunu bize sunmaktadır. Rêber APO kadın devrimi için ilk ve öncü devrim demektedir. Ahlak-politik toplum devrimini, kadına teslim etmiştir. Tarihe, yaşanmışlıklara, gelişen mücadelelerin sonuçlarına, günümüz koşulları ve sorunların geldiği aşamaya, bugüne kadar denenen yol-yöntemlere ve Rêber APO'nun kadın için verdiği çabaya baktığımızda, 21. yüzyılın neden kadın devrimi yüzyılı olması gerektiğini daha net görebilmekteyiz. Bu temelde de özgürlük için erkek aklına karşı kadın aklıyla savaşmanın şart olduğunu dile getirebiliriz.

